

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

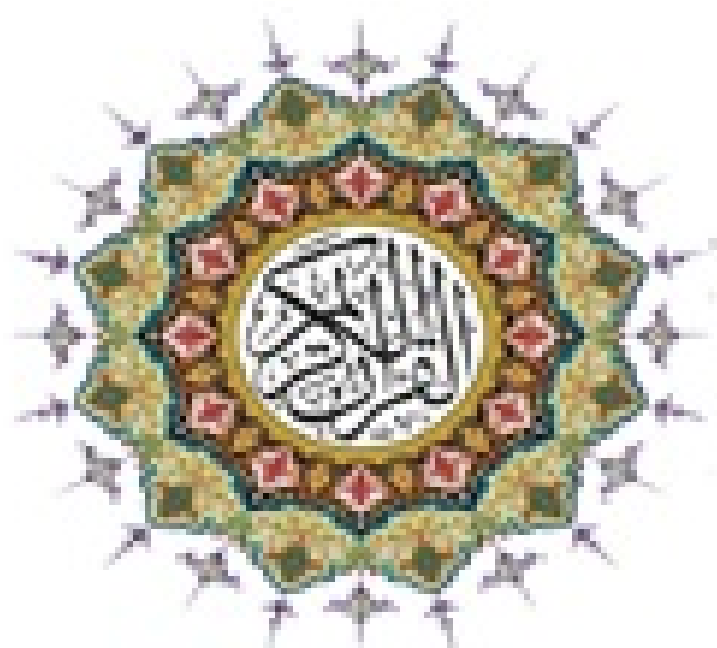
گامی

عمران
علیه السلام

www.ghaemiyeh.com
www.ghaemiyeh.org
www.ghaemiyeh.net
www.ghaemiyeh.ir

علم مفاهیم شناسی در قرآن

جلد ۱۷

رسول ملکیان اصفهانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

علم مفاهيم شناسي در قرآن سري جديد جلد 17

نويسنده:

رسول ملكيان اصفهاني

ناشر چاپي:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۳۵	علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد ۱۷
۳۵	مشخصات کتاب
۳۵	۱- اهل ایله
۳۵	۱- اصرار بر گناه اهل ایله
۳۵	۲- اکثریت اهل ایله
۳۵	۳- خواسته های اهل ایله
۳۷	۴- عبرت از قصه اهل ایله
۳۷	۵- عذاب دنیوی اهل ایله
۳۸	۶- عصیان اهل ایله
۳۹	۷- قصه اهل ایله
۴۲	۸- مسخ اهل ایله
۴۳	۲- اهل بیت (ع)
۴۳	۱- اهل بیت (ع)
۴۳	۲- آثار محبت اهل بیت (ع)
۴۴	۳- آثار محبت به اهل بیت (ع)
۴۴	۴- اجتناب از اذیت اهل بیت (ع)
۴۵	۵- الگوگیری از اهل بیت (ع)
۴۶	۶- اهمیت محبت اهل بیت (ع)
۴۷	۷- پاداش اخروی اهل بیت (ع)
۴۸	۸- پاداش محبت اهل بیت (ع)
۴۸	۹- پاداش محبت به اهل بیت (ع)
۴۸	۱۰- پاداش ولایت اهل بیت (ع)
۵۰	۱۱- پاکی اهل بیت (ع)

- ۵۰ ..... ۱۲- پرسش از محبت اهل بیت(ع)
- ۵۱ ..... ۱۳- پرسش از ولایت اهل بیت(ع)
- ۵۱ ..... ۱۴- تشکر از اهل بیت(ع)
- ۵۱ ..... ۱۵- تکریم اهل بیت(ع)
- ۵۳ ..... ۱۶- حب اهل بیت(ع)
- ۵۳ ..... ۱۷- دشمنان اهل بیت(ع)
- ۵۳ ..... ۱۸- دشمنی با اهل بیت(ع)
- ۵۳ ..... ۱۹- دعوت به محبت اهل بیت(ع)
- ۵۵ ..... ۲۰- دوستی با اهل بیت(ع)
- ۵۵ ..... ۲۱- طهارت اهل بیت(ع)
- ۵۵ ..... ۲۲- عصمت اهل بیت(ع)
- ۵۷ ..... ۲۳- علم نسل اهل بیت(ع)
- ۵۷ ..... ۲۴- فضایل اهل بیت(ع)
- ۶۱ ..... ۲۵- فلسفه مصایب اهل بیت(ع)
- ۶۳ ..... ۲۶- محبت اهل بیت(ع)
- ۶۳ ..... ۲۷- محبت به اهل بیت(ع)
- ۶۵ ..... ۲۸- مقامات اهل بیت(ع)
- ۶۵ ..... ۲۹- منشأ عصمت اهل بیت(ع)
- ۶۵ ..... ۳۰- نعمتهای اخروی اهل بیت(ع)
- ۶۵ ..... ۳۱- نیاکان اهل بیت(ع)
- ۶۷ ..... ۳۲- یقین اهل بیت(ع)
- ۶۸ ..... ۳- اهل عذاب
- ۶۸ ..... ۱- اهل عذاب
- ۶۸ ..... ۲- اتمام حجت بر اهل عذاب
- ۶۹ ..... ۳- احیای اهل عذاب
- ۶۹ ..... ۴- اقرار اهل عذاب

- ۶۹ ..... ۵- اکثریت اهل عذاب
- ۷۱ ..... ۶- امداد به اهل عذاب
- ۷۱ ..... ۷- انقراض اهل عذاب
- ۷۲ ..... ۸- اولین اهل عذاب
- ۷۳ ..... ۹- اهل عذاب
- ۱۳۷ ..... ۱۰- اهل عذاب اخروی
- ۱۳۷ ..... ۱۱- اهل عذاب استیصال
- ۱۳۹ ..... ۱۲- اهل عذاب در کتب آسمانی
- ۱۳۹ ..... ۱۳- اهل عذاب دنیوی
- ۱۳۹ ..... ۱۴- بقای نسل اهل عذاب
- ۱۳۹ ..... ۱۵- بی ایمانی اهل عذاب
- ۱۴۱ ..... ۱۶- بی تأثیری آیات خدا بر اهل عذاب
- ۱۴۱ ..... ۱۷- بی ثمری تلاش اهل عذاب
- ۱۴۱ ..... ۱۸- بی یآوری اهل عذاب
- ۱۴۵ ..... ۱۹- ترس بازماندگان اهل عذاب
- ۱۴۶ ..... ۲۰- تشبیه اهل عذاب
- ۱۴۷ ..... ۲۱- دلایل کفر اهل عذاب
- ۱۴۷ ..... ۲۲- دلایل محرومیت اهل عذاب
- ۱۴۹ ..... ۲۳- رد توبه اهل عذاب
- ۱۴۹ ..... ۲۴- رد فدیة اهل عذاب
- ۱۴۹ ..... ۲۵- زیانکاری اهل عذاب
- ۱۴۹ ..... ۲۶- شرک اهل عذاب
- ۱۵۱ ..... ۲۷- صفات اهل عذاب
- ۱۵۱ ..... ۲۸- عبرت از اهل عذاب
- ۱۵۲ ..... ۲۹- علم به مراتب اهل عذاب
- ۱۵۲ ..... ۳۰- کفر اهل عذاب

- ۳۱- گواهان اهل عذاب ۱۵۳
- ۳۲- لجاجت اهل عذاب ۱۵۳
- ۳۳- محرومیت اهل عذاب ۱۵۵
- ۳۴- مراتب اهل عذاب ۱۵۷
- ۳۵- نجات اهل عذاب ۱۵۷
- ۳۶- نسل اهل عذاب ۱۵۷
- ۳۷- نقش اهل عذاب ۱۵۸
- ۳۸- هدایت ناپذیری اهل عذاب ۱۵۹
- ۳۹- همنشینی با اهل عذاب ۱۵۹
- ۴۰- یاور اهل عذاب ۱۵۹
- ۴- اهل قبور ۱۶۲
- ۱- زیارت اهل قبور در صدر اسلام ۱۶۲
- ۲- زیارت اهل قبور ناپسند ۱۶۲
- ۳- محمد(صلی الله علیه و آله) و زیارت اهل قبور ۱۶۲
- ۴- مشروعیت زیارت اهل قبور ۱۶۳
- ۵- اهل کتاب ۱۶۴
- ۱- کتاب ۱۶۴
- ۲- آثار ایمان اهل کتاب ۱۶۵
- ۳- آثار تعلیم کتاب آسمانی ۱۶۵
- ۴- آثار حق پذیری مؤمنان اهل کتاب ۱۶۵
- ۵- آثار گمراهی اهل کتاب ۱۶۷
- ۶- آخرین کتاب آسمانی ۱۶۷
- ۷- آرزوی اهل کتاب ۱۶۷
- ۸- آزادی اهل کتاب ۱۶۷
- ۹- آگاهی اهل کتاب ۱۶۹
- ۱۰- آگاهی علمای اهل کتاب ۱۶۹

- ۱۱- آلودگی اهل کتاب ۱۶۹
- ۱۲- آموزش اهل کتاب ۱۷۱
- ۱۳- ابراهیم(ع) در اهل کتاب ۱۷۱
- ۱۴- ابراهیم(ع) و اهل کتاب ۱۷۳
- ۱۵- اتحاد مشرکان با اهل کتاب ۱۷۴
- ۱۶- اتقان کتاب ۱۷۵
- ۱۷- اتمام حجت با اهل کتاب ۱۷۵
- ۱۸- اتمام حجت بر اهل کتاب ۱۷۵
- ۱۹- اجتناب از برخورد با اهل کتاب ۱۷۷
- ۲۰- احتجاج اهل کتاب ۱۷۷
- ۲۱- احکام اهل کتاب ۱۷۹
- ۲۲- اختلاف اهل کتاب ۱۷۹
- ۲۳- اختلاف اهل کتاب با مسلمانان ۱۸۱
- ۲۴- اختلافات اهل کتاب ۱۸۱
- ۲۵- اخلاص اهل کتاب ۱۸۳
- ۲۶- ادعاهای اهل کتاب ۱۸۳
- ۲۷- اذیت مؤمنان اهل کتاب ۱۸۷
- ۲۸- اذیت‌های اهل کتاب ۱۸۷
- ۲۹- ارزش تعلیم کتاب آسمانی ۱۸۸
- ۳۰- ارزش کتاب ۱۸۹
- ۳۱- ارزش‌گذاری اهل کتاب ۱۸۹
- ۳۲- ازدواج با اهل کتاب ۱۸۹
- ۳۳- استفاده از طعام اهل کتاب ۱۹۲
- ۳۴- استقامت مؤمنان اهل کتاب ۱۹۳
- ۳۵- استماع قرآن مؤمنان اهل کتاب ۱۹۳
- ۳۶- استهزاهای اهل کتاب ۱۹۳

- ۱۹۵ ..... ۳۷- استهزای اهل کتاب
- ۱۹۶ ..... ۳۸- اسلام اهل کتاب
- ۱۹۷ ..... ۳۹- اسلام مؤمنان اهل کتاب
- ۱۹۷ ..... ۴۰- اسلام و اهل کتاب
- ۱۹۷ ..... ۴۱- اضلال علمای اهل کتاب
- ۱۹۸ ..... ۴۲- اطعام به اهل کتاب
- ۱۹۹ ..... ۴۳- اطلاعات کتاب مبین
- ۱۹۹ ..... ۴۴- اعراض اهل کتاب
- ۲۰۱ ..... ۴۵- اعلام اتحاد با اهل کتاب
- ۲۰۱ ..... ۴۶- افشای اهل کتاب
- ۲۰۱ ..... ۴۷- اقرار علمای اهل کتاب
- ۲۰۳ ..... ۴۸- اقرار مؤمنان اهل کتاب
- ۲۰۳ ..... ۴۹- اقلیت اهل کتاب
- ۲۰۴ ..... ۵۰- اقلیت متعهد اهل کتاب
- ۲۰۵ ..... ۵۱- اکثریت اهل کتاب
- ۲۰۶ ..... ۵۲- امینان اهل کتاب
- ۲۰۷ ..... ۵۳- انبیا و اهل کتاب
- ۲۰۷ ..... ۵۴- انبیای اهل کتاب
- ۲۰۷ ..... ۵۵- انبیای صاحب کتاب
- ۲۰۹ ..... ۵۶- انتظارات اهل کتاب
- ۲۰۹ ..... ۵۷- انتقاد اهل کتاب
- ۲۱۱ ..... ۵۸- انجیل در اهل کتاب
- ۲۱۱ ..... ۵۹- انحراف در اهل کتاب
- ۲۱۱ ..... ۶۰- انحصارطلبی اهل کتاب
- ۲۱۳ ..... ۶۱- انقیاد اهل کتاب
- ۲۱۳ ..... ۶۲- انگیزه اهل کتاب

- ۶۳- اهل کتاب در جامعه اسلامی ۲۱۳
- ۶۴- اهل کتاب در حکومت اسلامی ۲۱۵
- ۶۵- اهل کتاب در صدر اسلام ۲۱۵
- ۶۶- اهل کتاب در قیامت ۲۱۶
- ۶۷- اهل کتاب دوران جاهلیت ۲۱۷
- ۶۸- اهل کتاب صدر اسلام ۲۱۷
- ۶۹- اهل کتاب مقارن بعثت ۲۲۰
- ۷۰- اهل کتاب و ارتداد مسلمانان ۲۲۱
- ۷۱- اهل کتاب و اسلام ۲۲۱
- ۷۲- اهل کتاب و اضلال ۲۲۴
- ۷۳- اهل کتاب و اضلال مردم ۲۲۵
- ۷۴- اهل کتاب و انبیا ۲۲۸
- ۷۵- اهل کتاب و انجیل ۲۲۹
- ۷۶- اهل کتاب و بهشت ۲۳۱
- ۷۷- اهل کتاب و پیامبر موعود ۲۳۲
- ۷۸- اهل کتاب و تعالیم دین ۲۳۳
- ۷۹- اهل کتاب و تغییر قبله ۲۳۳
- ۸۰- اهل کتاب و تورات ۲۳۴
- ۸۱- اهل کتاب و جیت ۲۳۷
- ۸۲- اهل کتاب و حقانیت قرآن ۲۳۷
- ۸۳- اهل کتاب و طاغوت ۲۳۷
- ۸۴- اهل کتاب و عیسی(ع) ۲۳۷
- ۸۵- اهل کتاب و قبله مسلمانان ۲۳۹
- ۸۶- اهل کتاب و قرآن ۲۴۰
- ۸۷- اهل کتاب و کافران ۲۴۲
- ۸۸- اهل کتاب و کتب آسمانی ۲۴۲

- ۸۹- اهل کتاب و کتمان حق ۲۴۹
- ۹۰- اهل کتاب و محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۵۳
- ۹۱- اهل کتاب و مسلمانان ۲۵۹
- ۹۲- اهل کتاب و مسلمانان صدر اسلام ۲۶۳
- ۹۳- اهل کتاب و موسی(ع) ۲۶۳
- ۹۴- اهل کتاب و مومنان ۲۶۵
- ۹۵- اهل کتاب و مؤمنان ۲۶۵
- ۹۶- اهل کتاب و نبوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۲۶۷
- ۹۷- اهل کتاب و نزول قرآن ۲۶۷
- ۹۸- اهمیت اتقان کتاب ۲۶۷
- ۹۹- اهمیت تعلیم کتاب ۲۶۹
- ۱۰۰- اهمیت حکمت کتاب ۲۶۹
- ۱۰۱- ایمان اهل کتاب ۲۶۹
- ۱۰۲- ایمان اهل کتاب صدراسلام ۲۷۱
- ۱۰۳- بت پرستی در اهل کتاب ۲۷۱
- ۱۰۴- بدخواهی اهل کتاب ۲۷۱
- ۱۰۵- برخورد اهل کتاب ۲۷۲
- ۱۰۶- برخورد با اهل کتاب ۲۷۳
- ۱۰۷- بهانه جویی اهل کتاب ۲۷۳
- ۱۰۸- بی ارزشی ایمان اهل کتاب ۲۷۴
- ۱۰۹- بی اعتنائی اهل کتاب ۲۷۵
- ۱۱۰- بی انصافی اهل کتاب ۲۷۵
- ۱۱۱- بی ایمانی اهل کتاب ۲۷۵
- ۱۱۲- بی تقوایی اهل کتاب ۲۷۷
- ۱۱۳- بینش اهل کتاب ۲۷۷
- ۱۱۴- پاداش مؤمنان اهل کتاب ۲۷۸

- ۱۱۵- پروردگار اهل کتاب ۲۷۹
- ۱۱۶- پوچی ادعای اهل کتاب ۲۷۹
- ۱۱۷- پیروی از کتاب هدایتگر ۲۷۹
- ۱۱۸- پیشنهاد ارائه کتاب هدایتگر ۲۸۱
- ۱۱۹- تاریخ اهل کتاب ۲۸۱
- ۱۲۰- تاریخ کتاب ۲۸۱
- ۱۲۱- تبلیغ اهل کتاب ۲۸۳
- ۱۲۲- تجاوزگری اهل کتاب ۲۸۳
- ۱۲۳- تجاوزگری در اهل کتاب ۲۸۳
- ۱۲۴- تجاهل علمای اهل کتاب ۲۸۵
- ۱۲۵- تحریفگری اهل کتاب ۲۸۵
- ۱۲۶- ترک جهاد با اهل کتاب ۲۸۷
- ۱۲۷- ترک زکات اهل کتاب ۲۸۸
- ۱۲۸- ترک نماز اهل کتاب ۲۸۹
- ۱۲۹- تظاهر اهل کتاب ۲۸۹
- ۱۳۰- تعالیم آسمانی اهل کتاب ۲۸۹
- ۱۳۱- تعدد کتاب آسمانی ابراهیم(ع) ۲۹۱
- ۱۳۲- تعدد کتاب آسمانی موسی(ع) ۲۹۱
- ۱۳۳- تعلیم کتاب ۲۹۱
- ۱۳۴- تعلیم کتاب آسمانی ۲۹۱
- ۱۳۵- تفرقه اهل کتاب ۲۹۳
- ۱۳۶- تکالیف اهل کتاب ۲۹۳
- ۱۳۷- تکبر اهل کتاب ۲۹۳
- ۱۳۸- تمایلات اهل کتاب ۲۹۳
- ۱۳۹- تملق اهل کتاب ۲۹۵
- ۱۴۰- توبه اهل کتاب ۲۹۵

- ۱۴۱- توحید اهل کتاب ۲۹۵
- ۱۴۲- تورات در اهل کتاب ۲۹۵
- ۱۴۳- توطئه اهل کتاب ۲۹۷
- ۱۴۴- توطئه گران اهل کتاب ۲۹۹
- ۱۴۵- تهجد اهل کتاب ۳۰۱
- ۱۴۶- تهدید اهل کتاب ۳۰۱
- ۱۴۷- تهدید علمای اهل کتاب ۳۰۳
- ۱۴۸- ثبت موجودات در کتاب مبین ۳۰۳
- ۱۴۹- جایگاه اهل کتاب ۳۰۵
- ۱۵۰- جزیه از اهل کتاب ۳۰۵
- ۱۵۱- جنبندگان در کتاب مبین ۳۰۷
- ۱۵۲- جهاد با اهل کتاب ۳۰۷
- ۱۵۳- جهل اهل کتاب ۳۰۷
- ۱۵۴- چشم پوشی از توطئه اهل کتاب ۳۰۸
- ۱۵۵- حرامخواری اهل کتاب ۳۰۹
- ۱۵۶- حرامخواری در اهل کتاب ۳۰۹
- ۱۵۷- حس گزایی اهل کتاب ۳۱۱
- ۱۵۸- حسادت اهل کتاب ۳۱۱
- ۱۵۹- حسد اهل کتاب ۳۱۱
- ۱۶۰- حشر اخروی اهل کتاب ۳۱۳
- ۱۶۱- حق ناپذیران اهل کتاب ۳۱۳
- ۱۶۲- حق ناپذیری اهل کتاب ۳۱۴
- ۱۶۳- حقوق اهل کتاب ۳۱۵
- ۱۶۴- حلیت ذبیحه اهل کتاب ۳۱۵
- ۱۶۵- حلیت طعام اهل کتاب ۳۱۵
- ۱۶۶- خائنان اهل کتاب ۳۱۷

- ۱۶۷- خشنودی اهل کتاب ۳۱۷
- ۱۶۸- خصلتهای اهل کتاب ۳۱۷
- ۱۶۹- خضوع علمای اهل کتاب ۳۱۹
- ۱۷۰- خطاهای اهل کتاب ۳۱۹
- ۱۷۱- خواسته های اهل کتاب ۳۲۱
- ۱۷۲- خودخواهی اهل کتاب ۳۲۱
- ۱۷۳- خیانت اهل کتاب ۳۲۱
- ۱۷۴- درخواست کتاب آسمانی ۳۲۳
- ۱۷۵- دشمنان اهل کتاب ۳۲۳
- ۱۷۶- دشمنی اهل کتاب ۳۲۳
- ۱۷۷- دعوت از اهل کتاب ۳۲۷
- ۱۷۸- دلایل جهاد با اهل کتاب ۳۲۹
- ۱۷۹- دنیاپرستی اهل کتاب ۳۲۹
- ۱۸۰- دوستی با اهل کتاب ۳۲۹
- ۱۸۱- دین اهل کتاب ۳۳۱
- ۱۸۲- دین فروشی اهل کتاب ۳۳۱
- ۱۸۳- دین فروشی در اهل کتاب ۳۳۳
- ۱۸۴- دینداری اهل کتاب ۳۳۳
- ۱۸۵- ذبیحه اهل کتاب ۳۳۳
- ۱۸۶- ذلت اهل کتاب ۳۳۵
- ۱۸۷- رابطه با اهل کتاب ۳۳۶
- ۱۸۸- راز اهل کتاب ۳۳۷
- ۱۸۹- رشوه در اهل کتاب ۳۳۷
- ۱۹۰- رفتار اهل کتاب ۳۳۷
- ۱۹۱- رفع شک اهل کتاب ۳۳۹
- ۱۹۲- روش برخورد اهل کتاب ۳۳۹

- ۱۹۳- روش برخورد مؤمنان اهل کتاب ۳۳۹
- ۱۹۴- رهبران اهل کتاب ۳۴۱
- ۱۹۵- زکریا(ع) و اهل کتاب ۳۴۱
- ۱۹۶- زمینه اسلام اهل کتاب ۳۴۲
- ۱۹۷- زمینه عصیان اهل کتاب ۳۴۳
- ۱۹۸- زمینه فسق اهل کتاب ۳۴۳
- ۱۹۹- زمینه قساوت قلب اهل کتاب ۳۴۳
- ۲۰۰- زمینه کفر اهل کتاب ۳۴۵
- ۲۰۱- زنان اهل کتاب ۳۴۵
- ۲۰۲- زندگی مسالمت آمیز با اهل کتاب ۳۴۵
- ۲۰۳- سابقه اهل کتاب ۳۴۵
- ۲۰۴- سجده علمای اهل کتاب ۳۴۷
- ۲۰۵- سخن پسندیده مؤمنان اهل کتاب ۳۴۷
- ۲۰۶- سرزنش اهل کتاب ۳۴۷
- ۲۰۷- سرزنش عصیان اهل کتاب ۳۵۱
- ۲۰۸- سرزنش علمای اهل کتاب ۳۵۱
- ۲۰۹- سرزنش کفر اهل کتاب ۳۵۱
- ۲۱۰- سرنوشت اهل کتاب ۳۵۳
- ۲۱۱- سکوت علمای اهل کتاب ۳۵۳
- ۲۱۲- سوگند به کتاب ۳۵۳
- ۲۱۳- شرایط ایمان اهل کتاب ۳۵۵
- ۲۱۴- شرک اهل کتاب ۳۵۵
- ۲۱۵- شرک در اهل کتاب ۳۵۷
- ۲۱۶- شک اهل کتاب صدراسلام ۳۵۷
- ۲۱۷- شکست اهل کتاب ۳۵۷
- ۲۱۸- شگفتی عصیان اهل کتاب ۳۵۹

- ۲۱۹- شومی اهل کتاب ۳۵۹
- ۲۲۰- شهرت طلبی اهل کتاب ۳۶۰
- ۲۲۱- صالحان اهل کتاب ۳۶۱
- ۲۲۲- صبر مؤمنان اهل کتاب ۳۶۳
- ۲۲۳- صفات اهل کتاب ۳۶۳
- ۲۲۴- طاغوت پرستی اهل کتاب ۳۶۳
- ۲۲۵- طعام اهل کتاب ۳۶۵
- ۲۲۶- طغیان اهل کتاب ۳۶۵
- ۲۲۷- طهارت اهل کتاب ۳۶۷
- ۲۲۸- ظالمان اهل کتاب ۳۶۷
- ۲۲۹- ظلم اهل کتاب ۳۶۷
- ۲۳۰- ظلم علمای اهل کتاب ۳۶۹
- ۲۳۱- عالم به کتاب خدا ۳۶۹
- ۲۳۲- عبرت اهل کتاب ۳۶۹
- ۲۳۳- عجب اهل کتاب ۳۷۰
- ۲۳۴- عجز از ارائه کتاب هدایتگر ۳۷۱
- ۲۳۵- عدالت در اهل کتاب ۳۷۱
- ۲۳۶- عذاب اهل کتاب ۳۷۱
- ۲۳۷- عذاب دنیوی اهل کتاب ۳۷۲
- ۲۳۸- عذاب علمای اهل کتاب ۳۷۳
- ۲۳۹- عصیان اهل کتاب ۳۷۳
- ۲۴۰- عفو از اهل کتاب ۳۷۳
- ۲۴۱- عفو اهل کتاب ۳۷۵
- ۲۴۲- عقاید اهل کتاب ۳۷۵
- ۲۴۳- عقیده اهل کتاب ۳۷۹
- ۲۴۴- علائق اهل کتاب ۳۸۲

- ۲۴۵- علم علمای اهل کتاب ۳۸۳
- ۲۴۶- علمای اهل کتاب ۳۸۳
- ۲۴۷- علمای اهل کتاب و تورات ۳۹۹
- ۲۴۸- علمای اهل کتاب و حقانیت محمد(صلی الله علیه و آله) ۳۹۹
- ۲۴۹- علمای اهل کتاب و قرآن ۳۹۹
- ۲۵۰- علمای اهل کتاب و کتمان حق ۴۰۱
- ۲۵۱- علمای اهل کتاب و کتمان حقایق ۴۰۱
- ۲۵۲- علمای اهل کتاب و محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۰۲
- ۲۵۳- عمل اهل کتاب ۴۰۳
- ۲۵۴- عمل پسندیده مؤمنان اهل کتاب ۴۰۳
- ۲۵۵- عمل ناپسند اهل کتاب ۴۰۵
- ۲۵۶- عوامل ازدیاد ایمان اهل کتاب ۴۰۵
- ۲۵۷- عوامل بطلان بینش اهل کتاب ۴۰۵
- ۲۵۸- عوامل تحقق خواسته های اهل کتاب ۴۰۵
- ۲۵۹- عوامل دشمنی اهل کتاب ۴۰۷
- ۲۶۰- عوامل سرزنش اهل کتاب ۴۰۷
- ۲۶۱- عوامل شک اهل کتاب ۴۰۷
- ۲۶۲- عهد خدا با اهل کتاب ۴۰۸
- ۲۶۳- عهدشکنی اهل کتاب ۴۰۹
- ۲۶۴- عیسی(ع) و اهل کتاب ۴۰۹
- ۲۶۵- غلو اهل کتاب ۴۱۱
- ۲۶۶- فرجام اهل کتاب ۴۱۲
- ۲۶۷- فسق اکثریت اهل کتاب ۴۱۳
- ۲۶۸- فسق اهل کتاب ۴۱۳
- ۲۶۹- فضایل علمای اهل کتاب ۴۱۵
- ۲۷۰- فضایل مؤمنان اهل کتاب ۴۱۵

- ۲۷۱- قبله اهل کتاب ۴۱۷
- ۲۷۲- قبول ولايت اهل کتاب ۴۱۷
- ۲۷۳- قرآن و اهل کتاب ۴۱۷
- ۲۷۴- کافران اهل کتاب ۴۱۸
- ۲۷۵- کافران و کتاب آسمانی ۴۲۱
- ۲۷۶- کتاب آسمانی اسحاق(ع) ۴۲۱
- ۲۷۷- کتاب آسمانی بنی اسرائیل ۴۲۱
- ۲۷۸- کتاب آسمانی داود(ع) ۴۲۳
- ۲۷۹- کتاب آسمانی عیسی(ع) ۴۲۳
- ۲۸۰- کتاب آسمانی محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۲۳
- ۲۸۱- کتاب آسمانی مسیحیان ۴۲۷
- ۲۸۲- کتاب آسمانی موسی(ع) ۴۲۷
- ۲۸۳- کتاب آسمانی نسل ابراهیم(ع) ۴۳۱
- ۲۸۴- کتاب آسمانی هارون(ع) ۴۳۱
- ۲۸۵- کتاب آسمانی یعقوب(ع) ۴۳۱
- ۲۸۶- کتاب آسمانی یهود ۴۳۲
- ۲۸۷- کتاب انبیا ۴۳۳
- ۲۸۸- کتاب بودن قرآن ۴۳۵
- ۲۸۹- کتاب پسنديده ۴۳۵
- ۲۹۰- کتاب خدا ۴۳۵
- ۲۹۱- کتاب داود(ع) ۴۳۷
- ۲۹۲- کتاب علم موجودات ۴۳۷
- ۲۹۳- کتاب عیسی(ع) ۴۳۹
- ۲۹۴- کتاب لوح محفوظ ۴۳۹
- ۲۹۵- کتاب محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۳۹
- ۲۹۶- کتاب موسی(ع) ۴۴۲

- ۲۹۷- کتاب نوح(ع) ۴۴۳
- ۲۹۸- کتاب هارون(ع) ۴۴۵
- ۲۹۹- کتب آسمانی در اهل کتاب ۴۴۵
- ۳۰۰- کعبه و اهل کتاب ۴۴۵
- ۳۰۱- کفر اکثریت اهل کتاب ۴۴۶
- ۳۰۲- کفر اهل کتاب ۴۴۷
- ۳۰۳- کفر اهل کتاب به محمد(صلی الله علیه و آله) ۴۵۷
- ۳۰۴- کيفر اهل کتاب ۴۵۷
- ۳۰۵- کيفر علمای اهل کتاب ۴۵۷
- ۳۰۶- کينه توزی اهل کتاب ۴۵۹
- ۳۰۷- گرایش علمای اهل کتاب ۴۵۹
- ۳۰۸- گروههای اهل کتاب ۴۵۹
- ۳۰۹- گمراهان اهل کتاب ۴۶۱
- ۳۱۰- گمراهی اهل کتاب ۴۶۱
- ۳۱۱- گمراهی علمای اهل کتاب ۴۶۳
- ۳۱۲- گمراهی نیاکان اهل کتاب ۴۶۳
- ۳۱۳- گناه اهل کتاب ۴۶۳
- ۳۱۴- گناه در اهل کتاب ۴۶۵
- ۳۱۵- لجاجت اهل کتاب ۴۶۷
- ۳۱۶- لعن بر اهل کتاب ۴۶۸
- ۳۱۷- مبارزه با اهل کتاب ۴۶۹
- ۳۱۸- متعهدان اهل کتاب ۴۷۰
- ۳۱۹- متقین اهل کتاب ۴۷۱
- ۳۲۰- متکبران اهل کتاب ۴۷۱
- ۳۲۱- مجادله با اهل کتاب ۴۷۱
- ۳۲۲- مجوس از اهل کتاب ۴۷۳

- ۳۲۳- محرومیت اهل کتاب ۴۷۴
- ۳۲۴- محرومیت اهل مکه از کتاب آسمانی ۴۷۵
- ۳۲۵- محرومیت علمای اهل کتاب ۴۷۷
- ۳۲۶- محمد (صلی الله علیه و آله) و اهل کتاب ۴۷۷
- ۳۲۷- محمد(صلی الله علیه و آله) و اهل کتاب ۴۸۵
- ۳۲۸- محمد(صلی الله علیه و آله) و قبله اهل کتاب ۴۹۱
- ۳۲۹- مدارا با اهل کتاب ۴۹۳
- ۳۳۰- مدح مؤمنان اهل کتاب ۴۹۳
- ۳۳۱- مراد از کتاب ۴۹۴
- ۳۳۲- مراد از کتاب مکنون ۴۹۵
- ۳۳۳- مسخ اهل کتاب ۴۹۵
- ۳۳۴- مسلمانان و اهل کتاب ۴۹۷
- ۳۳۵- مسؤولیت اهل کتاب ۵۰۱
- ۳۳۶- مسؤولیت علمای اهل کتاب ۵۰۳
- ۳۳۷- مسیحیان و تلاوت کتاب آسمانی ۵۰۵
- ۳۳۸- مشرکان و کتاب آسمانی ۵۰۵
- ۳۳۹- معاشرت با اهل کتاب ۵۰۵
- ۳۴۰- معامله با اهل کتاب ۵۰۵
- ۳۴۱- معاهده با اهل کتاب ۵۰۷
- ۳۴۲- مغضوبیت اهل کتاب ۵۰۸
- ۳۴۳- مکر اهل کتاب ۵۰۹
- ۳۴۴- ملائکه و اهل کتاب ۵۱۱
- ۳۴۵- منافقان و اهل کتاب ۵۱۱
- ۳۴۶- منشأ ازدیاد ایمان اهل کتاب ۵۱۱
- ۳۴۷- منشأ دشمنی اهل کتاب ۵۱۱
- ۳۴۸- موانع ایمان اهل کتاب ۵۱۳

- ۳۴۹- موضوعگیری اهل کتاب ۵۱۳
- ۳۵۰- موقعیت اجتماعی اهل کتاب ۵۱۳
- ۳۵۱- مؤمنان اهل کتاب ۵۱۳
- ۳۵۲- مؤمنان و اهل کتاب ۵۱۹
- ۳۵۳- نزول کتاب آسمانی بر مسیحیان ۵۱۹
- ۳۵۴- نزول کتاب آسمانی بر موسی(ع) ۵۱۹
- ۳۵۵- نزول کتاب آسمانی بر یهود ۵۲۱
- ۳۵۶- نشانه های صبر مؤمنان اهل کتاب ۵۲۱
- ۳۵۷- نفاق اهل کتاب ۵۲۱
- ۳۵۸- نقش کتاب ۵۲۳
- ۳۵۹- نقش کتاب مبین ۵۲۳
- ۳۶۰- نیاز به کتاب آسمانی ۵۲۵
- ۳۶۱- وضوح کتاب ۵۲۵
- ۳۶۲- وضوح کتاب مبین ۵۲۵
- ۳۶۳- ویژگی کتاب هدایت ۵۲۷
- ۳۶۴- ویژگیهای کتاب ۵۲۷
- ۳۶۵- ویژگیهای کتاب آسمانی موسی(ع) ۵۲۷
- ۳۶۶- ویژگیهای کتاب آسمانی هارون(ع) ۵۲۷
- ۳۶۷- ویژگیهای کتاب مبین ۵۲۹
- ۳۶۸- هابیل در اهل کتاب ۵۲۹
- ۳۶۹- هشدار به اهل کتاب ۵۲۹
- ۳۷۰- هماهنگی اهل کتاب با مشرکان ۵۳۱
- ۳۷۱- هواپرستان اهل کتاب ۵۳۱
- ۳۷۲- هواپرستی اهل کتاب ۵۳۱
- ۳۷۳- یهود و تلاوت کتاب آسمانی ۵۳۱
- ۳۷۴- آثار اعراض از کتب آسمانی ۵۳۳

- ۲۷۵- آثار تعلیم کتاب آسمانی ----- ۵۳۳
- ۳۷۶- آخرین کتاب آسمانی ----- ۵۳۵
- ۳۷۷- ارزش تعلیم کتاب آسمانی ----- ۵۳۵
- ۳۷۸- تعدد کتاب آسمانی ابراهیم(ع) ----- ۵۳۵
- ۳۷۹- تعدد کتاب آسمانی موسی(ع) ----- ۵۳۵
- ۳۸۰- تعلیم کتاب آسمانی ----- ۵۳۷
- ۳۸۱- درخواست کتاب آسمانی ----- ۵۳۷
- ۳۸۲- کافران و کتاب آسمانی ----- ۵۳۷
- ۳۸۳- کتاب آسمانی اسحاق(ع) ----- ۵۳۷
- ۳۸۴- کتاب آسمانی بنی اسرائیل ----- ۵۳۹
- ۳۸۵- کتاب آسمانی داود(ع) ----- ۵۳۹
- ۳۸۶- کتاب آسمانی عیسی(ع) ----- ۵۳۹
- ۳۸۷- کتاب آسمانی محمد(صلی الله علیه و آله) ----- ۵۴۱
- ۳۸۸- کتاب آسمانی مسیحیان ----- ۵۴۴
- ۳۸۹- کتاب آسمانی موسی(ع) ----- ۵۴۵
- ۳۹۰- کتاب آسمانی نسل ابراهیم(ع) ----- ۵۴۷
- ۳۹۱- کتاب آسمانی هارون(ع) ----- ۵۴۸
- ۳۹۲- کتاب آسمانی یعقوب(ع) ----- ۵۴۹
- ۳۹۳- کتاب آسمانی یهود ----- ۵۴۹
- ۳۹۴- محرومیت اهل مکه از کتاب آسمانی ----- ۵۵۱
- ۳۹۵- مسیحیان و تلاوت کتاب آسمانی ----- ۵۵۱
- ۳۹۶- مشرکان و کتاب آسمانی ----- ۵۵۱
- ۳۹۷- نزول کتاب آسمانی بر مسیحیان ----- ۵۵۲
- ۳۹۸- نزول کتاب آسمانی بر موسی(ع) ----- ۵۵۲
- ۳۹۹- نزول کتاب آسمانی بر یهود ----- ۵۵۲
- ۴۰۰- نیاز به کتاب آسمانی ----- ۵۵۴

- ۴۰۱- ویژگیهای کتاب آسمانی موسی(ع) ۵۵۵
- ۴۰۲- ویژگیهای کتاب آسمانی هارون(ع) ۵۵۵
- ۴۰۳- یهود و تلاوت کتاب آسمانی ۵۵۵
- ۴۰۴- اعراض اهل کتاب از کتاب خدا ۵۵۷
- ۴۰۵- عالم به کتاب خدا ۵۵۷
- ۴۰۶- کتاب خدا ۵۵۷
- ۴۰۷- اطلاعات کتاب مبین ۵۵۹
- ۴۰۸- ثبت موجودات در کتاب مبین ۵۵۹
- ۴۰۹- جنبندگان در کتاب مبین ۵۶۰
- ۴۱۰- نقش کتاب مبین ۵۶۱
- ۴۱۱- وضوح کتاب مبین ۵۶۱
- ۴۱۲- ویژگیهای کتاب مبین ۵۶۲
- ۴۱۳- مراد از کتاب مکنون ۵۶۳
- ۴۱۴- ویژگی کتاب هدایت ۵۶۳
- ۶- اهل مدین ۵۶۴
- ۱- اتمام حجت بر اهل مدین ۵۶۴
- ۲- احتجاج با اهل مدین ۵۶۴
- ۳- اختلاف اهل مدین ۵۶۵
- ۴- ارزانی در اهل مدین ۵۶۵
- ۵- استهزاهای اهل مدین ۵۶۵
- ۶- اصرار بر شرک اهل مدین ۵۶۶
- ۷- افساد اهل مدین ۵۶۷
- ۸- اقرار اهل مدین ۵۶۷
- ۹- امکانات مادی اهل مدین ۵۶۹
- ۱۰- انحرافات اجتماعی اهل مدین ۵۶۹
- ۱۱- انحرافات اقتصادی اهل مدین ۵۶۹

- ۱۲- انگیزه اهل مدین ۵۶۹
- ۱۳- اهل مدین در دوران موسی(ع) ۵۷۱
- ۱۴- اهل مدین و تعالیم شعیب(ع) ۵۷۱
- ۱۵- اهل مدین و خویشاوندان شعیب(ع) ۵۷۲
- ۱۶- اهل مدین و دین ۵۷۳
- ۱۷- اهل مدین و شعیب(ع) ۵۷۳
- ۱۸- اهل مدین و عزت خدا ۵۷۵
- ۱۹- اهل مدین و کیفر شعیب(ع) ۵۷۵
- ۲۰- اهل مدین و مؤمنان ۵۷۶
- ۲۱- بی عدالتی اهل مدین ۵۷۷
- ۲۲- بی عدالتی در اهل مدین ۵۷۷
- ۲۳- بینش اهل مدین ۵۷۷
- ۲۴- پاسخ به اهل مدین ۵۷۹
- ۲۵- پیامبر اهل مدین ۵۷۹
- ۲۶- تاریخ اهل مدین ۵۸۱
- ۲۷- تبیین قصه اهل مدین ۵۸۷
- ۲۸- تخلفات اقتصادی اهل مدین ۵۸۸
- ۲۹- تعصب اهل مدین ۵۸۹
- ۳۰- تعقل اهل مدین ۵۸۹
- ۳۱- تقلید اهل مدین ۵۹۱
- ۳۲- تکذیبگری اهل مدین ۵۹۱
- ۳۳- تهدید اهل مدین ۵۹۱
- ۳۴- تهدیدهای اهل مدین ۵۹۱
- ۳۵- تهمتهای اهل مدین ۵۹۲
- ۳۶- ثروتمندی اهل مدین ۵۹۲
- ۳۷- جوانان اهل مدین ۵۹۲

- ۳۸- حرامخواری اهل مدین ۵۹۵
- ۳۹- خدانشناسی اهل مدین ۵۹۵
- ۴۰- خویشاوندی شعیب(ع) با اهل مدین ۵۹۷
- ۴۱- دشمنی اهل مدین ۵۹۷
- ۴۲- دعوت از اهل مدین ۵۹۷
- ۴۳- دین اهل مدین ۵۹۹
- ۴۴- رحمت بر توابین اهل مدین ۶۰۰
- ۴۵- سخنان بیجای اهل مدین ۶۰۱
- ۴۶- سرزنش اهل مدین ۶۰۱
- ۴۷- شرک اهل مدین ۶۰۱
- ۴۸- شرک نیاکان اهل مدین ۶۰۳
- ۴۹- شعیب(ع) و اهل مدین ۶۰۳
- ۵۰- شعیب(ع) و دین اهل مدین ۶۰۷
- ۵۱- شعیب(ع) و رسوم اهل مدین ۶۰۷
- ۵۲- شغل اهل مدین ۶۰۷
- ۵۳- ظلم اهل مدین ۶۰۹
- ۵۴- عبرت از اهل مدین ۶۰۹
- ۵۵- عذاب استیصال اهل مدین ۶۰۹
- ۵۶- عذاب اهل مدین ۶۱۱
- ۵۷- عذاب دنیوی اهل مدین ۶۱۳
- ۵۸- عقیده اهل مدین ۶۱۳
- ۵۹- عقیده نیاکان اهل مدین ۶۱۵
- ۶۰- عوامل محرومیت اهل مدین ۶۱۵
- ۶۱- غفلت اهل مدین ۶۱۵
- ۶۲- فرجام اهل مدین ۶۱۷
- ۶۳- فرجام شوم اهل مدین ۶۱۹

- ۶۴- فساد اهل مدین ۶۲۰
- ۶۵- فهم اهل مدین ۶۲۱
- ۶۶- کثرت جمعیت اهل مدین ۶۲۱
- ۶۷- کفر اهل مدین ۶۲۱
- ۶۸- کم فروشی اهل مدین ۶۲۳
- ۶۹- کمی اهل مدین ۶۲۵
- ۷۰- کیفر اهل مدین ۶۲۵
- ۷۱- کیفیت هلاکت اهل مدین ۶۲۵
- ۷۲- گروههای اجتماعی اهل مدین ۶۲۷
- ۷۳- لجاجت اهل مدین ۶۲۷
- ۷۴- مالکیت در اهل مدین ۶۲۹
- ۷۵- محرومیت اهل مدین ۶۲۹
- ۷۶- مسؤولیت اهل مدین ۶۲۹
- ۷۷- منفعت طلبی اهل مدین ۶۳۰
- ۷۸- منفوریت دین اهل مدین ۶۳۱
- ۷۹- موحدان اهل مدین ۶۳۱
- ۸۰- میانسالان اهل مدین ۶۳۱
- ۸۱- نژادپرستی اهل مدین ۶۳۳
- ۸۲- نعمتهای اهل مدین ۶۳۳
- ۸۳- وقت عذاب اهل مدین ۶۳۳
- ۸۴- وقت هلاکت اهل مدین ۶۳۵
- ۸۵- ویژگیهای عذاب اهل مدین ۶۳۵
- ۸۶- هشدار به اهل مدین ۶۳۷
- ۸۷- هلاکت اهل مدین ۶۳۷
- ۸۸- یأس از ایمان اهل مدین ۶۳۹
- ۷- اهل مکه ۶۴۰

- ۱- آثار بی عقلی اهل مکه ۶۴۰
- ۲- آثار تفکر طبقاتی اهل مکه ۶۴۰
- ۳- آثار کفران اهل مکه ۶۴۰
- ۴- آثار مادیگرایی اهل مکه ۶۴۱
- ۵- احترام اهل مکه ۶۴۱
- ۶- اذیت‌های اهل مکه ۶۴۱
- ۷- امنیت اهل مکه ۶۴۳
- ۸- انذار اهل مکه ۶۴۳
- ۹- اهل مکه در صدر اسلام ۶۴۳
- ۱۰- اهل مکه و آثار باستانی اصحاب ایکه ۶۴۴
- ۱۱- اهل مکه و آثار باستانی قوم لوط ۶۴۵
- ۱۲- اهل مکه و تاریخ ۶۴۵
- ۱۳- اهل مکه و دعوت محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۴۷
- ۱۴- اهل مکه و سرزمین قوم لوط ۶۴۷
- ۱۵- اهل مکه و فرجام فرعون ۶۴۷
- ۱۶- اهل مکه و فرجام قوم ثمود ۶۴۷
- ۱۷- اهل مکه و محمد(صلی الله علیه و آله) ۶۴۹
- ۱۸- بت پرستی اهل مکه ۶۴۹
- ۱۹- بی احترامی اهل مکه ۶۴۹
- ۲۰- بینش اهل مکه ۶۵۱
- ۲۱- پرششهای اهل مکه ۶۵۱
- ۲۲- تبعید اهل مکه ۶۵۱
- ۲۳- تشبیه موقعیت فرهنگی اهل مکه ۶۵۱
- ۲۴- چها د با اهل مکه ۶۵۳
- ۲۵- چهل اکثریت اهل مکه ۶۵۳
- ۲۶- حسادت اهل مکه ۶۵۳

- ۶۵۳ ..... ۲۷- خویشاوندی اهل مکه و ابراهیم(ع)
- ۶۵۵ ..... ۲۸- درخواست نعمت برای اهل مکه
- ۶۵۵ ..... ۲۹- دشمنی اهل مکه
- ۶۵۵ ..... ۳۰- دعوت از اهل مکه
- ۶۵۷ ..... ۳۱- دوستی اهل مدینه و اهل مکه
- ۶۵۷ ..... ۳۲- دین اهل مکه
- ۶۵۷ ..... ۳۳- رفاه اهل مکه
- ۶۵۷ ..... ۳۴- زمینه آموزش اهل مکه
- ۶۵۹ ..... ۳۵- زمینه شرک اهل مکه
- ۶۵۹ ..... ۳۶- زمینه کفر اهل مکه
- ۶۵۹ ..... ۳۷- زمینه محبت اهل مکه
- ۶۶۱ ..... ۳۸- سختیهای اهل مکه
- ۶۶۱ ..... ۳۹- شرک اکثریت اهل مکه
- ۶۶۱ ..... ۴۰- شرک اهل مکه
- ۶۶۳ ..... ۴۱- شک اهل مکه
- ۶۶۳ ..... ۴۲- شکست اهل مکه
- ۶۶۳ ..... ۴۳- عذاب اهل مکه
- ۶۶۳ ..... ۴۴- عذاب دنیوی اهل مکه
- ۶۶۵ ..... ۴۵- عصیان اهل مکه
- ۶۶۵ ..... ۴۶- علم اهل مکه
- ۶۶۷ ..... ۴۷- عمر طولانی اهل مکه
- ۶۶۷ ..... ۴۸- عوامل تکبر اهل مکه
- ۶۶۷ ..... ۴۹- عوامل عقب ماندگی اهل مکه
- ۶۶۹ ..... ۵۰- عوامل غفلت اهل مکه
- ۶۶۹ ..... ۵۱- عوامل مؤثر در اسلام اهل مکه
- ۶۶۹ ..... ۵۲- فلسفه امتیاز اهل مکه

- ۵۳- فلسفه رفع گرسنگی اهل مکه ۶۷۱
- ۵۴- قبله اهل مکه ۶۷۱
- ۵۵- کفر اهل مکه ۶۷۱
- ۵۶- محبت اهل مکه به مؤمنان ۶۷۱
- ۵۷- محرومیت اهل مکه ۶۷۳
- ۵۸- محرومیت اهل مکه از کتاب آسمانی ۶۷۳
- ۵۹- محمد(صلی الله علیه و آله) از اهل مکه ۶۷۵
- ۶۰- منشأ روزی اهل مکه ۶۷۵
- ۶۱- منشأ صلح اهل مکه ۶۷۵
- ۶۲- نعمت صلح با اهل مکه ۶۷۵
- ۶۳- نعمتهای اهل مکه ۶۷۷
- ۶۴- نعمتهای دنیوی اهل مکه ۶۷۷
- ۶۵- نیازهای اهل مکه ۶۷۷
- ۸- اهل یقین ۶۷۸
- ۱- اهل یقین ۶۷۸
- ۲- اهل یقین و آتش جهنم ۶۷۸
- ۳- اهل یقین و آیات خدا ۶۷۹
- ۴- اهل یقین و جهنم ۶۷۹
- ۵- ایمان اهل یقین ۶۷۹
- ۶- توحید ربوبی اهل یقین ۶۸۱
- ۷- خداشناسی اهل یقین ۶۸۱
- ۸- رستگاری اهل یقین به آخرت ۶۸۱
- ۹- صفات اهل یقین ۶۸۳
- ۱۰- عوامل رحمت بر اهل یقین ۶۸۳
- ۱۱- عوامل هدایت اهل یقین ۶۸۳
- ۱۲- فضایل اهل یقین ۶۸۳

- ۱۳- فضایل اهل یقین به آخرت ۶۸۵
- ۱۴- ویژگی اهل یقین ۶۸۵
- ۱۵- ویژگیهای اهل یقین ۶۸۵
- ۱۶- هدایت اهل یقین به آخرت ۶۸۷
- ۹- ایام الله ۶۸۸
- ۱- ایام الله ۶۸۸
- ۲- امیدواری به ایام الله ۶۸۸
- ۳- اهمیت ایام الله ۶۸۸
- ۴- ایام الله و آیات خدا ۶۸۹
- ۵- تذکر ایام الله ۶۸۹
- ۶- ذکر ایام الله ۶۸۹
- ۷- صبران و ایام الله ۶۹۰
- ۸- مراد از ایام الله ۶۹۱
- ۹- نقش ایام الله ۶۹۱
- ۱۰- ایثار ۶۹۳
- ۱- ایثار ۶۹۳
- ۲- آثار ایثار ۶۹۳
- ۳- آثار ایثار با جان ۶۹۴
- ۴- آثار ایثار با مال ۶۹۴
- ۵- آثار ایثار مؤمنان ۶۹۵
- ۶- ادعای ایثار ۶۹۶
- ۷- ارزش ایثار ۶۹۶
- ۸- اهمیت ایثار ۶۹۸
- ۹- اهمیت ایثار حاکمان ۶۹۸
- ۱۰- اهمیت ایثار رهبری ۶۹۸
- ۱۱- ایثار ابرار ۶۹۸

- ۱۲- ایتار امام حسن(ع) ۷۰۰
- ۱۳- ایتار امام حسین(ع) ۷۰۰
- ۱۴- ایتار امام علی(ع) ۷۰۰
- ۱۵- ایتار انبیا ۷۰۲
- ۱۶- ایتار انصار ۷۰۲
- ۱۷- ایتار اولیاء الله ۷۰۲
- ۱۸- ایتار برادران یوسف ۷۰۲
- ۱۹- ایتار حبیب نجار ۷۰۴
- ۲۰- ایتار در جهاد ۷۰۴
- ۲۱- ایتار در راه خدا ۷۰۴
- ۲۲- ایتار فاطمه(س) ۷۰۶
- ۲۳- ایتار محمد(صلی الله علیه و آله) ۷۰۶
- ۲۴- ایتار مسلمانان ۷۰۶
- ۲۵- ایتار مؤمنان ۷۰۶
- ۲۶- پاداش ایتار ۷۰۸
- ۲۷- پاداش ایتار با جان ۷۰۸
- ۲۸- پاداش ایتار با مال ۷۰۸
- ۲۹- تشویق به ایتار ۷۰۸
- ۳۰- زمینه ایتار ۷۱۰
- ۳۱- زیان ایتار در غیر سبیل الله ۷۱۰
- ۳۲- شرط قبول ایتار ۷۱۱
- ۳۳- عوامل ایتار با جان ۷۱۲
- ۳۴- عوامل ایتار با مال ۷۱۲
- ۳۵- فضیلت ایتار ۷۱۲
- ۳۶- مراتب ایتار ۷۱۲
- ۳۷- ملاک ارزش ایتار ۷۱۴

- ۳۸- ملاک ایثار ۷۱۶
- ۳۹- ناخوشایندی ایثار با جان ۷۱۶
- ۴۰- ناخوشایندی ایثار با مال ۷۱۶
- ۴۱- استهزای ایثارگران ۷۱۶
- ۴۲- دلجویی از ایثارگران ۷۱۸
- ۴۳- مدح ایثارگران ۷۱۸
- ۱۱- ایله ۷۱۹
- ۱- آمران به معروف ایله ۷۱۹
- ۲- اصرار بر گناه اهل ایله ۷۲۰
- ۳- اکثریت اهل ایله ۷۲۰
- ۴- امتحان یهود ایله ۷۲۰
- ۵- تارکان نهی از منکر ایله ۷۲۲
- ۶- تجاوزگری یهود ایله ۷۲۳
- ۷- خواسته های اهل ایله ۷۲۴
- ۸- صالحان ایله ۷۲۴
- ۹- صید ماهی در ایله ۷۲۴
- ۱۰- طرد یهود ایله ۷۲۶
- ۱۱- ظلم یهود ایله ۷۲۶
- ۱۲- عبرت از قصه اهل ایله ۷۲۶
- ۱۳- عذاب دنیوی اهل ایله ۷۲۷
- ۱۴- عذاب صالحان ایله ۷۲۸
- ۱۵- عذاب متجاوزان ایله ۷۲۸
- ۱۶- عذاب یهود ایله ۷۲۸
- ۱۷- عصیان اهل ایله ۷۳۰
- ۱۸- عصیان یهود ایله ۷۳۱
- ۱۹- فاسقان ایله ۷۳۲

- ۲۰- فرجام یهود ایله - ۷۳۲
- ۲۱- فسق یهود ایله - ۷۳۲
- ۲۲- قصه اهل ایله - ۷۳۴
- ۲۳- قصه یهود ایله - ۷۳۸
- ۲۴- ماهیه‌های سواحل ایله - ۷۳۸
- ۲۵- متجاوزان ایله - ۷۳۸
- ۲۶- مسخ اهل ایله - ۷۴۰
- ۲۷- مسخ یهود ایله - ۷۴۰
- ۲۸- مصلحان ایله - ۷۴۰
- ۲۹- ناهیان از منکر ایله - ۷۴۲
- ۳۰- نجات مصلحان ایله - ۷۴۴
- ۳۱- نجات ناهیان از منکر ایله - ۷۴۴
- ۳۲- نهی از منکر در ایله - ۷۴۴
- ۳۳- هلاکت متجاوزان ایله - ۷۴۶
- ۳۴- یهود ایله - ۷۴۶
- ۳۵- یهود متخلف ایله - ۷۴۸
- ۳۶- یهود و مصلحان ایله - ۷۵۰
- درباره مرکز - ۷۵۱

علم مفاهیم شناسی در قرآن سری جدید جلد 17

مشخصات کتاب

نام کتاب: علم مفاهیم شناسی در قرآن جلد 17

تحقیق و تالیف: رسول ملکیان اصفهانی - 1400 ش

ناشر دیجیتال: مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان

ص: 1

1- اهل ایله

1- اصرار بر گناه اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 3

3 - خداوند یهودیان ایله را پس از عبرت نگرفتن از عذاب نازل شده بر آنان و اصرارشان بر صید ماهی، به بوزینه تبدیل کرد.

و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس . . . فلما عتوا عن ما نهوا عنه

واقع شدن جمله «فلما عتوا» پس از «أخذنا الذین ظلموا . . .»، بیانگر این است که متجاوزان پس از مبتلا شدن به عذاب دنیوی همچنان به صید ماهی در شبانه ادامه می دادند.

2- اکثریت اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 2

2 - اکثریت ساکنان ایله به گناه صید ماهی در روز شبانه آلوده شدند .

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

تعبیر از تجاوزگران با کلمه «قوما» می تواند گویای برداشت فوق باشد.

3- خواسته های اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 7

ص: 1

7 - ماهیانی که روز شنبه بر ساحل دریای ایله ظاهر می شدند ، ماهیان دلخواه مردم آن سامان بودند .

إذ تأتیهم حیتانهم

اسناد ماهیان به مردم ایله با اضافه «حیتان» به «هم» (حیتانهم، یعنی ماهیان آنان)، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. یعنی علت اینکه آن ماهیان، ماهیان قوم ایله گفته شده، علاقه وافرشان به آن ماهیهای خاص بوده است.

4- عبرت از قصه اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 5

5 - توجه دادن یهودیان به فرجام شوم مخالفت با فرمان های الهی ، هدف از پرسش پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یهودیان درباره مردم ایله

و سنلهم عن القریه التي كانت حاضره البحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 11

11 - داستان مناظره دو گروه پرهیزکننده از صید ماهی در میان یهودیان (موعظه گران و تارکان نهی از منکر) داستانی آموزنده و شایان به یاد داشتن . *

إذ قالت أمه منهم لم تعظون .. قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «إذ قالت ..» متعلق به فعل محذوف «اذکر» باشد.

5- عذاب دنیوی اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 7

7 - مسخ یهودیان متمرّد آبادی ایله به بوزینگانی مطرود ، عذاب سخت الهی برای ایشان

قلنا لهم کونوا قرده حسین

برخی بر آنند که «قلنا لهم ..» بیان همان «عذاب بیس» است که در آیه قبل آمده است. گفتنی است بر این مبنا «الذین ظلموا» شامل

ترک کنندگان نهی از منکر نمی شود. زیرا آنان قانون حرمت صید را نشکستند و به بوزینه تبدیل نشدند.

6- عصیان اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 2

ص: 2

2 - اکثریت ساکنان ایله به گناه صید ماهی در روز شنبه آلوده شدند .

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

تعبیر از تجاوزگران با کلمه «قوما» می تواند گویای برداشت فوق باشد.

7- قصه اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 3

3 - خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست تا از یهودیان ، سرگذشت مردم ایله را جویا شود .

و سئلهم عن القرية التي كانت حاضرة البحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 2,3,4,8

2 - اکثریت ساکنان ایله به گناه صید ماهی در روز شنبه آلوده شدند .

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

تعبیر از تجاوزگران با کلمه «قوما» می تواند گویای برداشت فوق باشد.

3 - موعظه گران یهود در آبادی ایله ، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) برحذر می داشتند .

لم تعظون قوماً

4 - تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

8 - داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش ، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذرة إلى ربكم ولعلهم يتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعولاً له برای فعل مقدر «نعظهم» می باشد ; یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 4, 5, 2, 1

1 - یهودیان متخلف در آبادی ایله ، به نصایح و مواعظ مصلحان و نهی کنندگان از منکر اعتنا نکردند و آن را به فراموشی سپردند .

فلما نسوا ما ذکروا به

2 - خداوند یهودیان متمرّد در آبادی ایله را پس از مداومت بر صید ماهی در روز شنبه و بی اعتنایی به مواعظ اصلاحگران به عذابی شدید گرفتار ساخت .

فلما نسوا ما ذکروا به .. أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

«بئیس» به معنای شدید است.

ص: 3

3 - خداوند از میان یهودیان ایله تنها مصلحانِ نهی کننده از منکر را از گرفتار شدن به عذاب رهایی بخشید .

أنجینا الذین ینھون عن السوء

4 - خداوند حتی آن گروه از یهودیان ایله را که خود صالح بودند ، ولی متجاوزان را موعظه نکردند ، به عذابی شدید گرفتار ساخت .

أنجینا الذین ینھون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

در آیه قبل در مقام تقسیم یهودیان ایله از نظر عملکرد، آنان را به سه گروه تقسیم کرد و آیه مورد بحث در مقام بیان سرنوشت آنان است و ایشان را در دو گروه قرار داده است. این مقایسه نشان می دهد که خداوند ترک کنندگان نهی از منکر را از گروه ظالمان (الذین ظلموا) شمرده است.

5 - ترک کنندگان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، بی اعتنا به تذکار موعظه گران (لزوم نهی از منکر)

فلما نسوا ما ذکرنا به

ضمیر در «نسوا» و «ذکروا» به تجاوزگران و نیز به ترک کنندگان نهی از منکر بر می گردد. تذکری که به ترک کنندگان نهی از منکر داده شد، همان است که از جمله «معذره الی ربکم» فهمیده می شود. یعنی مصلحان به آنان تفهیم کردند که شما نیز باید نهی از منکر کنید، و گرنه مسؤول هستید ؛ اما آنان همچنان بی تفاوت ماندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 3,6,1

1 - خداوند یهودیان ایله را به خاطر شکستن قانون روز شنبه با صید ماهی ، به بوزینگانی مطرود مبدل ساخت .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم کونوا قرده خسئین

«عتو» (مصدر عتوا)، به معنای عصیان و سرکشی است. مراد از «ما نهوا عنه» صید ماهی در روز شنبه است.

3 - خداوند یهودیان ایله را پس از عبرت نگرفتن از عذاب نازل شده بر آنان و اصرارشان بر صید ماهی ، به بوزینه تبدیل کرد .

و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس .. فلما عتوا عن ما نهوا عنه

واق--ع شدن جمله «فلما عتوا» پس از «أخذنا الذین ظلموا ..» ، بیانگر این است که متجاوزان پس از مبتلا شدن به عذاب دنیوی همچنان به صید ماهی در شنبه ادامه می دادند.

6 - ترک کنندگان نهی از منکر از میان مردم ایله ، به بوزینه تبدیل نشدند .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم کونوا قرده

عنوان «مانهوا عنه» شامل ترک نهی از منکر نمی شود. به خلاف عنوان «ما ذکرُوا به» در آیه قبل که شامل ترک نهی از منکر نیز هست.

8- مسخ اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 66 - 9

9- «فجعلناها» - الضمیر يعود الی الامه الی مسخت - وهم أهل ایله قریه علی شاطیء البحر، وهو المروى عن ابی جعفر (ع) ...

;

از امام باقر(ع) روایت شده که: «خداوند اهل شهر ایله را - که در ساحل دریا قرار داشت - مسخ نمود ...»

ص: 4

2- اهل بیت (ع)

1- اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 92 - 13

13 - انفاق به پدر و مادر پیش از درخواست ایشان ، راه دستیابی به پاداش نیک خداوند

لن تنالوا البر حتی تنفقوا ممّا تحبون

امام صادق (ع) در پاسخ سؤال از معنای احسان در آیه «و بالوالدین احسانا» فرمود: و ان لا تکلفهما ان یسئلاک شیئا ممّا یحتاجان الیه و ان کانا مستغنین الیس یقول اللّٰه عزّ و جل «لن تنالوا البر حتی تنفقوا ممّا تحبون . . .».

کافی، ج 2، ص 157، ح 1؛ بحار الانوار، ج 74، ص 79، ح 78.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 103 - 32

32 - آل محمّد (ع) از مصادیق حبیل الهی

و اعتصموا بحبل اللّٰه

امام باقر (ع): آل محمّد (ع) هم «حبل اللّٰه» الذی امرنا بالأعتصام به فقال: «و اعتصموا بحبل اللّٰه . . .».

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 194، ح 123؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 307، ح 7.

2- آثار محبت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 18، 22

ص: 5

22 - مودت اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، زمینه ساز برخورداری انسان از غفران و لطف الهی

قل لا أسئلكم علیه أجرًا إلا الموده فی القربى . . . غفور شکور

با توجه به این که «إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ» پس از طرح محبت اهل بیت ذکر گردیده، مطلب بالا را می توان استفاده کرد.

18 - دوستی عترت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موجب بهره مندی مؤمنان از پاداش مضاعف الهی

إلا الموده فی القربى و من یقترف حسنه نزد له فیها حسناً

مراد از «من» در «من یقترف حسنه» به قرینه ذکر آن پس از «إلا الموده فی القربى» مؤمنان دوستدار عترت هستند. گفتنی است که در برداشت یاد شده مراد از «نزد له فیها حسناً» - طبق نظر عده ای از مفسران - افزایش پاداش الهی در نظر گرفته شده است.

3- آثار محبت به اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 8

8 - «عن أبی جعفر (ع) : فی قول الله عزوجلّ : . . . «قل ما سألتکم من أجر فهو لکم» یقول أجر الموده الذی لم أسألكم غیره فهو لکم تهتدون به و تنجون من عذاب یوم القیامه . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده که درباره سخن خدا «قل ما سألتکم من أجر فهو لکم» فرمود: معنای سخن خدا این است: مودتی که من از شما غیر از آن را به عنوان پاداش نخواستم، به نفع خود شما است؛ زیرا به وسیله آن هدایت می شوید و از عذاب روز قیامت نجات پیدا کنید. . .».

4- اجتناب از اذیت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 9

9 - «عن أبی جعفر (ع) فی قوله «قل ما سألتکم من أجر فهو لکم» و ذلک أنّ رسول الله سأل قومه أن یؤدّوا أقاربه و لایؤذوهم و أمّا قوله «فهو لکم» یقول ثوابه لکم ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «قل ما سألتکم من أجر فهو لکم» روایت شده که: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از قومش خواست [به جای پاداش او]، خویشاوندان وی را دوست داشته باشند و آنان را اذیت نکنند و اما معنای «فهو لکم» این است که ثواب آن برای خودتان می باشد.».

5- الگوگیری از اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 6

14 - لزوم کوچ کردن از عرفات بسان اهل البيت (ع)

ثم افيضوا من حيث افاض الناس

امام حسين (ع): ... فنحن الناس و لذلك قال الله تعالى ذكره في كتابه: «ثم افيضوا من حيث افاض الناس»

کافی، ج 8، ص 244، ح 339؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 201، ح 2.

6- اهمیت محبت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 25، 17، 13، 12

12 - امت اسلامی، موظف به داشتن محبت اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا المودة في القربى

13 - اهمیت و ارزش والای محبت به اهل بیت، در مجموعه تکالیف دین

قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا المودة في القربى

این که تنها دوستی اهل بیت پاداش رسالت پیامبر قرار گرفته، نشانگر اهمیت والای دوستی آنان است.

17 - محبت اهل بیت، برجسته ترین عمل نیک اهل ایمان

قل لا أسئلكم ... إلا المودة في القربى و من يقترف حسنه نزد له فيها حسناً

برداشت یاد شده بنابراین نکته است که مراد از «حسنة» مودت فی القربی باشد - چنان که از سیاق آیه استفاده می شود - و نیز با توجه به اهمیت مودت اهل بیت است که در فراز قبل مطرح شده بود.

25 - «علی بن ابی طالب یقول: سمعت رسول الله (صلی الله علیه و آله) یقول: لما نزلت الآیه «قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا المودة فی

القربى» قال جبرئیل (ع) یا محمد (صلی الله علیه و آله) إن لكلّ دین أصلاً و دعامه و فرعاً و بنیاناً و إن أصل الدین و دعامته قول «لا إله إلا الله» و إن فرعه و بنیانه محبتکم أهل البيت ;

امام علی (ع) می فرماید: از رسول خدا شنیدم که می فرمود: چون آیه «قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا المودة فی القربى» نازل شد. جبرئیل

گفت: ای محمد هر دینی دارای یک پایه و زیربنا است و یک فرع و روینا. پایه و زیر بنای این دین کلمه «لا إله إلا الله» است و فرع و رو بنای آن محبت شما اهل بیت».

7- پاداش اخروی اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 22 - 8

8 - نعمت های سرشار بهشت ، پاداش الهی اهل بیت (علی ، فاطمه ، حسن و حسین (ع))

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ ... وَسَقِيهِمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا . إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جِزْ

برداشت یاد شده، با توجه به شأن نزولی است که از طریق شیعه و سنی نقل شده است و آن این که از آیه 5 تا آیه مورد بحث (آیه

ص: 7

22)، درباره آن بزرگواران نازل شده است. (مجمع البیان، ج 10؛ الکشاف، ج 4، ذیل آیه)

8- پاداش محبت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) و لقد حدثني أبي عن أبيه أبي عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنَّ الله عزَّوجلَّ لا يسئل عباده عمَّا تفضَّل عليهم و لا يميِّنْ بذلك عليهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقين فكيف يضاف إلى الخالق عزَّوجلَّ ما لا يرضى المخلوق به و لكنَّ النعيم حبَّنا أهل البيت و مولاتنا يسئل الله عباده عنه بعد التوحيد و التَّوَهُُّ لأنَّ العبد إذا وفى بذلك آذاه إلى نعيم الجنَّة الذي لا يزول ;

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزوجل دربارہ آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منت نمی گذارد. منت نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزوجل چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعيم [در آیه «ثم لتسئلنَّ يومئذ عن النعيم»] محبت ما اهل بیت و [پذیرش] ولایت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحيد و نبوت، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

9- پاداش محبت به اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 9

9 - « عن أبي جعفر (ع) في قوله « قل ما سألتكم من أجر فهو لكم » و ذلك أنَّ رسول الله سأل قومه أن يؤدوا أقاربه و لا يؤذوهم و أمَّا قوله « فهو لكم » يقول ثوابه لكم ;

از امام باقر(ع) درباره سخن خداوند «قل ما سألتكم من أجر فهو لكم» روایت شده که: رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از قومش خواست [به جای پاداش او]، خویشاوندان وی را دوست داشته باشند و آنان را اذیت نکنند و اما معنای «فهلکم» این است که ثواب آن برای خودتان می باشد».

10- پاداش ولایت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) و لقد حدثني أبي عن أبيه أبي عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنَّ الله عزَّوجلَّ لا يسئل عباده عمَّا تفضَّل

عليهم ولا يمينٌ بذلك عليهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقين فكيف يضاف إلى الخالق عزّوجلّ ما لا يرضى المخلوق به ولكنّ النعيم حبّنا أهل البيت و موالاتنا يسئل الله عباده عنه بعد التوحيد و النبوه لأنّ العبد إذا وفى بذلك اذاه إلى نعيم الجنّه الذى لا يزول ;

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزّوجلّ درباره آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منتّ نمی گذارد. منتّ نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزّوجلّ چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعيم [در آیه «ثمّ لتسئلنّ يومئذ عن النعيم»] محبت ما اهل بيت و [پذيرش] ولايت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحيد و تبتّ، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

11- پاکی اهل بيت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 1 - 2

2- « عن جعفر بن محمد الصادق (ع) : قوله عزّوجلّ : « طه » أى طهاره أهل بيت محمد (صلوات الله عليهم) من الرجس ;

از امام صادق(ع) روایت شده «طه» در سخن خداوند اشاره به طهارت اهل بيت محمد(صلی الله علیه و آله) از رجس و پلیدی است».

12- پرسش از محبت اهل بيت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) و لقد حدثني أبي عن أبيه أبي عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنّ الله عزّوجلّ لا يسئل عباده عمّا تفضّل عليهم و لا يمينٌ بذلك عليهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقين فكيف يضاف إلى الخالق عزّوجلّ ما لا يرضى المخلوق به و لكنّ النعيم حبّنا أهل البيت و موالاتنا يسئل الله عباده عنه بعد التوحيد و النبوه لأنّ العبد إذا وفى بذلك اذاه إلى نعيم الجنّه الذى لا يزول ;

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزّوجلّ درباره آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منتّ نمی گذارد. منتّ نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزّوجلّ چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعيم [در آیه «ثمّ لتسئلنّ يومئذ عن النعيم»] محبت ما اهل بيت و [پذيرش] ولايت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحيد و تبتّ، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

13- پرسش از ولایت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 8 - 10

10 - « قال الرضا (ع) ولقد حدثني أبي عن أبيه أبي عبد الله الصادق (ع) . . . قال : إنَّ الله عزَّ وجلَّ لا يسئل عباده عمَّا تفضَّل عليهم و لا يمينٌ بذلك عليهم و الإمتنان بالإنعام مستقبح من المخلوقين فكيف يضاف إلى الخالق عزَّ وجلَّ ما لا يرضى المخلوق به و لكنَّ النعيم حبَّنا أهل البيت و مولاتنا يسئل الله عباده عنه بعد التوحيد و النبوه لأنَّ العبد إذا وفى بذلك اذاه إلى نعيم الجنَّة الذي لا يزول ;

امام رضا(ع) فرمود: پدرم از پدر خویش از امام صادق(ع) برای من روایت کرده است که فرمود: خدای عزوجل دربارہ آنچه به بندگانش تفضل کرده است، از آنها بازخواست نمی کند و با این کار بر آنان منت نمی گذارد. منت نهادن به جهت نعمت بخشیدن، از جانب مخلوق ها کار زشتی است؛ پس چگونه به خالق عزوجل چیزی نسبت داده می شود که مخلوق از نسبت دادن آن ناخشنود است؟! ولی نعيم [در آیه «ثم لتسئلنَّ يومئذ عن النعيم»] محبت ما اهل بیت و [پذیرش] ولایت ما است که خداوند همه بندگان را بعد از توحيد و تبت، از آن بازخواست خواهد کرد؛ زیرا بنده اگر به آن نعمت وفادار باشد، او را به نعمت های بهشت که هرگز زایل نمی شود خواهد رساند».

14- تشکر از اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 22 - 10، 9

9- تقدیر و سپاس گزاری خداوند از اهل بیت (علی، فاطمه، حسن و حسین (ع))، در قبال نیک کرداری آنان

إنَّ الأبرار . . . و كان سعيكم مشكورًا

10 - برخورداري از نعمت های سرشار بهشت، جلوه تقدیر و سپاس گزاری خداوند از اهل بیت (علی، فاطمه، حسن و حسین (ع))

إنَّ الأبرار يشربون من كأس . . . و كان سعيكم مشكورًا

15- تکریم اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 22

22 - پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرموده اند : « . . . ان الله تبارک و تعالی خلق آدم فأودعنا صلبه ، و أمر الملائكة بالسجود له تعظيماً لنا و اکراماً ، و كان سجدوهم لله عز و جل عبودية و لآدم اکراماً و طاعه لكوننا في صلبه . . . ;

خداوند تبارک و تعالی آدم را آفرید پس ما را در صلب او قرار داد و امر نمود به ملائکه که به خاطر بزرگداشت و کرامت ما به آدم سجده کنند و سجود ملائکه عبادت بود برای خداوند و احترام و اطاعت بود نسبت به آدم(ع); زیرا، ما در صلب او بودیم . . .».

ص: 10

16- حب اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 160 - 9

9- عن علی (ع) فی قوله تعالی . . . «من جاء بالحسنه فله عشر امثالها»، الحسنه حینا اهل البیت و السیئه بغضنا . . .

از امیرالمؤمنین (ع) درباره آیه «من جاء بالحسنه . . .» روایت شده است: «حسنه» دوستی ما اهل بیت و «سیئه» دشمنی ماست . . .

17- دشمنان اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 40 - 10

10 - «عن ابی جعفر (ع) فی قوله «و منهم من لا یؤمن به» فهم اعداء محمد (صلی الله علیه و آله) و آل محمد (ع) من بعده ;

از امام باقر (ع) روایت شده [از جمله] کسانی که به قرآن ایمان نمی آورند «دشمنان محمد و آل محمد هستند که پس از او می آیند».

18- دشمنی با اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 160 - 9

9- عن علی (ع) فی قوله تعالی . . . «من جاء بالحسنه فله عشر امثالها»، الحسنه حینا اهل البیت و السیئه بغضنا . . .

از امیرالمؤمنین (ع) درباره آیه «من جاء بالحسنه . . .» روایت شده است: «حسنه» دوستی ما اهل بیت و «سیئه» دشمنی ماست . . .

19- دعوت به محبت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به خاطر دعوت مؤمنان به مودت اهل بیت ، در معرض اتهام کذب از سوی عناصر سست ایمان *

أم یقولون افتری علی الله کذبًا

چنانچه مخاطب در «لا أسئلكم» مسلمانان باشند، از ارتباط «أم یقولون» با آیه شریفه، می توان استفاده کرد که فاعل «یقولون» عناصر

سست ایمان هستند و نه مشرکان.

ص: 11

20- دوستی با اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 46 - 13

13- « عن أبي عبدالله (ع) [انه قال] يا حصين ! لاتستصغرنّ مودتنا ; فإنّها من الباقيات الصالحات ;

از امام صادق(ع) روایت شده که [به حصین بن عبدالرحمان] فرمود: ای حصین! دوستی ما (اهل بیت) را هرگز کوچک مشمار، که آن، از «باقیات صالحات» است.»

21- طهارت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 15,17,21

15 - تعلق قطعی اراده خداوند ، برای از بین بردن همیشگی هرگونه پلیدی از اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنّما یرید الله لیذهب عنکم الرجس أهل البیت

«رجس» در لغت، به چیز پلید گفته می شود (مفردات راغب). «ال» در «البیت» برای عهد و اشاره به بیت نبوت است.

17 - خداوند ، اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را از هرگونه آلودگی ، کاملاً پاک کرده است .

و یطهّركم تطهیراً

21 - « قال علی بن ابی طالب (ع) إنّ الله فضّلنا أهل البیت و کیف لایكون كذلك و الله عزّوجلّ یقول فی کتابه « إنّما یرید الله لیذهب

عنکم الرجس أهل البیت و یطهّركم تطهیراً » فقد طهّرنا من الفواحش ما ظهر منها و ما بطن . . . ;

از علی بن ابی طالب(ع) روایت شده که فرمود: خداوند، ما اهل بیت را برتری بخشیده و چرا چنین نباشد در حالی که در قرآن اش می

فرماید: «إنّما یرید الله لیذهب عنکم الرجس. . .» خداوند، ما را از هرگونه آلودگی، چه آشکار و چه نهان، پاک گردانیده است...».

22- عصمت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 16

16 - اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از عصمت الهی برخوردارند .

إنّما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت

«رجس» در اصل به معنای، «آلودگی و پلیدی مادی» است و در این جا، استعاره برای گناه است.

ص: 12

23- علم نسل اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 12

12 - « سَلِيمُ بْنُ قَيْسٍ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ع) . . . فَقَالَ . . . وَالْعِلْمُ فِي عَقْبِنَا إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ ثُمَّ قَرَأَ » وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ « ثُمَّ قَالَ : كَانَ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) عَقَبَ إِبْرَاهِيمَ وَنَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ عَقَبَ إِبْرَاهِيمَ (ع) وَ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ) ;

سليم بن قيس می گوید: حضرت علی (ع) به سوی ما بیرون آمد و فرمود: علم در نسل ما است تا برپایی قیامت. سپس آیه «و جعلها کلمه باقیه فی عقبه» را تلاوت نمود، و فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از نسل ابراهیم (ع) است و ما اهل بیت از نسل ابراهیم (ع) و محمد (صلی الله علیه و آله) هستیم».

24- فضایل اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - حمد - 1 - 7 - 10

10 - « عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قَالَ : قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْحَمْدِ « صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ » ؛ يَعْنِي ، مُحَمَّدًا وَ ذُرِّيَّتَهُ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ ؛

از امام صادق (ع) درباره «صراط الذين أنعمت عليهم» در سوره حمد روایت شده که مراد از «الذين أنعمت عليهم» حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و ذریه او می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 34 - 22

22 - پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) فرموده اند : « . . . إِنْ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَ آدَمَ فَأَوْدَعْنَا صَلْبَهُ ، وَ أَمَرَ الْمَلَائِكَةَ بِالسُّجُودِ لَهُ تَعْظِيمًا لَنَا وَ أَكْرَامًا ، وَ كَانَ سَجُودَهُمْ لِلَّهِ عِزٌّ وَ جَلُّ عِبُودِيَّةٍ وَ لِآدَمَ أَكْرَامًا وَ طَاعَةً لِكُونِنَا فِي صَلْبِهِ . . . » ;

خداوند تبارک و تعالی آدم را آفرید پس ما را در صلب او قرار داد و امر نمود به ملائکه که به خاطر بزرگداشت و کرامت ما به آدم سجده کنند و سجود ملائکه عبادت بود برای خداوند و احترام و اطاعت بود نسبت به آدم (ع)؛ زیرا، ما در صلب او بودیم . . .».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 37 - 11

11 - ابن عباس می گوید : « سألت رسول الله عن الكلمات التي تلقىها آدم من ربه فتاب عليه قال : سأله بحق محمد و علي و فاطمه و الحسن و الحسين الا تبت علي فتاب عليه ;

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از کلماتی که آدم (ع) از طرف خدا دریافت داشت و توبه او را پذیرفت. سؤال کردم حضرت فرمود: خداوند را به حق محمد، علی، فاطمه، حسن و حسین - علیهم السلام - خواند و گفت: توبه مرا بپذیر، پس خداوند توبه او را پذیرفت».

ص: 13

11 - امام حسن و امام حسین (ع) ، تنها مصداق «ابناءنا» ، در آیه مباحله

ابناءنا و ابناءکم

طبق تاریخ مسلم، پیامبر (صلی الله علیه و آله)، امام حسن و امام حسین (ع) را در مباحله شرکت دادند. بنابراین مراد از «ابناءنا»، آن دو بزرگوار هستند و مؤید آن روایت امام کاظم (ع) است که فرمود: ... فکان تأویل قوله تعالی «ابناءنا»، الحسن و الحسین ... .

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 85، ح 9، ب 7؛ نورالثقلین، ج 1، ص 348، ح 162.

13 - عظمت فوق العاده مقام حضرت زهرا (سلام الله علیها)

و نساءنا و نساءکم

با توجه به آنچه نقل شده که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در مقام مباحله از همه زنان، تنها فاطمه زهرا (س) را برده بودند، معلوم می شود مراد از «نساءنا»، فاطمه (س) بوده و چون به لفظ جمع آمده عظمت شخصیت آن حضرت معلوم می گردد. مؤید حضور آن حضرت روایتی از امام رضا (ع) است که فرمود: ... و عنی بالنساء فاطمه علیها السلام.

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 232، ح 1، ب 23؛ نورالثقلین، ج 1، ص 349، ح 163.

14 - حضرت علی (ع) به منزله نفس پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دارای مقامی والا و ارجمند

و انفسنا و انفسکم

با توجه به تاریخ مسلم، از جمله شرکت کنندگان در مباحله، علی (ع) بوده که از او تعبیر به «انفسنا» شده است. و مؤید آن روایات فراوانی از جمله روایت امام کاظم (ع) است که فرمود: ... فکان تأویل قوله تعالی ... «و انفسنا» علی بن ابیطالب (ع) ... .

عیون اخبار الرضا (ع)، ج 1، ص 85، ح 9، ب 7؛ نورالثقلین، ج 1، ص 348، ح 162.

21 - همراهان پیامبر (صلی الله علیه و آله) (علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم السلام) در مباحله، عزیزترین و برترین انسانها

ندع ابناءنا و ابناءكم و نساءنا و نساءكم و انفسنا و انفسكم

امام رضا (ع): ... فبرز النبي (صلى الله عليه وآله) علياً و الحسن و الحسين و فاطمه صلوات الله عليهم ... فهذه، خصوصية لا يتقدمهم فيها احد و فضل لا يلحقهم فيه بشر.

عيون اخبارالرضا(ع)، ج 1، ص 232، ح 1، ب 23؛ نورالثقلين، ج 1، ص 349، ح 163.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

10 - اسراء - 17 - 26 - 14

14- « عن علي بن الحسين (ع) في قوله تعالى: « واءات ذاالقربى حقه » . . . قال: نحن أولئك الذين أمر الله (عزوجل) نبيه (صلى الله عليه وآله) أن يؤتيهم حقه . . . »

از امام سجاد(ع) درباره سخن خدا: « واءات ذاالقربى حقه » روایت شده است که فرمود: ما [اهل بيت] همانانی هستیم که خداوند - عزوجل - به پیامبرش فرمان داد حقشان را به آنان بدهد.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 14

24 - « روى عن الباقر (ع) فى قوله تعالى : « وأمر أهلك بالصلاه واصطبر عليها » قال : أمر الله نبيّه أن يخص أهل بيته و أهله دون الناس ليعلم الناس أنّ لأهله منزله عند الله ليست لغيرهم فأمرهم مع الناس عامّه ثمّ أمرهم خاصه ;

از امام صادق (ع) روايت شده كه در باره سخن خدا «و امر اهلك بالصلاه...» فرمود: خدا به پيامبر خود امر کرده كه خانواده و خاندان خود را جدای از مردم [در امر به نماز] اختصاص دهد تا مردم بدانند كه برای اهل پيامبر (صلی الله عليه و آله) منزلتی در نزد خداوند است كه برای غير آنان نيست، پس خدا [يك بار] اهل پيامبر (صلی الله عليه و آله) را با جمع مردم فرمان داده است. سپس آنان را به طور خاص مورد امر قرار داده است.»

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - احزاب - 33 - 33 - 21

21 - « قال على بن ابي طالب (ع) إنّ الله فضّلنا أهل البيت و كيف لا يكون كذلك و الله عزّوجلّ يقول فى كتابه « إنّما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت و يطهّركم تطهيراً » فقد طهّرنا من الفواحش ما ظهر منها و ما بطن . . . ;

از على بن ابى طالب (ع) روايت شده كه فرمود: خداوند، ما اهل بيت را برترى بخشیده و چرا چنین نباشد در حالی كه در قرآن اش مى فرماید: «إنّما يريد الله ليذهب عنكم الرجس...» خداوند، ما را از هرگونه آلودگی، چه آشكار و چه نهان، پاک گردانیده است...».

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

19 - انسان - 76 - 5 - 5

5 - اهل بيت (حضرت على ، فاطمه ، حسن و حسين (ع)) مظهر ابرار و نيكوکاران جهان اند .

إنّ الأبرار يشربون من كأس كان مزاجها كافوراً

برداشت ياد شده، با توجه به شأن نزولى است كه از طريق شيعه و سنى نقل شده است. گفتمى است آيه مورد بحث تا آيه 22 (إنّ هذا كان لكم جزاءً و كان سعيتكم مشكوراً) درباره اين بزرگواران نازل شده است. (مجمع البيان، ج 10؛ الكشاف، زمخشرى، ج 4، ذيل آيه)

25- فلسفه مصايب اهل بيت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

16 - شورى - 42 - 30 - 10

10 - « على بن رثاب قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عزّوجلّ « و ما أصابكم من مصيبه . . . » أرايت ما أصاب عليّاً و أهل بيته هو بما كسبت أيديهم و هم أهل الطهاره معصومون ؟! فقال . . . إنّ الله عزّوجلّ يخص أوليائه بالمصايب ليأجرهم عليها من غير ذنب ;

علی بن رئاب می گوید از امام صادق(ع) راجع به سخن خداوند عزوجلّ: «ما أصابکم من مصیبه. .» سؤال نمودم: آیا مصایبی که به علی(ع) و اهل بیت او رسیده به خاطر کارهایی بوده که انجام داده اند؟! در حالیکه آنان پاک و معصوم بودند، فرمود: همانا خداوند اولیای خود را بدون آن که گناهی مرتکب شده باشند گرفتار مصیبت ها بلاها می کند تا به آنان مزد و پاداش دهد».

ص: 15

26- محبت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 23 - 8،10

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) در راه انجام رسالت خویش، پاداشی جز مودت نزدیکانش (اهل بیت) نطلبیده است.

قل لا أسئلكم علیه أجرًا إلا الموده فی القربی

براساس روایات فراوان و آرای بسیاری از مفسران، منظور از قربی «اهل بیت» پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

10 - محبت مؤمنان نسبت به اهل بیت، پاداشی تعیین شده از جانب خداوند برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قل لا أسئلكم

27- محبت به اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 1 - 21

21 - لزوم رعایت حال خویشان پیامبر (صلی الله علیه و آله) محبت و مودت به ایشان

يا ايها الناس اتقوا .. و اتقوا الله الذي تساءلون به و الارحام

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: قرابه الرسول (صلی الله علیه و آله) .. امروا بمودتهم ...

نورالثقلین، ج 1، ص 429، ح 3؛ بحارالانوار، ج 23، ص 257، ح 2.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 47 - 9

9 - «عن أبي جعفر (ع) فی قوله «قل ما سألتکم من أجر فهو لکم» و ذلك أنّ رسول الله سأل قومه أن يؤدّوا أقاربه و لا يؤذوهم و أمّا قوله

«فهو لکم» يقول ثوابه لکم؛

از امام باقر (ع) درباره سخن خداوند «قل ما سألتکم من أجر فهو لکم» روایت شده که: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از قومش خواست

«به جای پاداش او»، خویشاوندان وی را دوست داشته باشند و آنان را اذیت نکنند و اما معنای «فهو لکم» این است که ثواب آن برای

خودتان می باشد».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 24 - 3

3- توصیه الهی به مودت اهل بیت ، مواجهه با تکذیب ها و مخالفت های دشمنان پیامبر در عصر نزول قرآن *

قل لا أسئلكم عليه أجرًا إلا المودة في القربى. .. أم يقولون افتري على الله

با توجه به آیه قبل، که می توان استفاده کرد که تکلیف محبت اهل بیت به عنوان پاداش رسالت، برای عده ای سنگین آمده بود.

ص: 16

از این رو آنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) را متهم به افترا و دروغ بستن بر خدا می کردند.

28- مقامات اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 16, 18

16 - اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از عصمت الهی برخوردارند .

إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ

«رجس» در اصل به معنای، «آلودگی و پلیدی مادی» است و در این جا، استعاره برای گناه است.

18 - اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مورد توجه و عنایت خاص خداوند هستند .

إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ

29- منشأ عصمت اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 34 - 12

12 - علم و لطف خداوند، منشأ اعطای عصمت به اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ . . . إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا

30- نعمتهای اخروی اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 22 - 10

10 - برخوردار از نعمت های سرشار بهشت، جلوه تقدیر و سپاس گزاری خداوند از اهل بیت (علی، فاطمه، حسن و حسین (ع))

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ . . . وَكَانَ سَعِيكُمْ مَشْكُورًا

31- نیاکان اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - خاندان محمد (صلی اللہ علیہ وآلہ)، از تبار ابراهیم

ص: 17

واتینا ال ابرهیم الکتب و الحکمہ و اتیناهم ملکاً عظیماً

حضرت علی (ع) در مورد آیه فوق فرمود: . . . و نحن آل ابراهیم.

کتاب سلیم بن قیس، ص 87؛ بحار الانوار، ج 28، ص 275، ح 45.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 28 - 12

12 - « سَلِّمَ بِن قَيْسٍ قَالَ : خَرَجَ عَلَيْنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ع) . . . فَقَالَ . . . وَ الْعِلْمُ فِي عَقْبِنَا إِلَى أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ ثُمَّ قَرَأَ « وَ جَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقْبِهِ » ثُمَّ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) عَقِبَ إِبْرَاهِيمَ وَ نَحْنُ أَهْلُ الْبَيْتِ عَقِبَ إِبْرَاهِيمَ (ع) وَ مُحَمَّدٌ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) ;

سلیم بن قیس می گوید: حضرت علی (ع) به سوی ما بیرون آمد و فرمود: علم در نسل ما است تا برپایی قیامت. سپس آیه «و جعلها کلمه باقیه فی عقبه» را تلاوت نمود، و فرمود: رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از نسل ابراهیم (ع) است و ما اهل بیت از نسل ابراهیم (ع) و محمد (صلی الله علیه و آله) هستیم».

32- یقین اهل بیت (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 33 - 20

20 - « عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ « إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً » قَالَ : الرِّجْسُ هُوَ الشُّكُّ ;

از امام صادق (ع) درباره این سخن خداوند عزوجل: «إِنَّمَا يَرِيدُ اللَّهُ...» روایت شده که فرمود: «رِجْسُ» در این آیه، همان شک است». گفتنی است که مفهوم رِجْس، هر نوع پلیدی را شامل می شود و برحسب این روایت، یکی از مصادیق آن شک است.

ص: 18

3- اهل عذاب

1- اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 56 - 12

12 - وارد ساختن کافران به آتش و عذاب آنان در دوزخ ، بر اساس حکمت خداوند

انّ الذين كفروا باياتنا سوف نصليهم ناراً .. انّ الله كان عزيزاً حكيماً

تذکر به حکمت خداوند پس از بیان عذاب کافران، اشاره به حکیمانه بودن چنین عملی است.

2- اتمام حجت بر اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 63 - 7

7- نزول عذاب الهی (استیصال) بر امت ها ، پس از اتمام حجت با آنان خواهد بود .

قالوا بل جئناک بما کانوا فیه یمترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 177 - 3

3 - کافران و مشرکان تهدید شده به عذاب الهی ، از پیش انذار و اخطار شده و اتمام حجت شده بودند .

فساء صباح المنذرين

منظور از «منذرين» (اخطار شدگان) کافران و مشرکان اند. این تعبیر می رساند که آنان از سوی پیامبر اسلام و قرآن، انذار و اخطار شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 19

1 - خداوند ، پیش از عذاب کردن مردم ، آنان را از راه نشان دادن آیات و نشانه های خود هدایت کرده و با آنها اتمام حجت می کند .

لو أن الله هديني لكنت من المتقين . . . بلى قد جاءتك آيتي فكذبت بها

«بلى» حرف جواب است و در این آیه برای اثبات چیزی می باشد که مورد انکار قرار گرفته است؛ زیرا کافران هدایت کردن خدا را منکر شده و می گفتند: اگر خدا ما را هدایت می کرد، ما از تقوای پیشگان بودیم. خداوند این سخن را رد می کند و می فرماید: آری آیات ما برای هدایتتان آمد؛ ولی شما آنها را تکذیب کردید.

3- احیای اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 31 - 3

3 - اقوام عذاب شده و به هلاکت رسیده ، هرگز زنده نشده و به دنیا باز نخواهند گشت .

أنهم إليهم لا يرجعون

4- اقرار اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 10

10 - گرفتاران عذاب ، ربوبیت خداوند را دریافته و به آن اعتراف خواهند کرد .

ولو آتاهم آهلهم .. لقالوا ربنا

5- اکثریت اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - روم - 30 - 42 - 12

12 - اکثریت هلاک شدگان به عذاب الهی ، مشرک و چندگانه پرست بودند .

كان أكثرهم مشركين

دعوت به ژرف نگری در فرجام پیشینیان مشرک، گویای این نکته است که افراد یاد شده، سرانجام خوبی نداشته و گرفتار عذاب الهی شده

اند.

ص: 20

6- امداد به اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 7

7- هیچ کس (معبودان اهل شرک) توان یاری کردن گرفتاران به عذاب الهی را نخواهد داشت .

و ما کان لهم من دون الله من أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 30 - 4

4- همگان ، ناتوان از دفع کیفر های خداوند و عاجز از یاری کردن گرفتاران به عذاب الهی اند .

من ینصرنی من الله

استفهام در جمله «من ینصرنی ...» استفهام انکاری است. «نصر» به معنای یاری کردن است و چون در آیه با حرف «من» متعدی شده، معنای نجات و خلاص در آن تضمین شده است. بنابراین معنای «من ینصرنی ...» چنین می شود: هیچ کس نمی تواند مرا از عقاب الهی نجات دهد اگر آنان را طرد کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 63 - 12

12- همگان از دفع کیفر های خداوند و یاری گرفتاران به عذاب های او ناتوانند .

فمن ینصرنی من الله إن عصیته

فعل «ینصر» به دلیل آنکه با «من» متعدی شده ، متضمن معنای «ینجی» (نجات می دهد) است.

7- انقراض اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 5

5- برخی از اقوام گذشته در پی نزول عذاب بر آنان ، منقرض شدند و نسلی از آنان برجای نماند .

منها .. حصید

8- اولین اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 64 - 2

2- مرفهان خوشگذران و جلوداران کفر ، نخستین چشندگان شعله های عذاب الهی

حتی إذا أخذنا مترفيهم بالعذاب إذا هم يجترون

ص: 21

9- اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 7 - 7

7 - کفر پیشگان به عذابی گرفتار خواهند شد .

و لهم عذاب عظیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 10 - 8، 6

6 - منافقان ، به عذابی دردناک گرفتار خواهند شد .

و لهم عذاب الیم

8 - کیفر دمسازان با دروغ ، عذابی است دردناک

و لهم عذاب الیم بما کانوا یکذبون

«باء» در «بما کانوا» سببیه است و «ما» مصدریه می باشد؛ یعنی: و لهم عذاب الیم بسبب کذبهم المستمر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 11 - 9

9 - فسادگری و اصلاح ناپذیری منافقان ، موجب گرفتار آمدن آنان به عذابی دردناک خواهد شد .

و لهم عذاب الیم بما کانوا .. إذا قیل لهم لا تقسدا فی الأرض

برداشت فوق مبتنی بر این است که: «إذا قیل» عطف بر «یکذبون» در آیه قبل باشد. بر این مبنا، مفاد جمله «إذا قیل...» نیز همانند «یکذبون» بیانگر سبب گرفتاری منافقان به عذاب الیم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 24 - 11، 8

8 - آتش دوزخ ، مهیّا شده برای کفر پیشگان

أعدت للكافرين

اعداد (مصدر اعدت) به معنای حاضر کردن و مهیا ساختن است.

11 - کفرپیشگان در قیامت با آتشی که خود برافروخته اند، عذاب خواهند شد .

فاتقوا النار وقودها الناس و الحجارة أعدت للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 39 - 2، 1

1 - آتش دوزخ، کیفر و سزای انکار کنندگان و تکذیب کنندگان آیات الهی است .

ص: 22

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا أولئک أصحاب النار

«تکذیب» (مصدر کذبوا) به معنای: نسبت دروغ دادن است. «آیاتنا» علاوه بر تعلقش به «کذبوا» متعلق به «کفروا» نیز می باشد. جمله «الذین کفروا...» عطف بر جمله «من تبع...» است و بیانگر گروهی است که هدایتها و رهنمودهای الهی را پذیرا نیستند.

2 - کفر پیشگان و تکذیب کنندگان آیات الهی ، برای همیشه در دوزخ خواهند بود .

أولئک أصحاب النار هم فیها خلدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 9

9 - عالمان بدعتگذار و دین ساز یهود ، به عذاب الهی گرفتار خواهند شد .

فویل للذین یکتبون الکتب . . . فویل لهم مما کتبت أیدیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 81 - 1,4

1 - گنهکاران یهود همانند دیگر گنهکاران ، به اندازه استحقاقشان ، در آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

لن تمسنا النار إلاّ آیاماً معدوده . . . بلی

«بلی» (چنین نیست) حرف جواب است و برای رد سخن و ادعای مطرح شده به کار می رود. این کلمه در آیه شریفه رد ادعای یهود (لن تمسنا النار إلاّ آیاماً معدوده) است.

4 - گنهکارانی که گناهانشان سراسر وجود آنان را فرا گیرد ، در آتش دوزخ برای همیشه گرفتار خواهند شد .

من کسب سیئه و أحطت به خطیئته فأولئک أصحاب النار هم فیها خلدون

«سیئه» و «خطیئه» هر دو به معنای بدی و گناه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 90 - 19,20

19 - منکران حقانیت قرآن و کافران به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد .

و للکفرین عذاب مهین

20 - یهودیان منکر رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از زمره کافرانند و به عذابی خفت آور گرفتار خواهند شد .

و للکفرین عذاب مهین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 96 - 12

12 - یهودیان گنهکار به عذاب دوزخ گرفتار خواهند شد .

بما قدمت أیدیهم . . . و ما هو بمزحزحه من العذاب

«زحزحه» (مصدر مزحزح) به معنای دور ساختن است.

ص: 23

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 104 - 11، 14

11 - کفر پیشگان به عذابی دردناک گرفتار خواهند شد .

و للکفرین عذاب أليم

14 - یهودیان کافر به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و استهزا کننده او ، مستحق عذابی دردناک هستند .

و للکفرین عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 120 - 19

19 - هیچ پشتیبان و یآوری نیست که بتواند مستحقان عذاب الهی را از گرفتار شدن به عقوبت رهایی بخشد .

مالک من اللّٰه من ولیّ و لانصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 123 - 8

8 - در قیامت ، هیچ راه نجاتی برای کافران به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) وجود نخواهد داشت .

أولئك يؤمنون به و من یکفر به .. و اتقوا یوماً لاتجزی نفس عن نفس شیئاً

هدف از توصیف قیامت، به اینکه فدیة ای گرفته نمی شود و ..؛ مایوس کردن مستحقان عذاب است از اینکه راه نجاتی - جز ایمان به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) - برای خویش توهم کرده و به اعتبار آن دل خوش کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 18

18 - آنان که به خدا و روز قیامت کافر شوند ، راهی جز ورود به آتش دوزخ نخواهند داشت .

و من کفر .. ثم اضطره إلی عذاب النار

اضطراره؛ یعنی، مجبور ساختن کسی به انجام کاری. پس «ثم اضطره...» چنین معنا می شود: آن گاه که کافران حیات دنیا را سپری کردند،

آنان را برای ورود به آتش دوزخ مجبور می‌کنم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 167 - 13

13 - مشرکان (سران آنان و پیروانشان) در قیامت به آتش دوزخ گرفتار شده و در آن ماندگار خواهند بود.

و ما هم بخرجین من النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 2، 15

2 - کسانی که احکام و معارف کتاب‌های آسمانی را کتمان کرده‌اند تا بدین وسیله به متاع دنیا برسند، در قیامت به عذاب دردناکی گرفتار خواهند شد.

ص: 24

إن الذين يكتُمون ما أنزل الله من الكتب .. لهم عذاب أليم

15 - گنهکاران در قیامت ، علاوه بر آتش دوزخ به عذاب های روحی نیز گرفتار خواهند شد .

و لا یکلّمهم الله یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 5,6,9

5 - عالمان اهل کتاب با کتمان حقایق کتاب های آسمانی ، گمراه شدند و عذاب الهی را برای خویش کسب کردند .

أولئك الذین اشتروا الضلله بالهدی و العذاب بالمغفره

6 - عالمان بی تعهد و وظیفه شناس ، از مغفرت الهی محروم و به آتش دوزخ گرفتار خواهند شد .

أولئك الذین اشتروا .. العذاب بالمغفره فما أصبر هم علی النار

9 - ضلالت پیشگان و گنهکاران به عذاب طاقت فرسای قیامت گرفتار خواهند شد .

أولئك الذین اشتروا الضلله بالهدی .. فما أصبر هم علی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 6

6 - حق ستیزی موجب گمراهی ، محرومیت از لطف و مغفرت خدا و گرفتار شدن به آتش دوزخ می باشد .

لا یکلّمهم الله یوم القیمه .. ذلك بأن الله نزل الكتب بالحق

برداشت فوق بر این اساس است که «ذلک» اشاره به عقوبتهای مطرح شده در آیات قبل باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 206 - 12

12 - جهنّم ، کیفر حاکمان مفسد ، سرسخت و حق ناپذیر

و اذا تولی سعی .. فحسبه جهنّم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - بنی اسرائیل ، مصداق بارز تفرقه افکنان و تحریفگران دین خداوند و مشمول عذاب شدید الهی

ادخلوا فی السِّلْمِ کافه . . فان زللتم من بعد ما ... سَلَّ بنی اسرائیل کم اتیناهم م

پس از امر به دخول در «سلم» (تسلیم در برابر خداوند و اتحاد جامعه ایمانی)، و عدم تبعیت از شیطان، بنی اسرائیل را به عنوان نمونه ذکر می کند.

10 - تحریفگران و تبدیل کنندگان دین و آیات روشن الهی ، مستحق عذابی شدید

و من یبدل نعمه الله . . فان الله شدید العقاب

از مصادیق روشن و مورد نظر نعمتهای الهی، دین و آیات خداوندی است. و مراد از تبدیل، تحریف است.

14 - از سنت های الهی ، عذاب شدید تحریفگران و تبدیل کنندگان دین است .

و من یبدل نعمه الله . . فان الله شدید العقاب

«و من یبدّل نعمه اللّٰه» عام است و دربرگیرنده کلیّه کسانی است که آیات الهی را تحریف می کنند؛ خصوصاً با توجّه به ضرورت پندگیری دیگران از بنی اسرائیل تحریفگر.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 32

32 - کسی که مُرتدّ بمیرد ، همیشه در عذاب دوزخ است .

و من یرتدّد منکم عن دینه فیمت . . . و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 257 - 15

15 - کافران ، اهل آتش و ماندگار در آن برای همیشه

اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 258 - 8

8 - نمرود ، نمونه ای از منحرفان راه رشد ، محرومان از ولایت الهی ، روندگان از نور به ظلمت و جاودان در آتش

قد تبین الرّشد . . . اللّٰه ولیّ الذّین ... الم تر الی الذّی حاجّ ابرهیم

خداوند پس از بیان ایمان و کفر (ولایت «اللّٰه» و «طاغوت» در آیات پیشین) برای نشان دادن نمونه خارجی، داستان ابراهیم (ع) و نمرود را بیان کرده که ابراهیم (ع) نمونه ای از ایمان و نمرود، نمونه ای از کفر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 4 - 16، 10، 9

9 - کفر به آیات خدا ، موجب عذاب سخت الهی بر کافران

انّ الذّین کفروا بایات اللّٰه لهم عذاب شدید

10 - عذاب شدید کافران پس از اتمام حجت بر آنان از طریق کتب آسمانی

نَزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ .. انّ الذّين كفروا بايات الله لهم عذاب شديد

16 - ابتلاي كافرين به عذاب شديد ، انتقام الهی از آنان و نمايانگر شكست ناپذيري خداوند است .

انّ الذّين كفروا .. لهم عذاب شديد و الله عزيز ذوانتقام

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 10 - 11، 10، 9

9 - هشدار الهی به كافرين در مورد عاقبت بد آنان

انّ الذّين كفروا .. و اولئك هم وقود النار

10 - آتش دوزخ ، از درون كافرين زبانه می كشد .

اولئك هم وقود النار

ص: 26

با توجه به معنای لغوی «وقود»: هو الحطب المجعول للوقود. یعنی وقود، هیزمی است برای روشن کردن آتش.

11 - مال و اولاد کافران، آنان را هرگز از آتش دوزخ و عذاب الهی دور نخواهد ساخت .

لن تغنی عنهم اموالهم ولا اولادهم من الله شيئاً

«من الله»، یعنی از عذاب الهی، به قرینه «اولئک هم وقود النار».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 11 - 8، 3

3 - فرعونیان و پیشینیانشان که تکذیب کننده آیات خدا بودند، آتشگیره های دوزخند .

اولئک هم وقود النار. کذاب ال فرعون و الذین من قبلهم کذبوا بایاتنا

«کذاب ال»، یا تشبیه کافران عصر بعثت است به فرعونیان و پیشینیانشان و یا نمونه و مثالی است برای کافرانی که خود را بی نیاز از خدا پنداشتند و آتشگیره دوزخ شدند.

8 - فرعونیان و پیشینیانشان که تکذیب کنندگان آیات الهی بودند، گرفتار عقوبت شدید خدا شدند .

کذبوا بایاتنا فاخذهم الله بذنوبهم والله شدید العقاب

11 - گناهان، خود، مایه و وسیله عذاب و کافران است .

فاخذهم الله بذنوبهم

بنابراینکه «باء» در «بذنوبهم» برای استعانت باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 12 - 3

3 - پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، مأمور اعلام کردن شکست نهایی کفار به آنها و حشرشان به سوی جهنم

قل للذین کفروا ستغلبون و تحشرون الی جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 21 - 2، 21

2 - کافران به آیات الهی ، مستحق عذابی دردناک

انّ الذین یکفرون بایات اللّٰه . . . فبشرهم بعذاب الیم

21 - قاتلان پیامبران و قاتلان امر کنندگان به معروف ، گرفتار سخت ترین عذاب های الهی

و یقتلون التّٰبیین بغير حق و یقتلون الذین یأمرون بالقسط.

از رسول الله (صلی الله علیه و آله) سؤال شد: ایّ الناس اشدّ عذاباً یوم القیامه؟ آن حضرت فرمود: رجل قتل نبیاً او رجلاً امر بمعروف او نهی عن منکر، سپس آن حضرت، این آیه را تلاوت کرد: «انّ الذین یکفرون . . .».

تفسیر طبری، ج 3، ص 144 ; مجمع البیان، ج 2، ص 720 ; تفسیر تبیان، ج 2، ص 422.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 22 - 9

ص: 27

9 - کافران و قاتلان انبیا و عدالتخواهان ، راه نجاتی ندارند .

انّ الذین یکفرون . . . و ما لهم من ناصرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 56 - 1،4

1 - کافران (یهودیان) ، مشمول عذاب سخت خداوند در دنیا و آخرت

فاما الذین کفروا فاعذبهم عذاباً شديداً فی الدنيا و الاخره

4 - برتری پیروان عیسی (ع) بر یهودیان ، موجب عذاب سخن دنیوی یهودیان

و جاعل الذین اتبعوک . . . فاما الذین کفروا

بنابراینکه جمله «فاما الذین . . .» ، به قرینه ذکر عذاب دنیوی، نتیجه جمله «جاعل الذین . . .» باشد؛ یعنی عذاب دنیوی یهود نتیجه تفوق نصارا بر ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 17،18

17 - سوداگران عهد الهی و پیمان شکنان ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

انّ الذین یشترون . . . و لهم عذاب الیم

18 - علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب . . . انّ الذین یشترون . . . و لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 88 - 1،3

1 - لعنت دائمی و عذاب تخفیف ناپذیر ، کیفر مرتدان

قوماً کفروا بعد ایمانهم . . . خالدین فیها لا یخفف عنهم العذاب

3 - خداوند بدون مهلت و تأخیر ، مرتدان و کافران یهود و نصارا را عذاب می کند .

لا يخفف عنهم العذاب ولا هم ينظرون

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - آل عمران - 3 - 91 - 4

4 - کسانی که در حال کفر بمیرند ، مستحقّ عذابی دردناک هستند .

اولئك لهم عذاب اليم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - آل عمران - 3 - 116 - 1

1 - اموال و فرزندان اهل کفر ، نمی تواند آنها را از کیفر خداوند برهاند .

انّ الذين كفروا لن تغني عنهم اموالهم ولا اولادهم من الله شيئاً

ص: 28

«اغنی» هنگامی که با «عن» متعدی شود، به معنای «دفع» می آید. لذا «لن تُغنی»، یعنی نمی رهاوند. (روح المعانی).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 128 - 14، 11، 7

7 - توبه مشرکان و پذیرش آن از سوی خداوند و یا عذاب و مجازات آنان، هدفی برای نصرت الهی به رزمندگان بدر

ولقد نصرکم اللّٰه بیدر... ليقطع طرفاً... او يتوب علیهم

جمله «یتوب علیهم» و نیز «یعدّبهم»، عطف است بر «یقطع طرفاً»؛ و این جمله متعلق به «نصرکم اللّٰه بیدر» است. و لذا عذاب مشرکان و پذیرش توبه آنان نیز از اهداف پیروزی جنگ بدر خواهد بود.

11 - عذاب خداوند سرنوشت کافران محارب، در صورت عدم بازگشت و توبه

ليقطع طرفاً... فينقلبوا خائبين... او يعدّبهم

14 - دشمنان محارب با اهل ایمان، مستحقّ عذاب الهی

او يعدّبهم فانّهم ظالمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 131 - 3

3 - آتش دوزخ، در انتظار کافران و رباخواران، و آماده برای آنان

لا تاكلوا الرّبوا... و اتّقوا النّار الّتی اعدّت للكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 151 - 20، 19

19 - آتش دوزخ، جایگاه و فرجام شوم کفرپیشگان مشرک

سنلقی فی قلوب الّذین کفروا الرعب... و ماویهم النّار و بسّ مثنوی الظّالمین

20 - آتش دوزخ، جایگاه و فرجام شوم ستم پیشگان

و ماویهم النّار و بسّ مثنوی الظّالمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 162 - 11

11 - دوزخ، جایگاه و فرجام شوم آنانکه خشم و غضب الهی را بر خویش هموار ساخته اند .

کمن بآء بسخط من الله و مأویه جهنم و بس المصیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 189 - 5

5 - مالکیت انحصاری و قدرت مطلق خداوند، دلیل نبود گریزگاه برای مستحقان عذاب

فلا تحسبنهم بمفازة من العذاب . . . و لله ملک السموات و الارض و الله على کلّ ش

ص: 29

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 192 - 8

8 - ستمکاری ، موجب ورود آدمی به آتش دوزخ و بی یآوری وی در قیامت

رَبَّنَا اَنْتَکَ مِنْ تَدْخُلِ النَّارَ فَمَا لَظَّالِمِیْنَ مِنْ اَنْصَارِ

مراد از کلمه «لظَّالِمِیْنَ» همان دوزخیان هستند. بنابراین به کارگیری اسم ظاهر به جای ضمیر «ما لهم» برای رساندن این معناست که ستمکاری علت شده که خداوند آنان را به آتش کشاند و از یاری یاوران محروم باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 147 - 3

3 - منافقان به خاطر ناسپاسی و کفرشان به خدا ، مستحق عذاب دوزخند .

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْاَسْفَلِ . . . مَا یَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شِکْرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ

بنابر اینکه خطاب، متوجه منافقان باشد، آیه شریفه اشاره به ناسپاسی و بی ایمانی آنان دارد و آن را از موجبات گرفتاری دوزخ می شمرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 118 - 4

4 - مشرکان ، مستحق عذاب الهی

ان تعذبهم فانهم عبادک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 49 - 1

1 - تکذیب کنندگان آیات الهی به عذاب گرفتار خواهند شد.

و الذین کذبوا بایتنا یمسهم الهذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 93 - 17،25

17 - ظالمان نمی توانند خود را از مهلکه مردن و عذاب خوارکننده پس از آن رهایی بخشند.

و الملئکه باسطوا أيديهم أخرجوا أنفسكم اليوم تجزون عذاب الهون

جمله «أخرجوا أنفسكم» خطاب ملائکه به ظالمان است، که اگر می توانید خود را از این مهلکه نجات بخشید. این سخن ملائکه از سر استهزا و بیان عجز ظالمان است.

25 - ظالمان و مستکبران در برزخ به عذاب گرفتار خواهند بود.

و لو ترى إذ الظلمون... اليوم تجزون عذاب الهون بما كنتم... عن آيته تستكبرون

ظاهراً مراد از «اليوم» زمان پس از مرگ و قبل از قیامت است که برزخ نام دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 30

5 - انعام - 6 - 124 - 8,9

8 - ذلت در پیشگاه خداوند و عذابی شدید در انتظار سردمداران مجرم است.

سیصیب الذین أجرموا صغار عندالله و عذاب شدید

9 - فریبکاری و توطئه مداوم علیه دین، عامل گرفتاری توطئه گران به ذلت و عذاب شدید است.

سیصیب الذین . . . بما كانوا یمکرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 128 - 20

20 - جایگاه ابدی جنیان اغواگر (شیطانها) و انسانهای پیرو ایشان آتش دوزخ است.

قال النار مثویکم خلدین فیها

«مثوی» اسم مکان و به معنی جایگاه و محل استقرار است. (راغب).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 147 - 12

12 - جامعه مجرم خود را از شمول رحمت خداوند محروم و سزاوار عذاب او می گرداند.

و لا یرد بأسه عن القوم المجرمین

«بأس» در لغت به معنای شدت است و در این آیه کنایه از عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 159 - 11

11 - خداوند گروههای تشکیل شده بر اساس پذیرش بخشی از دین را به عذاب گرفتار خواهد ساخت.

إن الذین فرقوا دینهم . . . إنما أمرهم إلی الله ثم ینبئهم بما كانوا یفعلون

«آگاه سازی از اعمال ناپسند»، کنایه از گرفتار ساختن به عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - عذاب سهمگین خداوند در انتظار جوامع مختلف از قوانین دین و پذیرنده ولایتهای غیر خداوند

ولا تتبعوا من دونه . . . و کم من قریه أهلکنها

بیان هلاکت جوامع پیشین پس از فرمان به رعایت قوانین دین و سرپیچی از ولایت غیر خدا «اتبعوا ما أنزل الیکم . . .»، بیانگر آن است که عذاب امتهای پیشین به سبب تخلف آنان از این فرمان بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - وجود فاصله زمانی بین نزول عذاب استیصال و هلاکت گرفتاران به آن

فما کان دعویهم إذ جاء بأسنا إلا ان قالوا إنا کنا ظلمین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 183 - 2,5

2 - تکذیب کنندگان آیات الهی سزاوار عذاب از جانب خداوند هستند .

و أملی لهم

آنگاه مهلت دادن و تأخیر انداختن عذاب موضوع پیدا می کند که استحقاق عذاب بالفعل وجود داشته باشد.

5 - امهال خداوند به کفرپیشگان تکذیب کننده ، زمینه ساز افزایش عذاب آنان است .

و أملی لهم إن کیدی متین

چون امهال به عنوان «کید» مطرح شده است، معلوم می شود مهلت دادن در اینجا برای افزون شدن عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 14 - 3

3 - مشرکان حاضر در کارزار بدر ، مردمی کفرپیشه و مستحق عذاب با آتش دوزخ

و أن للكفرین عذاب النار

از مصادیق مورد نظر برای «للكفرین» مشرکان حاضر در کارزار بدر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - انفال - 8 - 16 - 2

2 - روی گردانان از جبهه نبرد - جز برای اتخاذ تاکتیک های جدید - مورد غضب الهی و مستحق جهنم

و من یولهم . . . فقد باء بغضب من الله و مأویة جهنم و بس المصیر

کلمه «بوء» چنانچه با حرف «باء» متعدی شود می تواند به معنای متحمل شدن باشد. بنابراین «باء بغضب من الله» یعنی خشم خداوند را بر خود هموار ساخت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 34 - 10

10 - آنان که طلا و نقره می اندوزند و از انفاق آن در راه خدا ، امتناع میورزند ، مستحق عذابی دردناکند .

و الذين يكتزون الذهب و الفضة و لا ينفقونها في سبيل الله فبشرهم بعذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 61 - 15

15 - آزاردهندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مستحق عذابی دردناک

و الذين يؤذون رسول الله لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 11 - 6,7

ص: 32

6 - کفر مداران و شرک پیشگان ، مستحق عذاب و کیفر الهی در دنیا

و لو يعجل الله للناس الشر

7 - منکران قیامت ، مستحق کیفر و عذاب الهی در دنیا هستند .

و لو يعجل الله .. لقضى إليهم أجلهم فنذر الذين لا يرجون لقاءنا

از آیه شریفه استفاده می شود که: اگر مجازات منکران قیامت منجر به مرگ آنان نمی شد، خدا بدون مهلت آنان را سرکوب می کرد؛ یعنی، آنان استحقاق کیفر را دارند لکن مانع وجود دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 27 - 6

6 - مردمان زشت کردار در سرای آخرت ، گرفتار خشم و عذاب الهی خواهند بود .

و الذين كسبوا السيئات .. ما لهم من الله من عاصم

مراد از جمله «ما لهم من الله من عاصم»، «ما لهم من عذاب الله من عاصم» می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 50 - 3

3 - تکذیب کنندگان قرآن و رسالت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، همواره در معرض عذاب ناگهانی استیصال ، قرار دارند .

قل أرءيتم إن أتیکم عذابه بیتاً أو نهراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 54 - 7

7 - ظالمان و ستم پیشگان ، سزاوار عذابند .

و لو أن لكل نفس ظلمت ما فی الأرض لافتدت به

جمله «ظلمت» در «لکل نفس ظلمت» مشعر به علیت ظلم و بیانگر استحقاق ظالمان نسبت به عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 70 - 5

5- کافران و مشرکان ، در جهان آخرت عذاب شدیدی را خواهند چشید .

الذین یفترون علی الله الکذب .. ثم نذیقهم العذاب الشدید بما کانوا یکفرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 73 - 6

6- تکذیب کنندگان آیات الهی ، مستحق عذاب استیصال و در معرض آن هستند .

وأغرقنا الذین کذبوا بآیتنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 33

20 - عذاب دردناک جهنم ، کیفر کافران است .

فلا يؤمنوا حتى يروا العذاب الأليم

ممکن است الف و لام «العذاب» - که برای عهد ذهنی است - اشاره به عذاب دنیوی (استیصال) باشد و ممکن است اشاره به عذاب برزخی و یا عذاب اخروی باشد. برداشت فوق مبتنی بر احتمال دوم است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 96 - 1

1 - تکذیب آیات و نشانه های الهی ، زمینه ساز گرفتاری مکذبان به عذاب استیصال است .

و لا تكونن من الذين كذبوا بآيت الله .. إن الذين حقت عليهم كلمت ربك

از ارتباط این آیه با آیه قبل استفاده می شود که: مراد از «الذين حقت عليهم» تکذیب کنندگان آیات الهی اند و از ذیل آیه بعد، جمله «حتى يروا العذاب الإلیم» و ذیل آیه بعد از این: یعنی، جمله «لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیاه الدنیا» استفاده می شود که مراد از «کلمت ربك» عذاب دنیوی استیصال است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 97 - 1

1 - کسانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند ، اگر تمام معجزات و نشانه های الهی بر آنان عرضه شود ، هرگز تسلیم نشده و ایمان نخواهند آورد .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون. ولو جاءتهم كل آیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 7

7 - قوم یونس بر اثر تکذیب پیامبر خود و سرباز زدن از ایمان به دعوت های او ، در معرض عذاب استیصال قرار گرفتند .

إلا قوم یونس لما آمنوا كشفنا عنهم عذاب الخزی فی الحیوه الدنیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - مردمی که زمینه ایمان را از دست بدهند و از آیات الهی و هشدار پیامبران تأثیر نپذیرند ، مستحق عذاب استیصال هستند .

و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون. فهل ینتظرون إلا مثل أيام الذین خلوا من

2 - مشرکان مکه ، به دلیل از دست دادن زمینه ایمان به آیات الهی و هشدار های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ، مستحق عذاب استیصال بودند .

و ما تغنی الأیت و النذر عن قوم لایؤمنون. فهل ینتظرون إلا مثل أيام الذین خلوا من

با توجه به اینکه یکی از مصادیق «قوم لایؤمنون» در آیه قبل ، مشرکان مکه می باشد، برداشت فوق استفاده می شود.

3 - عذاب استیصال ، سنتی است الهی که انتظار وقوع آن در هر زمان و مکانی ، بر مردمی که زمینه ایمان را از دست داده اند ، می رود .

و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون. فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من

4- بسیاری از اقوام پیشین به دلیل فقدان زمینه ایمان و تکذیب آیات الهی و نپذیرفتن هشدار های پیامبرانشان ، با عذاب استیصال نابود شدند .

و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون. فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من

6- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت تا مشرکان را به « عذاب استیصال » هشدار دهد و اعلان نماید که در انتظار وقوع آن باشند .

و ما تغنى الأيت و النذر عن قوم لا يؤمنون. فهل ينتظرون إلا مثل أيام الذين خلوا من

7- پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) از سوی خداوند دستور یافت یأس و نومیدی خود را نسبت به هدایت یافتن مشرکان ابلاغ کرده و اعلان کند که در انتظار نزول عذاب بر آنان به سر می برد .

فهل ينتظرون .. قل فانظروا إني معكم من المنتظرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 8 - 1

1- کافران به قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قیامت ، مستحق عذاب دنیوی اند و به آن تهدید شده اند .

ولئن أخرجنا عنهم العذاب

جمله «ما يحبسهم» (چه چیز مانع نزول آن عذاب است؟) می رساند که مراد از «العذاب» عذاب دنیوی است و نیز حکایت از این دارد که کفرپیشگان ، به آن عذاب تهدید شده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 20 - 5، 4

4- کافران به قیامت و آنان که برای منحرف نشان دادن راه خدا تلاش می کنند ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی اند .

الذين .. يبغونها عوجاً و هم بالأخره هم كفرون. أولئك لم يكونوا معجزين في الأ

5- مانعان راه خدا و آنان که به خدا دروغ می بندند ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی اند .

و من أظلم ممن افترى على الله كذباً .. أولئك لم يكونوا معجزين في الأرض

جمله «أولئك لم يكونوا...» کنایه از تهدید به عذاب است و «فی الأرض» می تواند دلیل بر دنیوی بودن آن عذاب باشد.

10- کفرپیشگانی که مردم را از پیوستن به راه خدا باز می دارند ، به عذابی دو چندان گرفتار خواهند شد .

الذین یصدون .. یضعف لهم العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 26 - 11

11- کفرپیشگان ، در خطر گرفتار شدن به عذابهایی دردناک در دنیا

أن لا تعبدوا إلا الله إني أخاف عليكم عذاب يوم أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 37 - 14

ص: 35

14- کفرپیشگان و ستمگران ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی اند .

و لاتخطبني في الدين ظلموا انهم مغرقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 44 - 7

7- گرفتار شدن کفرپیشگان و ستمکاران به عذاب دنیوی ، موجب رهایی آنان از عذاب اخروی نیست .

فكان من المغرقين .. و قيل بعدا للقوم الظلمين

بیان عذاب اخروی کفرپیشگان ، پس از بیان گرفتاری آنان به عذاب دنیوی ، اشاره به این نکته دارد که: نباید گمان شود اگر کافران به کیفر دنیوی و عذاب استیصال گرفتار شدند ، از عذابهای اخروی رهایی خواهند یافت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 48 - 9

9- عذاب دردناک ، فرجام و عاقبت کفرپیشگان است .

ثم يمسههم منا عذاب اليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 57 - 11

11- نزول عذاب الهی بر کفرپیشگان ، برخاسته از استحقاق آنان است نه آنکه وجودشان موجب ضرر و زیان بر خدا باشد .

ويستخلف ربي قوماً غيركم ولا تضرونه شيئاً

برداشت فوق مبتنی بر این است که جمله «لاتضرونه» حال باشد. بر این اساس جمله «يستخلف... و لاتضرونه» چنین معنا می شود. در حالی که ضرر و زیانی را متوجه خدا نمی کنید شما را عذاب می کند و این معنا می رساند که موجب عذاب، استحقاق کفرپیشگان است نه این که وجودشان مایه ضرری بر خدا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 58 - 9

9- کفر پیشگان قوم عاد ، علاوه بر عذاب دنیوی به عذاب آخرت نیز گرفتار خواهند شد .

و نَجِّنْهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ

برداشت فوق ، براساس این احتمال است که مراد از «عذاب» در جمله «و نَجِّنْهُمْ مِنْ عَذَابٍ»، عذاب اخروی باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 59 - 16

16- انکار کنندگان ربوبیت خدا ، مخالفان پیامبران و پیروی کنندگان از سرکشان ، در معرض عذاب های دنیوی اند .

و لما جاء أمرنا .. و تلک عاد جحدوا بأیت ربهم ... و اتبعوا أمر کل جبار عنید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 36

8 - هود - 11 - 60 - 6

6- از قوم عاد ، تنها معاصران هود از رحمت الهی محروم شده و به عذاب گرفتار شدند . *

أَلَا بُعْدًا لِعَادِ قَوْمِ هُودٍ

«قوم هود» عطف بیان برای «عاد» است. با توجه به اینکه قوم عاد پیش از حضرت هود بوده اند و پس از او نیز وجود داشتند ، می توان گفت: هدف از تبیین و توضیح «عاد» به «قوم هود» بیان معنایی است که در برداشت فوق آمده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 67 - 6

6- ستمگران ، مشرکان و کفرپیشگان ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) هستند .

وَأَخِذْ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 81 - 18

18- همسر لوط ، باید به عذابی که برای قوم لوط مقدر شده بود ، گرفتار می شد .

إِنَّهُ مَصِيبُهُمَا أَصَابَهُمْ

ضمیر در «إِنَّهُ» به اصطلاح ضمیر شأن است و حاکی از تأکید می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 3

3- اقوام نوح ، هود ، صالح و لوط به خاطر مخالفت با پیامبران و ستیزه جویی با آنان ، به عذاب های دنیوی مبتلا شدند .

مَثَلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ... وَمَا قَوْمَ لُوطٍ مِّنْكُمْ بَبَعِيدٍ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 10

10- ستمگران ، مشرکان و آنان که در مبادلات کم فروشی کرده و عدل و انصاف را رعایت نکنند ، در خطر گرفتار شدن به عذاب های

دنیوی (عذاب استیصال) هستند .

وأخذت الذين ظلموا الصيحه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 102 - 2

2- امت های ستم پیشه (جوامع کفرپیشه و مشرک) در خطر گرفتار شدن به عقوبت های الهی و عذاب های استیصال هستند .

و كذلك أخذ ربك إذا أخذ القرى و هي ظلمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - يوسف - 12 - 107 - 1,2

ص: 37

1- انکار کنندگان قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خطر گرفتار شدن به عذاب های دنیوی (عذاب استیصال) و اخروی اند

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعة

ضمیر در «أفأمنوا» می تواند به «أكثر الناس» در آیه 103 باز گردد. در این صورت مقصود از آن ضمیر کسانی اند که به قرآن و وحی الهی و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) کافر شدند و آنها را انکار کردند.

2- مشرکان ، در خطر گرفتار آمدن به عذاب های الهی در دنیا و آخرتند .

أفأمنوا أن تأتيهم غشيه من عذاب الله أو تأتيهم الساعة

برداشت فوق بر این اساس است که مراد ضمیر در «أفأمنوا» مشرکانی باشند که در آیه قبل از آنان سخن گفته شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 109 - 10، 8

8- تکذیب کنندگان پیامبران پیشین به عذاب های دنیوی گرفتار شدند .

أفلم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان عقبه الذين من قبلهم

مراد از ضمیر در «أفلم يسيروا» مشرکان و مخالفان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است و مقصود از «الذين من قبلهم» امتهای پیش از ایشان می باشد.

10- مطالعه آثار باقیمانده از تکذیب کنندگان انبیا ، گویای عاقبت شوم آنان و گرفتار آمدنشان به عذاب های الهی است .

أفلم يسيروا في الأرض فينظروا كيف كان عقبه الذين من قبلهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 110 - 17

17- گنهکاران و تکذیب کنندگان پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خطر گرفتار آمدن به عذاب های دنیوی اند .

و لا يرد بأسنا عن القوم المجرمين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 6 - 15، 5

5- کفرپیشگان امت های گذشته به عذاب های دنیوی گرفتار شدند .

وقد خلت من قبلهم المثلث

«مثلث» (جمع مُثْلَه) به معنای عقوبتها و عذابهاست. عذابها و عقوبتها بدان اعتبار «مثلث» - که از ماده مِثْل (مانند) است - گفته می شود که آن را مثال قرار می دهند برای اینکه دیگران از آن عبرت گرفته و از عوامل آن بپرهیزند. از معانی «خَلَوَ» (مصدر خلت) گذشتن و سپری شدن است.

15- گنه کاران و ستم پیشگان که مشمول مغفرت الهی نشوند ، به عذاب های سهمگین الهی گرفتار خواهند شد .

إن ربك لذو مغفرة . . . و إن ربك لشديد العقاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 2 - 5,7

5- بی تردید کافران ، دارای فرجامی ناگوارند و به عذابی شدید و طاقت فرسا ، گرفتار خواهند شد .

ص: 38

وويل للكافرين من عذاب شديد

7- کافران به قرآن و کافرانی که تصمیم به ماندن در ظلمت ها گرفته اند ، فرجامی بس ناگوار دارند و در عذابی سخت گرفتار خواهند شد .

وويل للكافرين من عذاب شديد

برداشت فوق مبتنی بر این احتمال است که مراد از کافران در این آیه، به قرینه آیه قبل، کسانی هستند که کتاب خدا را نپذیرفتند و از ظلمتها خارج نشدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 7 - 21

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 21 - 4،12

4- کافران پیرو به هنگام حضور در پیشگاه خداوند در قیامت پیشاپیش درمی یابند که گرفتار عذاب الهی خواهند شد .

وبرزوا لله جميعاً فقال الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغن

ذکر «فقال الضعفوا للذين استكبروا» برای درخواست کمک ضعفا - پس از آنکه حضور همه مردم را در قیامت اعلام کرد و هنوز سخنی از عذاب گفته نشده است - حکایت از این می کند که آنان گرفتار شدن خود را به عذاب از قبل خواهند فهمید.

12- عذاب کافران پیرو در قیامت به قدری شدید است که آنان را به در یوزگی می کشاند .

فقال الضعفوا للذين استكبروا إنا كنا لكم تبعاً فهل أنتم مغنون عنا من عذاب ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 22 - 16،21

16- شیطان و پیروانش در آخرت گرفتار عذاب الهی خواهند شد .

ما أنا بمصرخكم و ما أنتم بمصرخی

21- ستمگران قطعاً در عذابی سخت و بس دردناک گرفتار خواهند شد .

إن الظلمين لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 42 - 8

8- کیفر ستمگران در قیامت بسیار شدید و هولناک است .

ولا تحسبنّ الله غفلاً عمّا يعمل الظلمون إنما يؤخّره لهم ليوم تشخص فيه الأبصر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 46 - 1

1- هلاکت و عذاب دنیوی ستم پیشگان تاریخ از سوی خداوند ، علی رغم مکر و چاره اندیشی های فراوان و قدرتمندانه آنان

وسكنتم في مسكن الذين ظلموا... وقد مكروا مكرهم... وإن كان مكرهم لتزول منه

ص: 39

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 60 - 1, 2

1- همسر لوط (ع) در زمره مجرمان قوم لوط و عذاب شدگان الهی بود .

إلاّ آل لوط إنا لمنجّوهم .. إلاّ امرأته

2- باقی ماندن همسر لوط (ع) در میان عذاب شدگان قوم لوط ، به تقدیر و دستور خدا بود .

إلاّ امرأته قدّرتنا إنها لمن الغبرین

تردیدی نیست که همه مقدرات به دست خداوند است و انتساب تقدیر (قدّرتنا) به فرشتگان، می تواند به خاطر این باشد که آنان مجری این تقدیر بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 90 - 1

1- التقاطیون و تجزیه کنندگان قرآن در صدر اسلام ، دچار عذاب الهی شدند .

كما أنزلنا علی المقتسمین

برداشت فوق مبتنی بر این نکته است که لفظ عذاب در جمله «أنا النذیر ..» در آیه قبل، در تقدیر باشد و مفعول فعل «أنزلنا» ضمیر محذوفی باشد که به عذاب بر می گردد. بنابراین معنای آیه چنین می شود: همان گونه که عذاب را بر «مقتسمین» نازل کردیم. گفتنی است «المقتسم» به معنای کسی است که چیزی را به چند جزء تقسیم کند و مراد از آن - به قرینه آیه بعد (الذین جعلوا القرآن عضین) - تجزیه کنندگان قرآن هستند که برخی از معارف آن را پذیرفته و برخی را انکار کردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 34 - 3

3- منکران حقانیت کتاب های آسمانی ، گرفتار عذاب شدند .

كذلك فعل الذین من قبلهم و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم یظلمون . فأصابهم سیئ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 36 - 10

10- گروه ها و اقوامی که در طول تاریخ، انبیای الهی را تکذیب کردند، گرفتار عذاب شدند.

فسیروا فی الأرض فانظروا کیف کان عقبه المکذبین

دعوت از مردم برای جهانگردی جهت مطالعه در عاقبت تکذیب کنندگان انبیا، دلالت بر این دارد که آنان دچار عذاب شده اند و مطالعه آن عبرت آموز است و اگر چنان چه به مرگ طبیعی مرده بودند، با انسانهای دیگر تفاوتی نداشتند و در نتیجه مزیتی برای مطالعه نخواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 104 - 4

4- عذاب دردناک، فرجام و کیفر کافرانی است که از سر لجاج و عناد به آیات الهی ایمان نمی آورند.

ص: 40

إن الذين لا يؤمنون بأيت الله .. لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 106 - 14

14- مرتد ، دارای عذابی بزرگ است .

من كفر بالله من بعد إيمنه .. لهم عذاب عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 117 - 4

4- ابتلای بدعت گذاران به عذاب دردناک ، پس از بهره‌وری اندک از دنیا ، گواه عدم رستگاری آنان است .

إن الذين يفترون على الله الكذب لا يفلحون . متع قليل و لهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 8 - 11

11- ذلت و شکست ، مجازات دنیوی فسادانگیزان و عذاب جهنم ، کیفر اخروی آنان است .

لتفسدن في الأرض .. وإن عدتم عدنا و جعلنا جهنم للكافرين حصيراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 18 - 8

8- دنیاطلبان علاوه بر عذاب جسمانی ، در آخرت نیز گرفتار عذاب روحی می شوند .

ثم جعلنا له جهنم يصلها مذمومًا مدحورًا

«یصلاها» (در آتش سوزان جهنم می سوزد) اشاره به عذاب جسمی و «مذمومًا مدحورًا» (نکوهش شده و مطرود) اشاره به رنج روحی دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 2 - 3

3- کفرپیشگان، و گنه کاران، به عذاب شدید الهی گرفتار خواهند شد.

لينذر بأسًا شديدًا من لدنه

«بأس»، به معنای عذاب و سختی است و به قرینه «يبتئِر المؤمنین..» - در فراز بعد - مراد، عذابی است که کافران و گنه کاران به آن تهدید شده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 29 - 9

9- آتش سهم گین و فراگیر، عذاب حاضر و آماده برای کافران، از جانب خداوند است.

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا

ص: 41

نکره آوردن «ناراً» برای دلالت بر شدت و عظمت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 42 - 1

1- امکانات ثروت مند مغرور ، با نزول عذاب فراگیر الهی ، نابود شد و تمامی منافع باغ و کشت زار او از بین رفت .

و أُحيطُ بثمره

«أُحيطُ بثمره» عطف بر محذوف است، یعنی، «وقع العذاب و...». احاطه شدن، کنایه از نابود شدن است. مراد از «ثمر»، تمامی دستاوردهای مرد ثروت مند در باغ و کشت زار خود است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 87 - 5

5- ستم کاران ، در قیامت ، به عذابی سخت گرفتار خواهند شد .

فيعذبُه عذابًا نكراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مريم - 19 - 45 - 16، 12، 6

6- گرفتاری به عذاب الهی با توجه به رحمانیت خداوند ، نشانه کمال بی لیاقتی و محرومیت از تمام زمینه های رحمت الهی است .

أن يمسك عذاب من الرحمن

12- گرفتاران به عذاب الهی ، همراه و قرین شیطان خواهند بود .

يمسك عذاب من الرحمن فتكون للشيطان ولياً

16- شیطان ، مطرودترین گنه کاران از رحمت خداوند و گرفتارترین آنان به عذاب الهی است .

إنّي أخاف أن يمسك عذاب من الرحمن فتكون للشيطان ولياً

تهدید بت پرستان به این که ممکن است خدای رحمان بر شما خشم گیرد و با شیطان هم دم شوید، نشانه عمق مطرود بودن شیطان و گرفتاری او به عذاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 75 - 9

9- خداوند ، برخی از گمراهان را به عذاب دنیوی مبتلا می سازد و عده ای را به عذاب اخروی گرفتار خواهد ساخت .

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ

مراد از «العذاب» به قرینه «الساعة» عذاب دنیوی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 79 - 5

5- خداوند کسانی را که برای ازدیاد مال و فرزند به کفر رو آورده اند ، به عذابی مداوم و بیوقفه گرفتار خواهد ساخت .

وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا

ص: 42

معنای اصلی «مدّ» کشاندن چیزی در ناحیه طول آن و متصل ساختن اشیا به یکدیگر برای طولانی ساختن آن است (تاج العروس). مصداق این معنا در آیه، استمرار عذاب است و مفاد آن چنین است: «بدون انقطاع، از عذاب برای او پیش می آوریم تا همواره در عذاب بماند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 129 - 4

4- کفرورزان به آیات و هدایت های الهی، سزاوار کیفر و عذاب در دنیا هستند.

و لولا کلمه سبقت من ربک لکان لزاماً

کلمه «لزاماً» مصدر باب مفاعله است و خبر قرار گرفتن مصدر، حاکی از مبالغه است. بنابراین مفاد جمله «لکان لزاماً» چنین می شود: [اگر سنت مهلت نبود] عذاب، ملازم مخالفان بود و [حتی اندک زمانی] از آنان فاصله نمی گرفت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 135 - 1

1- کافران مکه با انکار آیات الهی - پس از اتمام حجت بر ایشان - مستحق نابودی و عذاب بودند.

و لو انا اهلکنهم .. فستعلمون من أصحاب الصراط السوی و من اهتدی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 41 - 8

8- استهزاکنندگان پیامبران، به عذابی مبتلا شدند که آن را به مسخره می گرفتند.

فحاق بالذین سخروا منهم ما کانوا به یستهزءون

مقصود از «ما کانوا به یستهزءون» عذاب استیصال است؛ زیرا آن چه مورد تمسخر کافران در طول تاریخ بود - و همان بر سرشان آمد - عذاب استیصال بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 5

5- بی پناهی همه جانبه کافران در برابر عذاب الهی و حتمی بودن هلاکت آنان

أَمْ لَهُمْ ءَالِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا .. وَ لَأ هُمْ مَتَّأِ يَصْحَبُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 18 - 15، 8

8 - شرک ، گناهی است نابخشودنی که اهل آن مستحق عذاب الهی اند .

و کثیر حَقَّ علیه العذاب

15 - شرک پیشگان ، در قیامت گرفتار عذاب خوار کننده الهی و محروم از هر کرامت بخش و گرامی دارنده ای خواهند بود .

و الذین أشركوا ان الله یفصل بینهم یوم القیمه . .. و کثیر حَقَّ علیه العذاب و من ی

ص: 43

5 - خداوند ، اقوام تکذیب گر و کفر پیشه تاریخ را پس از این که از فرصت داده شده استفاده نکردند و هم چنان بر کفر و انکار خود پای فشردند ، با عذاب استیصال نابود کرد .

فَأَمَلِيتَ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ

«نکیر» به معنای انکار (تغییر) است. و مقصود از آن به قرینه آیه بعد، تغییر نعمت به محنت، حیات به مرگ و نابودی و آبادانی به ویرانی است. گفتنی است که استفهام در جمله «فکیف کان نکیر»، استفهام تعجبی و بیانگر شدت کیفر است.

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، لوط ، اصحاب مدین و فرعونیان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فَقَدْ كَذَّبْتَ قَبْلَهُمْ قَوْمَ نُوحٍ... ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

1 - هلاکت و نابودی بسیاری از جوامع ستم پیشه در طول تاریخ با عذاب خداوند

فَكَأَيُّ مَن قَرِيهٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ

جمله «أهلکناها» به تقدیر «أهلکنا أهلها» می باشد. «خَوَاء» (مصدر «خاویه») به معنای سقوط کردن و فرو ریختن و «عرش» مفرد («عروش») به معنای سقف است. «شَید» (مصدر «مشید») نیز برای دو معنا به کار می رود: ساختمان سفید را گچ کاری کردن و بنایی را بلند و برافراشته ساختن. بنابراین «قصر مشید» می تواند به معنای کوشک برافراشته و بلند و یا به معنای کاخ سفید و گچ کاری شده باشد؛ یعنی، کم نیستند شهرها و سرزمین هایی که مردمشان را به خاطر ظلم و بی دادگری، نابود کردیم و اکنون دیوارهای خانه هایشان روی سقف فرو ریخته و چاه های متروک و کاخ های سفید برافراشته، که بی صاحب مانده است. گفتنی است که آیه یاد شده متضمن توصیه به مشرکان صدر اسلام است که در فرجام کار جوامع پیشین بنگرند و ببینند که قهر الهی بر سر آنها و شهرهایشان چه آورده است و از آن عبرت بگیرند و دست از مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله) بردارند.

2 - ظلم و بی دادگری جوامع پیشین ، سبب گرفتار شدن آنان به خشم خداوند و هلاکت و نابودیشان با عذاب او

وَإِنْ يَكْذِبُونَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ... فَكَأَيُّ مَن قَرِيهٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ

1 - هلاکت و نابودی بسیاری از جوامع پیشین با عذاب استیصال

و کأین من قریه أملت لها و هی ظالمه

«إملاء» (مصدر «أملت») از «ملو» و به معنای فرصت دادن است «لها» به تقدیر «لأهلها» و «هی ظالمه» به تقدیر «و أهلها ظالمه» می باشد. «أخذ» (مصدر «أخذت») به معنای گرفتن و در این جا کنایه از هلاک ساختن و از میان برداشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 57 - 2

2 - عذاب دوزخ، عقوبت کفر به خدا و تکذیب آیات او (قرآن)

و الذین کفروا و کذبوا بآیتنا فأولئک لهم عذاب مهین

ص: 44

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 41 - 3,4

3 - تکذیب گران حق ستیز ، سزاوار عذاب مرگ بار استیصال

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ

کلمه «بالحق» را به دو صورت می توان تفسیر کرد: الف) جامعه پس از نوح، به خاطر کفر و تکذیب گری شان، مستحق عذاب بودند. ب) نزول عذاب صیحه بر آن قوم، حکمی بر پایه حق و عدل بود. برداشت فوق، براساس تفسیر اول می باشد.

4 - عذاب استیصال ، کیفری بر اساس حق و به دور از کمترین بی عدالتی نسبت به کافران و تکذیب گران

فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 44 - 6

6 - جوامع گذشته تاریخ ، یکی پس از دیگری ، با عذاب قهر الهی و در پی تکذیب انبیا و مبارزه با آنان ، مضمحل شدند .

فَاتَّبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا

«إتباع» (مصدر «أتبعنا») به معنای یکی را در پی دیگری روانه کردن است؛ یعنی، «پس ما امت های تکذیب گر را پی در پی هلاک کردیم و هر یکی را به دنبال دیگری، به دیار نیستی روانه ساختیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 4

4 - عذاب الهی ، دامنگیر ظالمان و ستمگران

قُلْ رَبِّ إِمَّا تَرِيْتِي مَا يُوْعَدُونَ . رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - نور - 24 - 14 - 6

6 - ترویج کنندگان شایعات و تهمت پردازی های ناروا - جدا از فضل و رحمت خداوند - مستحق عذاب الهی اند .

ولولا فضل الله عليكم ورحمته .. لمسكم في ما أفضتم فيه عذاب عظيم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

12 - فرقان - 25 - 19 - 3,4

3 - مشركان در قيامت ، ناتوان از دفاع از خویش در برابر عذاب الهی و یافتن هرگونه یار و ناصری برای خود

فما تستطيعون صرفاً ولا نصراً

4 - چشیدن عذاب بزرگ الهی ، کیفر حتمی ستم کاران

و من يظلم منكم نذقه عذاباً كبيراً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 45

2- قوم عاد، ثمود و اصحاب رَس، مردمانی ظالم و ستمگر و گرفتار عذاب دردناک الهی در قیامت

و أعتدنا للظلمین عذابًا أليماً . و عادًا و ثمودا و أصحاب الرّسّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - کسانی که رو به سوی شرک آرند و دست به آدم کشی و زنا بیالایند، در حال خواری و برای همیشه در عذاب الهی گرفتار خواهند شد

و یخلد فیہ مهانًا

فوق مبتنی بر همین نظریه است. و چنان چه «ذلک» اشاره به یکایک گناهان یاد شده به صورت مستقل باشد، در این صورت چون اتفاق همه علما و مفسران بر آن است که زناکار به عذاب ابدی در قیامت گرفتار نمی شود، از این رو مقصود از «یخلد» طولانی بودن عذاب است نه جاودانگی آن.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- همسر لوط، مخالف راه او و در زمره محکومان به عذاب

إلّا عجوزًا فی الغبرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- گرفتار شدن ثمودیان به عذاب ویرانگر و کیفر نابودکننده الهی، پیش از تحقق توطئه آنان علیه صالح (ع) و خانواده اش

فانظر کیف کان عقبه مکرهم انا دمرنهم

«تدمیر» (مصدر «دَمَرنا») مرادف «إهلاک» است. حال اگر گروه های توطئه گر در برنامه ترور صالح (ع) موفق می شدند، دعوت خداوند از انسان ها برای عبرت گیری از سرنوشت آنان معنا نداشت. بنابراین عبارت «أنا دمرناهم»؛ یعنی، «أهلکناهم قبل أن یحققوا مکرهم؛ ما آنان را پیش از آن که بتوانند طرحشان را پیاده کنند، نابود ساختیم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - نجات لوط (ع) و خانواده اش - به جز همسر وی - از عذاب نازل شده بر قوم لوط

فأنجينه و أهله إلا امرأته

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 39 - 1

1 - قارون و فرعون و هامان ، سه شخصیت هلاک شده با عذاب الهی اند .

وقرون و فرعون و هممن

ص: 46

«قارون» عطف بر «عاداً» است. «عاداً» مفعول فعل مقدر (أهلکنا) است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 14 - 2،10

2 - کیفر حتمی فراموش کاران روز قیامت ، چشیدن عذاب است .

فذوقوا بما نسيتم لقاء يومكم هذا

10 - عذاب فراموش کاران قیامت ، عذابی بس سخت و شدید است .

فذوقوا بما نسيتم لقاء يومكم هذا .. و ذوقوا عذاب الخلد

تکرار «ذوقوا» و مبهم گذاشتن آن و چیزی که شخص گناهکار، امر به چشیدن آن شده است - در «ذوقوا» ی نخست - حکایت از سختی و شدت آن می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - احزاب - 33 - 65 - 1

1 - کفرپیشگان ، همواره در آتش جهنم باقی خواهند ماند .

الکفرین و أعدّ لهم سعيراً . خلدین فیها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 8 - 8

8 - کسانی که به آخرت ایمان نمی آورند ، گرفتار عذاب خواهند شد .

الذین لایؤمنون بالأخره فی العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 3 - 6

6 - فرار و نجات از عذاب الهی ، برای کافران ممکن نیست .

فنادوا و لات حین مناص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - ص - 38 - 8 - 10

10 - سران کفر و شرک ، مستحق چشیدن عذاب الهی استیصال اند .

بل لَمَّا يذوقوا عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 51 - 1

1 - گرفتار شدن قشر مرفه و ناسپاس ملت های گذشته به عذاب و پیامد های ناگوار رفتار بد خود

إِذَا خُولِنه نعمة مَتًّا . . فَأَصَابهم سَيِّئات مآكسبوا

ص: 47

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 31 - 4,5

4 - قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، بر اثر مخالفت با پیامبران خود ، به عذاب الهی دچار شدند .

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

5 - قوم نوح ، عاد ، ثمود و اقوام پس از آنان ، مهم ترین اقوام هلاک شده تاریخ *

مثل دأب قوم نوح . . . و الذین من بعدهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 45 - 5

5 - خاندان فرعون ، به عذاب سخت و فراگیر دنیوی گرفتار شدند .

و حاق بـال فرعون سوء العذاب

«حاق» (مرادف «أحاط»); یعنی ، احاطه یافت و فراگیر شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 72 - 1

1 - کافران حق ستیز و ستیزه جو ، در قیامت به آب داغ و پر حرارت افکنده خواهند شد .

یسحبون . فی الحمیم

یکی از معانی «حمیم»، آب داغ و پر حرارت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 83 - 7

7 - بسیاری از اقوام صاحب قدرت و مکتب و دارای تمدن و آثار ملی ، به عذاب الهی (استیصال) گرفتار شدند .

و حاق بهم ما کانوا به یتستهزءون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مشرکان و مجادله گران حق ستیز گرفتار غضب و عذاب سخت الهی

و الذین یحاجّون فی اللّٰه .. علیهم غضب و لهم عذاب شدید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 21 - 9

9 - ظالمان و سیه کاران ، مستحق عذاب دردناک آخرت اند .

و إنّ الظالمین لهم عذاب أليم

ص: 48

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 35 - 3

3 - کافران متعصب و لجاجت پیشه ، هیچ گونه راه فرار و گریزی از عذاب الهی ندارند .

و يعلم الذین یجدلون فی ءایتنا ما لهم من محیص

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 42 - 5

5 - ستم پیشگان و متجاوزان ، مستحق عذابی سخت و دردناک اند .

الذین یظلمون الناس .. أولئک لهم عذاب ألیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 45 - 20

20 - ستم پیشگان ، در عذاب جاودان جهنم ، خواهند ماند .

ألا إنّ الظلمین فی عذاب مقیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 55 - 4

4 - پیروان ستمگران ، همانند آنان مستحق عذاب الهی اند .

فلمّا ءاسفونا انتقمنا منهم فأغرقنهم أجمعین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 65 - 8

8 - تفرقه گرایان در دین و راه انبیا ، انسان هایی ستمگر و مستحق عذاب اخروی

إنّ الله هوربّی وربکم .. فاختلف الأحزاب من بینهم فویل للذین ظلموا من عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- گرفتار آمدن منکران معاد، در قیامت به عذابی که آن را به استهزا می گرفتند و انکار می کردند.

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

6- بودن کمترین گریزگاه در قیامت برای منکران معاد

و حاق بهم ما کانوا به یستهزءون

مفاد «حاق بهم» (نزول و احاطه بر کافران) می تواند کنایه از این باشد که آنچه در قیامت بر کافران اتفاق می افتد گریزناپذیر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 49

3- گروه های بسیاری از کافران جن و انس ، محکوم به عذاب حتمی الهی در گذشته تاریخ

حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- عصیانگران مستحق عذاب ، فاقد کمترین یاور در برابر خداوند

وَمَنْ لَا يَجِبُ دَاعِيَ اللَّهِ . . . وَلَا يَسْأَلُ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- کافران ، چشنده عذاب الهی در قیامت ، پس از اقرارشان به مجرمیت خویش

أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبَّنَا قَالِ فذوقوا العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- کافرانی که تا آخرین لحظه زندگی در حال عناد و ستیز با دین باشند ، محکوم به عذاب ابدی خواهند بود .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدَّوْا . . . فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ

لازمه قطعی «لن يغفر الله» باقی ماندن همیشگی در عذاب الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - منافقان و مشرکان ، گرفتار عذاب دنیوی و اخروی

عليهم دائرة السوء . . . وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ

تعبیر «دائرة السوء» - با توجه به ذیل آیه (اخبار به عذاب جهنم) - می تواند ناظر به عذاب و سختی های دنیا باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 26

26- کافران ، مستحق عذاب حتمی الهی

لو تزیلوا لعذابنا الذین کفروا منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 18 - 4

4- قوم عاد ، گرفتار عذاب الهی ، در پی درس نگرفتن از انذار های مکرر پیامبر خویش

کذبت عاد فکیف کان عذابی و نذر

ص: 50

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 31 - 6

6 - فراهم آوردندگان زمینه گناه ، همانند مرتکبان گناه مستحق عذاب اند .

فَعَقَرُ . . . إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِم

در صورتی که قوم ثمود در ابتلا به عذاب خصوصیتی نداشته باشند؛ از آیه شریفه استفاده می شود که همه توطئه گران علیه حق، در معرض عذاب اند؛ چه مباشران و چه فراهم آوردندگان زمینه جرم و خطا.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - قمر - 54 - 43 - 1, 2

1 - کافران هر عصر ، در معرض عذاب الهی بدون هیچ امتیاز بر پیشینیان خود

أَكْفَارَكُمْ خَيْرٌ مِنْ أَوْلَائِكُمْ

2 - مشرکان عصر پیامبر ، در پلیدی و استحقاق عذاب ، همچون کافران هلاک شده پیشین (قوم های عاد ، ثمود ، لوط و فرعونیان)

أَكْفَارَكُمْ خَيْرٌ مِنْ أَوْلَائِكُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 18

18 - مؤمنان در قیامت ، مشمول رحمت خداوند و منافقان محکوم به عذاب الهی اند .

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنْفِقُونَ . . . بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَهْرُهُ مِنْ قَبْلِ الْعَذَابِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 20 - 16

16 - کسانی که در دنیا عمر خود را به بطالت (بازی ، سرگرمی ، آرایش ، تفاخر ، فزون خواهی و . . .) می گذرانند ، در آخرت محکوم به عذاب الهی اند .

أَتَمَّا الْحَيَاةِ الدُّنْيَا لَعِبَ وَلَهُوَ . . . وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 4 - 11،12

11 - عذاب دردناک الهی ، کیفر کافران است .

و للکفرین عذاب أليم

12 - عذاب دردناک الهی ، گریبانگیر کسانی خواهد شد که حدود الهی را رعایت نکرده و به آن تعدی می کنند .

و تلك حدود الله و للکفرین عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 51

2 - عذابی سخت و جانکاه ، در انتظار منافقان است .

أعدّ الله لهم عذاباً شديداً

5 - برقراری رابطه دوستی منافقان با یهودیان ، مصداق بارز زشت کاری آنان و سبب دچار شدنشان به عذاب سخت الهی

ألم تر إلى الذين تولّوا قوماً .. إنهم سوء ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - یهودیان توطئه گر بنی نضیر ، مستحق مجازاتی سخت بودند .

هو الذي أخرج الذين كفروا .. ولولا أن ... لعذبهم في الدنيا

5 - یهودیان توطئه گر (بنی نضیر) ، گرفتار عذاب آتش در آخرت

و لهم في الآخرة عذاب النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - فرعونیان و اقوام پیش از آنان و قوم لوط ، از سوی خداوند به عقوبتی سخت در دنیا گرفتار شدند .

فأخذهم أخذة رابيه

«رابیه» (اسم فاعل از «ربا یربو») به معنای فزاینده و رو به رشد است و در این آیه کنایه از شدت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - قوم نوح ، مستحق عذاب الهی پیش از رسالت آن حضرت

من قبل أن يأتيهم عذاب أليم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- افزودن گمراهی، از عذاب های الهی برای ظالمان و گمراه کنندگان جامعه

وقد أضلّوا كثيراً ولا تزد الظلمين إلاّ ضلالاً

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که پیامبران برای هدایت مردمان مبعوث شدند و افزودن گمراهی گمراه کنندگان، جنبه مجازاتی دارد نه ابتدایی.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- کافران حق ناپذیر و اندیشه گر علیه دین، مستحق شدیدترین عقوبت و نابودی اند.

ثمّ قتل كيف قدر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 29 - 8

8 - مجازات الهی ، در انتظار منکران معاد و تکذیب کنندگان آیات او است .

إِثْمَ كَانُوا... و كَلَّ شَيْءٌ أَحْصِيْنَه كِتَابًا

جمله «وكلّ شیء...» - پس از بیان انکار معاد و تکذیب آیات از سوی طغیانگران - تهدید آنان به مجازات در آخرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 30 - 1

1 - خداوند با فرمانی تحقیرآمیز ، طغیان گران را به تحمل عذاب جهنم ملزم می سازد .

لِلطَّغْيَانِ... فذوقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 40 - 3

3 - منکران قیامت ، در آستانه سقوط در عذاب الهی و لبه پرتگاه آن

إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا

«قرب عذاب» - در این برداشت - به معنای ارتباط نزدیک آن به کافران گرفته شده است؛ یعنی، عذابی که کافران به آن انذار شده اند، با آنان ارتباطی تنگاتنگ دارد. بیان وصف «قریباً» برای نفس عذاب - نه زمان آن - این معنا را تقویت می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 10 - 2، 1

1 - شکنجه گران و سوزانندگان مردم با ایمان ، به عذاب جهنم گرفتار خواهند شد .

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ

«فتن» (مصدر «فتنوا») در اصل به معنای داخل کردن طلا- در آتش است؛ ولی در مورد داخل کردن انسان در آتش نیز استعمال دارد (مفردات راغب). «فتنه» در قرآن، گاهی به معنای تعذیب (شکنجه دادن) آمده است. (بصائر فیروزآبادی)

2 - شکنجه گران و سوزانندگان مؤمنان ، علاوه بر عذاب جهنم ، به عذاب سوزانی سخت تر از آن ، گرفتار خواهند شد .

فلهم عذاب جهنم و لهم عذاب الحريق

جمله «و لهم عذاب الحريق» چنانچه تأکید قبل نباشد، بر وجود عذابی دیگر - علاوه بر عذاب جهنم - دلالت دارد. برخی آن را بر عذاب دوران برزخ و قیامت تطبیق داده اند. وصف حریق بودن، بیانگر شدت سوزندگی آن است؛ در حدی که اوصاف دیگر آن را تحت الشعاع قرار می دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - ماعون - 107 - 4 - 1,3

1 - برخی از نمازگزاران ، گرفتار نفرین خداوند و سزاوار عذاب و هلاکت اند .

فویل للمصلین

ص: 53

«ویل» - که در اصل به معنای عذاب و هلاکت است - کلمه ای است که برای تهدید به عذاب به کار می رود. (لسان العرب) این کلمه نام درّه، یا چاه خاصی در جهنم و یا نام یکی از درهای آن است (قاموس). مبتدا قرار گرفتن آن - با آن که نکره است - نشان می دهد که در معنای نفرین به کار رفته است.

3- نماز خواندن تکذیب کنندگان کیفر های الهی، بی ثمر بوده و مایه استحقاق عذاب جهنم است.

أرءیت الذی یکذب بالدین... فویل للمصلین

10- اهل عذاب اخروی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 34 - 1

1- کافران، مشرکان، گمراهان و آنان که پیامبران را به مسخره می گیرند، به عذاب های سخت دنیوی و اخروی گرفتار خواهند شد.

لهم عذاب فی الحیوه الدنیا و لعذاب الآخره أشق

مراد از ضمیر در «لهم» - به قرینه آیه 31 و 32 - کافران، مشرکان، استهزاگران و گمراهان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 13 - 17

17 - درون حصار کشیده شده میان مؤمنان و منافقان در قیامت، محل رحمت خدا و خارج آن در احاطه عذاب الهی است.

باطنه فیہ الرحمه و ظهره من قبله العذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - مجادله - 58 - 5 - 11

11 - کافران، مستوجب عذاب اخروی اند.

و للکفرین عذاب مهین

11- اهل عذاب استیصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 59 - 8

8- عذاب استیصال هر قومی تنها شامل مجرمان و تبه‌کاران آن قوم می‌شود و نه پاکان و بی‌گناهانشان .

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ قَوْمِ مَجْرَمِينَ . إِلَّا أَل لُّوطٍ إِنَّا لَمُنَجِّوهُمْ

ص: 54

12- اهل عذاب در کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 94 - 2

2 - سرگذشت حضرت نوح و موسی (ع) و پیامبران مبعوث شده در فاصله میان آنان و تکذیب شدن آنان و هلاکت مکذبان به عذاب استیصال، آیاتی است که در کتاب های آسمانی پیشین نیز آمده بود.

و اتل علیهم نبأ نوح .. فإن كنت فی شک مما أنزلنا إلیک فسئل الذین یقرءون الکتب م

برداشت فوق از ارتباط میان این آیه شریفه و مجموعه آیات 71 تا 93 - که با هم یک بند را تشکیل می دهند - استفاده می شود.

13- اهل عذاب دنیوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 34 - 1

1- کافران، مشرکان، گمراهان و آنان که پیامبران را به مسخره می گیرند، به عذاب های سخت دنیوی و اخروی گرفتار خواهند شد.

لهم عذاب فی الحیوه الدنیا و لعذاب الآخره أشق

مراد از ضمیر در «لهم» - به قرینه آیه 31 و 32 - کافران، مشرکان، استهزاگران و گمراهان می باشد.

14- بقای نسل اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 4

4- نزول عذاب بر برخی از اقوام گذشته، فراگیر همه آنان نشد و نسلی از آنان باقی ماند.

منها قائم

برداشت فوق، براساس این احتمال است که مراد از «منها» من أهلها باشد. بر این اساس، جمله «منها قائم...»؛ یعنی، برخی از اقوامی که گرفتار عذاب شدند، هم اکنون (عصر پیامبر) نیز موجودند و برخی از آنان به طور کلی منقرض شده و باقی نماندند.

15- بی ایمانی اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- آن دسته از مشرکان و کافران صدر اسلام - که عذاب الهی بر آنان مقرر گردیده بود - برای همیشه از ایمان محروم شدند .

لقد حقّ القول علی أكثرهم فهم لایؤمنون

ص: 55

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فاء» در جمله «فهم لایؤمنون» تفریحه است و این جمله متفرع بر جمله قبل می باشد؛ یعنی، چون مقرر شد که بیشتر آنان عذاب شوند، پس توفیقی برای ایمان آوردن نخواهند داشت.

16- بی تأثیری آیات خدا بر اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 97 - 1

1 - کسانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند، اگر تمام معجزات و نشانه های الهی بر آنان عرضه شود، هرگز تسلیم نشده و ایمان نخواهند آورد .

إن الذین حقت علیهم کلمت ربک لایؤمنون. و لو جاءتهم کل آیه

17- بی ثمری تلاش اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 12

12 - محکومان به عذاب استیصال الهی، هیچ راه گریزی از آن نداشته و تلاش های آنان، بی ثمر می باشد .

فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

18- بی یآوری اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 20 - 7

7- هیچ کس (معبودان اهل شرک) توان یاری کردن گرفتاران به عذاب الهی را نخواهد داشت .

و ما کان لهم من دون الله من أولیاء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 69 - 11

11- هلاک شوندگان به عذاب خدا، هیچ خونخواه و مدافعی نخواهند داشت .

فیغرقکم بما کفرتم ثم لاتجدوا لکم علینا به تیبعًا

«تبع» (از تبع، يتبع) به معنای دنباله روی و دنبال کردن است و مراد عبارت این است که: کسی نخواهد بود که هلاکت آنها را پیگیری نموده و از آنان دفاع کند.

ص: 56

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 75 - 8,9

8- هشدار خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مبنی بر اینکه در صورت مبتلا شدن به کیفر الهی، هیچ یار و مددکاری برای نجات خویش نخواهد داشت.

لقد کدت ترکن إلیهم شیئاً قليلاً .. ثم لاتجد لک علینا نصیراً

9- انسان ها، حتی پیامبران در صورت ابتلا به عذاب الهی، هیچ یار و مددکاری برای نجات خویش نخواهند یافت.

ثم لاتجد لک علینا نصیراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 43 - 1

1- معبود ها و خدایان دروغین، از ایمن ساختن مشرکان در برابر عذاب الهی ناتوان اند.

أم لهم ءالیه تمنعهم من دوننا

«أم» در آیه شریفه، از نوع منقطعه و مانند «بل» متضمن معنای استفهام انکاری است. «آلهه» (جمع «إله») نیز به معنای معبودها است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 19 - 3, 1

1 - نجات محکومان به عذاب قطعی الهی، در توان هیچ کس - حتی پیامبر (صلی الله علیه و آله) - نیست.

أفمن حقّ علیه کلمه العذاب أفأنت تنقذ من فی النار

و «حقّ»؛ یعنی، «تَبَّتْ» و «وَجَبَتْ» (ثابت و واجب شد) و «کلمه» در آیه شریفه به معنای وعده و یا فرمان است و همزه در «أفأنت..» استفهام انکاری می باشد. بر این اساس پیام آیه چنین می شود: آیا کسی که وعده و فرمان عذاب بر آنان قطعی شده است، تو می توانی نجاتش بخشی؟ هرگز!

3 - محکومان به عذاب قطعی الهی، هیچ راه گریز و رهایی از آن ندارند.

أفمن حقّ علیه کلمه العذاب أفأنت تنقذ من فی النار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - نبود هیچ یار و یآوری برای گنه کاران ، هنگام گرفتار شدن به عذاب الهی

من قبل أن يأتيكم العذاب ثم لاتنصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - گنه کاران محکوم شده به عذاب استیصال الهی ، محروم از هرگونه منجی و نگه دارنده ای

فأخذهم الله بذنوبهم و ما كان لهم من الله من واق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 29 - 6

6 - تنهایی و بی پناهی انسان در برابر عذاب الهی ، از هشدار های مؤمن آل فرعون به قوم خود

فمن ینصرنا من بأس اللّٰه إن جاءنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 12

12 - محکومان به عذاب استیصال الهی ، هیچ راه گریزی از آن نداشته و تلاش های آنان ، بی ثمر می باشد .

فما أٰغنیٰ عنهم ما كانوا یكسبون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 28 - 1

1- ناتوانی معبود های مشرکان ، از یاری آنان به هنگام نزول عذاب

فلولا نصرهم الذین اتّخذوا من دون اللّٰه قربانآء الهه

ارتباط این آیه با آیات پیشین - که در زمینه نزول عذاب می باشد - گویای برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 8

8 - محکومان به عذاب الهی ، از هرگونه یار و یآوری نجات بخش محروم اند .

فلم یجدوا لهم من دون اللّٰه أنصارآ

19- ترس بازماندگان اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 47 - 4

4- به هلاکت رساندن گروهی از مردم و به دنبال آن ایجاد بحران روانی در بازماندگان ، از جمله عذاب های دنیوی خداوند

أو يأخذهم على تخوِّف

20- تشبیه اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - 15 - 36 - 8 - 1

1 - مردمی که ایمان نیاورند و محکوم به عذاب الهی گردند ، مانند کسانی اند که در گردنشان تا چانه ها ، غل و زنجیر قرار داشته

ص: 58

و سرهایشان به طرف بالا مانده باشد .

إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْتَقِهِمْ أَغْلًا فَهِيَ إِلَى الْأَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ

«ذقن» (مفرد «أذقان») به معنای چانه و «قمح» (ریشه «مقمحون») به معنای بلند کردن سر است. گفتنی است آیه شریفه در مقام تمثیل و تشبیه حال کافران و مشرکان لجوجی است که نمی خواستند هرگز ایمان بیاورند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 9 - 1

1 - مردمی که ایمان نیاورند و محکوم به عذاب الهی گردند ، مانند کسانی اند که سدی بلند در پیش رو و پشت سرشان نهاده شده و بر دیدگان نشان پرده ای افکنده شده که هیچ چیز نبینند .

و جعلنا من بین أیدیهم سدًّا

تکبیر «سدًّا» برای تعظیم است و به قرینه «فأغشیناهم»، مقصود از آن، سدی بلند است.

21- دلایل کفر اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 1

1 - سرگذشت اقوام تکذیب کننده پیشین ، شاهد صدق این ادعاست که محکومان به عذاب استیصال ، توفیق ایمان آوردن را تا لحظه وقوع عذاب از دست خواهند داد .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون .. فلولا كانت قريه ءامنت فنفعها إيمانها

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل، جمله «فلولا كانت قريه آمنه»، می تواند جواب برای شرط مقدر باشد و تقدیر آن چنین می شود: «إن كنت في شك من هذا فلولا كانت ..»؛ یعنی، اگر در این مطلب (کسانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند تا لحظه وقوع عذاب، ایمان نخواهند آورد) تردید دارید، پس بگویید: چرا و به چه دلیل، اقوام تکذیب کننده پیشین تا لحظه وقوع عذاب ایمان نیاوردند؟

22- دلایل محرومیت اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 98 - 1

1 - سرگذشت اقوام تکذیب کننده پیشین ، شاهد صدق این ادعاست که محکومان به عذاب استیصال ، توفیق ایمان آوردن را تا لحظه وقوع عذاب از دست خواهند داد .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون .. فلولا كانت قريه ءامنت فنفعتها إيمانها

با توجه به ارتباط این آیه با آیه قبل، جمله «فلولا كانت قريه آمنت»، می تواند جواب برای شرط مقدر باشد و تقدیر آن چنین می شود: «إن كنت في شك من هذا فلولا كانت ...»؛ یعنی، اگر در این مطلب (کسانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال

ص: 59

شوند تا لحظه وقوع عذاب، ایمان نخواهند آورد) تردید دارید، پس بگویید: چرا و به چه دلیل، اقوام تکذیب کننده پیشین تا لحظه وقوع عذاب ایمان نیاوردند؟

23- رد توبه اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 85 - 1

1 - ایمان به خداوند یکتا و توبه و بازگشت از شرک، از سوی مشرکان و کافران محکوم به عذاب استیصال به وقت نزول آن، مورد پذیرش خداوند قرار نگرفت.

فلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَحَدَهُ .. فلم يك ينفعهم إيمانهم لَمَّا رَأَوْا ب

24- رد فديه اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 18 - 12

12- در قیامت هیچ گونه فدیة ای از مستحقان عذاب پذیرفته نمی شود.

لو أن لهم ما فى الأرض ... لافتدوا به أولئك لهم سوء الحساب و مأويهم جهنم و بئس

بیان فرجام روی گردانان از دعوت خدا (أولئك لهم ..) پس از جمله «لو أن لهم ... لافتدوا به» می رساند که آن فدیة بر فرض وجودش از آنان پذیرفته نخواهد شد.

25- زیانکاری اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 18 - 8

8- امت های محکوم به کیفر حتمی الهی، مردمی سرمایه باخته و زیانکار

حقّ عليهم القول ... إنهم كانوا خسرين

26- شرک اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - اکثریت هلاک شدگان به عذاب الهی ، مشرک و چندگانه پرست بودند .

ص: 60

دعوت به ژرف نگری در فرجام پیشینیان مشرک، گویای این نکته است که افراد یاد شده، سرانجام خوبی نداشته و گرفتار عذاب الهی شده اند.

27- صفات اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 77 - 1

1 - دل‌بستگی کافران و مستکبران به اسباب و عوامل ظاهری تا قبل از رویه رو شدن با عذاب دوزخ

حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمُ . . . إِذَا هُمْ فِيهِ مَبْلَسُونَ

«حَتَّىٰ» غایت برای «ما یتضرَّعون» و «فتح» (مصدر «فتحنا») به معنای گشودن است. «إِبْلَاسُ» (مصدر «مبلسون») نیز برای چند معنای نزدیک به هم و متلازم - مانند: انکسار، حزن، تحیر، یأس و سکوت همراه با اندوه - به کار رفته است؛ یعنی، ... و به درگاه خدا زاری نمی کنند تا وقتی که دری از عذاب سخت (بسیار دردناک) بر [روی] آنان بگشاییم. به ناگاه ایشان در آن [حال، از هر سبب نجات بخشی] نومید خواهند شد.

28- عبرت از اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 45 - 4

4- لزوم پندآموزی از سرنوشت امت های مبتلا شده به عذاب الهی

أُولَٰئِكَ تَكُونُوا . . . وَ سَكَنْتُمْ فِي مَسْكَانٍ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ وَ تَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 128 - 4

4- درس نگرفتن از تاریخ و هلاکت امت های پیشین ، امری سزاوار توبیخ و سرزنش

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ

استفهام یاد شده در «أفلم...» برای انکار توبیخی است. فاعل «لم يهد» «اهلاک» است که از «کم أهلکنا» فهمیده می شود و به دلیل متعددی شدن «لم يهد» به حرف لام، معنای تبیین نیز در آن تضمین شده و مفاد جمله این است که آیا نابود ساختن بسیاری از امت های

گذشته، برای مشرکان روشن ساخت که نباید مانند آنان عمل کنند!؟

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 31 - 4

4 - سرنوشت کافران هلاک شده گذشته ، مایه عبرت و پندآموزی است .

ص: 61

ألم يروا كم أهلكنا قبلهم من القرون أنهم إليهم لا يرجعون

29- علم به مراتب اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 9

9- آگاهی از میزان جرایم انسان ها و درجات عذاب آنان ، از شؤن ربوبیت الهی است .

فوربک . . . ثم لنحن أعلم

30- کفر اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 1

1- امت های محکوم به عذاب ، علی رغم بهره مندی آنان از معجزات الهی ، ایمان نیاوردند .

ماء امننت قبلهم من قریه أهلكنها

31- گواهان اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

12 - نور - 24 - 24 - 10

10 - « عن أبي جعفر (ع) : . . . قال الله عزّوجلّ : . . . يوم تشهد عليهم ألسنتهم وأيديهم وأرجلهم بما كانوا يعملون » و لیست تشهد

الجوارح علی مؤمن ، إنّما تشهد علی من حقّت علیه کلمه العذاب . . . ;

از امام باقر(ع) روایت شده است: .. خدای - عزّوجل - فرمود: «یوم تشهد علیهم ألسنتهم و أیدیهم و أرجلهم بما كانوا يعملون» [و

توضیح آن که:] این گونه نیست که جوارح علیه مؤمنی شهادت بدهد؛ همانا شهادت جوارح علیه کسی است که عذاب او حتمی شده باشد».

32- لجاجت اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

7 - یونس - 10 - 97 - 1

1 - کسانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند ، اگر تمام معجزات و نشانه های الهی بر آنان عرضه شود ، هرگز تسلیم نشده و ایمان نخواهند آورد .

ص: 62

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون. ولو جاءتهم كل آية

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 6 - 1

1- امت های محکوم به عذاب ، علی رغم بهره مندی آنان از معجزات الهی ، ایمان نیاوردند .

ماء امننت قبلهم من قریه أهلكنها

33- محرومیت اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 96 - 2

2 - تکذیب کنندگانی که از سوی خداوند محکوم به عذاب استیصال شوند ، زمینه پذیرش دعوت پیامبران را از دست داده و هرگز به آیات و نشانه های الهی ایمان نخواهند آورد .

إن الذين حقت عليهم كلمت ربك لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 5

5 - آن دسته از مشرکان و کافران صدر اسلام - که عذاب الهی بر آنان مقرر گردیده بود - برای همیشه از ایمان محروم شدند .

لقد حَقَّ القول علی أكثرهم فهم لا يؤمنون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فاء» در جمله «فهم لا يؤمنون» تقریعیه است و این جمله متفرع بر جمله قبل می باشد؛ یعنی، چون مقرر شد که بیشتر آنان عذاب شوند، پس توفیقی برای ایمان آوردن نخواهند داشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 21 - 14

14 - گنه کاران محکوم شده به عذاب استیصال الهی ، محروم از هرگونه منجی و نگه دارنده ای

فأخذهم الله بذنوبهم و ما كان لهم من الله من واق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - نوح - 71 - 25 - 8

8 - محکومان به عذاب الهی ، از هرگونه یار و یاورى نجات بخش محروم اند .

فلم يجدوا لهم من دون الله أنصارًا

ص: 63

34- مراتب اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 70 - 3

3- هرکس به اندازه استحقاق و اولویت خود، طعم عذاب دوزخ را خواهد چشید .

ثم لنحن أعلم بالذین هم أولى بها صلیاً

درجه بندی مستحقان آتش دوزخ و تعیین اولویت های آنان، نشان از آن دارد که همه یکسان عذاب نخواهند دیده؛ بلکه برخوردی متفاوت و متناسب با هر یک صورت خواهد گرفت.

35- نجات اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 37 - 14

14- هیچ یاور و نگه دارنده ای نیست که بتواند مستحقان عذاب الهی را از گرفتار شدن به عقوبت رهایی بخشد .

مالک من الله من ولیّ ولا واق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - غافر - 40 - 82 - 12

12 - محکومان به عذاب استیصال الهی، هیچ راه گریزی از آن نداشته و تلاش های آنان، بی ثمر می باشد .

فما أغنی عنهم ما كانوا یکسبون

36- نسل اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 5

5- برخی از اقوام گذشته در پی نزول عذاب بر آنان، منقرض شدند و نسلی از آنان برجای نماند .

منها .. حصید

37- نقش اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 33 - 11

11- فرمان عذاب، گرچه با خداوند است، اما زمینه ساز آن خود اهل عذابند.

ص: 64

أویأتی امر ربّک . . . و ما ظلمهم الله و لكن كانوا أنفسهم یظلمون

38- هدایت ناپذیری اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - یس - 36 - 7 - 4,5

4- لجاجت در برابر ایمان و حق گریزی، زمینه ساز آمدن عذاب الهی است.

لقد حقّ القول علی أكثرهم فهم لایؤمنون

5- آن دسته از مشرکان و کافران صدر اسلام - که عذاب الهی بر آنان مقرر گردیده بود - برای همیشه از ایمان محروم شدند.

لقد حقّ القول علی أكثرهم فهم لایؤمنون

برداشت یاد شده مبتنی بر این نکته است که «فاء» در جمله «فهم لایؤمنون» تفریعیه است و این جمله متفرع بر جمله قبل می باشد؛ یعنی، چون مقرر شد که بیشتر آنان عذاب شوند، پس توفیقی برای ایمان آوردن نخواهند داشت.

39- همنشینی با اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 65 - 9

9- حضور در جمع مستحقان عذاب الهی، انسان را در معرض گرفتار شدن در عذاب آنها قرار می دهد.

فأسر بأهلک . . . و لایلتفت منکم أحد

برداشت فوق، بر این احتمال است که غرض از دستور به عدم بازگشت به خاطر گرفتار نیامدن به عذاب الهی در سرزمین قوم لوط است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 94 - 6

6- نبودن در جمع ظالمان به هنگام نزول عذاب الهی بر آنان، درخواست پیامبر (صلی الله علیه و آله) از خداوند

ربّ فلا تجعلنی فی القوم الظلمین

40- یاور اهل عذاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 44 - 4

4- خداوند، تنها ياور قابل اتكا، به هنگام عذاب و گرفتاری ها است .

ص: 65

چنان چه «هنالك» اشاره به زمان عذابى باشد كه «أُحيط بثمره» بر آن دلالت داشت، مراد اين است كه هنگام نزول عذاب، اميد آدمى به اسباب، منقطع گشته و تنها نقطه اميدبخش، نصرت خداى يگانه است.

4- اهل قبور

1- زیارت اهل قبور در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 5

5- وجود سنت نماز و دعا برای میت مسلمان و رفتن بر سر قبر وی در زمان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

2- زیارت اهل قبور ناپسند

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 2 - 4

4- زیارت اهل قبور برای تفاخر بر دیگران ، ناپسند و مایه غفلت از اهداف اصلی نعمت ها است .

ألهیکم . . . حتی زرتم المقابر

3- محمد (صلی الله علیه و آله) و زیارت اهل قبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 6

6- حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر مزار مؤمنان و دعا و استغفار آن حضرت برای آنان

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

از اینکه خداوند حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) را بر سر قبر منافقان نهی کرده است، استفاده می شود که روش آن حضرت حضور یافتن بر

ص: 67

مزار مسلمانان بوده است.

4- مشروعیت زیارت اهل قبور

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 84 - 7

7 - مشروعیت و پسندیده بودن حضور بر مزار مؤمنان و دعا و استغفار برای آنان

و لاتصل . . . و لاتقم علی قبره

آنچه در آیه نهی شده در خصوص منافقان است و همین تخصیص می رساند که حضور یافتن بر مزار مؤمنان و دعا برای آنان امری جایز، بلکه پسندیده است.

ص: 68

1- کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 1 - 3

3- قرآن کریم، از همان آغاز نزول، از جانب خداوند « کتاب » نامیده شده است .

کتاب أنزلناه إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- حجر - 15 - 1 - 4

4- قرآن، قبل از به پایان رسیدن نزول مجموعه آیات آن، به عنوان کتاب معرفی شده است .

الر تلك آيات الكتب وقرءان مبين

با اینکه این سوره مکی است و هنوز همه آیات قرآن در آن هنگام نازل نشده بود، از قرآن، به عنوان «کتاب» یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- نحل - 16 - 64 - 2

2- قرآن، از همان دوران اولیه نزول، به عنوان کتاب معرفی و شناخته شده است .

و ما أنزلنا عليك الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 10 - 3

3- قرآن در عهد پیامبر (صلی الله علیه و آله) (در نیمه نخست بعثت) به عنوان کتاب شناخته شده بود .

لقد أنزلنا إليكم كتابًا

با توجه به این که سوره «انبیاء» در مکه نازل گردید، استفاده می شود که قرآن در نیمه اول بعثت به عنوان کتاب شناخته شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 2 - 5

5- پیش از هجرت ، عنوان « کتاب » ، عنوانی شناخته شده برای قرآن بوده است .

تلک ءایت الکتب الحکیم

سوره لقمان، سوره ای مکی است. از این که در این سوره، از قرآن به عنوان «کتاب» یاد شده است، نکته بالا استفاده می شود.

2- آثار ایمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - احقاف - 46 - 10 - 4

4- ایمان و اعتقاد برخی از پیروان ادیان آسمانی به قرآن ، تأییدی بر حقانیت آن

إن کان من عند اللّٰه و کفرتم به و شهد شهد من بنی اسرائیل علی مثله

ارزش ایمان اهل کتاب به قرآن و پیام آن برای دیگران، از آن جهت است که آنان با پیام وحی آشنا هستند و ایمانشان به قرآن، بر اساس آگاهی به پیام و محتوای کتاب های آسمانی است. از این جهت می تواند برای دیگران دلیل و حجت باشد.

3- آثار تعلیم کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 8

8- رسیدن امت ها به مقام تسلیم در گرو بعثت پیامبران ؛ آموزش کتاب آسمانی و معارف و احکام دینی و پاک شدن از آلودگیهاست .

من ذریتنا أمة مسلمة لک . . . ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا ... یزکیهم

به نظر می رسد درخواست ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) برای بعثت پیامبری از میان ذریه آنها در پی درخواست تشکیل «امت مسلمة» بدین جهت باشد که: بعثت و هدفهای آن، از ضروریات بنیادی برای تشکیل «امت مسلمة» است.

4- آثار حق پذیری مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 11

11 - روحیه حق‌پذیری ایمان‌آوردگان از اهل کتاب، عامل‌گرودن آنان به اسلام

قالوا ءامنّا به إنّّه الحقّ

ص: 70

جمله «إِنَّهُ الْحَقُّ» به منزله تعلیل برای «أَمَّا بَعْدُ» است؛ یعنی، ما بدان جهت به قرآن ایمان آوردیم که آن را حق یافتیم.

5- آثار گمراهی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 11

11 - اهل کتاب، دین خود را با تعالیم غیر الهی، آمیختند و خود به انحراف کشیده شدند.

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتب . . . و ما أمروا إلاّ لیعبدوا الله مخلصین له الد

اوامر الهی برای اهل کتاب، بیش از اموری بوده که این آیه از آنها یاد کرده است. بنابراین اکتفا به آنها، تعریض به اهل کتاب خواهد بود که خود را با آن امور، بیگانه ساخته بودند.

6- آخرین کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 2

2 - اسلام آخرین دین آسمانی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) خاتم انبیا و قرآن آخرین کتاب آسمانی است.

و تمت کلمت ربک صدقا و عدلا

لازمه تمام بودن قرآن در طول زمان این است که قرآن آخرین کتاب آسمانی و محتوای آن اسلام نیز آخرین دین باشد.

7- آرزوی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 10

10 - برخی از مسلمانان و گروهی از اهل کتاب، به گزاف آرزومند معاف بودن از جزای اعمال زشت خویش

لیس بامانیکم . . . من یعمل سوءاً یجز به

8- آزادی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلت ، در گرو گرایش آنان به اسلام و یا بستن پیمان نامه ای با جامعه اسلامی (پذیرش حاکمیت جامعه اسلامی و شرایط ذمه)

ص: 71

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ .. أَلَّا يَحْبِلَ مِنَ اللَّهِ وَ حِبِلَ مِنَ النَّاسِ

بنابر اینکه «حبل من الناس»، رابطه و تعهد با جامعه اسلامی باشد؛ به قرینه اینکه در سیاق «حبل من الله» قرار گرفته است.

6 - مسلمانان موظف به رعایت حقوق اهل کتاب (احترام به حقوق آنان) ، در صورت گرایش آنان به اسلام و یا پذیرش عهدنامه با جامعه اسلامی

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ أَيْنَ مَا ثَقَفُوا أَلَّا يَحْبِلَ مِنَ اللَّهِ وَ حِبِلَ مِنَ النَّاسِ

بنابر اینکه «ضربت» در مقام تشریح باشد و «الّا»، دو مورد را استثنا کند: گرایش به اسلام؛ و پذیرش پیمان نامه با مسلمین.

9- آگاهی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 9

9 - اهل کتاب (عالمان یهود و نصارا) آگاه به حقانیت قرآن و نزول آن از جانب خدا

و الذین ءاتینهم الکتب یعلمون أنه منزل من ربک بالحق

10- آگاهی علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 108 - 4

4- عالمان اهل کتاب ، مطلع از وعده های خداوند در کتاب های آسمانی پیشین به نزول کتاب آسمانی قرآن

الذین أوتوا العلم من قبله إذا يتلى عليهم يخرون .. يقولون سبحن ربنا إن كان

11- آلودگی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 1

1 - ادعای گروهی از اهل کتاب (یهود) مبنی بر پیراستگی خویش از آلودگی و انحراف

الم تر الى الذین یزکون انفسهم

تزکیه به معنای برطرف کردن رذایل و بدیها است و گاهی در انتساب پاکی و طهارت معنوی نیز به کار برده می شود. یعنی پاک شمردن و منزّه دانستن. برداشت فوق بر اساس معنای دوم است. گفتنی است با توجه به آیات پیشین و نیز آیات بعدی به دست می آید که مراد از «الذین یزکون» یهود و یا گروهی از آنان است.

ص: 72

12- آموزش اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 10، 1

1 - وعده حتمی خداوند به آموزش تمامی گناهان گذشته اهل کتاب در صورت ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله)، همه کتب آسمانی و پرهیز از گناهان

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا لکفرنا عنهم سیئاتهم

با توجه به آیه 59 (هل تنقمون منا الا ان ءامنوا باللّٰه و ما انزل الینا و ما انزل من قبل) و نیز آیه 61 (و اذا جاءوکم قالوا ءامنوا)، معلوم می شود مراد از ایمان در «ءامنوا» ایمان به خدا، قرآن، همه کتب آسمانی و ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

10 - پرهیز از رشوه گیری، حرام خواری، تجاوزگری و گفتار کفرآمیز شرط آموزش گناهان اهل کتاب و ورود آنان به بهشت

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا

متعلق «واتقوا» چنانچه گذشت، گناهان است، از مصادیق مورد نظر آن - با توجه به آیات گذشته -، گناهی است که در برداشت به آنها اشاره شد.

13- ابراهیم (ع) در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 65 - 4، 3، 2، 1

1 - موقعیت ممتاز حضرت ابراهیم (ع)، حتی در میان اهل کتاب

یا اهل الکتاب لم تحاجون فی ابرهیم

سعی هر یک از یهود و نصارا در انتساب ابراهیم به خویش، نشانه ارجمندی مقام آن حضرت نزد ایشان است.

2 - محاجه یهود و نصارا درباره آیین ابراهیم (ع)

یا اهل الکتاب لم تحاجون فی ابرهیم

از جمله «و ما انزلت ...»، معلوم می شود محاجه و نزاع، درباره آیین ابراهیم بوده است.

3 - نصارا، ابراهیم (ع) را نصرانی و یهودیان، او را یهودی می پنداشتند.

لم تحاجون في ابراهيم و ما انزلت التوريه و الانجيل

4- احتجاج يهود و نصارا با يكدیگر ، در مورد انتساب و پیوند دینی خود به ابراهیم (ع) و نفی آن از طرف مقابل

یا اهل الكتاب لم تحاجون في ابراهيم

«ان اولی الناس بابراهیم . . .» در آیه شصت و هشتم، می رساند که از جمله احتجاجهای یهود و نصارا با یكدیگر، ادعای تبعیت و پیوند دینی خود با ابراهیم (ع) و نفی آن از دیگری بوده است.

8- تویخ اهل کتاب (یهود و نصارا) به خاطر عدم تعقل آنان در منسوب کردن حضرت ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

یا اهل الكتاب . . . افلا تعقلون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 66 - 3,6

ص: 73

3 - سرزنش اهل کتاب (علمای یهود و نصارا) به خاطر محاجّه و انتساب ناآگاهانه ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

فلم تحاجّون فیما لیس لکم به علم

آنچه یهودیان و نصارا بدان علم نداشتند و درباره آن احتجاج می کردند، انتساب ابراهیم به یهودیت و نصرانیت بوده و لذا به خاطر آن، سرزنش شدند.

6 - جهل اهل کتاب به آیینی که حضرت ابراهیم (ع) بدان متدین بود .

والله یعلم و انتم لا تعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 3، 2

2 - یهود ، مدعی یهودیت ابراهیم (ع) و نصارا ، مدعی نصرانیت او بودند .

یا اهل الکتاب . . . ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

3 - ادعای یهودیت ابراهیم (ع) ، حجت یهود بر حقانیت خویش در مقابل نصارا *

یا اهل الکتاب لم تحاجّون فی ابرهیم . . . ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

14- ابراهیم (ع) و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 4، 5

4 - ادعای مسیحیت ابراهیم (ع) ، حجت نصارا برای حقانیت خویش در مقابل یهودیان *

یا اهل الکتاب لم تحاجّون فی ابرهیم . . . ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

5 - موقعیت ممتاز حضرت ابراهیم (ع) ، حتی در میان اهل کتاب

ما کان ابراهیم یهودیاً و لا نصرانیاً

هر یک از یهود و نصارا سعی داشتند ابراهیم (ع) را به خود منتسب نمایند و این، حاکی از موقعیت ممتاز آن حضرت نزد ایشان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- یهود و نصارا هر یک مدعی انتساب و پیوند دینی با ابراهیم (ع) بودند .

یا اهل الكتاب لم تحاجّون فی ابرهیم . . انّ اولی الناس بابرهیم للذین اتّبعوه

15- اتحاد مشرکان با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 74

5- همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان ، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشرکین أن ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و .. دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

16- اتقان کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 1 - 5، 4

4- استواری لفظ و معنا و نیز وضوح و روشنی مطالب ، دو ویژگی شایسته

کت--بُ أحکمت ءای--ته ثم فصلت

5- گویایی و روشنی مطالب یک کتاب و نوشته ، دارای اهمیتی خاص در

کت--بُ أحکمت ءای--ته ثم فصلت

ظاهر این است که ((ثم)) در آیه فوق ، برای ترتیب و تراخی رتبی باشد نه تراخی زمانی . براین اساس ((ثم فصلت)) دلالت براین دارد که مبین و روشن

17- اتمام حجت با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 1

1 - کافران ، چه اهل کتاب باشند و چه مشرک ، بدون اتمام حجت رها نخواهند شد .

لم یکن الذین کفروا من اهل الکتب و المشرکین منفکین حتی تأتیهم البینه

«منفک» ، به معنای منفصل است. مفاد آیه شریفه، کنار نبودن کافران از قانون فراگیر «اتمام حجت» و «آمدن بینه» است.

18- اتمام حجت بر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - خداوند حجت را بر اهل کتاب در مورد رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به وسیله کتب آسمانی آنان تمام کرده است.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم . . . فهم لا یؤمنون

با توجه به اینکه منبع و منشأ شناخت اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) تورات و انجیل بوده و آنها منکر رسالت آن حضرتند، پس تورات و

ص: 75

انجیل وسیله اتمام حجت الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 9

9 - بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، اتمام حجت خداوند بر اهل کتاب

ان تقولوا ما جاءنا من بشیر و لانذیر فقد جاءکم بشیر و نذیر

«ان تقولوا» به تقدیر «لام» تعلیل و «لا» نافیة است ; یعنی لئلا تقولوا.

19- اجتناب از برخورد با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 16

16 - ضرورت نادیده انگاشتن توطئه های اهل کتاب و پرهیز از درگیری با آنان ، حکمی موقت بود .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

20- احتیاج اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 1,2,4,6,8

1 - محاجه و گفتگوی اهل کتاب با مسلمانان صدر اسلام درباره خداوند

قل أتحاجوننا فی اللّٰه

آیات قبل و بعد گویای این است که: مراد از محاجه یهود و نصارا درباره خداوند، محاجه درباره اسلام و بعثت پیامبر بوده است؛ البته به گونه ای که به محاجه درباره خداوند و شؤون او باز می گشته است. همانند این ادعا که محمد(صلی الله علیه و آله) از نژاد عرب است و پیامبران باید از نژاد بنی اسرائیل باشند.

2 - بحث و گفتگوی اهل کتاب با مسلمانان درباره خداوند ، محاجه ای نابجا و بی ثمر

قل أتحاجوننا فی اللّٰه

استفهام در «أتحاجوننا ..» انکار توییخی است؛ یعنی، چرا درباره خدا با ما بحث و گفتگو می کنید؟

4- اعتقاد اهل کتاب و مسلمانان به ربوبیت خدای یکتا، از دلایل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خدا و شؤون او (برانگیختن پیامبران)

أتحاجوننا فی اللّٰه و هو ربنا وربکم

جمله «و هو ربنا ..» حالیه است و بیانگر وجه توییخ و اعتراض به اهل کتاب می باشد؛ یعنی، معقول نیست که درباره خدا و شؤون او با ما بحث کنید؛ زیرا او همان گونه که پروردگار شماست، پروردگار ما نیز هست. اگر از نژاد شما پیامبری می فرستد، قادر است از نژاد عرب نیز پیامبری را مبعوث کند.

ص: 76

6 - منوط نبودن تقرب به خدا، به طایفه و نژادی خاص دلیل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خداوند و شؤون او (همانند گزینش پیامبران)

أتحاجوننا فی اللّٰه . . . و لنا عملنا و لکم عملکم

8 - اخلاص مسلمانان و باور توحیدی آنان، دلیل ناروا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خداوند و انتخاب پیامبر (صلی الله علیه و آله) از میان آنان

أتحاجوننا فی اللّٰه . . . و نحن له مخلصون

21- احکام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 6,7,9

6 - حلیت غذای مسلمانان برای اهل کتاب

و طعامکم حل لهم

7 - حلیت غذای مسلمانان برای اهل کتاب در قوانین آنان *

و طعامکم حل لهم

بنابر اینکه جمله «طعامکم حل لهم» اخبار از حکمی در شریعت آنان باشد. یعنی آنان در کتاب خود، دلیلی بر حرمت غذای شما مسلمانان ندارند.

9 - جواز معاشرت و مبادله با اهل کتاب

و طعام الذین اتوا الکتب حل لکم و طعامکم حل لهم

بدان احتمال که مراد از جمله «طعام الذین . . .»، جواز دادن طعام و گرفتن طعام از اهل کتاب باشد. مصداق روشن این مفهوم، داد و ستد و مبادله طعام است و به نظر می رسد که طعام خصوصیتی نداشته باشد.

22- اختلاف اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 8

8- تورات و انجیل ، راهگشای حل اختلاف مذهبی یهود و نصارا

قالت اليهود... و قالت النصری... و هم يتلون الكتب

جمله حالیه «و هم يتلون الكتاب» می تواند به داعی تعجب ایراد شده باشد؛ یعنی، باعث شگفتی است که یهود و نصارا کتابهای آسمانی را می خوانند، ولی در عین حال این گونه اختلاف دارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 19 - 6

ص: 77

6 - عالمان اهل کتاب ، علی رغم آگاهی به لزوم تسلیم در برابر خدا ، به اختلاف روی آوردند .

انّ الدّین عند الله الاسلام و ما اختلف الذین اوتوا الكتاب الا من بعد ما جاءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 12

12 - وجود موضعگیری های متضاد در میان عالمان اهل کتاب در برابر دعوت به حکمیت کتاب آسمانی

ثمّ يتولى فريق منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 105 - 16

16 - عذاب سخت اهل کتاب (یهود و نصارا) ، به خاطر تفرقه و اختلاف

و لا تكونوا كالذین تفرّقوا و اختلفوا من بعد ما جاءهم البینات و اولئک لهم عذاب ع

23- اختلاف اهل کتاب با مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 10

10 - اختلاف اهل کتاب با مسلمانان ، درباره خدا و صفات او *

و الذین یحاجّون فی الله

بنابراین که مراد از «الذین» اهل کتاب و «فی الله» خداوند و صفات او باشد، می توان مطلب بالا را استفاده کرد.

24- اختلافات اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 67 - 4

4 - ادعای مسیحیت ابراهیم (ع) ، حجت نصارا برای حقانیت خویش در مقابل یهودیان *

یا اهل الكتاب لم تحاجّون فی ابرهیم . . . ما کان ابراهیم یهودیّاً و لا نصرانیّاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 9

9 - دیدگاه های متفاوت اهل کتاب درباره غیر همکیشان خود ، موجب حفظ امانت و یا خیانت در آن

و من اهل الكتاب . . . و منهم من ان تأمنه . . . ذلک بانّهم قالوا لیس علینا فی الامّی

«ذلک»، اشاره به طایفه دوم است.

ص: 78

25- اخلا لگري اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 2

2 - اخلا لگري اهل کتاب در مسير پيشرفت اسلام

قل يا اهل الکتاب لم تصدّون عن سبيل اللّٰه

«سبيل اللّٰه» اطلاق بر اسلام شده است. چون منظور از «من امن» که پويندگان «سبيل اللّٰه» هستند همان مسلمانان می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

3 - نساء - 4 - 55 - 3،4

3 - ايمان نياوردن برخي از اهل کتاب (يهود) به پيامبر (صلى الله عليه و آله) و اخلا لگري آنان در راه تحقق اسلام

و منهم من صدّ عنه

«صدّ» در برداشت فوق به معنای متعدی آن، یعنی بازداشتن و منع کردن گرفته شده است و لذا از آن به اخلا لگري تعبیر شد.

4 - ايمان نياوردن برخي از اهل کتاب (يهود) به پيامبران آل ابراهيم و اخلا لگري آنان در راه تحقق اهداف ايشان

فقد اتينا ال ابراهيم . . . و منهم من صدّ عنه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوری - 42 - 16 - 9

9 - تلاش برخي از اهل کتاب ، در ايجاد تزلزل اعتقادی در بين مسلمانان

و الذین يحاجّون فی اللّٰه

بنابراین که مراد از «الذین . . .» اهل کتاب و مقصود از «فی اللّٰه» دین خدا (اسلام) باشد، به دست می آید که برخي از اهل کتاب با ايجاد شبهه در باور مسلمانان، سعی در متزلزل ساختن اعتقاد آنان داشتند.

26- ادعاهای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - ادعای اهل کتاب مبنی بر اختصاص بهشت به آنان ، ادعایی بی اساس است .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصرى . . . بلی

کلمه «بلی» برای ابطال ادعای مطرح شده به کار می رود. بنابراین، «بلی» در آیه شریفه دلالت بر بطلان سخن یهود (لن يدخل الجنة...) دارد.

ص: 79

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 49 - 1

1 - ادعای گروهی از اهل کتاب (یهود) مبنی بر پیراستگی خویش از آلودگی و انحراف

الم تر الی الذین یزکون انفسهم

تزکیه به معنای برطرف کردن رذایل و بدیها است و گاهی در انتساب پاکی و طهارت معنوی نیز به کار برده می شود. یعنی پاک شمردن و منزّه دانستن. برداشت فوق بر اساس معنای دوم است. گفتنی است با توجه به آیات پیشین و نیز آیات بعدی به دست می آید که مراد از «الذین یزکون» یهود و یا گروهی از آنان است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 8

8 - تناقض آشکار میان ادعای اهل کتاب (عالمان یهود) و عمل آنان

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب یؤمنون بالجبت و الطّاغوت

خداوند از یکسو یهودیان را به دارا بودن کتاب آسمانی - که طبعاً کتاب توحید است - توصیف کرده و از سوی دیگر شرک آنان را گوشزد کرده تا تناقض در ادعا و عمل یهودیان را به خود آنان و به مسلمانان تفهیم کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 1

1 - گروهی از اهل کتاب در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، به دروغ مدعی ایمان به خدا ، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا . . . و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

با توجه به آیه 57، 58 که اهل کتاب را استهزا کننده اسلام و نماز معرفی کرده بود، معلوم می شود تنها گروهی از آنان نزد مسلمانان، خود را اهل ایمان قلمداد می کردند. گفتنی است که مراد از «ءامنا» به قرینه آیه 59 ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 1

1 - اهل کتاب مدعی داشتن شخصیت دینی و اعتقادات صحیح مذهبی

ياهل الكتب لستم على شيء حتى تقيموا التوریه و الانجیل

به نظر می رسد مراد از «شیء» دین و آیین باشد؛ بنابراین معنی جمله «لستم على شيء» چنین است: ای اهل کتاب شما هیچ پایگاه دینی و مذهبی ندارید، و این رد پندار آنانی است که خویشان را به صرف داشتن کتاب آسمانی مردمی اهل دین و آیین می پنداشتند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 1 - 9،11

9 - اهل کتاب و مشرکان ، خود را در انتظار رسیدن برهانی مشخص و دارای نشانه ، قلمداد می کردند .

حتى تأتيهم البینه

ص: 80

حرف «ال» در «البینه»، عهد ذهنی و اشاره به معروف بودن بینه نزد کسانی است که ادعای انتظار آن را دارند.

11 - اهل کتاب در عصر جاهلیت، بیش از مشرکان خود را در انتظار آمدن «بینه» جلوه می دادند.

من أهل الكتب و المشركين

تقدیم اهل کتاب بر مشرکان - با این که کفر آنها در مرتبه ای ضعیف تر از کفر مشرکان می باشد - ممکن است به این جهت باشد که ادعای «انفکاک ناپذیری از کفر تا مشاهده بینه» نخست از آنان سرزده و چه بسا مشرکان تحت تأثیر آنها، چنین انتظاری از خود نشان می دادند.

27- اذیت مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 2

2 - صبر و بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب، در برابر فشارهای هم کیشان سابق خود و نیز تحمل آزارهای مشرکان، عامل برخوردار شدن آنان از اجر دو برابر الهی

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا

«باء» در «بما صبروا» سببیه و «ما» مصدریه است؛ یعنی، «بسبب صبرهم». گفتنی است در این که اشخاص مورد بحث در برابر چه چیزی از خود صبر و تحمل نشان دادند، چند نظر اظهار شده است؛ از جمله آنها صبر آنان در برابر فشار اهل کتاب و مشرکان می باشد. برداشت یاد شده بر پایه همین احتمال است.

28- اذیتهای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 2

2 - صبر و بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب، در برابر فشارهای هم کیشان سابق خود و نیز تحمل آزارهای مشرکان، عامل برخوردار شدن آنان از اجر دو برابر الهی

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا

«باء» در «بما صبروا» سببیه و «ما» مصدریه است؛ یعنی، «بسبب صبرهم». گفتنی است در این که اشخاص مورد بحث در برابر چه چیزی از خود صبر و تحمل نشان دادند، چند نظر اظهار شده است؛ از جمله آنها صبر آنان در برابر فشار اهل کتاب و مشرکان می باشد. برداشت یاد شده بر پایه همین احتمال است.

29- ارزش تعلیم کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 81

9- آموزش کتاب آسمانی؛ یادگیری حکمت، احکام و معارف الهی و زدودن آلودگی‌ها و ناپاکی‌ها از خویشتن، دارای جایگاهی رفیع و ارجمند در دیدگاه پیامبران الهی

ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا... یرکبهم

30- ارزش کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 1 - 6

6- کتاب و اهل قلم، دارای ارزش و جایگاه ویژه در پیشگاه خداوند

و القلم و ما یسطرون

برداشت یاد شده، با توجه به این نکته است که سوگند به هر چیزی، نشانگر عظمت و ارزشمندی آن در نگاه سوگند یادکننده است؛ به ویژه آن که در این جا، سوگند یادکننده، خداوند بزرگ است.

31- ارزشگذاری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 17

17 - ایمان اهل کتاب به قرآن، نشانه ارزشگذاری صحیح آنان نسبت به آیات الهی (تورات و انجیل)

انّ من اهل الکتب لمن یؤمن باللّه و... لا یسترون بایات اللّه ثمناً قليلاً

32- ازدواج با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 10 - 32

32 - «عن زراره بن أعین عن أبي جعفر (ع) قال: لا ینبغی نکاح اهل الکتب قلت: جعلت فداک و این تحریمه؟ قال: قوله «و لا تمسکوا بعصم الکوافر»»؛

زراره بن اعین از امام باقر(ع) روایت نموده که فرمود: ازدواج با زنان اهل کتاب، سزاوار نیست. [زراره گوید:] به امام گفتم: فدایت شوم!

حرمت ازدواج با آنان از کجا است؟ فرمود: از قول خدا که فرموده: و لاتمسکوا بعصم الکوافر».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 12،14،15،16،19،32،34

ص: 82

اليوم احل لكم . . . و المحصنت من الذين اتوا الكتب من قبلكم

بنابر اینکه مراد از «محصنات»، زنان پاکدامن باشد. برداشت فوق را فرمایش منقول از امام صادق(ع) تأیید می کند که درباره آیه فوق فرمود: هن العفاف.

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 296، ح 39؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 449، ح 13.

14 - حرمت ازدواج با کنیزان مسلمان و کنیزان اهل کتاب *

احل . . . و المحصنت و المحصنت من الذين اتوا الكتب من قبلكم

بنابر اینکه مراد از «المحصنت» در آیه مورد بحث، زنان آزاده باشند. گفتنی است که ازدواج با کنیزانی که مسلمان هستند، با شرایطی که در آیه 25 سوره نساء گذشت، تجویز شده است.

15 - حلیت طیبات و غذا های اهل کتاب و جواز ازدواج با زنان پاکدامن آنان ، امتنان خداوند بر مسلمانان

اليوم احل لكم

علاوه بر سیاق و لحن آیه، از «لام انتفاع» در «لکم»، امتنان استفاده می شود.

16 - ازدواج زنان مسلمان با اهل کتاب جایز نیست . *

احل لكم . . . و المحصنت من الذين اتوا الكتب

خداوند در مورد طعام، تصریح به مبادله طرفینی کرد، ولی در مورد ازدواج تنها زن گرفتن از اهل کتاب را تجویز نمود، از این مقابله به دست می آید که زنان مسلمان حق ندارند به همسری اهل کتاب در آیند.

19 - اعتقاد به خدا و رسالت انبیا ، ملاک حلیت غذای اهل کتاب و حلیت ازدواج با زنان آنان

احل لكم الطيبات و طعام الذين اتوا الكتب . . . و المحصنت من الذين اتوا الكتب

مراد از «الذين اتوا الكتب»، یهود و نصارا هستند، ولی از آنان به «اتوا الكتاب» تعبیر شده تا به علت حکم اشاره داشته باشد. و مشخصه اهل کتاب در بین سایر کافران، اعتقاد به خدا و رسالت پیامبران است.

32 - انکار جواز ازدواج با زنان اهل کتاب ، کفر و موجب حبط عمل است .

و المحصنت من الذین اوتوا الکتب . . . و من یکفر بالایمن فقد حبط عمله

34 - هشدار خداوند به مؤمنان مبنی بر اینکه مبادله با اهل کتاب و ازدواج با آنان نباید موجب سستی ایمان شما گردد . *

طعامکم حل لهم و المحصنت . . . و من یکفر بالایمن

جمله «و من یکفر . . .» پس از تجویز معاشرت با اهل کتاب، اشاره به هشدار خداوند دارد که نکند معاشرت با آنان موجب تزلزل اعتقادی شما شود.

33- استفاده از طعام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 38

38 - جواز استفاده از غذا های اهل کتاب مگر ذبایح آنان

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم

ص: 83

از امام صادق(ع) روایت شده که در رد کسی که برای حلیت ذبیحه اهل کتاب به آیه فوق تمسک کرد فرمود: کان ابی یقول: انما هو الحبوب و اشباهها.

کافی، ج 6، ص 240، ح 10؛ نورالثقلین، ج 1، ص 593، ح 48.

34- استقامت مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 7

7- پافشاری ایمان آوردگان از اهل کتاب بر مواضع فکری و عملی خویش و تسلیم نشدن آنان در برابر فشار مخالفان

و قالوا لنا أعملنا و لكم أعملکم

برداشت یاد شده بدان احتمال است که یاهو گویان با هدف متزلزل کردن مؤمنان، بدان کار دست می زدند.

35- استماع قرآن مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 3

3- اعتراف ایمان آوردگان اهل کتاب، به حقانیت و آسمانی بودن قرآن به هنگام شنیدن آیات آن

و إذا يتلى عليهم قالوا .. إنه الحق من ربنا

36- استهزاهای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 7، 1

1- برخی اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دین اسلام را بازیچه و سرگرمی پنداشته و به تمسخر و استهزاء آن می پرداختند .

لا تتخذوا الذين اتخذوا دينكم هزواً ولعباً من الذين اوتوا الكتاب من قبلکم

7- تمسخر پیروان کتب آسمانی نسبت به اسلام و معارف الهی، بسیار زشت و به دور از انتظار

الذین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً من الذین اوتوا الکتب

توصیف یهود و نصارا به «الذین اوتوا الکتب»، اشاره به این دارد که آنان چون اهل کتاب و آشنا با معارف الهی هستند، نباید با دین اسلام که مجموعه ای از معارف الهی است، مقابله کنند و آن را به تمسخر بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 10، 3، 2، 1

ص: 84

1 - استهزای نماز و بازیچه دانستن آن ، از سوی برخی اهل کتاب و کافران صدر اسلام

و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

در برداشت فوق ضمیر فاعلی «اتخذوها» به «الذین اوتوا الکتب» و «الکفار» - در آیه قبل - برگردانده شده است.

2 - بانگ نماز (اذان) ، بانگی مسخره و بازیچه در پندار کافران و گروهی از اهل کتاب

و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

بدان احتمال که ضمیر مفعولی «اتخذوها» به مصدر (مناداه) مستفاد از «نادیتهم» برگردد.

3 - مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

5 - تمسخر برخی اهل کتاب نسبت به نماز و اذان ، دلیل تحریم روابط دوستی با آنان

لا تتخذوا الذین .. و إذا ناديتهم إلى الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

10 - اهل کتاب و دیگر کافران به دلیل استهزای دین اسلام و احکام و شعایر آن ، @مردمی نادان و بی خرد

اتخذوا دینکم هزواً .. ذلک بانهم قوم لا یعقلون

برداشت فوق بر این مبناست که «لا یعقلون» فعلی لازم باشد، یعنی اهل کتاب و کافران، فاقد عقل و اندیشه کافی هستند. اسناد

«لا یعقلون» به «قوم» که حاکی از بافت خاص اجتماعی آنهاست، این معنی را تأیید می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 3

3 - ایمان مسلمانان به خدا ، قرآن و تمامی کتب آسمانی ، برانگیزنده اهل کتاب بر تمسخر نماز و دیگر شعایر اسلام

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّه .. و ما أنزل من قبل

برداشت فوق بر این مبناست که «ان ءامننا» به تقدیر «لام»، بیانگر کراهت و ناخرسندی اهل کتاب نسبت به مسلمانان باشد، یعنی «ما

تنقمون منا دیننا و صلاتنا لشیء الا ایماننا باللّه ..».

37- استهزای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 13

13 - گرفتاران به لعنت و غضب خدا ، مسخ شدگان و طاغوت پرستان اهل کتاب خود سزاوار استهزا و نه مؤمنان به خدا و کتب آسمانی

الذین اتخذوا دینکم هزواً .. منهم القرده و الخنازیر و عبد الطغوت

38- اسلام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 85

9- جدایی کافران اهل کتاب و مشرکان از حرکت اسلام گرایانه دیگر هم کیشان خود، پس از اتمام حجت بر آنان بود.

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتب إلاّ من بعد ما جاءتهم البیّنه

در برداشت یاد شده «الذین أُوتوا الکتب» همان «الذین کفروا» در آیه اول، دانسته شده است؛ با این فرض که مراد از آنان، کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند.

39- اسلام مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 11

11 - روحیه حق پذیری ایمان آوردگان از اهل کتاب، عامل گرویدن آنان به اسلام

قالوا ءامنّا به إنّہ الحقّ

جمله «إنّہ الحقّ» به منزله تعلیل برای «آمنّا به» است؛ یعنی، ما بدان جهت به قرآن ایمان آوردیم که آن را حق یافتیم.

40- اسلام و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 86 - 4

4- آگاهی و شهادت اهل کتاب، بر حقایق پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و شهدوا أنّ الرسول حقّ

41- اضلال علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 8

8 - تصمیم عالمان اهل کتاب بر گمراه ساختن مسلمانان

و یریدون ان تضلّوا السبیل

42- اطعام به اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 18

ص: 86

18 - اهتمام اسلام به خانواده و سلامت اعتقادی و روانی آن
و المحصنت من المؤمنت و المحصنت من الذين اوتوا الكتب

43- اطلاعات کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 14

14 - اطلاعات موجود در «کتاب مبین» روشن و به دور از هر گونه ابهام است.

و لا رطب و لا يابس إلا في كتب مبين

در لسان العرب آمده است: «بان الشی بیاناً: إتضح . . . و كذلك أبان الشی و هو مبين». مبین یعنی روشن و خالی از ابهام.

44- اعراض اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 1 - 98 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سر باز می زدند .

لم یکن . . . منفکین حتی تأتیهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأتیهم البینه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتیان البینه» مرادف است و عبارت «حتی اتیان البینه» را می توان به معنای «حتی وقت اتیان البینه» یا «حتی باتیان البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن . . . منفکین فی وقت من الأوقات حتی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن . . . منفکین بأی طریق حتی باتیان البینه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 2 - 98 - 14

14 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، برهانی روشن بر لزوم دست کشیدن اهل کتاب و مشرکان از کفر و شرک خویش

حتی تأتیهم البینه . رسول من الله یتلوا صحفاً مطهّره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- جدایی کافران اهل کتاب و مشرکان از حرکت اسلام گرایانه دیگر هم کیشان خود ، پس از اتمام حجت بر آنان بود .

و ما تفرّق الذین أُوتوا الکتاب إلاّ من بعد ما جاءتهم البیّنه

در برداشت یاد شده «الذین أُوتوا الکتاب» همان «الذین کفروا» در آیه اول، دانسته شده است؛ با این فرض که مراد از آنان، کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند.

ص: 87

اعراض اهل کتاب از کتاب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 17

17 - امام باقر (ع) به سعد الخیر نوشت: «و کان من نبذهم الکتاب إن اقاموا حروفه و حرفوا حدوده فهم یروونه و لایرعونه . . . و کان من نبذهم الکتاب ان ولّوه الذین لایعلمون فاوردوهم الهوی و اصدروهم الی الردی و غیروا عری الدین»؛

از مواردی که آنان (اهل کتاب) کتاب الهی را پشت سر انداختند، این بود که: ظاهر کتاب را حفظ کردند و حدود آن را تحریف نمودند؛ و ظاهر آن را نقل می کردند و به آن عمل نمی کردند . . . و از موارد دیگر پشت سر انداختن کتاب توسط آنان این بود که کسانی را متولی کتاب می کردند که از کتاب خدا چیزی نمی دانستند و در نتیجه مردم را به هوای خویش سوق داده آنان را به پستی می کشاندند و دستگیره های دین را تغییر می دادند».

45- اعلام اتحاد با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 16

16 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور به اعلان و ابراز باور ها و عقاید مشترک خود با اهل کتاب

قل ءامنت بما أنزل اللّٰه من کتب

برداشت یاد شده بر این اساس است که مخاطب پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند.

46- افشای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 5

5 - افشای اسرار پلید منافقان اهل کتاب از سوی خداوند

و قد دخلوا بالکفر و هم قد خرجوا به

47- اقرار علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - برخی از عالمان اهل کتاب ، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تورات وفادار مانده و به ویژگی های پیامبر موعود و تطبیق آنها بر

ص: 88

رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) معترف شدند .

نَبذ فَرِيقَ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكُتُبَ كَتَبَ اللَّهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «الذین أوتوا الكتاب» عالمان یهود باشد. در این صورت «فريق من الذین»: یعنی، گروهی از عالمان، کتاب الهی را به دور افکندند. مفهوم این جمله این است که گروهی چنین نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 108 - 5

5- اذعان عالمان اهل کتاب به تخلف ناپذیری وعده های خداوند ، با مشاهده تحقق بشارت خدا در پرتو نزول قرآن

أوتوا العلم من قبله . . . يقولون ... إن كان وعد ربنا لمفعولاً

48- اقرار مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 3,9

3 - اعتراف ایمان آوردگان اهل کتاب ، به حقانیت و آسمانی بودن قرآن به هنگام شنیدن آیات آن

و إذا يتلى عليهم قالوا . . . إنه الحق من ربنا

9 - اقرار افتخارآمیز ایمان آوردگان از اهل کتاب به اسلام خویش ، پیش از نزول قرآن

إنا كنا من قبله مسلمين

49- اقلیت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 16

16 - جمعی از اهل کتاب ، مردمی متعادل و متعهد به کتب آسمانی خویش

و لو انهم اقاموا التوریه . . . منهم امه مقتصده

«مقتصده» از مصدر اقتصاد به معنای اعتدال در اعمال و رفتار است و مراد از آن به دلیل «لو انهم اقاموا التوریه . . .» تعهد به تورات و انجیل و عمل به احکام آنهاست.

50- اقلیت متعهد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 14

ص: 89

14 - تعهد اقلیتی از اهل کتاب ، به دین و آیین خویش

وإن اکثرکم فسقون

51- اکثریت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 31

31 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی شکننده حدود الهی و از زمره فاسقان

وإن كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 13

13 - اکثریت اهل کتاب مردمی بسیار خودخواه و بی انصاف

هل تقمون منا الا ان ءامنا بالله . . . و إن اکثرکم فسقون

جمله «و ان اکثرکم» می تواند جمله حالیه و غرض از آن اثبات کمال بی انصافی اهل کتاب باشد، یعنی ای اهل کتاب با وجود اینکه خود فاسق و تبهکار هستید، بر ما بدلیل ایمانمان که برترین ارزشها و معقول ترین باورها است ایراد می گیرید؟!

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 3،22

3 - بسیاری از اهل کتاب ، مردمی بی اعتنا به تورات ، انجیل و دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

ولو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم

22 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای اعمال و رفتاری ناپسند

و کثیر منهم ساء ما یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 11

11 - تعالیم نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) (آیات قرآن) موجب افزایش کفر و طغیان بسیاری از اهل کتاب

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إلیک من ربک طغیناً و کفراً

52- امینان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 1،2

ص: 90

1 - وجود افرادی بسیار امین ، در میان اهل کتاب

و من اهل الكتاب من ان تأمنه بقنطار يؤده اليك

2 - ارجگذاری خداوند به دسته از اهل کتاب ، به خاطر امانتداری آنان

و من اهل الكتاب من ان تأمنه بقنطار يؤده اليك

53- انبیا و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 3

3 - اعتقاد برخی از اهل کتاب ، به ربوبیت فرشتگان و انبیا

و لا یامرکم ان تتخذوا الملئکه و النبیین ارباباً

آیه، ناظر به اعتقاد برخی از اهل کتاب است.

54- انبیای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 15

15 - بعثت پیامبرانی متعدّد ، برای اهل کتاب

و یقتلون الانبیاء بغیر حقّ

55- انبیای صاحب کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 2,3

2 - نوح، ابراهیم، اسحاق، یعقوب، داوود، یوسف، موسی و هارون(ع) بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه

«أولئك» اشاره به انبیای مذکور در آیات قبل است.

3- زکریا، یحیی، عیسی، الیاس، اسماعیل، الیسع، یونس و لوط(ع)، بهره مند از تعالیم آسمانی (کتاب) و دارای منصب قضاوت و مقام نبوت بودند.

أولئك الذين آتینهم الكتب والحکم والنبوه

ص: 91

56- انتظارات اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 2

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) در انتظار بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

یاهل الکتب قد جاءکم رسولنا

کلمه «قد» می تواند بیانگر انتظار حصول فعلی باشد که بر سر آن آمده است. نظیر «قد قامت الصلوه».

57- انتقاد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 11، 9، 2، 1

1 - انتقاد نابجای اهل کتاب و ناخرسندی بی دلیل آنان از مسلمانان

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّٰه

2 - نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر انتقاد آنان از ایمان مؤمنان به خدا، قرآن و کتب آسمانی

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّٰه . . . و ما أنزل من قبل

9 - باور و اعتقاد مسلمانان به فسق اکثریت اهل کتاب، عامل انتقاد نابجا و ناخرسندی بی دلیل آنان از اهل ایمان

هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّٰه . . . و إن اکثرکم فسقون

بدان احتمال که «ان اکثرکم» عطف بر «اللّٰه» باشد، یعنی «امننا بان اکثرکم فسقون».

11 - فسق و تبهکاری اهل کتاب، از عوامل وادار کننده آنان به انتقاد از مسلمانان

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا . . . و إن اکثرکم فسقون

برداشت فوق بر این مبناست که «ان اکثرکم . . .» به تقدیر لام، مفعول له برای «هل تنقمون» باشد. در این صورت «ان اکثرکم . . .» عطف

بر محذوف است. یعنی «انما تنقمون ما ایماننا باللّٰه . . . لکذا و کذا و لان اکثرکم فسقون» و یا عطف گرفته شود بر «ان ءامننا» در صورتی

که «ان ءامننا» خود بیانگر علت باشد؛ یعنی: ما تنقمون منا دیننا و صلواتنا الا لایماننا و لان اکثرکم فسقون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - تاريخ اهل كتاب آگنده از گناهانی پليدتر از گناه ايرادشان بر اهل ايمان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک

بنابر اینکه ذلک اشاره باشد به ايراد اهل کتاب به مؤمنان که از جمله «اهل تقمّون» استفاده می شود ; یعنی ايراد اهل کتاب به مؤمنان زشت و گناه است و از آن بدتر، اعمالی است که برای آنها در این آیه ذکر شده است.

ص: 92

58- انجیل در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 17

17 - ایمان اهل کتاب به قرآن ، نشانه ارزشگذاری صحیح آنان نسبت به آیات الهی (تورات و انجیل)

انّ من اهل الكتب لمن يؤمن بالله و... لا يشترن بايات الله ثمناً قليلاً

59- انحراف در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 8

8 - گروهی از اهل کتاب ، مطیع و فرمانبردار سران کفر و ضلالت

و عبد الطغوت

60- انحصار طلبی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن ، محروم می پندارند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیر در «قالوا» به «اهل الكتاب» (در آیه 109) باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 112 - 1

1 - ادعای اهل کتاب مبنی بر اختصاص بهشت به آنان ، ادعایی بی اساس است .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری ... بلی

کلمه «بلی» برای ابطال ادعای مطرح شده به کار می رود. بنابراین، «بلی» در آیه شریفه دلالت بر بطلان سخن یهود (لن يدخل الجنة...)

دارد.

انفاق مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 8,9

8 - انفاق بخشی از دارایی ها ، از اوصاف مؤمنان اهل کتاب

ص: 93

و ممّا رزقنهم ینفقون

9- ستایش الهی از ایمان آوردگان از اهل کتاب، به خاطر خصلت انفاق گری آنان

و ممّا رزقنهم ینفقون

61- انقیاد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 46 - 15

15 - اهل کتاب و مسلمانان، در تسلیم بودن در برابر خدای واحد، عقیده مشترک دارند.

وقولوا ءامنا... ونحن له مسلمون

برداشت بالا، بنابراین احتمال است که «نحن له...») سخنی باشد که مسلمانان، از زبان خود و اهل کتاب گفته باشند.

62- انگیزه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 5

5 - اهل کتاب، فاقد انگیزه کافی برای ایمان و تقوا

ولو ان اهل الکتب ءامنوا و اتقوا

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که ایمان و تقوای پیشگی از اهل کتاب امری بعید است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 4

4 - اهل کتاب فاقد انگیزه کافی برای برپا داشتن تورات و انجیل و دیگر کتب آسمانی

ولو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که اقامه تورات و انجیل از سوی اهل کتاب، امری بعید و به دور از انتظار است.

63- اهل کتاب در جامعه اسلامی

8 - حق سکونت و زندگی اهل کتاب در جامعه اسلامی ، مشروط به عدم ستیزه جویی و معارضه با حاکمیت اسلام است .

هو الذی أخرج الذین کفروا من أهل الکتاب . . . ذلک بأنهم شاقوا لله ورسوله

از تعلیل «ذلک بآئهم..» استفاده می شود که اگر یهود بنی نضیر، به معارضه با خدا و حکومت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی پرداختند، محکوم به تبعید نمی شدند و همچون گذشته در کنار مسلمانان زندگی می کردند.

64- اهل کتاب در حکومت اسلامی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 3

3 - اهل کتاب [در حاکمیت اسلام] محکوم به پرداخت جزیه اند .

الذین أوتوا الكتب حتى يعطوا الجزية عن يد وهم صغرون

65- اهل کتاب در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 25, 26

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب ، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره إن اللّٰه علی کل شیء قدير

در برداشت فوق، جمله «إن اللّٰه ..» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملاحظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سرناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

26 - اهل کتاب با جامعه مسلمانان صدر اسلام برخورد و حشر و نشر نداشتند .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره إن اللّٰه علی کل شیء قدير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 17

17 - حضور قابل توجه اهل کتاب در جامعه عصر بعثت

قل ءامنتم بما أنزل اللّٰه من كتب

برداشت یاد شده با توجه به تأکید پیامبر (صلی الله علیه و آله) به باورهای مشترک خود با اهل کتاب است که می تواند تلاشی در راستای همسو نمودن آنان با اندیشه اسلامی و بهره مندی از تأثیر و نفوذ آنان باشد.

66- اهل کتاب در قیامت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 14

ص: 95

14 - مسخ چهره انسانی گروهی از اهل کتاب (سران و عالمان) در قیامت *

من قبل ان نظمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

نکره بودن «وجوه» حاکی از آن است که این عقوبت (مسخ چهره انسانی) برای تمامی مخاطبان نیست. لازم به ذکر است که برخی از مفسران تحقق این معنی را در قیامت می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 3

3 - خداوند گردآورنده تمامی ستمگران (اهل کتاب و مشرکان) در قیامت

إنه لا یفلح الظلمون . . . و یوم نحشرهم جمیعاً

چون در آیات گذشته سخن از مشرکان و اهل کتاب به میان آمده بود، در برداشت این دو گروه به عنوان مصادیقی بارز از ظالمان مشخص شده اند.

67- اهل کتاب دوران جاهلیت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 7

7 - اهل کتاب و مشرکان در عصر جاهلیت ، خود را در انتظار پیام های مکتوب و پیراسته از باطل قلمداد می کردند که آن را از رسولی الهی دریافت کنند .

حتّی تأتیهم البینة . رسول من اللّٰه یتلوا صحفًا مطّهّره

68- اهل کتاب صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 8

8 - اهل کتاب زمان رسول خدا ، ناشایست برای انتساب تورات و انجیل به آنان *

و ما أنزل من قبل

سیاق عبارت اقتضا می کرد که گفته شود «ما انزل الیکم» نه «ما انزل من قبل»، به نظر می رسد این تغییر برای رساندن این حقیقت است که

اهل کتاب به مضامین و احکام تورات و انجیل وفادار نماندند، لذا شایستگی آن را ندارند که کتب آسمانی به آنان انتسابی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 1

1 - گروهی از اهل کتاب در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، به دروغ مدعی ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی

ص: 96

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتُمون

با توجه به آیه 57، 58 که اهل کتاب را استهزا کننده اسلام و نماز معرفی کرده بود، معلوم می شود تنها گروهی از آنان نزد مسلمانان، خود را اهل ایمان قلمداد می کردند. گفتنی است که مراد از «ءامنا» به قرینه آیه 59 ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 3، 4، 1

1 - حرکت آشکار و بدون پرده پوشی اهل کتاب معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در گناه، تجاوز و حرام خواری

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون و اكلهم السحت

«تری» (می بینی و مشاهده می کنی) دلالت می کند که اهل کتاب به طور آشکارا و علنی مرتکب آن اعمال ناروا می شدند.

3 - مسابقه و پیشی جستن در ارتکاب گناه، تجاوز و حرام خواری، شیوه بسیاری از اهل کتاب در عصر بعثت

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون و اكلهم السحت

1 - «يسرعون» (از مصدر) «سارعه» می تواند به معنای پیشی جستن از یکدیگر باشد. 2 - فعل مضارع «يسرعون» دلالت می کند که ارتکاب این اعمال شیوه آنان بوده و به طور مستمر انجام می داده اند، جمله «كانوا يعملون» نیز دلالت بر این معنا دارد.

4 - رواج رشوه خواری در بین اهل کتاب عصر بعثت

و تری كثيراً منهم يسرعون في ... و اكلهم السحت

راغب در مفردات آورده است که «رشوه را سحت می گویند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 6

6 - اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمی بی ایمان و فاقد تقوا

و لو ان أهل الكتب ءامنوا و اتقوا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 22

22 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای اعمال و رفتاری ناپسند

و کثیر منهم ساء ما یعملون

69- اهل کتاب مقارن بعثت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 4

4 - موقعیت ممتاز و برجسته اهل کتاب در جامعه عرب عصر بعثت

و سنل من أرسلنا من قبلک من رسلنا

ص: 97

حکم قرار دادن اهل کتاب درباره شرک و توحید، نشانی از موقعیت برجسته آنان دارد.

70- اهل کتاب و ارتداد مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 1,2

1 - بسیاری از اهل کتاب ، مشتاق ارتداد و بازگشت مسلمانان به شرک بودند .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا

جمله «یردونکم» به وسیله حرف مصدری (لو) تبدیل به مفرد می شود و در نتیجه مفعول برای «وَدَّ» قرار می گیرد. «کفاراً» جمع کافر و مفعول دوم برای «یردونکم» می باشد. مراد از کافر، به دلیل کلمه «یردون» مشرک است نه یهودی و یا نصرانی؛ زیرا مسلمانان صدر اسلام پیش از انتخاب اسلام، مشرک بودند.

2- تلاش پی گیر اهل کتاب برای مرتد ساختن مسلمانان

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا

«وَدَّ» به معنای علاقه داشتن است، ولی به دلیل جمله «فاعفوا...» معلوم می شود: اهل کتاب برای تحقق بخشیدن به آرزوی خود (مرتد ساختن اهل ایمان) به تلاشهای توطئه گرانه نیز روی آورده بودند.

71- اهل کتاب و اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 3,4

3 - نگرانی علمای یهود، از افشای توطئه آنان علیه اسلام

وقالت طائفة من أهل الكتاب... و لا تؤمنوا إلا لمن تبع دينكم

نهی عالمان یهود از اعتماد به غیر همکیشان، پس از طرح توطئه علیه مسلمانان، بیانگر نگرانی آنان از افشای توطئه می باشد.

4 - نهی علمای یهود پیروان خویش را از بازگویی توطئه شان علیه اسلام، مگر در میان همکیشان خود

وقالت طائفة... امنوا بالذی... و لا تؤمنوا إلا لمن تبع دينكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دعوت خداوند از تمامی اهل کتاب برای ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش اسلام

يا اهل الكتب قد جاءكم رسولنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 1,5,6,7

ص: 98

1 - برخی اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، دین اسلام را بازیچه و سرگرمی پنداشته و به تمسخر و استهزاء آن می پرداختند .

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب من قبلکم

5 - برخی از اهل کتاب همسو با کافران ، در رویارویی با اسلام

لا تتخذوا الذین .. من الذین اتوا الکتب من قبلکم و الکفار اولیاء

6 - ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن ، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب

7 - تمسخر پیروان کتب آسمانی نسبت به اسلام و معارف الهی ، بسیار زشت و به دور از انتظار

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اتوا الکتب

توصیف یهود و نصارا به «الذین اتوا الکتب»، اشاره به این دارد که آنان چون اهل کتاب و آشنا با معارف الهی هستند، نباید با دین اسلام که مجموعه ای از معارف الهی است، مقابله کنند و آن را به تمسخر بگیرند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 3

3 - مبارزه تبلیغاتی کافران و اهل کتاب علیه اسلام ، با استهزای نماز و اذان و بازیچه خواندن آن

و إذا نادیتم إلی الصلوة اتخذوها هزواً و لعباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 4

4 - تظاهر به اسلام ، شیوه گروهی از اهل کتاب برای فریب مسلمانان و ضربه زدن به اسلام

و إذا جاءوکم قالوا ءامنا .. و اللّٰه اعلم بما کانوا یکتُمون

جمله «اللّٰه اعلم بما کانوا یکتُمون» با توجه به دشمنی اهل کتاب با مسلمانان، می رساند که آنان در تظاهر به اسلام اهداف پلیدی را تعقیب می کردند و آن از بین بردن اسلام بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون أن مع الله ءالهه أخرى . . . الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

72- اهل کتاب و اضلال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 99

2 - آل عمران - 3 - 69 - 7، 5، 4، 2، 1

1 - آرزو و تلاش گروهی از اهل کتاب ، برای گمراه کردن مسلمانان

وَدَّت طائفة من اهل الكتاب لو يضلونكم

2 - یأس اهل کتاب از گمراه ساختن مؤمنان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

لو يضلونكم

4 - هشدار خداوند به مؤمنان در مورد تلاش اهل کتاب برای گمراه سازی آنان

وَدَّت ... لو يضلونكم

5 - آن گروه از اهل کتاب که برای گمراه ساختن مسلمانان می کوشیدند ، در واقع خویش را گمراه تر ساخته اند ؛ بی آنکه خود بفهمند .

وَدَّت ... لو يضلونكم و ما يضلون الا انفسهم و ما يشعرون

7 - بی اثر بودن تلاش اهل کتاب ، برای گمراه کردن مؤمنان صدر اسلام

و ما يضلون الا انفسهم

73- اهل کتاب و اضلال مردم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 70 - 4، 2

2 - انکار و پوشاندن آیات الهی توسط اهل کتاب ، وسیله ای برای گمراه کردن دیگران

وَدَّت طائفة من اهل الكتاب لو يضلونكم ... لم تكفرون بايات الله

کفر، در لغت - چه همراه باء باشد و یا نباشد - به معنای انکار و پوشاندن است (القاموس المحيط) .

4 - نکوهش و سرزنش اهل کتاب به خاطر رضایتشان نسبت به اعمال ناروای علمای خود (گمراه ساختن دیگران) *

وَدَّت طائفة من اهل الكتاب لو يضلونكم ... لم تكفرون بايات الله

با توجه به اینکه سرزنش نسبت به همه اهل کتاب است، و گمراه ساختن دیگران مخصوص عالمان آنان است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 2

2 - علمای اهل کتاب با درآمیختن حق به باطل و کتمان حق ، مردم را گمراه می ساختند .

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ . . . يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبَسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 2،7

2 - توصیه گروهی از اهل کتاب به دیگران مبنی بر ایمان به قرآن در اوّل روز و کفر به آن در آخر روز ، به منظور بازگشت مؤمنان از اسلام

ص: 100

وقالت طائفة من اهل الكتاب . . . لعلهم يرجعون

بنابراینکه «وجه النهار»، متعلق به «امنوا» و «آخره»، متعلق به «اکفروا» باشد.

7 - یهود ، آنچه را در اول روز بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده بود (قبله بودن بیت المقدس) ، پذیرفتند و به آنچه در انت های روز نازل شده بود (قبله بودن کعبه) ، کفر ورزیدند تا مؤمنان را گمراه سازند .

وقالت طائفة . . . لعلهم يرجعون

برخی از مفسران برآنند که «وجه النهار» و «آخره» متعلق به «انزل» است ؛ و سیاق آیه می رساند که مراد از «الذی»، حکمی خاص است ؛ برخی روایات دلالت دارد که آن حکم خاص، تغییر قبله بوده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در عصرگاهی مأمور شد نماز را به سوی کعبه بخواند و قبله مسلمانان را که تا صبحگاه آن روز، بیت المقدس بوده است تغییر دهد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 7

7 - تلاش برخی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای انحراف مسلمانان ، با قلمداد کردن نوشته های خود به عنوان تورات و انجیل

و انّ منهم لفریقاً . . . لتحسبوه من الکتاب

از ظاهر «لتحسبوه» که باید خطاب به مؤمنان و مسلمانان باشد استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 8، 7، 6

6 - منحرف نشان دادن راه خدا برای بازداشتن مؤمنان از آن ، خواسته اهل کتاب

لم تصدّون عن سبیل اللّٰه من امن تبغونها عوجاً

جمله «تبغونها عوجاً»، یعنی شما اهل کتاب خواهان کج نشان دادن راه خدا هستید.

7 - منحرف نشان دادن اسلام ، از راه های مبارزه اهل یهود با اسلام

لم تصدّون . . . تبغونها عوجاً

8 - انحراف عالمان و رهبران دینی ، موجب انحراف مردم و تحریف حقایق

یا اهل الکتاب لم تصدّون عن سبیل اللّٰه . . . تبغونها عوجاً و انتم شهداء

ظاهراً مراد از اهل کتاب به دلیل «انتم شهداء» عالمان اهل کتاب هستند و مراد از «من امن» مردمان عادی؛ بنابراین عالمان اهل کتاب از عوامل انحراف مردم و تحریف حقایق معرفی شده اند.

11 - آگاهی عالمان اهل کتاب ، به زشتی عمل خود (بازداشتن مؤمنان از راه خدا)

و انتم شهداء

برخی برآنند که مورد شهادت همان بازداشتن از راه خداست.

74- اهل کتاب و انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 80 - 3

ص: 101

3 - اعتقاد برخی از اهل کتاب ، به ربوبیت فرشتگان و انبیا

و لا یامرکم ان تتخذوا الملئکه و النبیین ارباباً

آیه، ناظر به اعتقاد برخی از اهل کتاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 4

4 - درخواست معجزه های بی مورد ، شیوه اهل کتاب در برابر دعوت پیامبران

یسئلک اهل الکتب .. فقد سألوا موسیٰ اکبر من ذلک

75- اهل کتاب و انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 8

8 - اهل کتاب زمان رسول خدا ، ناشایست برای انتساب تورات و انجیل به آنان *

و ما أنزل من قبل

سیاق عبارت اقتضا می کرد که گفته شود «ما انزل الیکم» نه «ما انزل من قبل»، به نظر می رسد این تغییر برای رساندن این حقیقت است که اهل کتاب به مضامین و احکام تورات و انجیل وفادار نماندند، لذا شایستگی آن را ندارند که کتب آسمانی به آنان انتسابی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 1,2,3,4

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب به اقامه تورات ، انجیل و سایر معارف و تعالیم الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم

2 - بهره مندی اهل کتاب از نعمت های آسمانی و زمینی ، در صورت باور به معارف تورات و انجیل و عمل به احکام آنها به همراه دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم من ربهم لاکلوا من فوقهم

«اقامه» به معنای برپایی چیزی و یا کاری است با تمام شرایط آن و اقامه کتب آسمانی، باور به معارف آن و انجام تمامی تکالیف آنهاست.

3 - بسیاری از اهل کتاب، مردمی بی اعتنا به تورات، انجیل و دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم

4 - اهل کتاب فاقد انگیزه کافی برای برپا داشتن تورات و انجیل و دیگر کتب آسمانی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که اقامه تورات و انجیل از سوی اهل کتاب، امری بعید و به دور از انتظار است.

ص: 102

13 - اهل کتاب در کفر و طغیان روز افزون به خاطر بی اعتنایی به تعالیم تورات و انجیل

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغياناً و کفرأ

ازدیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن، حاکی از آن است که قبل از نزول قرآن نیز آنان در کفر و طغیان بوده اند که به قرینه صدر آیه، این کفر و طغیان بر اثر مهمل گذاشتن تورات و انجیل بوده است.

15 - بی اعتنایی و عدم تعهد اهل کتاب به تورات و انجیل، موجب کفر آنان به قرآن

قل يا اهل الكتب لستم على شيء حتى تقيموا التوريه و الانجيل . . . طغياناً

بیان کفرورزی اهل کتاب به قرآن پس از بیان بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، نمایانگر این است که بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، زمینه ساز کفر و انکار قرآن شده است.

76- اهل کتاب و بهشت

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا)، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن، محروم می پندارند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیر در «قالوا» به «اهل الکتاب» (در آیه 109) باز می گردد.

1 - ادعای اهل کتاب مبنی بر اختصاص بهشت به آنان، ادعایی بی اساس است .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری . . . بلی

کلمه «بلی» برای ابطال ادعای مطرح شده به کار می رود. بنابراین، «بلی» در آیه شریفه دلالت بر بطلان سخن یهود (لن يدخل الجنة...) دارد.

77- اهل کتاب و پیامبر موعود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 3,5

3 - اهل کتاب در انطباق ویژگی های پیامبر موعود بر پیامبر اسلام ، هیچ تردیدی نداشتند .

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

5 - برخی از اهل کتاب به انطباق ویژگی های پیامبر موعود بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) اعتراف کرده و آن را کتمان نمی کردند .

ص: 103

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون
برداشت فوق از مفهوم جمله «إن فريقاً...» استفاده شده است.

78- اهل کتاب و تعالیم دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 3

3- بسیاری از اهل کتاب ، مردمی بی اعتنا به تورات ، انجیل و دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 14

14 - اهل کتاب ، موظف به پذیرش و اقامه قرآن و تعالیم نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إلیک من ربک طغیناً و کفراً

ظاهراً ازدیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن است. بنابراین آنان موظف به پذیرش قرآن و تعالیم آن هستند.

79- اهل کتاب و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 22

22 - اهل کتاب مورد تهدید خداوند به خاطر موضعگیری و مخالفتشان با تغییر قبله

و ما اللّٰه بغفل عما يعملون

«و ما اللّٰه...» کنایه از تهدید اهل کتاب به کیفرهای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 7

7 - اهل کتاب ، هیچ تردیدی در حقانیت تغییر قبله نداشتند . *

الذین ءاتینہم الکتب یعرفونہ کما یعرفون أبناءہم

80- اہل کتاب و تورات

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

ص: 104

3 - اطلاعات ناقص برخی اهل کتاب (یهود) ، از کتاب آسمانی خویش

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 59 - 8

8 - اهل کتاب زمان رسول خدا ، ناشایست برای انتساب تورات و انجیل به آنان *

و ما أنزل من قبل

سیاق عبارت اقتضا می کرد که گفته شود «ما انزل اليکم» نه «ما انزل من قبل»، به نظر می رسد این تغییر برای رساندن این حقیقت است که اهل کتاب به مضامین و احکام تورات و انجیل وفادار نماندند، لذا شایستگی آن را ندارند که کتب آسمانی به آنان انتسابی داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 66 - 1,2,3,4

1 - دعوت خداوند از اهل کتاب به اقامه تورات ، انجیل و سایر معارف و تعالیم الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل اليهم

2 - بهره مندی اهل کتاب از نعمت های آسمانی و زمینی ، در صورت باور به معارف تورات و انجیل و عمل به احکام آنها به همراه دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل اليهم من ربهم لا کلوا من فوقهم

«اقامه» به معنای برپایی چیزی و یا کاری است با تمام شرایط آن و اقامه کتب آسمانی، باور به معارف آن و انجام تمامی تکالیف آنهاست.

3 - بسیاری از اهل کتاب ، مردمی بی اعتنا به تورات ، انجیل و دیگر تعالیم نازل شده بر آنان

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل و ما أنزل اليهم

4 - اهل کتاب فاقد انگیزه کافی برای برپا داشتن تورات و انجیل و دیگر کتب آسمانی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که اقامه تورات و انجیل از سوی اهل کتاب، امری بعید و به دور از انتظار است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 13،15

13 - اهل کتاب در کفر و طغیان روز افزون به خاطر بی اعتنایی به تعالیم تورات و انجیل

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغيناً و کفرأ

ازدیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن، حاکی از آن است که قبل از نزول قرآن نیز آنان در کفر و طغیان بوده اند که به قرینه صدر آیه، این کفر و طغیان بر اثر مهمل گذاشتن تورات و انجیل بوده است.

15 - بی اعتنایی و عدم تعهد اهل کتاب به تورات و انجیل، موجب کفر آنان به قرآن

قل یا اهل الکتب لستم علی شیء حتی تقیموا التوریه و الانجیل . . . طغیناً

ص: 105

بیان کفرورزی اهل کتاب به قرآن پس از بیان بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، نمایانگر این است که بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، زمینه ساز کفر و انکار قرآن شده است.

81- اهل کتاب و جبت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 2

2- گرایش و ایمان برخی اهل کتاب و علمای یهود به جبت (معبودی غیر از خدا) و طاغوت

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

«جبت» در لغت به معنای هر چیزی است که در آن خیری نباشد و نیز به معبودی غیر از خدا گفته می شود.

82- اهل کتاب و حقانیت قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 9

9- اهل کتاب (عالمان یهود و نصارا) آگاه به حقانیت قرآن و نزول آن از جانب خدا

والذين ءاتينهم الكتب يعلمون انه منزل من ربك بالحق

83- اهل کتاب و طاغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 2

2- گرایش و ایمان برخی اهل کتاب و علمای یهود به جبت (معبودی غیر از خدا) و طاغوت

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

«جبت» در لغت به معنای هر چیزی است که در آن خیری نباشد و نیز به معبودی غیر از خدا گفته می شود.

84- اهل کتاب و عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - همه اهل کتاب، قبل از مرگ حضرت عیسی (ع)، به او ایمان می آورند .

وإن من أهل الكتاب إلا ليؤمننّ به قبل موته

ص: 106

کلمه «ان» نافیه است و کلمه «احد» که مبتدای جمله است، حذف شده؛ یعنی (ان احد من اهل الكتاب ..) و ضمیر در موته می تواند به «عیسی» ارجاع داده شود و می تواند به «احد» برگردانده شود، برداشت فوق مبتنی بر احتمال اول است. گفتنی است بنابراین احتمال مراد از «اهل کتاب» کسانی از آنان هستند که زمان ظهور وی را درک می کنند.

3- همه اهل کتاب قبل از مرگشان، رسالت حضرت مسیح (ع) را تصدیق خواهند کرد.

وإن من أهل الكتاب إلا ليؤمننّ به قبل موته

بدان احتمال که ضمیر در «موته» به «احد» که قبل از «من اهل» مقدر است برگردد. مؤید برداشت فوق فرمایش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است که درباره آیه فوق فرمود: ... انه لا يموت رجل يفتري على عيسى (ع) حتى يؤمن به قبل موته و يقول فيه الحق حيث لا ينفعه ذلك شيئاً ...

تفسیر فرات کوفی، ص 116، ح 119، ذیل آیه؛ بحار الانوار، ج 6، ص 194، ح 44.

85- اهل کتاب و قبله مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 3

2- اهل کتاب (یهود و نصارا) علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان (مسجد الحرام)، آن را نخواهند پذیرفت.

ليعلمون أنه الحق ... ولئن أتيت الذين ... ما تبعوا قبلتك

3- هیچ برهان و معجزه ای نمی تواند اهل کتاب را به پذیرش مسجد الحرام به عنوان قبله حق، وادارد.

و لئن أتيت الذين أتوا الكتب بكل آية ما تبعوا قبلتك

کلمه «آیه» به معنای علامت و نشانه است و مقصود از آن معجزه و برهان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 8

8- گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان، آن را کتمان می کردند.

وإن فريقاً منهم ليكتمون الحق وهم يعلمون

جمله «و هم یعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

86- اهل کتاب و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 8

8 - برخورد منافقانه برخی از اهل کتاب با مسلمانان ، در اظهار ایمان به تمامی کتب آسمانی (قرآن و . . .)

و اذا لقوكم قالوا امنا و اذا خلوا عصّوا علیکم الأنامل

به قرینه «و تؤمنون بالکتاب کلّه»، متعلّق «امنا»، تمامی کتب آسمانی خواهد بود.

ص: 107

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 19, 23, 11, 9

9 - تأیید قرآن بر درستی و راستی تورات و انجیل ، نشانه حقیقت آن و راهبر اهل کتاب بر ایمان بدان

امنوا بما نزلنا مصداقاً لما معكم

«مصداقاً لما معكم» پس از دعوت اهل کتاب به ایمان به منزله دلیلی است فراروی آنان برای باور به حقیقت قرآن و لزوم ایمان بدان.

11 - خواری و ذلت و از دست دادن منزلت اجتماعی ، پیامد انکار قرآن از سوی اهل کتاب

امنوا .. من قبل ان نطمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

بدان احتمال که مراد از «وجوه»، وجاهت باشد. بر این مبنا «فردها» به این معناست که آن وجاهتها مبدل به ذلت و خواری می گردد.

19 - سرگذشت اصحاب سبت (مسخ شدن به میمون) عبرت و اندرزی برای کافران به قرآن از اهل کتاب

او نلعنهم كما لعنا اصحاب السبت

23 - ایمان نیاوردن اهل کتاب به قرآن ، زمینه گمراهی و عدم رستگاری ابدی آنان

من قبل ان نطمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: نطمسها عن الهدی فنردّها علی ادبارها فی ضلالتها ذمّاً لها بانّها لا تفلح ابداً.

مجمع البيان، ج 3، ص 86؛ نورالثقلین، ج 1، ص 487، ح 280.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 16, 14

14 - اهل کتاب ، موظف به پذیرش و اقامه قرآن و تعالیم نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و لیزیدن كثيراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغياناً و كفراً

ظاهراً از دیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن است. بنابراین آنان موظف به پذیرش قرآن و تعالیم آن هستند.

16 - گروهی از اهل کتاب ، مردمانی وارسته از موضعگیری کفرآمیز و خصمانه در برابر قرآن

و ليزيدن كثيراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغياناً وكفراً

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

5 - انعام - 6 - 20 - 8

8 - اهل كتاب، قرآن و حقانيت آن را، همانند فرزندان خود، می شناختند.

و أوحى إلى هذا القراءان .. الذين ءاتينهم الكتب يعرفونه كما يعرفون أبناءهم

از احتمالات مطرح در مورد مرجع ضمير «يعرفونه» قرآن است که در آيه قبل به صراحت به عنوان شاهد بر نبوت و توحيد ذکر گردیده است.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 108

5- گروههایی از اهل کتاب ، قسمتهایی از قرآن را نمی پذیرفتند و حقاقت آن را انکار می کردند .

و من الأحزاب من ينكر بعضه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، در ادعای واهی و نادرست اهل کتاب و مشرکان ، مصداق « بینه » نبوده و برهان درخواستی آنان را تأمین نمی کردند .

لم يكن .. منفكين حتى تأتيهم البينه ... و ما تفرق الذين أوتوا الكتب إلا

این آیه، تسلائی خاطری است برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) در برابر کافرانی که حتی پس از مشاهده آن حضرت و قرآن، هنوز خود را منتظر «بینه» قلمداد می کردند و بیان می کند که در گذشته نیز کافران همین رویه را داشتند و آمدن بینه برای آنان اثری نداشت.

87- اهل کتاب و کافران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 2

2 - همسویی اهل کتاب (یهود) با کافران و تصدیق عقاید آنان ، برخاسته از حسادتشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

يقولون هؤلاء اهدى من الذين امنوا سيلا .. يحسدون الناس

جمله «ام يحسدون .. » بیان علتی برای مسائل عنوان شده در آیه 51 است. و از جمله آنها، قضاوت ظالمانه و همسویی با کافران است. یعنی این قضاوت و همسویی، ناشی از حسادت یهود می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 5

5 - برخی از اهل کتاب همسو با کافران ، در رویارویی با اسلام

لا تتخذوا الذين .. من الذين اوتوا الكتب من قبلکم و الکفار اولياء

88- اهل کتاب و کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 14، 12، 10، 4، 3، 2، 1

1 - تمرد اهل کتاب در برابر دعوت به کتاب خداوند برای داوری، بسی شگفت آفرین است .

الم تر الى الذين . . . وهم معرضون

2 - تمرد اهل کتاب از حاکمیت کتاب خدا، شاهد و دلیل کفر آنان

ص: 109

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً .. و هم معرضون

به نظر می رسد این آیه، عهده دار بیان کفر اهل کتاب باشد که در آیه قبل، به آن تصریح شده است.

3- اطلاعات ناقص برخی اهل کتاب (یهود) ، از کتاب آسمانی خویش

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتاب

4- تحریف حقایق کتب آسمانی پیشین و عدم دستیابی اهل کتاب ، جز به برخی از حقایق آن *

اوتوا نصيباً من الكتاب

10- برخی از عالمان اهل کتاب ، حکمیت و حاکمیت کتاب خدا را پذیرفتند .

ثم يتولى فريق منهم

پذیرفتن گروهی با دلالت مفهومی، اشاره به پذیرش گروهی دیگر دارد.

12- وجود موضعگیری های متضاد در میان عالمان اهل کتاب در برابر دعوت به حکمیت کتاب آسمانی

ثم يتولى فريق منهم

14- داوری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در میان یهودیان بر اساس تورات ، و عدم پذیرش حکم تورات توسط برخی از آنان

يدعون الى كتاب الله ليحكم بينهم ثم يتولى فريق منهم

در شأن نزول آیه آمده است، پیامبر (صلی الله علیه و آله) درباره زن و مردی از یهود که مرتکب زنا شده بودند؛ به استناد تورات، حکم به رجم آنان نمود که سبب خشم یهودیان گردید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 24 - 5

5- عالمان اهل کتاب که از داوری کتاب خدا رویگردان بودند ، به گناهکاری خود اذعان داشتند .

لن تمسنا النار الا اياماً معدودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 70 - 1

1 - کفر آگاهانه عالمان اهل کتاب به آیات خداوند (قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و تویخ آنان از سوی خداوند

یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات الله و انتم تشهدون

با توجه به آیات قبل و بعد که درباره محاجّه، کتمان و درآمیختن حق به باطل است، استفاده می شود که مقصود از اهل کتاب، عالمان آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 78 - 6،8

6- برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای فریب مردم ، دست نوشته خود را همانند کتاب خدا تلاوت می کردند .

و انّ منهم لفریقاً یلون السنّتهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب

8- برخی اهل کتاب (عالمان آنان) نوشته های خود را به عنوان کتاب خدا به مردم ارائه می دادند .

و یقولون هو من عند الله و ما هو من عند الله

ص: 110

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 7.8

7 - بی اعتقادی کافران (اهل کتاب) ، به برخی از کتاب های آسمانی

ها اتم اولاء .. و تؤمنون بالکتاب کله

ایمان مسلمانان به تمامی کتب، به قرینه مقابله، بیانگر این است که اهل کتاب، به تمامی کتب ایمان ندارند.

8 - برخورد منافقانه برخی از اهل کتاب با مسلمانان ، در اظهار ایمان به تمامی کتب آسمانی (قرآن و ...)

و اذا لقوکم قالوا امنا و اذا خلوا عَضُّوا عَلَیْکُم الْأَنَامِلَ

به قرینه «و تؤمنون بالکتاب کله»، متعلق «امنا»، تمامی کتب آسمانی خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 4

4 - شرک برخی از اهل کتاب (علمای یهود) ، علی رغم بهره مندی آنان از کتاب های آسمانی

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتاب یؤمنون بالجبت و الطّاغوت

جمله «اوتوا نصیباً .. » می تواند اشاره به علت سرزنش و اعتراضی باشد که از جمله «الم تر ... » به دست می آید. یعنی چگونه است که

از کتاب خداوند بهره مند هستند، ولی کافر و مشرک می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 17، 16، 4

4 - اهل کتاب فاقد انگیزه کافی برای برپا داشتن تورات و انجیل و دیگر کتب آسمانی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که اقامه تورات و انجیل از سوی اهل کتاب، امری بعید و به دور از انتظار است.

16 - جمعی از اهل کتاب ، مردمی متعادل و متعهد به کتب آسمانی خویش

و لو انهم اقاموا التوریه .. منهم امه مقتصده

«مقتصده» از مصدر اقتصاد به معنای اعتدال در اعمال و رفتار است و مراد از آن به دلیل «لو انهم اقاموا التوریه . . .» تعهد به تورات و انجیل و عمل به احکام آنهاست.

17 - متعهدان به کتب آسمانی از قبایل اهل کتاب ، گروهی هماهنگ و دارای هدفی مشترک

منهم امه مقتصده

«امه» به معنای گروهی است که دارای مقصد و هدفی مشترک باشند.

23 - بی اعتنایی اهل کتاب به کتب آسمانی خویش ، کرداری نکوهیده و ناپسند

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . و کثیر منهم ساء ما يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 2,5

2 - اهل کتاب مردمی بی اعتنا به کتب آسمانی خویش و رویگردان از اقامه احکام و معارف آن *

لستم علی شیء حتی تقيموا التوریه و الانجیل

ص: 111

5- اهل کتاب به خاطر بی توجهی به کتاب آسمانی ، فاقد هرگونه پایگاه برای دفاع از عقاید و آرای دینی خویش

لستم علی شیء حتی تقیموا التوریه و الانجیل

در برداشت فوق کلمه «حتی» به معنای «کی» تعلیلیه و کلمه «شیء» با توجه به حرف «علی» به معنای پایگاه گرفته شده است و مراد از آن - به قرینه حتی تقیموا التوریه و الانجیل - زیر بناهای فکری قابل اعتمادی است که بتوان به وسیله آن از عقاید و آرای دینی دفاع کرد.

89- اهل کتاب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 4,8

4- گروهی از اهل کتاب علی رغم شناخت حقیقت (پیامبری رسول اکرم) آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتمون الحق و هم یعلمون

8- گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقایق قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتمون الحق و هم یعلمون

جمله «و هم یعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 70 - 2

2- انکار و پوشاندن آیات الهی توسط اهل کتاب ، وسیله ای برای گمراه کردن دیگران

وَدَّت طائفه من اهل الكتاب لو یضلونکم . . . لم تکفرون بایات الله

کفر، در لغت - چه همراه باء باشد و یا نباشد - به معنای انکار و پوشاندن است (القاموس المحيط) .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 71 - 1,2

1 - آمیختن آگاهانه حق به باطل و کتمان آن توسط علمای یهود و نصارا ، و نکوهش آنان از سوی خداوند

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتمون الحق و انتم تعلمون

2- علمای اهل کتاب با درآمیختن حق به باطل و کتمان حق ، مردم را گمراه می ساختند .

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ . . . يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 73 - 9

9- توصیه علمای یهود به یکدیگر ، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام *

و لا تؤمنوا . . . ان يؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

ص: 112

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 5

5 - اهل کتاب ، منکر نشانه های روشن الهی در خانه خدا

الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 9

9 - مبارزه عالمان اهل کتاب با اسلام ، با علم و آگاهی به حَقانیت آن

قل یا اهل الکتاب لم تصدّون عن سبیل الله . . . و انتم شهداء

مقصود از «سبیل الله»، اسلام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 1

1 - اهل کتاب (علمای یهود) مشمول لعن خداوند به جهت حقپوشی و همسویی با کفار علیه مسلمانان

الم تر . . . اولئک الذین لعنهم الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 3،7

3 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، همواره بسیاری از حقایق تورات و انجیل را مخفی می کردند .

مما کنتم تخفون من الکتاب

با توجه به آیات پیشین، مراد از اهل کتاب هم یهودیان هستند و هم نصارا. بنابراین مقصود از «الکتاب» تورات و انجیل خواهد بود.

7 - چشمپوشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از افشا و بیان حقایق مخفی شده توسط اهل کتاب

بین لكم . . . و یعفوا عن کثیر

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «کثیر»، به قرینه فراز پیشین، حقایق مخفی شده باشد. بنابراین عفو به معنای فاش نساختن و

مسکوت گذاشتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 12، 6، 7

6 - عناد و لجاجت اهل کتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم .. فهم لا یؤمنون

7 - اهل کتاب، مورد توبیخ خداوند به جهت کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان نیاوردن به او

الذین ءاتینهم الکتب .. الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون

12 - کتمان کنندگان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب، ایمان نخواهند آورد.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. فهم لا یؤمنون

ص: 113

90- اهل کتاب و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 3,4,5

3 - اهل کتاب در انطباق ویژگی های پیامبر موعود بر پیامبر اسلام ، هیچ تردیدی نداشتند .

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

4 - گروهی از اهل کتاب علی رغم شناخت حقیقت (پیامبری رسول اکرم) آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتبون الحق و هم یعلمون

5 - برخی از اهل کتاب به انطباق ویژگی های پیامبر موعود بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) اعتراف کرده و آن را کتمان نمی کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتبون الحق و هم یعلمون

برداشت فوق از مفهوم جمله «إن فریقاً ..» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 9

9 - بی نتیجه بودن حسادت اهل کتاب (یهود) نسبت به تفضلات الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ام یحسدون الناس علی ما آتیهم الله من فضله فقد اتینا ال ابرهیم

«فقد آتینا» به این معناست که همان گونه که حسدورزان به آل ابراهیم طرفی نیستند و به آنان ضرری نرسانند، حسودان به پیامبر (صلی

الله علیه و آله) نیز نتیجه ای نخواهند برد و ضرری را متوجه آن حضرت نخواهند کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 1,3

1 - نزول کتاب و نوشته ای از آسمان بر اهل کتاب ، خواسته گزاف و بی جای آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلک اهل الکتب أن تنزل علیهم کتاباً من السماء

3 - عناد ، لجاجت و بهانه جویی ، ریشه درخواست های بی جای اهل کتاب از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع)

فقد سألوا موسى أكبر من ذلك .. فأخذتهم الصعقة بظلمهم

لحن مذمت آمیز آیه در بیان خواستهای اهل کتاب، می رساند که آنان نه به خاطر حق جویی بلکه از سر بهانه جویی و عنادورزی چنین تقاضاهایی را مطرح می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 166 - 3

3 - خداوند تسلی بخش پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای زدودن آزردهی وی از انکار اهل کتاب

فلا يؤمنون الا قليلا .. لكن الله يشهد بما أنزل إليك

شهادت خداوند به حقانیت قرآن همراه با استدراک پس از بیان انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی اکثریت اهل کتاب، به منظور

ص: 114

تسلی دادن به آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 170 - 2

2 - اهل کتاب قبل از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در انتظار رسالت آن حضرت

یأیها الناس قد جاءکم الرسول

«قد» در «قد جاءکم» که به معنای توقع است و نیز «ال» در «الرسول» که برای عهد ذهنی است، می رساند که مخاطبان در انتظار بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 2

2 - اهل کتاب (یهود و نصارا) در انتظار بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

یاهل الکتاب قد جاءکم رسولنا

کلمه «قد» می تواند بیانگر انتظار حصول فعلی باشد که بر سر آن آمده است. نظیر «قد قامت الصلوه».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 13

13 - تلاش مودیان و فریبکارانه اهل کتاب (یهود) ، برای بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حکم و داوری بر اساس قرآن

واحذرهم ان یفتنوک عن بعض ما أنزل الله إلیک

چون «یفتنوک» به «عن» متعدی شده است علاوه بر بازداشتن و گمراه ساختن، معنای خدعه و نیرنگ نیز در آن اشراب شده است ; یعنی مبدا تو را با نیرنگ از احکام الهی بازدارند و گمراه سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 1

1 - گروهی از اهل کتاب در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، به دروغ مدعی ایمان به خدا ، قرآن و دیگر کتب آسمانی

وإذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتمون

با توجه به آیه 57، 58 که اهل کتاب را استهزا کننده اسلام و نماز معرفی کرده بود، معلوم می شود تنها گروهی از آنان نزد مسلمانان، خود را اهل ایمان قلمداد می کردند. گفتنی است که مراد از «ءامنا» به قرینه آیه 59 ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 13، 12، 10، 6، 5، 1

1 - اهل کتاب، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) را، همچون فرزندان خویش، می شناختند.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

مرجع ضمیر «یعرفونه»، به قرینه آیه قبل (أوحی إلی ..) پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

ص: 115

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون أن مع الله آلهة أخرى .. الذين آتینهم الكتب يعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

6 - عناد و لجاجت اهل کتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذين آتینهم الكتب يعرفونه كما يعرفون أبناءهم .. فهم لا يؤمنون

10 - ایمان نیاوردن اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناشی از تباه کردن جانهایشان است.

الذين آتینهم الكتب يعرفونه .. الذين خسروا أنفسهم فهم لا يؤمنون

12 - کتمان کنندگان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب، ایمان نخواهند آورد.

الذين آتینهم الكتب يعرفونه .. فهم لا يؤمنون

13 - عن أبي عبد الله (ع) قال: هذه الآيه نزلت في اليهود و النصارى يقول الله تبارك و تعالى: «الذين آتینهم الكتاب - یعنی التوراه و الإنجیل - يعرفونه - یعنی رسول الله (صلی الله علیه و آله) .. لأن الله عز و جل قد أنزل عليهم في التوراه و الإنجیل و الزبور صفه محمّد (صلی الله علیه و آله) ... و مبعثه ...»

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 11

11 - ایمان نیاوردن اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مخالفت آنان با حضرت، امری شبیه افکن در دلهای مردم بوده است.

و الذين آتینهم الكتب يعلمون أنه منزل من ربك بالحق فلا تكونن من الممترین

ظاهراً آیه شریفه در مقام رفع تردیدی است که از ناحیه ایمان نیاوردن اهل کتاب در دلهای برخی ایجاد می گشت. با این بیان که آنان حقانیت قرآن را می دانند، ولی به جهت دیگری آن را انکار می کنند، پس مسلمانان نباید به سبب ایمان نیاوردن آنان به خود شک راه دهند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 157 - 11

11 - امی بودن پیامبر (صلی الله علیه و آله) (درس نخواندن و خط نوشتن) نشانه حقانیت رسالت او و علامتی پیشاروی اهل کتاب

برای شناسایی او به پیامبری و رسالت

الرسول النبي الأُمِّي الذي يجدونه مكتوبا عندهم

جمله «یجدونه . . .» راهنمای این معناست که صفات ذکر شده در آیه، نشانهایی است که خداوند برای اهل کتاب بیان داشته تا به وسیله آنها پیامبر موعود را شناسایی کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن ، در ادعای واهی و نادرست اهل کتاب و مشرکان ، مصداق « بینه » نبوده و برهان درخواستی آنان را تأمین نمی کردند .

ص: 116

لم يكن .. منفكين حتى تأتيهم البيئه ... و ما تفرق الذين أوتوا الكتب إلا

این آیه، تسلائی خاطری است برای پیامبر(صلی الله علیه و آله) در برابر کافرانی که حتی پس از مشاهده آن حضرت و قرآن، هنوز خود را منتظر «بیئه» قلمداد می کردند و بیان می کند که در گذشته نیز کافران همین رویه را داشتند و آمدن بیئه برای آنان اثری نداشت.

91- اهل کتاب و مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 6

6 - حسادت اهل کتاب بر مسلمانان ، ریشه در اعماق جان ایشان داشت .

حسداً من عند أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 1,2,4,6

1 - محاجه و گفتگوی اهل کتاب با مسلمانان صدر اسلام درباره خداوند

قل أتحاجوننا فی الله

آیات قبل و بعد گویای این است که: مراد از محاجه یهود و نصارا درباره خداوند، محاجه درباره اسلام و بعثت پیامبر بوده است؛ البته به گونه ای که به محاجه درباره خداوند و شؤون او باز می گشته است. همانند این ادعا که محمد(صلی الله علیه و آله) از نژاد عرب است و پیامبران باید از نژاد بنی اسرائیل باشند.

2 - بحث و گفتگوی اهل کتاب با مسلمانان درباره خداوند ، محاجه ای نابجا و بی ثمر

قل أتحاجوننا فی الله

استفهام در «أتحاجوننا ..» انکار توییخی است؛ یعنی، چرا درباره خدا با ما بحث و گفتگو می کنید؟

4 - اعتقاد اهل کتاب و مسلمانان به ربوبیت خدای یکتا، از دلایل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خدا و شؤون او (برانگیختن پیامبران)

أتحاجوننا فی الله و هوربنا وربکم

جمله «و هوربنا ..» حالیه است و بیانگر وجه توییخ و اعتراض به اهل کتاب می باشد؛ یعنی، معقول نیست که درباره خدا و شؤون او با ما بحث کنید؛ زیرا او همان گونه که پروردگار شماست، پروردگار ما نیز هست. اگر از نژاد شما پیامبری می فرستد، قادر است از نژاد عرب

نیز پیامبری را مبعوث کند.

6 - منوط نبودن تقرب به خدا ، به طایفه و نژادی خاص دلیل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خداوند و شؤون او (همانند گزینش پیامبران)

أتجاجوننا فى الله . . . و لنا أعملنا و لكم أعملكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 69 - 1,2,3,4,5,7

1 - آرزو و تلاش گروهی از اهل کتاب ، برای گمراه کردن مسلمانان

ص: 117

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ

2 - یأس اهل کتاب از گمراه ساختن مؤمنان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) *

لَوْ يُضِلُّوكُمْ

3 - افشای سوءنیت اهل کتاب نسبت به مؤمنان ، از سوی خداوند

وَدَّتْ . . . لَوْ يُضِلُّوكُمْ

4 - هشدار خداوند به مؤمنان در مورد تلاش اهل کتاب برای گمراه سازی آنان

وَدَّتْ . . . لَوْ يُضِلُّوكُمْ

5 - آن گروه از اهل کتاب که برای گمراه ساختن مسلمانان می کوشیدند ، در واقع خویش را گمراه تر ساخته اند ؛ بی آنکه خود بفهمند .

وَدَّتْ . . . لَوْ يُضِلُّوكُمْ وَ مَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَ مَا يَشْعُرُونَ

7 - بی اثر بودن تلاش اهل کتاب ، برای گمراه کردن مؤمنان صدر اسلام

وَ مَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 11 ، 8

8 - تصمیم عالمان اهل کتاب بر گمراه ساختن مسلمانان

وَ يَرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ

11 - سوء استفاده علمای یهود و دانشمندان اهل کتاب از علم و مقام خویش برای گمراهی مسلمانان

الْمَ تَرَى الَّذِينَ . . . أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 2

2 - تغییر موضع ، با اظهار ایمان و کفر مکرر ، توطئه اهل کتاب برای تضعیف عقاید مسلمانان

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ءَامَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا . . . وَ لَأُيَسِّرَنَّ لَهُمْ سَبِيلًا

در شأن نزول آیه آمده است که گروهی از اهل کتاب، در حضور مسلمانان اظهار ایمان می کردند و برای القای شبهه در بین ایشان، دوباره کافر می شدند و کفر خویش را معلول نادرستی اسلام قلمداد می کردند تا از این طریق بذر تردید و شک را در دل مسلمانان پاشند و بارور کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 59 - 11، 9، 4، 1

1 - انتقاد نابجای اهل کتاب و ناخرسندی بی دلیل آنان از مسلمانان

قل یا اهل الکتاب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّٰه

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مقابله با موضعگیری های مغرضانه اهل کتاب نسبت به مسلمانان

قل یا اهل الکتاب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّٰه

9 - باور و اعتقاد مسلمانان به فسق اکثریت اهل کتاب ، عامل انتقاد نابجا و ناخرسندی بی دلیل آنان از اهل ایمان

ص: 118

هل تتقمون منا الا ان ءامنا بالله . . . و ان اكثركم فسقون

بدان احتمال که «ان اکثرکم» عطف بر «الله» باشد، یعنی «امنا بان اکثرکم فاسقون».

11 - فسق و تبهکاری اهل کتاب ، از عوامل وادار کننده آنان به انتقاد از مسلمانان

قل یا هل الکتب هل تتقمون منا الا . . . و ان اکثرکم فسقون

برداشت فوق بر این مبناست که «ان اکثرکم . . .» به تقدیر لام، مفعول له برای «هل تتقمون» باشد. در این صورت «ان اکثرکم . . .» عطف بر محذوف است. یعنی «انما تتقمون ما ایماننا بالله . . . لکذا و کذا و لان اکثرکم فاسقون» و یا عطف گرفته شود بر «ان ءامنا» در صورتی که «ان ءامنا» خود بیانگر علت باشد؛ یعنی: ما تتقمون منا دیننا و صلاتنا الا لایماننا و لان اکثرکم فاسقون.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 61 - 4,9

4 - تظاهر به اسلام ، شیوه گروهی از اهل کتاب برای فریب مسلمانان و ضربه زدن به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا . . . و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

جمله «الله اعلم بما كانوا یکتُمون» با توجه به دشمنی اهل کتاب با مسلمانان، می رساند که آنان در تظاهر به اسلام اهداف پلیدی را تعقیب می کردند و آن از بین بردن اسلام بوده است.

9 - اهل کتاب مورد تهدید و هشدار خداوند به خاطر برخورد منافقانه آنان با مسلمانان

و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

هدف از بیان آگاهی کامل خدا به اسرار پلید گروهی از اهل کتاب، می تواند تهدید آنان به رسوایی در دنیا و عذاب الهی در آخرت باشد.

92- اهل کتاب و مسلمانان صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 26

26 - اهل کتاب با جامعه مسلمانان صدر اسلام برخورد و حشر و نشر نداشتند .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی الله بأمره إن الله علی کل شیء قدير

93- اهل کتاب و موسی (ع)

3 - عناد، لجاجت و بهانه جویی، ریشه درخواست های بی جای اهل کتاب از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع)

فقد سألوا موسى أكبر من ذلك... فأخذتهم الصعقة بظلمهم

لحن مذمت آمیز آیه در بیان خواستهای اهل کتاب، می رساند که آنان نه به خاطر حق جویی بلکه از سر بهانه جویی و عنادورزی

چنین تقاضاهایی را مطرح می کرده اند.

94- اهل کتاب و مومنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 2

2 - نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر انتقاد آنان از ایمان مؤمنان به خدا، قرآن و کتب آسمانی

قل یا اهل الکتاب هل تنقمون منا الا ان ءامننا باللّه . . . و ما أنزل من قبل

95- اهل کتاب و مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 15

15 - بدخواهی، توطئه گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . صدورهم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 13، 2، 4

2 - اهل کتاب خود مبتلا به رفتاری بدتر از آنچه برای مؤمنان، ناروا می پنداشتند .

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک مثوبه عند اللّه

مشارالیه «ذلک» می تواند ایمان مؤمنان به تمامی انبیا و کتب آسمانی که در آیه قبل مطرح شده است، باشد. بر این تقدیر قرآن برای ممانعت با اهل کتاب می گوید بر فرض که ایمان مؤمنان به قرآن و دیگر کتب آسمانی ناروا باشد - که نیست - اعمال و رفتار خودتان بسیار بدتر و شنیع تر است، بنگرید چه ها کرده اید.

4 - تاریخ اهل کتاب آکنده از گناهانی پلیدتر از گناه ایرادشان بر اهل ایمان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک

بنابر اینکه ذلک اشاره باشد به ایراد اهل کتاب به مؤمنان که از جمله «اهل تنقمون» استفاده می شود؛ یعنی ایراد اهل کتاب به مؤمنان

زشت و گناه است و از آن بدتر، اعمالی است که برای آنها در این آیه ذکر شده است.

13 - گرفتاران به لعنت و غضب خدا، مسخ شدگان و طاغوت پرستان اهل کتاب خود سزاوار استهزا و نه مؤمنان به خدا و کتب آسمانی

الذین اتخذوا دینکم هزواً .. منهم القرده و الخنازیر و عبد الطغوت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 120

1 - گروهی از اهل کتاب در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان، به دروغ مدعی ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتُمون

با توجه به آیه 57، 58 که اهل کتاب را استهزا کننده اسلام و نماز معرفی کرده بود، معلوم می شود تنها گروهی از آنان نزد مسلمانان، خود را اهل ایمان قلمداد می کردند. گفتنی است که مراد از «ءامنا» به قرینه آیه 59 ایمان به خدا، قرآن و دیگر کتب آسمانی است.

2 - نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر برخورد منافقانه آنان با اهل ایمان

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا و قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به

96- اهل کتاب و نبوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 1

1 - اطمینان اهل کتاب به نبوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) همانند اطمینان آنان به فرزندی پسرانشان بود .

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم

ظاهر این است که مراد از ضمیر مفعولی در «یعرفونه» پیامبر (صلی الله علیه و آله) می باشد؛ گرچه این احتمال نیز وجود دارد که آن ضمیر به تغییر قبله باز گردد. از آن جا که «مشبه به» فرزندان می باشد، این احتمال قوی به نظر نمی رسد؛ زیرا تشبیه شناخت قبله به شناخت فرزندان، تناسب چندانی ندارد.

97- اهل کتاب و نزول قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 9

9 - اهل کتاب (عالمان یهود و نصارا) آگاه به حقانیت قرآن و نزول آن از جانب خدا

و الذین ءاتینهم الکتب یعلمون أنه منزل من ربک بالحق

98- اهمیت اتقان کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- هر کتابی ، شایسته است که استوار و متقن و حکیمانه باشد .

الکتب الحکیم

ص: 121

وصف قرآن کریم به عنوان کتاب حکیم، می تواند رهنمودی به نکته یاد شده باشد.

99- اهمیت تعلیم کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - جمعه - 62 - 2 - 6

6 - تلاوت آیات الهی ، تزکیه نفوس و تعلیم کتاب و حکمت ، اصول و محور های برنامه رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در هدایت خلق

یتلوا علیهم آیته و یزکیهم و یعلمهم الکتب و الحکمه

100- اهمیت حکمت کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 2 - 7

7 - هر کتابی ، شایسته است که استوار و متقن و حکیمانه باشد .

الکتب الحکیم

وصف قرآن کریم به عنوان کتاب حکیم، می تواند رهنمودی به نکته یاد شده باشد.

101- ایمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 17، 14

14 - ایمان اهل کتاب به اسلام ، به خیر و صلاح آنان

و لو امن من اهل الکتب لکان خیراً لهم

بنابر اینکه منظور از ایمان، ایمان به اسلام باشد.

17 - عدم پابندی اهل کتاب به آیین خویش

و لو امن من اهل الکتب لکان خیراً لهم

متعلق ایمان در «لوا من» به قرینه صدر آیه، ایمان به خدا و ایمان به لزوم امر به معروف و نهی از منکر است، بنابراین مقصود از ایمان نداشتن اهل کتاب، ایمان در مرحله عمل است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 2

2 - گرایش و ایمان برخی اهل کتاب و علمای یهود به جبت (معبودی غیر از خدا) و طاغوت

ص: 122

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

«جبت» در لغت به معنای هر چیزی است که در آن خیری نباشد و نیز به معبودی غیر از خدا گفته می شود.

102- ایمان اهل کتاب صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 52 - 1

1 - ایمان آوردن برخی از اهل کتاب صدر اسلام به قرآن

الذین ءاتینهم الكتب . . . به يؤمنون

عبارت «الذین آتیناهم الكتاب» اشاره به گروهی از اهل کتاب دارد؛ نه همه آنان، زیرا بدیهی است که همه اهل کتاب در صدر اسلام به قرآن ایمان نیاوردند.

103- بت پرستی در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 7

7 - گرایش گروهی از اهل کتاب به بت پرستی و عبادت غیر خدا

و عبد الطغوت

طاغوت از ماده «طغی» به معنای طغیانگر و متجاوز است و اهل لغت آن را بر شیطان، بت و سران کفر و ضلالت اطلاق کرده اند.

104- بدخواهی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 15

15 - بدخواهی، توطئه گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . صدورهم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

105- بر خورد اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مانده - 5 - 61 - 2

ص: 123

2 - نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر برخورد منافقانه آنان با اهل ایمان

و إذا جاءوكم قالوا آمنا و قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به

106- برخورد با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 87 - 7

7 - لزوم طرد مرتدان و کافران آگاه از اهل کتاب ، و برخورد شدید با آنان *

اولئك جزاؤهم انّ عليهم لعنة الله و الملائكة و الناس اجمعين

بنابراینکه «ان عليهم لعنه . . و الناس اجمعين»، جمله انشائی به صورت خبر باشد. یعنی مردم باید آنان را طرد کنند.

107- بهانه جویی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 3،21

3 - عناد ، لجاجت و بهانه جویی ، ریشه درخواست های بی جای اهل کتاب از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع)

فقد سألوا موسى أكبر من ذلك . . فأخذتهم الصعقة بظلمهم

لحن مذمت آمیز آیه در بیان خواسته های اهل کتاب، می رساند که آنان نه به خاطر حق جویی بلکه از سر بهانه جویی و عنادورزی چنین تقاضاهایی را مطرح می کرده اند.

21 - دلجویی و حمایت خداوند از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، در برابر بهانه جویی ها و گزافگویی های اهل کتاب

يسئلك اهل الكتب ان تنزل عليهم . . و آتينا موسى سلطناً مبيناً

بیان گرفتاری یهودیان بهانه جو برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منظور دلجویی و وعده حمایت از آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 1 - 98 - 12

12 - ادعای نبودن برهانی روشن بر حقانیت اسلام ، بهانه اهل کتاب و مشرکان ، در امتناع از پذیرش آن

لم يكن الذين كفروا.. منفكين حتى تأتيهم البيئه

108- بي ارزشي ايمان اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

7 - توبه - 9 - 29 - 2

ص: 124

2 - ایمان اهل کتاب به خدا و رستاخیز، ایمانی غیر واقعی و بی ارزش در بینش الهی

الذین لا یؤمنون باللّٰه ولا بالیوم الآخر . . . من الذین أوتوا الکتب

با اینکه اهل کتاب (یهود و نصارا) پیروان شرایع الهی بوده و به خدا و روز رستاخیز ایمان داشتند، نسبت داده شدن بی ایمانی به ایشان از سوی خدا می تواند بیانگر مطلب فوق باشد.

109- بی اعتنایی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 12

12 - اهل کتاب ، به نماز و زکات در آیین خویش ، بی اعتنا بودند .

و ما تفرّق الذین أوتوا الکتب . . . و ما أمرُوا إلاّ... و یقیموا الصلوه و یؤتوا

110- بی انصافی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 13

13 - اکثریت اهل کتاب مردمی بسیار خودخواه و بی انصاف

هل تتقمون منا الا ان ءامنا باللّٰه . . . و ان اکثرکم فسقون

جمله «و ان اکثرکم» می تواند جمله حالیه و غرض از آن اثبات کمال بی انصافی اهل کتاب باشد، یعنی ای اهل کتاب با وجود اینکه خود فاسق و تبهکار هستید، بر ما بدلیل ایمانمان که برترین ارزشها و معقول ترین باورها است ایراد می گیرید؟!

111- بی ایمانی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 5,6

5 - اهل کتاب ، فاقد انگیزه کافی برای ایمان و تقوا

و لو ان أهل الکتب ءامنوا و اتقوا

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که ایمان و تقواییبستگی از اهل کتاب امری بعید است.

6- اهل كتاب در عصر پيامبر (صلى الله عليه وآله) مردمى بى ايمان و فاقد تقوا

ولوان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا

ص: 125

112- بی تقوایی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 5,6

5 - اهل کتاب ، فاقد انگیزه کافی برای ایمان و تقوا

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا

بیان شرط با کلمه «لو» حکایت از آن دارد که ایمان و تقوای پیشگی از اهل کتاب امری بعید است.

6 - اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) مردمی بی ایمان و فاقد تقوا

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا

113- بیش اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 10,11

10 - تلاش تبلیغاتی اهل کتاب علیه اسلام و مسلمانان ، حتی در دیدگاه خودشان نیز ریشه مکتبی و دینی نداشت . *

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ .. . مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من عند أنفسهم» متعلق به «وَدَّ كَثِيرًا» باشد؛ یعنی، اهل کتاب از پیش خود و نه از روی احساس مسؤولیت دینی، در صدد بازگرداندن مسلمانان از اسلام بودند.

11 - ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) حتی در دیدگاه اهل کتاب ارزشمند بوده و کمال محسوب می شده است .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كَفَارًا حَسَدًا

برانگیخته شدن حسد در انسان به هنگامی است که محسود را برخوردار از نعمتی مادی یا کمالات انسانی ببیند. بنابراین در نظر اهل کتاب - که بر ایمان مسلمانان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) رشک می بردند - باید ایمان، نعمت و کمالی ارجمند می بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 29 - 2

2 - اهل کتاب ، بر این باور بودند که آنان تنها قوم صاحب فضیلت و شایسته نبوت اند .

لئلا يعلم أهل الكتب ألا يقدر على شيء

114- پاداش مؤمنان اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

13 - قصص - 28 - 54 - 2، 1

1 - وعده دوبار اجر (اجر مضاعف) از سوی خداوند ، به ایمان آوردگان از اهل كتاب

الذين ءاتينهم الكتب .. أولئك يؤتون أجرهم مرتين

ص: 126

مفسران، تعبیر «مَرْتِن» را کنایه از اجر مضاعف دانسته اند.

2 - صبر و بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب، در برابر فشار های هم کیشان سابق خود و نیز تحمل آزار های مشرکان، عامل برخوردار شدن آنان از اجر دو برابر الهی

أُولَئِكَ يُؤْتُونَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

«باء» در «بما صبروا» سببیه و «ما» مصدریه است؛ یعنی، «بسبب صبرهم». گفتنی است در این که اشخاص مورد بحث در برابر چه چیزی از خود صبر و تحمل نشان دادند، چند نظر اظهار شده است؛ از جمله آنها صبر آنان در برابر فشار اهل کتاب و مشرکان می باشد. برداشت یاد شده بر پایه همین احتمال است.

115- پروردگار اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 3

3 - خداوند، پروردگار همگان (مسلمانان، اهل کتاب و...) است.

و هوربنا وربکم

116- پوچی ادعای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 4 - 98 - 8

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و قرآن، در ادعای واهی و نادرست اهل کتاب و مشرکان، مصداق «بینه» نبوده و برهان درخواستی آنان را تأمین نمی کردند.

لَمْ يَكُنْ لَكُمْ مَنفَكٌ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ... وَ مَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكُتُبَ إِلَّا

این آیه، تسلائی خاطری است برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برابر کافرانی که حتی پس از مشاهده آن حضرت و قرآن، هنوز خود را منتظر «بینه» قلمداد می کردند و بیان می کند که در گذشته نیز کافران همین رویه را داشتند و آمدن بینه برای آنان اثری نداشت.

117- پیروی از کتاب هدایتگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 10

10 - تعهد پیامبر (صلی الله علیه و آله) به پیروی از کتابی برتر از قرآن و تورات، در صورت ارائه آن از سوی کافران

قل فاتوا بکتب . . . أتبعه

عبارت «أتبعه» جواب برای شرط محذوف است؛ یعنی، «إن تأتوا بکتاب أهدی منها أتبعه؛ اگر کتابی هدایتگر بیاورید، من از آن

ص: 127

پیروی خواهیم کرد».

118- پیشنهاد ارائه کتاب هدایتگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 49 - 9

9- پیشنهاد آوردن کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات ، به کافران حق ستیز از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) و به فرمان خداوند

قل فأتوا بكتب . . . هو أهدى منهما

119- تاریخ اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 4

4- تاریخ اهل کتاب آکنده از گناهای پلیدتر از گناه ایرادشان بر اهل ایمان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک

بنابر اینکه ذلک اشاره باشد به ایراد اهل کتاب به مؤمنان که از جمله «اهل تقمون» استفاده می شود ؛ یعنی ایراد اهل کتاب به مؤمنان زشت و گناه است و از آن بدتر، اعمالی است که برای آنها در این آیه ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 4

4- موقعیت ممتاز و برجسته اهل کتاب در جامعه عرب عصر بعثت

و سئل من أرسلنا من قبلک من رسلنا

حکم قرار دادن اهل کتاب درباره شرک و توحید، نشانی از موقعیت برجسته آنان دارد.

120- تاریخ کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 79 - 15

15 - وجود کتاب و صنعت کتابت در عصر بعثت

يکتبون الکتب بأیدیهم

ص: 128

121- تبلیغ اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 10

10 - تلاش تبلیغاتی اهل کتاب علیه اسلام و مسلمانان ، حتی در دیدگاه خودشان نیز ریشه مکتبی و دینی نداشت . *

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ .. . مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ

برداشت فوق مبتنی بر این است که «من عند أنفسهم» متعلق به «وَدَّ كَثِيرًا» باشد؛ یعنی، اهل کتاب از پیش خود و نه از روی احساس مسؤولیت دینی، در صدد بازگرداندن مسلمانان از اسلام بودند.

122- تجاوزگری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 17

17 - عصیان اهل کتاب (یهود) و تجاوز مداومشان ، باعث کفرشان به آیات الهی و کشتن پیامبران

ذَلِكْ بَأْتِهِمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ .. . ذَلِكْ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

بنابر اینکه مشارالیه «ذَلِكْ بِمَا عَصَوْا»، کفر به آیات الهی و کشتن پیامبران باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 2

2 - برخی از اهل کتاب ، منکر آیات الهی ، قاتل انبیا و اهل عصیان و تعدی و برخی دیگر پذیرای طاعت خدا ، اهل تلاوت آیات الهی و سجده کننده در پیشگاه او هستند .

ذَلِكْ بَأْتِهِمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ .. . لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ ... وَهُمْ يَسْجُدُونَ

123- تجاوزگری در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 1,2,3,6,7

1 - حرکت آشکار و بدون پرده پوشی اهل کتاب معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گناه ، تجاوز و حرام خواری

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم و العدوان و اكلهم السحت

«تری» (می بینی و مشاهده می کنی) دلالت می کند که اهل کتاب به طور آشکارا و علنی مرتکب آن اعمال ناروا می شدند.

2- پیامبر (صلی الله علیه و آله)، شاهد شتاب بسیاری از اهل کتاب در گناه، تجاوزگری و حرام خواری

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم و العدوان و اكلهم السحت

«السحت» در لغت به معنای حرام است.

3- مسابقه و پیشی جستن در ارتکاب گناه، تجاوز و حرام خواری، شیوه بسیاری از اهل کتاب در عصر بعثت

ص: 129

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم و العدوان و اكلهم السحت

1 - «يسرعون» (از مصدر) «سارعه» می تواند به معنای پیشی جستن از یکدیگر باشد. 2 - فعل مضارع «يسرعون» دلالت می کند که ارتکاب این اعمال شیوه آنان بوده و به طور مستمر انجام می داده اند، جمله «كانوا يعملون» نیز دلالت بر این معنا دارد.

6 - رواج گسترده تر تجاوز، حرام خواری و رشوه گیری در بین اهل کتاب نسبت به دیگر گناهان

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم و العدوان و اكلهم السحت

بدان احتمال که ذکر تجاوز و حرام خواری پس از «اثم» برای رساندن این معنا باشد که این دو گناه در بین اهل کتاب رواج بیشتری داشته است.

7 - رواج گناه و تجاوز و حرام خواری در بین اهل کتاب، نمودی از فسق آنان

و إن اکثرکم فسقون... و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم و العدوان

به مقتضای ارتباط بین آیات این بخش از سوره می توان گفت: آیه مورد بحث با بیان مصداق و نمونه هایی از فسق اهل کتاب برای اثبات «ان اکثرکم فسقون» استدلال کرده است.

124- تجاهل علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 9

9 - عالمان اهل کتاب، علی رغم یافتن ویژگی های پیامبر (صلی الله علیه و آله) در تورات، خود را بی خبر از آنها نشان می دادند.

نبذ فريق... كتب الله وراء ظهورهم كانوا لا يعلمون

متعلق «لا يعلمون» ویژگیهای پیامبری است که تورات بعثت وی را بشارت داده است.

125- تحریفگری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 17

17 - امام باقر (ع) به سعد الخیر نوشت: «... و كان من نبذهم الكتاب إن اقاموا حروفه و حرفوا حدوده فهم يروونه و لا يروونه... و كان من نبذهم الكتاب ان و لوّه الذين لا يعلمون فاوردوهم الهوى و اصدروهم الى الردى و غيروا عرى الدين»

از مواردی که آنان (اهل کتاب) کتاب الهی را پشت سر انداختند، این بود که: ظاهر کتاب را حفظ کردند و حدود آن را تحریف نمودند؛ و ظاهر آن را نقل می کردند و به آن عمل نمی کردند . . . و از موارد دیگر پشت سر انداختن کتاب توسط آنان این بود که کسانی را متولی کتاب می کردند که از کتاب خدا چیزی نمی دانستند و در نتیجه مردم را به هوای خویش سوق داده آنان را به پستی می کشاندند و دستگیره های دین را تغییر می دادند».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 10، 9

ص: 130

9 - اعتقاد به مصوبیت از خلود در عذاب ، دروغی که اهل کتاب ، آن را ساخته و خود را فریب دادند .

و غرهم فی دینهم ما کانوا یفترون

10 - دروغپردازی و بدعتگذاری در دین ، شیوه اهل کتاب

و غرهم فی دینهم ما کانوا یفترون

از ماضی استمراری «ما کانوا» چنین استفاده شده است که بدعتگذاری شیوه مستمر آنان شده بود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 25 - 1

1 - تهدید اهل کتاب از سوی خداوند ، به لحاظ کفرشان به آیات الهی ، قتل پیامبران و عدالتخواهان و افترایشان در دین

قالوا لن تمسنا النار . . . فکیف اذا جمعناهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 7، 6، 4، 1

1 - تحریف تورات و انجیل و بدعت در دین ، توسط گروهی از اهل کتاب (عالمان آنان)

و انّ منهم لفريقاً یلون السننهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب

4 - فریبکاری گروهی از اهل کتاب با سعی در تحریف کتب آسمانی

و انّ منهم لفريقاً . . . لتحسبوه من الکتاب

6 - برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای فریب مردم ، دست نوشته خود را همانند کتاب خدا تلاوت می کردند .

و انّ منهم لفريقاً یلون السننهم بالکتاب لتحسبوه من الکتاب

7 - تلاش برخی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای انحراف مسلمانان ، با قلمداد کردن نوشته های خود به عنوان تورات و انجیل

و انّ منهم لفريقاً . . . لتحسبوه من الکتاب

از ظاهر «لتحسبوه» که باید خطاب به مؤمنان و مسلمانان باشد استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 4

4 - لزوم متارکه جنگ با اهل کتاب ، در صورت پرداخت جزیه و تسلیم شدن ایشان در برابر حکومت اسلامی

قتلوا الذین لا یؤمنون . . . من الذین أوتوا الکتب حتی یعطوا الجزیه عن ید و هم صغرو

127- ترک زکات اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 131

5 - اہل کتاب و مشرکان، در صورت خودداری از پذیرش اسلام، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند.

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوة و يؤتوا الز

128- ترک نماز اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - اہل کتاب و مشرکان، در صورت خودداری از پذیرش اسلام، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند.

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوة و يؤتوا الز

129- تظاهر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - ضرورت هشیاری مؤمنان در برابر اهل کتاب به هنگام تظاهر آنان به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتمون

7 - خداوند دانایتر از خود اهل کتاب به اسرار پلید آنان در تظاهر به اسلام

و الله اعلم بما كانوا يكتمون

«اعلم» به معنای دانایتر است. و چون هیچکس جز اهل کتاب به نیت پلیدشان آگاهی نداشت، بنابراین مفضل علیه کلمه «اعلم» خود اهل کتاب هستند؛ یعنی «الله اعلم من انفسهم بما كانوا يكتمون».

130- تعالیم آسمانی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - فرمان ها و معارف نازل شده بر اهل کتاب ، در کنار تورات و انجیل ، جلوه ای از ربوبیت خداوند

حتّی تَقِیمُوا التَّوْرِیْهَ وَ الْاِنْجِیْلَ وَ مَا اَنْزَلَ الْیَکْمَ مِنْ رَبِّکُمْ

ص: 132

131- تعدد کتاب آسمانی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 1

1 - حضرت ابراهیم و موسی (ع) ، دارای نوشته هایی متعدد و نسخه هایی مکتوب از تعالیم آسمانی

صحف ابرهیم و موسی

132- تعدد کتاب آسمانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 1

1 - حضرت ابراهیم و موسی (ع) ، دارای نوشته هایی متعدد و نسخه هایی مکتوب از تعالیم آسمانی

صحف ابرهیم و موسی

133- تعلیم کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 164 - 7

7 - تلاوت آیات الهی ، تزکیه نفوس و تعلیم کتاب و حکمت ، سرلوحه برنامه ها و مسؤولیت های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

اذا بعث فیهم رسولا . . . یتلوا علیهم ءایته و یرزقهم و یعلمهم الکتب و الحکمه

134- تعلیم کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 2،7

2 - تلاوت آیات الهی ، تعلیم کتاب آسمانی ، آموزش حکمت (معارف و احکام دین و . . .) و پاکسازی نسل ابراهیم و اسماعیل (ع)

از آلودگی ها و ناخالصی ها ، از ویژگی های پیامبری که ابراهیم و اسماعیل (ع) خواستار بعثت او بودند .

ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا علیهم ءایتک و یعلمهم الکتب و الحکمه و یرزقهم

7 - تلاوت آیات خدا، تعلیم کتاب آسمانی، آموزش حکمت و پاکسازی مردم از آلودگی ها، از وظایف پیامبران و از اهداف بعثت ایشان است.

یتلوا علیهم ءایتک و یعلمهم الکتب و الحکمه و یرزقهم

ص: 133

135- تفرقه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 4 - 4

4 - دریافت کنندگان کتاب آسمانی در عصر های گذشته ، به رغم دستیابی به برهان روشن ، فرقه فرقه گشته و دارای مکاتب گوناگون شدند .

و ما تفرّق الذین أوتوا الكتب إلا من بعد ما جاءتهم البیّنه

136- تکالیف اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 3

3 - اهل کتاب [در حاکمیت اسلام] محکوم به پرداخت جزیه اند .

الذین أوتوا الكتب حتی يعطوا الجزیه عن ید و هم صغرون

137- تکبر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 13

13 - اهل کتاب به دروغ ، برتری خویش را بر غیر همکیشان خود و نیز جواز تصرف در اموال آنان را به خدا نسبت می دادند .

ذلک بانّهم قالوا لیس علینا فی الامین سییل و یقولون علی اللّٰه الکذب

138- تمایلات اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 48 - 17

17 - خداوند بر حذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات اهل کتاب و عدول از حق (احکام قرآن) در قضاوت

فاحکم .. و لا تتبع اهواءهم عما جاءک من الحق

کلمه «عن» در «عما جاءک» می‌رساند که معنای عدول در «لاتتبع» تضمین شده است. یعنی لاتعدل عن الحق متبعاً أهواءهم.

ص: 134

139- تملق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 13

13 - عذابی دردناک در انتظار عالمان اهل کتاب به جهت کتمان حقایق و انتظار چاپلوسی و ستایش بیجا

لا تحسبنّ الذین .. بمفازه من العذاب

140- توبه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 89 - 5

5 - دعوت از اهل کتاب و مرتدان به توبه و گرایش به اسلام و بازگشت از انحراف

قوماً کفروا .. الا الذین تابوا

بنابراینکه مراد از «قوماً کفروا ..»، اهل کتاب نیز باشد که به حقانیت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) کفر ورزیدند.

141- نوحید اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 139 - 4

4 - اعتقاد اهل کتاب و مسلمانان به ربوبیت خدای یکتا، از دلایل نابجا بودن محاجه اهل کتاب با مسلمانان درباره خدا و شؤن او (

برانگیختن پیامبران)

أتحاجوننا فی الله و هوربنا وربکم

جمله «و هوربنا ..» حالیه است و بیانگر وجه توییخ و اعتراض به اهل کتاب می باشد؛ یعنی، معقول نیست که درباره خدا و شؤن او با

ما بحث کنید؛ زیرا او همان گونه که پروردگار شماست، پروردگار ما نیز هست. اگر از نژاد شما پیامبری می فرستد، قادر است از نژاد عرب

نیز پیامبری را مبعوث کند.

142- تورات در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - ایمان اهل کتاب به قرآن ، نشانه ارزشگذاری صحیح آنان نسبت به آیات الهی (تورات و انجیل)

انّ من اهل الكتب لمن يؤمن بالله و .. لا يشترون بايات الله ثمناً قليلاً

ص: 135

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 24

24 - هشدار خداوند به توطئه گران اهل کتاب و تهدید آنان به پاسخی مناسب

حتى يأتي الله بأمره إن الله على كل شيء قدير

در برداشت فوق، جمله «إن الله...» در ارتباط با حکم جهاد - که از «يأتي الله بأمره» استفاده می شود - ملاحظه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 9، 2، 1

1 - تظاهر به پذیرش اسلام و قرآن و سپس کفر به آن دو، از راه های آمیختن حق به باطل توسط اهل کتاب

يا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل .. و طائفه من اهل الكتاب

به نظر می رسد جمله «و قالت طائفه ..»، پس از «لم تلبسون»، ذکر مصداقی برای تلبیس حق به باطل باشد.

2 - توصیه گروهی از اهل کتاب به دیگران مبنی بر ایمان به قرآن در اول روز و کفر به آن در آخر روز، به منظور بازگشت مؤمنان از اسلام

و قالت طائفه من اهل الكتاب .. لعلهم يرجعون

بنابراینکه «وجه النهار»، متعلق به «امنوا» و «اخره»، متعلق به «اکفروا» باشد.

9 - هشدار خداوند به مؤمنان، نسبت به تلاش منافقانه اهل کتاب و دشمنان اسلام

و قالت طائفه .. لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 7

7 - فعالیت پنهانی اهل کتاب علیه مسلمانان *

والله شهيد على ما تعملون

به نظر می رسد جمله «والله شهيد ..» (خدا آگاه به اعمال شماست)، ناظر به اعمال پنهانی آنان علیه مسلمانان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 99 - 13

13 - هشدار خداوند به اهل کتاب ، در مورد برنامه های پنهانی آنان علیه اسلام و مؤمنان

قل یا اهل الکتاب . . . و ما اللّٰه بغافل عمّا تعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 15

15 - بدخواهی ، توطئه گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان ، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

ص: 136

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . صدورههم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 52 - 7

7 - همسویی اهل کتاب (علمای یهود) با کافران و مشرکان، تلاشی برای فراهم آوردن نیرو و یاور علیه مسلمانان *

الم تر الی الذین . . . و یقولون للذین کفروا . . . فلن تجد له نصیراً

جمله «فلن تجد له نصیراً» پس از بیان همسویی یهود با مشرکان، می تواند بیانگر این معنا باشد که یهودیان به منظور یاری طلبی علیه مسلمانان، با مشرکان همسو شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 2

2 - تغییر موضع، با اظهار ایمان و کفر مکرر، توطئه اهل کتاب برای تضعیف عقاید مسلمانان

إن الذین ءامنوا ثم کفروا ثم ءامنوا ثم کفروا . . . و لالیهدیهم سبیلاً

در شأن نزول آیه آمده است که گروهی از اهل کتاب، در حضور مسلمانان اظهار ایمان می کردند و برای القای شبهه در بین ایشان، دوباره کافر می شدند و کفر خویش را معلول نادرستی اسلام قلمداد می کردند تا از این طریق بذر تردید و شک را در دل مسلمانان پیاوردند و بارور کنند.

144- توطئه گران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 15، 17، 25

15 - خداوند، مسلمانان عصر بعثت را به عفو و گذشت از توطئه گران اهل کتاب فرا خواند.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره

«عفو» و «صفح» به معنای گذشت از خطا و گناه است. گفته شده «صفح» علاوه بر آن، دلالت بر سرزنش نکردن نیز دارد.

17 - خداوند، مسلمانان را به آمدن حکمی جدید درباره توطئه گران اهل کتاب (مبارزه با آنان) نوید داد.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره

مراد از «حتی یأتی اللہ بأمره» (تا آن گاه که خدا فرمان خویش را صادر کند)، به قرینه مقابله آن با عفو و گذشت، فرمان جهاد و مبارزه است.

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است.

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمره إن اللہ علی کل شیء قدیر

در برداشت فوق، جمله «إن اللہ ..» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملا-حظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سرناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

ص: 137

145- تهجد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 6

6 - گروهی از اهل کتاب که اطاعت خدا نمودند و به هنگام شب آیات الهی را تلاوت کردند و سجده به درگاهش نمودند ، از زمره صالحان هستند .

من اهل الكتب امه قائمه . . . و اولئك من الصالحين

146- تهدید اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 24

24 - هشدار خداوند به توطئه گران اهل کتاب و تهدید آنان به پاسخی مناسب

حتى يأتي الله بأمره إن الله على كل شيء قدير

در برداشت فوق، جمله «إن الله . . .» در ارتباط با حکم جهاد - که از «يأتي الله بأمره» استفاده می شود - ملاحظه شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 22

22 - اهل کتاب مورد تهدید خداوند به خاطر موضعگیری و مخالفتشان با تغییر قبله

و ما الله بغفل عما يعملون

«و ما الله . . .» کنایه از تهدید اهل کتاب به کیفرهای الهی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 4 - 13

13 - تهدید شدن اهل کتاب (یهود و نصارا) به عذاب سخت الهی ، در صورت کفر به آیات خداوند ، قرآن ، تورات و انجیل

نزل عليك . . . ان الذين كفروا ... لهم عذاب شديد

از شأن نزول به دست می آید که مورد آیه، اهل کتابند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 25 - 1

1 - تهدید اهل کتاب از سوی خداوند ، به لحاظ کفرشان به آیات الهی ، قتل پیامبران و عدالتخواهان و افترایشان در دین

قالوا لن تمسنا النار . . . فكيف اذا جمعناهم

ص: 138

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 111 - 3

3 - رویارویی اهل کتاب با مسلمانان و تهدید آنان به پیکار علیه مسلمانان

و إن یقتلوکم یولوکم الابدار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 151 - 6

6 - اهل کتاب در صورت انکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) و یا هر یک از رسولان الهی، به عذابی خوار کننده گرفتار خواهند شد.

أولئک هم الکفرون حقاً و أعتدنا للكفرین عذاباً مهیناً

به گفته مفسران، مصداق مورد نظر برای «للكفرین»، یهود و نصارا هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 9

9 - اهل کتاب مورد تهدید و هشدار خداوند به خاطر برخورد منافقانه آنان با مسلمانان

و الله اعلم بما کانوا یکتُمون

هدف از بیان آگاهی کامل خدا به اسرار پلید گروهی از اهل کتاب، می تواند تهدید آنان به رسوایی در دنیا و عذاب الهی در آخرت باشد.

147- تهدید علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 14

14 - عالمان اهل کتاب، مورد تهدید خداوند به خاطر کتمان حقایق آسمانی

و من أظلم ممن کتم شہده عنده من الله و ما الله بغفل عما تعملون

هدف از بیان آگاهی خدا و غفلت نداشتن از رفتار عالمان اهل کتاب، تهدید کردن آنان به کیفر و مجازات می باشد.

148- ثبت موجودات در کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 61 - 8

8 - همه موجودات زمین و آسمان - از کوچکترین آنها تا بزرگترینشان - در منظر خدا و احاطه علمی او بوده و در کتابی روشن درج شده اند .

وما یعزب عن ربك من مثقال ذره في الأرض ولا في السماء ولا أصغر من ذلك ولا أكبر

ص: 139

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 18

18 - اشیای بزرگ و کوچک عالم ، در کتاب مبین الهی ثبت اند .

و لا أصغر من ذلك و لا أكبر إلا فی کتب مبین

149- جایگاه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 3

3 - دستیابی اهل کتاب به جایگاه ارزشی خویش ، منوط به اقامه تورات ، انجیل و دیگر دستورات الهی است .

قل یا اهل الکتاب ... حتی تقيموا التوریه و الانجیل و ما أنزل الیکم من ربکم

150- جزیه از اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 3،8،10

3 - اهل کتاب [در حاکمیت اسلام] محکوم به پرداخت جزیه اند .

الذین أوتوا الکتاب حتی یعطوا الجزیه عن ید و هم صغرون

8 - زراره گوید : « قلت لأبی عبدالله (ع) : ما حد الجزیه علی اهل الکتاب ... ؟ فقال : ذاک إلی الامام أن يأخذ من کل انسان منهم ما شاء ... تؤخذ منهم علی قدر ما یطیقون ... فإن الله تبارک و تعالی قال : « حتی یعطوا الجزیه عن ید و هم صاغرون » و کیف یکون صاغرا و هو لا یکترث لِمَا یؤخذ منه ... » ;

به امام صادق (ع) گفتم: جزیه که بر اهل کتاب بسته می شود چه مقدار است؟ فرمود: این در اختیار امام است تا هر چه بخواهد از هر یک آنان بگیرد ... جزیه تا مقداری که توان دارند از آنها گرفته می شود ; ... زیرا خدای تبارک و تعالی فرمود: «تا اینکه جزیه را با دست خویش با خواری بپردازند» و چگونه خوار می شود کسی که نسبت به آنچه از او گرفته می شود بی تفاوت باشد ... » .

10 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است : « ... إنی لست آخذ الجزیه إلا من اهل الکتاب ... إن المجوس کان لهم نبی فقتلوه و کتاب أحرقوه ... » ;

... من جزیه نمی گیرم مگر از اهل کتاب ... مجوس ، دارای پیغمبر و کتاب بودند که پیغمبر خود را کشتند و کتاب را آتش زدند ... » .

151- جنبندگان در کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 6 - 6

6- نام و نشان هر جنبنده، مقدار و نوع روزی آن و نیز مکانی که باید در آن روزی داده شود، در کتابی ثبت شده است.

و ما من دابّه.. کل فی کتب

مضاف الیه کلمه «کل» محذوف است و جمله های پیشین گویای آن است؛ یعنی: «کل دابه و ما يتعلق بها فی کتاب مبین»

152- جهاد با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 1

1 - فرمان خدا به نبرد با اهل کتاب، به دلیل عدم ایمان آنان به خدا و آخرت و عدم پرهیزشان از محرمات الهی و پایبند نبودن به دین حق

قتلوا الذین لا يؤمنون... من الذین أوتوا الکتب

153- جهل اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 17

17 - ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فنبذوه... و اشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 58 - 10

10 - اهل کتاب و دیگر کافران به دلیل استهزای دین اسلام و احکام و شعایر آن، @مردمی نادان و بی خرد

اتخذوا دینکم هزواً... ذلک بانهم قوم لا یعقلون

برداشت فوق بر این مبناست که «لا یعقلون» فعلی لازم باشد، یعنی اهل کتاب و کافران، فاقد عقل و اندیشه کافی هستند. اسناد

«لا یعقلون» به «قوم» که حاکی از بافت خاص اجتماعی آنهاست، این معنی را تأیید می کند.

154- چشم پوشی از توطئه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 141

16 - ضرورت نادیده انگاشتن توطئه های اهل کتاب و پرهیز از درگیری با آنان ، حکمی موقت بود .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بامرہ

155- حرامخواری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 10

10 - نکوهش شدید خداوند از اهل کتاب ، بخاطر آلودگی آنان به گناه ، ستمگری و حرام خواری

یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت لبس ما کانوا یعملون

156- حرامخواری در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 1,2,3,6,7

1 - حرکت آشکار و بدون پرده پوشی اهل کتاب معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گناه ، تجاوز و حرام خواری

و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

«تری» (می بینی و مشاهده می کنی) دلالت می کند که اهل کتاب به طور آشکارا و علنی مرتکب آن اعمال ناروا می شدند.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شاهد شتاب بسیاری از اهل کتاب در گناه ، تجاوزگری و حرام خواری

و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

«السحت» در لغت به معنای حرام است.

3 - مسابقه و پیشی جستن در ارتکاب گناه ، تجاوز و حرام خواری ، شیوه بسیاری از اهل کتاب در عصر بعثت

و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

1 - «یسرعون» (از مصدر) «مسارعه» می تواند به معنای پیشی جستن از یکدیگر باشد. 2 - فعل مضارع «یسرعون» دلالت می کند که

ارتکاب این اعمال شیوه آنان بوده و به طور مستمر انجام می داده اند، جمله «کانوا یعملون» نیز دلالت بر این معنا دارد.

6- رواج گسترده تر تجاوز، حرام خواری و رشوه گیری در بین اهل کتاب نسبت به دیگر گناهان

و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

بدان احتمال که ذکر تجاوز و حرام خواری پس از «اثم» برای رساندن این معنا باشد که این دو گناه در بین اهل کتاب رواج بیشتری داشته است.

7- رواج گناه و تجاوز و حرام خواری در بین اهل کتاب، نمودی از فسق آنان

و إن اکثرکم فسقون... و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون

به مقتضای ارتباط بین آیات این بخش از سوره می توان گفت: آیه مورد بحث با بیان مصداق و نمونه هایی از فسق اهل کتاب برای اثبات «ان اکثرکم فسقون» استدلال کرده است.

ص: 142

157- حس گرای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 8

8 - اهل کتاب ، به ویژه یهود ، مردمی حسگرا و دارای بینشی مادی

یسئلك اهل الكتب ان تنزل عليهم كتاباً من السماء .. فقالوا ارنا الله

158- حسادت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 9

9 - حسادت و تجاوز ، عامل مخالفت اهل کتاب (یهود و نصارا) با دین مورد پذیرش خدا

و ما اختلف الذين اوتوا الكتاب .. بغياً بينهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 3

3 - حسد و عداوت برخی اهل کتاب ، نسبت به مؤمنان

ان تمسککم .. و ان تصبکم سیئته یفرحوا بها

159- حسد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 6

6 - حسادت اهل کتاب بر مسلمانان ، ریشه در اعماق جان ایشان داشت .

حسداً من عند أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 54 - 9، 2، 1

1 - حسادت اهل کتاب (یهود) ، نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

ام یحسدون الناس علی ما اتیهم الله من فضله

این آیه و آیات گذشته جوابی است بر گفتار غیر منصفانه یهود درباره اهل ایمان (هؤلاء اهدی . . .) بنابراین مراد از «الناس» پیامبر

ص: 143

(صلی الله علیه و آله) و مؤمنان خواهد بود.

2- همسویی اهل کتاب (یهود) با کافران و تصدیق عقاید آنان، برخاسته از حسادتشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان

يقولون هؤلاء اهدى من الذين امنوا سيلا... يحسدون الناس

جمله «ام يحسدون...» بیان علتی برای مسائل عنوان شده در آیه 51 است. و از جمله آنها، قضاوت ظالمانه و همسویی با کافران است. یعنی این قضاوت و همسویی، ناشی از حسادت یهود می باشد.

9- بی نتیجه بودن حسادت اهل کتاب (یهود) نسبت به تفضلات الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ام يحسدون الناس على ما اتيهم الله من فضله فقد اتينا ال ابراهيم

«فقد آتينا» به این معناست که همان گونه که حسدورزان به آل ابراهیم طرفی نسبتند و به آنان ضرری نرساندند، حسودان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نیز نتیجه ای نخواهند برد و ضرری را متوجه آن حضرت نخواهند کرد.

160- حشر اخروی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 22 - 3

3 - خداوند گردآورنده تمامی ستمگران (اهل کتاب و مشرکان) در قیامت

إنه لا يفلح الظلمون... و يوم نحشرهم جميعا

چون در آیات گذشته سخن از مشرکان و اهل کتاب به میان آمده بود، در برداشت این دو گروه به عنوان مصادیقی بارز از ظالمان مشخص شده اند.

161- حق ناپذیران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 46 - 7

7- وجود افرادی لجوج و حق ناپذیر در میان اهل کتاب که سخن ملاطفت آمیز با آنها، بی فایده است.

ولا تجدلوا أهل الكتب إلا بالتى هي أحسن إلا الذين ظلموا منهم

مراد از «ظلموا» به قرینه سیاق، کسانی اند که در حق ناپذیری، لجاجت به خرج می دهند و سخن نرم و آرام را، حمل بر ضعف می کنند.

162- حق ناپذیری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

ص: 144

4- اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن آتیت الذین أوتوا الکتب بکل ءایه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

163- حقوق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 4 - 8

8- حق سکونت و زندگی اهل کتاب در جامعه اسلامی ، مشروط به عدم ستیزه جویی و معارضه با حاکمیت اسلام است .

هو الذی أخرج الذین کفروا من أهل الکتب . . . ذلک بأنهم شاقوا لله ورسوله

از تعلیل «ذلک بأنهم . . .» استفاده می شود که اگر یهود بنی نضیر، به معارضه با خدا و حکومت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی پرداختند، محکوم به تبعید نمی شدند و همچون گذشته در کنار مسلمانان زندگی می کردند.

164- حلیت ذبیحه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 5 - 4

4- جواز استفاده مسلمانان از ذبایح اهل کتاب *

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم

از مصادیق مورد نظر برای «طعام الذین»، به قرینه آیات گذشته که درباره ذبح و تذکیه حیوانات بود، می تواند ذبیحه اهل کتاب باشد.

165- حلیت طعام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 5 - 3، 15، 19

3- جواز استفاده مسلمانان از غذا های اهل کتاب

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم

15 - حلیت طیبات و غذا های اهل کتاب و جواز ازدواج با زنان پاکدامن آنان ، امتنان خداوند بر مسلمانان

الیوم احل لکم

علاوه بر سیاق و لحن آیه، از «لام انتفاع» در «لکم»، امتنان استفاده می شود.

ص: 145

19 - اعتقاد به خدا و رسالت انبیا ، ملاک حلیت غذای اهل کتاب و حلیت ازدواج با زنان آنان

احل لكم الطیبت و طعام الذین اوتوا الکتب . . . و المحصنت من الذین اوتوا الکتب

مراد از «الذین اوتوا الکتب»، یهود و نصارا هستند، ولی از آنان به «اوتوا الکتب» تعبیر شده تا به علت حکم اشاره داشته باشد. و مشخصه اهل کتاب در بین سایر کافران، اعتقاد به خدا و رسالت پیامبران است.

166- خائنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 75 - 6

6- برخی از اهل کتاب ، تنها با اعمال زور و قدرت تن به بازگردانی امانت خواهند داد .

الّا مادّمت علیه قائماً

جمله «مادمت . . .»، کنایه از مطلب فوق است.

167- خشنودی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 188 - 2،4

2- شادمانی عالمان اهل کتاب از کتمان حقایق کتب آسمانی برای مردم

و اذ اخذ الله میثاق . . . و لا تکتمونه . . . لا تحسبنّ الذین یفرحون بما آتوا

برخی برآنند که مراد از «الذین»، اهل کتاب هستند ؛ چنانچه در آیه قبل از آنان سخن رفت. و مراد از «ما اتوا» (آنچه را انجام دادند)، همان کتمان حقایق و پشت سر انداختن کتابهای آسمانی و میثاق الهی است.

4- شادمانی عالمان اهل کتاب از بیان برخی حقایق کتب آسمانی (آنچه با دنیاخواهی آنان منافات نداشته)

لا تحسبنّ الذین یفرحون بما آتوا

مراد از «ما اتوا»، می تواند بیان حقایقی از کتاب باشد که به قرینه «و اشتروا به ثمناً»، با دنیاطلبی آنان برخوردی نداشته است.

168- خصلتهای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - علمای یهود، به پیروانشان هشدار دادند؛ که مبادا به غیر همکیش خود اعتماد کنند.

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

بنابراینکه «لا تؤمنوا»، به معنای عدم اعتماد باشد؛ نه به معنی عدم تصدیق و باور.

2- علمای یهود، به پیروانشان هشدار دادند که مبدا به غیر همکیش خود ایمان بیاورند.

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

بنابراینکه ایمان، به معنی گرایش و باور باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 75 - 13، 8

8- تضييع حقوق دیگران توسط برخی از اهل کتاب (یهود)، ناشی از روحیه خودبرتربینی آنان

ذلك بانهم قالوا ليس علينا في الامميين سبيل

13- اهل کتاب به دروغ، برتری خویش را بر غیر همکیشان خود و نیز جواز تصرف در اموال آنان را به خدا نسبت می دادند.

ذلك بانهم قالوا ليس علينا في الامميين سبيل و يقولون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 77 - 2

2- اهل کتاب، شکننده قسم های خویش برای رسیدن به اهداف دنیوی

ان الذين يشترون بعهد الله و ايمانهم ثمناً قليلاً

169- خضوع علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- اسراء - 17 - 107 - 12

12- با تمام وجود سر بر آستان خداوند ساییدن و حریصانه به سجده افتادن جمعی از علمای اهل کتاب به هنگام آشنایی با قرآن

ان الذين أوتوا العلم من قبله .. يخرون للأذقان سجداً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «أوتوا العلم من قبله» اهل کتاب باشد و تعبیر از سجده به «خرّ» - که به معنای سقوط و به رو افتادن است - می تواند اشاره به حقیقت یاد شده داشته باشد.

170- خطاهای اهل کتاب

8 - چشمپوشی و گذشت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به بسیاری از خطاهای اهل کتاب

و یعفوا عن کثیر

بر اساس این احتمال که مراد از «کثیر» به مناسبت معنای عفو (گذشت از خطا)، گناهان و لغزشهای اهل کتاب باشد، نه حقایق مخفی شده.

ص: 147

171- خواسته های اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 4، 3، 1

1 - نزول کتاب و نوشته ای از آسمان بر اهل کتاب ، خواسته گراف و بی جای آنان از پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یسئلک اهل الکتب ان تنزل علیهم کتاباً من السماء

3 - عناد ، لجاجت و بهانه جویی ، ریشه در خواست های بی جای اهل کتاب از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع)

فقد سألوا موسی أكبر من ذلك .. فأخذتهم الصعقة بظلمهم

لحن مذمت آمیز آیه در بیان خواسته های اهل کتاب، می رساند که آنان نه به خاطر حق جویی بلکه از سر بهانه جویی و عنادورزی چنین تقاضاهایی را مطرح می کرده اند.

4 - درخواست معجزه های بی مورد ، شیوه اهل کتاب در برابر دعوت پیامبران

یسئلک اهل الکتب .. فقد سألوا موسی أكبر من ذلك

172- خودخواهی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 13

13 - اکثریت اهل کتاب مردمی بسیار خودخواه و بی انصاف

هل تنقمون منا الا ان ءامنا بالله .. و ان اکثرکم فسقون

جمله «و ان اکثرکم» می تواند جمله حالیه و غرض از آن اثبات کمال بی انصافی اهل کتاب باشد، یعنی ای اهل کتاب با وجود اینکه خود فاسق و تبهکار هستید، بر ما بدلیل ایمانمان که برترین ارزشها و معقول ترین باورها است ایراد می گیرید؟!

173- خیانت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 5

5 - خیانتکاری برخی از اهل کتاب ، حتی در ناچیزترین امانتها

و منهم من ان تأمنه بدینار لا یؤده الیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 5

ص: 148

5- مخالفت اهل کتاب با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفتی خائنانه و نه از روی جهل و بی خبری *

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَ... مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى

می توان گفت: مراد از «الذین کفروا..» به قرینه «تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى» اهل کتاب است.

174- درخواست کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 5

5 - استهزای کفار نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، با درخواست نزول کتاب ملموس و مشاهده فرشتگان

و لو نزلنا عليك كتابا في قرطاس فلمسوه... و لقد استهزیء برسول من قبلک

یادآوری استهزا شدن انبیای گذشته برای تسلی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پس از بیان بهانه جویبها و توقّعات بیجای کافران چنین می نماید که همین بهانه جویبها، از مصادیق استهزای کافران در مورد رسولان الهی است.

175- دشمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 12

12 - افشاری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان، از جانب خداوند

و اذا خلوا عصّوا علیکم الا نامل من الغیظ

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشارگری است.

176- دشمنی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 5

5 - همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با اسلام و مسلمانان، امری شگفت و به دور از انتظار

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لا المشرکین ان ینزل علیکم من خیر

آوردن عنوان اهل کتاب برای یهودیان - که حکایت از اعتقاد به توحید، رسالت و . . . دارد - و بیان همسویی آنان با مشرکانی که هیچ یکی از اصول ادیان الهی را باور ندارند، اشاره به نامعقول بودن آن پیوند و شگفت آور بودنش دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 15

ص: 149

15 - بدخواهی، توطئه‌گری و عداوت قلبی اهل کتاب نسبت به مؤمنان، و خطر ایجاد روابط صمیمانه جامعه ایمانی با آنان

یا ایها الذین امنوا لا تتخذوا بطانه من دونکم . . . صدورههم اکبر

بنابر اینکه مراد از «من دونکم»، اهل کتاب باشند؛ به قرینه آیات قبل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 12، 9

9 - شدت کینه و خشم برخی از اهل کتاب، نسبت به مؤمنان

و اذا لقوکم قالوا امنا و اذا خلوا عضوا علیکم الأنامل من الغیظ

12 - افشاری کینه و خشم شدید دشمنان اسلام (اهل کتاب) با مؤمنان، از جانب خداوند

و اذا خلوا عضوا علیکم الأنامل من الغیظ

اخبار از کارهای پنهانی کافران، همان افشارگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 120 - 3

3 - حسد و عداوت برخی اهل کتاب، نسبت به مؤمنان

ان تمسککم . . . و ان تصبکم سیئه یفرحوا بها

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 186 - 14، 12

12 - دشمنی مداوم اهل کتاب و مشرکان با مسلمانان

ولتسمعن من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذی کثیراً

14 - شناعة و زشتی همسویی اهل کتاب با مشرکان در دشمنی با مسلمانان

ولتسمعن من الذین اوتوا الکتب من قبلکم و من الذین اشركوا اذی کثیراً

نام بردن از یهود و نصارا با وصف اهل کتاب، اشاره به زشتی همسویی و همکاری آنان با مشرکان دارد. زیرا اهل کتاب آسمانی بودن،

اقتضا می کند با مشرکان ضد توحید و مخالف برنامه های الهی در نبرد باشند؛ نه با مسلمانان که مروج توحید و برنامه های الهی هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 3

3 - عناد، لجاجت و بهانه جویی، ریشه در خواست های بی جای اهل کتاب از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع)

فقد سألوا موسى أكبر من ذلك... فأخذتهم الصعقة بظلمهم

لحن مذمت آمیز آیه در بیان خواستهای اهل کتاب، می رساند که آنان نه به خاطر حق جویی بلکه از سر بهانه جویی و عنادورزی چنین تقاضاهایی را مطرح می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 150

8 - رفع كينه و دشمنی اهل كتاب با يكديگر در گرو پیروی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و جلب رضوان الهی

فاغرینا بینهم العداوه و البغضاء .. یهدی به الله من اتبع رضونه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، پذیرای ولایت و دوستی با اهل كتاب و دیگر کافران، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین .. أولیاء و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین» می رساند که گروهی از مسلمانان با کافران روابط دوستی بر قرار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - عناد و لجاجت اهل كتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم .. فهم لا یؤمنون

177- دعوت از اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دعوت خداوند از اهل كتاب برای ایمان به قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - دعوت خداوند از اهل كتاب برای پذیرش اسلام و ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا اهل الکتب قد جاءکم رسولنا

13 - ایمان به قرآن ، دعوت از اهل کتاب

ياهل الكتب . . . قد جاءكم من الله نور و كتب مبين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 19 - 1

1 - دعوت خداوند از تمامی اهل کتاب برای ایمان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش اسلام

ياهل الكتب قد جاءكم رسولنا

ص: 151

178- دلایل جهاد با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 1

1 - فرمان خدا به نبرد با اهل کتاب ، به دلیل عدم ایمان آنان به خدا و آخرت و عدم پرهیزشان از محرّمات الهی و پایبند نبودن به دین حق

قتلوا الذین لا یؤمنون ... من الذین اوتوا الکتب

179- دنیاپرستی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 13

13 - دین فروشی و دنیاپرستی عالمان اهل کتاب

واشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 4

4 - شادمانی عالمان اهل کتاب از بیان برخی حقایق کتاب های آسمانی (آنچه با دنیاخواهی آنان منافات نداشته)

لا تحسبنّ الذّین یفرحون بما آتوا

مراد از «ما آتوا»، می تواند بیان حقایقی از کتاب باشد که به قرینه «واشتروا به ثمناً»، با دنیاطلبی آنان برخوردی نداشته است.

180- دوستی با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 12، 4

4 - بی احترامی برخی اهل کتاب به مقدسات اسلام ، دلیل تحریم ایجاد رابطه ولایی و دوستی با آنان

لا تتخذوا الذّین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً من الذّین اوتوا الکتب ... اولیاء

هدف از تبیین «الذّین» با جمله «اتخذوا ..»، بیان علت تحریم ایجاد روابط دوستی با اهل کتاب است.

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین .. أولیاء و اتقوا اللّٰه ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا اللّٰه ان کنتم مؤمنین» می رساند که گروهی از مسلمانان با کافران روابط دوستی برقرار کرده

ص: 152

181- دین اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 2

2 - تشریح امر به معروف و نهی از منکر ، در آیین اهل کتاب

من اهل الکتاب .. یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر

ظاهر این است که اوصاف مذکور برای اهل کتاب، با وصف اهل کتاب بودن آنان است.

182- دین فروشی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 15، 18

1 - دین فروشی و پیمان شکنی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای رسیدن به اهداف دنیوی

انّ الذّین یشترون بعهد اللّٰه و ایمانهم ثمناً قليلاً

از مصادیق بارز «ان الذّین ..» ، به قرینه آیات سابق، اهل کتاب هستند؛ و چون دین فروشی و بدعت معمولاً به دست عالمان دین است، در برداشت فوق، کلمه «عالمان» اضافه شده است.

15 - علمای اهل کتاب به لحاظ سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مورد غضب خداوند ، و محروم از سخن و نظر او در قیامت و بی بهره از تزکیه او

و منهم من ان تأمنه بدینار .. انّ الذّین یشترون ... و لا یکلّمهم اللّٰه و لا ینظر

18 - علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب .. انّ الذّین یشترون ... و لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 13، 14، 17

13 - دین فروشی و دنیاپرستی عالمان اهل کتاب

و اشتروا به ثمناً قليلاً

14 - سوداگری عالمان اهل کتاب با کتب آسمانی و میثاق الهی در برابر بهره های ناچیز

و اشتروا به ثمناً قليلاً

17 - ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فبذوه... و اشتروا به ثمناً قليلاً

ص: 153

183- دین فروشی در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 11

11 - پرهیز از دین فروشی گروهی از اهل کتاب ، علی رغم سوداگری با آیات الهی از سوی برخی دیگر

انّ من اهل الكتب . . . خاشعین لله لا یشترون بایات الله ثمناً قليلاً

184- دینداری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 7

7 - بیگانگی برخی مسلمانان صدر اسلام و اهل کتاب ، با روح دیانت و مقررات الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الكتب من یعمل سوءاً یجز به

185- ذبیحه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 38

38 - جواز استفاده از غذا های اهل کتاب مگر ذبایح آنان

و طعام الذین اوتوا الكتب حل لکم

از امام صادق(ع) روایت شده که در رد کسی که برای حلیت ذبیحه اهل کتاب به آیه فوق تمسک کرد فرمود: کان ابی یقول: انما هو الحبوب و اشباهها.

کافی، ج 6، ص 240، ح 10؛ نورالثقلین، ج 1، ص 593، ح 48.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 118 - 10

10 - عن أبي جعفر محمد بن علي (ع) إنه سئل عن ذبيحة اليهودي و النصراني و المجوسي . . فتلا قول الله عز و جل: «فكلوا مما ذكر اسم الله عليه» قال: إذاسمعتموهم يذكرون اسم الله عليه فكلوه . . .

امام باقر(ع) در پاسخ سؤال از ذبيحة يهودی، نصرانی و مجوس . . پس از تلاوت آیه «فكلوا مما ذكر اسم الله عليه» فرمود: اگر شنیدید که آنان به هنگام ذبح، نام خدا را می برند، از آن بخورید . . .

ص: 154

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 1، 2، 3، 4، 9، 21

1 - ذلت همیشه اهل کتاب (یهود)، سرنوشت محتوم آنان

ضربت عليهم الذلة أين ما تقفوا

2 - به ذلت کشانیدن اهل کتاب (یهود) در هر زمان و مکان، وظیفه اهل ایمان

ضربت عليهم الذلة أين ما تقفوا

بنابر اینکه جمله «ضربت عليهم...»، به قرینه استثنای «إلا بحبل...» و جمله «این ما تقفوا»، تعیین وظیفه باشد، و نه اخبار از یک امر خارجی.

3 - رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلت، در گرو رابطه با خدا یا وابستگی به دیگر مردمان

ضربت عليهم الذلة... إلا بحبل من الله و حبل من الناس

جمله «حبل من الناس»، بنابر احتمالی وابسته شدن به مردمان و عدم استقلال معنا شده است.

4 - اهل کتاب (یهود)، همواره مبتلا به ذلت یا وابستگی و عدم استقلال

ضربت عليهم الذلة... إلا بحبل من الله و حبل من الناس

9 - درماندگی و ناتوانی شدید اهل کتاب (یهود)، سرنوشت محتوم آنان

و ضربت عليهم المسكنه

21 - تقویت روحیه اهل ایمان، با بیان وضعیّت نکبت بار و ننگین اهل کتاب (یهود)

وإن يقتلوكم... ثم لا ينصرون. ضربت عليهم الذلة أين ما تقفوا إلا بحبل من ال

بیان ذلت و مسکنت یهود، پس از اشاره به ستیزه جویی آنان، می تواند برای تقویت روحیه اهل ایمان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 12

12 - کتمان حقایق و دیگر ترفند های عالمان اهل کتاب ، آنان را از عذاب دنیا (ذلّت ، شکست و . . .) نجات نخواهد داد .

لا تحسبنّ الذین . . . بمفازه من العذاب

در برداشت فوق، عذاب اوّل، به قرینه تکرار آن، عذاب دنیوی گرفته شده است.

187- رابطه با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 8

8 - جواز ایجاد روابط با اهل کتاب در صورتی که مقدسات اسلام و معارف الهی را محترم شمرده و قداست آن را محفوظ دارند . *

لا تتخذوا الذین اتخذوا دینکم هزواً ولعباً

جمله «الذین اتخذوا» اشاره به علت تحریم ایجاد روابط با اهل کتاب دارد، بنابراین در صورتی که آنان دین اسلام را محترم بشمارند، ایجاد روابط با آنان جایز است.

ص: 155

188- راز اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 61 - 7

7 - خداوند داناتر از خود اهل کتاب به اسرار پلید آنان در تظاهر به اسلام

و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

«اعلم» به معنای داناتر است. و چون هیچکس جز اهل کتاب به نیت پلیدشان آگاهی نداشت، بنابراین مفضل علیه کلمه «اعلم» خود اهل کتاب هستند؛ یعنی «الله اعلم من انفسهم بما كانوا یکتُمون».

189- رشوه در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 62 - 4,6

4 - رواج رشوه خواری در بین اهل کتاب عصر بعثت

و تری کثیراً منهم یسرعون فی . . . و اکلهم السحت

راغب در مفردات آورده است که «رشوه را سحت می گویند».

6 - رواج گسترده تر تجاوز، حرام خواری و رشوه گیری در بین اهل کتاب نسبت به دیگر گناهان

و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدوان و اکلهم السحت

بدان احتمال که ذکر تجاوز و حرام خواری پس از «اثم» برای رساندن این معنا باشد که این دو گناه در بین اهل کتاب رواج بیشتری داشته است.

190- رفتار اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 60 - 2,9

2 - اهل کتاب خود مبتلا به رفتاری بدتر از آنچه برای مؤمنان، ناروا می پنداشتند.

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک مثوبه عند الله

مشارالیه «ذلک» می تواند ایمان مؤمنان به تمامی انبیا و کتب آسمانی که در آیه قبل مطرح شده است، باشد. بر این تقدیر قرآن برای ممانرت با اهل کتاب می گوید بر فرض که ایمان مؤمنان به قرآن و دیگر کتب آسمانی ناروا باشد - که نیست - اعمال و رفتار خودتان بسیار بدتر و شنیع تر است، بنگرید چه ها کرده اید.

9- گرفتاری اهل کتاب به لعنت و غضب خداوند، پرستش طاغوت و مسخ شدنشان به میمون و خوک، سزای رفتارهای زشت

ص: 156

هل انبئكم بشر من ذلك مثوبه عند الله من لعنه .. و عبد الطغوت

کلمه «مثوبه» (سزا و جزا) می رساند که غضب و .. به عنوان پیامدهای شومی است که اعمال ناروای اهل کتاب آنها را اقتضا می کرده است.

191- رفع شک اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 10

10 - ذکر تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن ، زداینده هرگونه شک و تردید ، از دل اهل کتاب و مؤمنان نسبت به حقانیت و درستی قرآن

و لا یرتاب الذین اوتوا الکتب و المؤمنون

192- روش برخورد اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 4

4 - درخواست معجزه های بی مورد ، شیوه اهل کتاب در برابر دعوت پیامبران

یسئلك اهل الکتب .. فقد سألوا موسى أكبر من ذلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 57 - 6

6 - ترسیم چهره ای مسخره آمیز برای اسلام و ابزار سرگرمی خواندن آن ، شیوه مبارزه تبلیغاتی اهل کتاب علیه مسلمانان

الذین اتخذوا دینکم هزواً و لعباً من الذین اوتوا الکتب

193- روش برخورد مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 1,2,3,4,10

1 - مواجه شدن ایمان آوردگان از اهل کتاب ، با یاوه گویی مخالفان نادان

الذین ءاتینهم الکتب من قبله .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

2- پرهیز ایمان آوردگان از اهل کتاب ، از مقابله به مثل کردن در برابر سخنان یاوه و بی ادبانه افراد نادان

ص: 157

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

3 - ستایش خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب به خاطر رفتار پسندیده آنان در برابر یاوه گویان

و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

4 - سکوت در برابر یاوه گویان ، نمودی از بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا .. و إذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

10 - رعایت ادب و حفظ منش بزرگوارانه از سوی ایمان آوردگان از اهل کتاب به هنگام جدا شدن از یاوه گویان و وانهادن آنان به حال خویش

وقالوا .. سلم عليكم

194- رهبران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 14

14 - مسخ چهره انسانی گروهی از اهل کتاب (سران و عالمان) در قیامت *

من قبل ان نطمس وجوهاً فنرذها علی ادبارها

نکره بودن «وجوه» حاکی از آن است که این عقوبت (مسخ چهره انسانی) برای تمامی مخاطبان نیست. لازم به ذکر است که برخی از مفسران تحقق این معنی را در قیامت می دانند.

195- زکریا (ع) و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 44 - 5

5 - ناشناخته بودن حقایقی از تاریخ زکریا و مریم ، برای اهل کتاب

ذلک من انباء الغیب

آیات در مورد وفد نجران نازل شده است؛ پس تعریض به اهل کتاب دارد که نسبت به سرگذشت پیامبران، خصوصاً مسیح و مریم، اظهار اطلاع می کردند.

196- زمینه اسلام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 47 - 5

5 - اهل کتاب ، دارای زمینه مناسب برای پذیرش اسلام و قرآن اند .

ص: 158

و كذلك أنزلنا إليك الكتب فالذين ءاتينهم الكتب يؤمنون به

تفریح «الذین آتیناهم...» بر فراز پیش با «فاء»، به معنای آن است که صاحبان کتاب آسمانی، به دلیل برخورداری از کتاب آسمانی و در نتیجه، آگاهی از محتوای قرآن، از طریق کتاب هاشان، دارای زمینه مساعدتری برای پذیرش قرآن اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 1 - 4

4 - بهره گیری قرآن، از باور های ارزشی و راستین اهل کتاب، در گرایش دادن آنان به اسلام *

و الطّور

با توجه به این که کوه طور، در باور اهل کتاب (یهود و نصارا) محل نزول وحی و سرزمین مقدس بوده است و این باور از نظر قرآن به جا بوده است؛ با سوگند خوردن به آن، قلب اهل کتاب را مجذوب پیام قرآن می ساخته است.

197- زمینه عصیان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 21

21 - فسق پیشگی اهل کتاب و نافرمانی آنان از حق، نتیجه بی تفاوتی دراز مدت آنان نسبت به تعالیم الهی و گرفتار شدن به قساوت قلب

فطال علیهم الأمد فقسست قلوبهم و کثیر منهم فسقون

198- زمینه فسق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 21

21 - فسق پیشگی اهل کتاب و نافرمانی آنان از حق، نتیجه بی تفاوتی دراز مدت آنان نسبت به تعالیم الهی و گرفتار شدن به قساوت قلب

فطال علیهم الأمد فقسست قلوبهم و کثیر منهم فسقون

199- زمینه قساوت قلب اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 16 - 21

21 - فسق پیشگی اهل کتاب و نافرمانی آنان از حق ، نتیجه بی تفاوتی دراز مدت آنان نسبت به تعالیم الهی و گرفتار شدن به

ص: 159

فطال عليهم الأمد فقسست قلوبهم و كثير منهم فسقون

200- زمينه كفر اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

18 - حشر - 59 - 2 - 8

8- اهل كتاب (يهود و نصارا) ، در صورت توطئه عليه اسلام و مسلمانان ، در زمره كافرين اند .

الذين كفروا من أهل الكتب

201- زنان اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 23

23 - لزوم مراعات حقوق زنان اهل كتاب

و المحصنت من الذين اوتوا الكتب من قبلكم إذا اتيتموهن اجورهن

202- زندگي مسالمت آميز با اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

16 - شوري - 42 - 15 - 32

32 - تلاش پيامبر (صلى الله عليه و آله) ، در راه ايجاد زندگي مسالمت آميز ميان مسلمانان و اهل كتاب *

قل ءامنت .. لا حجه بيننا و بينكم

بنابراين كه مخاطب پيامبر (صلى الله عليه و آله) اهل كتاب بوده و «لا حجه بيننا و بينكم» كنايه از نفى خصومت و دشمنى باشد، مطلب بالا قابل برداشت است.

203- سابقه اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سوابق ننگین اهل کتاب با توجه دادن آنان به گذشته شوم همکیشانان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک

ص: 160

3 - اهل کتاب دارای سوابقی ننگینتر و ناپسندتر از فسق و تبهکاری آنان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک مثوبه عند اللّٰه

برداشت فوق بر این میناست که ذلک اشاره باشد به «فسقی» که از «ان اکثرکم فسقون»، استفاده می شود.

4 - تاریخ اهل کتاب آکنده از گناهانی پلیدتر از گناه ایرادشان بر اهل ایمان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک

بنابر اینکه ذلک اشاره باشد به ایراد اهل کتاب به مؤمنان که از جمله «اهل تقمون» استفاده می شود؛ یعنی ایراد اهل کتاب به مؤمنان زشت و گناه است و از آن بدتر، اعمالی است که برای آنها در این آیه ذکر شده است.

204- سجده علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 107 - 12

12- با تمام وجود سر بر آستان خداوند ساییدن و حریصانه به سجده افتادن جمعی از علمای اهل کتاب به هنگام آشنایی با قرآن

إن الذین أوتوا العلم من قبله . . . یخرون للأذقان سجداً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «أوتوا العلم من قبله» اهل کتاب باشد و تعبیر از سجده به «خرّ» - که به معنای سقوط و به رو افتادن است - می تواند اشاره به حقیقت یاد شده داشته باشد.

205- سخن پسندیده مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 6

6 - تمجید خداوند از ایمان آوردگان از اهل کتاب به خاطر رفتار، گفتار نیک آنان در مقابل گفتار و کردار بد دیگران

و یدروءن بالحسنه السیئه

«حسنه» و «سیئه» به معنای «بدی» و «نیکی» است و «ال» در آن دو برای جنس است. بنابراین مراد از «الحسنه» مطلق نیکی (رفتار و گفتار نیک) است و مراد از «السیئه» مطلق بدی (گفتار و کردار بد) می باشد.

206- سرزنش اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 70 - 4، 1

1 - کفر آگاهانه عالمان اهل کتاب به آیات خداوند (قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و توبیخ آنان از سوی خداوند

یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات اللّٰه و انتم تشهدون

ص: 161

با توجه به آیات قبل و بعد که درباره محاجّه، کتمان و درآمیختن حق به باطل است، استفاده می شود که مقصود از اهل کتاب، عالمان آنان هستند.

4- نکوهش و سرزنش اهل کتاب به خاطر رضایتشان نسبت به اعمال ناروای علمای خود (گمراه ساختن دیگران) *

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ . . . لَمْ تَكْفُرُوا بِالْآيَاتِ اللَّهِ

با توجه به اینکه سرزنش نسبت به همه اهل کتاب است، و گمراه ساختن دیگران مخصوص عالمان آنان است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 99 - 1

1- توبیخ اهل کتاب، به لحاظ ممانعت مؤمنان از راه خدا

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصَدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- نساء - 4 - 51 - 12

12- نکوهش اهل کتاب (علمای یهود)، به جهت قضاوت ظالمانه درباره مؤمنان و سازش با کافران

الْمُ تَرَى إِلَى الَّذِينَ أَوْتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ

جمله «الم تر ..» دارای لحن مذمت گونه و اعتراض آمیز است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 58 - 12

12- نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر ترک اندیشه و تعقل در حقانیت دین و احکام و شعایر آن

ذَلِكُمْ بَانَهِمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 59 - 2

2- نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر انتقاد آنان از ایمان مؤمنان به خدا، قرآن و کتب آسمانی

قل یا اهل الکتاب هل تنقمون منا الا ان ءامنا باللّٰه . . و ما انزل من قبل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 2

2- نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر برخورد منافقانه آنان با اهل ایمان

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا و قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 10

ص: 162

10 - نکوهش شدید خداوند از اهل کتاب ، بخاطر آلودگی آنان به گناه ، ستمگری و حرام خواری

يسرعون في الاثم والعدون واكلهم السحت لبس ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 7

7 - اهل کتاب، مورد توبیخ خداوند به جهت کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان نیاوردن به او

الذين ءاتينهم الكتب .. الذين خسروا انفسهم فهم لا يؤمنون

207- سرزنش عصیان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 1 - 98 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و انشعاب از مجموعه گروندگان به آن پس از ظهور « بینه » ، رفتاری نکوهیده و شگفت

لم يكن الذين كفروا.. منفكين حتى تأتاهم البینه

208- سرزنش علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 11

11 - سرزنش عالمان اهل کتاب از سوی خداوند به سبب نادیده گرفتن پیمان الهی و دین فروشی

فنبذوه وراء ظهورهم واشتروا به ثمناً قليلاً

209- سرزنش کفر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 1 - 98 - 10

10 - کفر اهل کتاب ، نکوهیده تر از کفر مشرکان است .

الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین

تقدیم اهل کتاب بر مشرکان در توییح بر کفر، بیانگر برداشت یاد شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 163

3- کفر اهل کتاب ، نکوهیده تر از کفر مشرکان است .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ وَالْمُشْرِكِينَ

210- سرنوشت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 112 - 9، 1

1- ذلّت همیشهگی اهل کتاب (یهود) ، سرنوشت محتوم آنان

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الدَّلَّةُ أَيْنَ مَا تَقَفُوا

9- درماندگی و ناتوانی شدید اهل کتاب (یهود) ، سرنوشت محتوم آنان

و ضربت عليهم المسكنه

211- سکوت علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- مائده - 5 - 63 - 3

3- سکوت و بی تفاوتی عالمان اهل کتاب ، در برابر حرام خواری مردم خویش و گفتار ناروای آنان

لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَآكُلِهِمُ السَّحْتِ

212- سوگند به کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - طور - 52 - 2 - 1

1- سوگند خداوند ، به کتاب نگاشته شده (تورات)

و کتب مسطور

مراد از «طور» در آیه قبل می تواند کوه طور باشد. این نکته قرینه است بر این که مراد از «کتاب مسطور»، تورات می باشد که به صورت

الواح نوشته شده بر موسی در طور سینا نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - قلم - 68 - 1 - 3

3 - سوگند خداوند ، به کتاب ها و نوشته ها

ص: 164

213- شرایط ایمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 2 - 6

6- اهل کتاب و مشرکان مکه و مدینه ، خود را منتظر فرستاده ویژه خداوند می دانستند و ترک مرام خویش را به آن مشروط ساخته بودند .

لم یکن ... منفکین حتی تأتیهم البینه . رسول من الله

برداشت یاد شده، ناظر به احتمال اراده «منفکین عن الکفر» است که در برداشت های آیه پیشین توضیح داده شد.

214- شرک اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 3

3- اهل کتاب ، مردمی مشرک ، به خاطر کفر به قرآن

فلا یؤمنون الا قليلا ... یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا بما نزلنا ... ان ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 4

4- شرک برخی از اهل کتاب (علمای یهود) ، علی رغم بهره مندی آنان از کتاب های آسمانی

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب یؤمنون بالجبت و الطاغوت

جمله «اوتوا نصیباً ..» می تواند اشاره به علت سرزنش و اعتراضی باشد که از جمله «الم تر ...» به دست می آید. یعنی چگونه است که

از کتاب خداوند بهره مند هستند، ولی کافر و مشرک می شوند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 106 - 6

6- «عن أبی عبدالله (ع) [فی قوله تعالی] : « و ما یؤمن اکثرهم بالله و إلا و هم مشرکون » إنهم أهل الکتب آمنوا بالله و الیوم الآخر و

التوراه و الإنجیل ثم أشرکوا بانکار القرآن و إنکار نبوه نبینا محمد (صلی الله علیه و آله) ;

از امام صادق(ع) درباره سخن خدای تعالی: «وما یؤمن اکثرهم بالله إلا وهم مشرکون» روایت شده است که: همانا آنان اهل کتاب هستند که به خدا و روز واپسین و تورات و انجیل ایمان آوردند، سپس با انکار قرآن و نبوت پیامبر ما حضرت محمد(صلی الله علیه و آله) مشرک شدند».

ص: 165

215- شرک در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 60 - 7

7 - گرایش گروهی از اهل کتاب به بت پرستی و عبادت غیر خدا

و عبد الطغوت

طاغوت از ماده «طغی» به معنای طغیانگر و متجاوز است و اهل لغت آن را بر شیطان، بت و سران کفر و ضلالت اطلاق کرده اند.

216- شک اهل کتاب صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 17

17 - اهل کتاب زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)، نسبت به محتوای متون دینی خویش گرفتار تردید و بدبینی بودند.

وإنّ الذین أورثوا الکتب من بعدهم لفی شک منه مریب

«مریب» به شکمی گفته می شود که آمیخته با بد گمانی و سوء ظن باشد.

217- شکست اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 111 - 4,5,7,10

4 - شکست و فرار، فرجام رویارویی و نبرد اهل کتاب (یهود) با مسلمانان

وإن یقتلکم یولّوکم الادبار

5 - پیشگویی قرآن در عجز اهل کتاب، از ضرر رسانیدن به مسلمانان و شکست و فرار آنان در پیکار با مسلمانان

لن یضروکم إلا اذی و إن یقتلکم یولّوکم الادبار

7 - اهل کتاب (یهود زمان پیامبر (صلی الله علیه و آله))، آغازگر پیکاری که فرجامش جز شکست و فرار برای آنان نخواهد بود.

وإن یقتلکم یولّوکم الادبار

چون نسبت قتال به اهل کتاب داده شده، معلوم می شود که آنان آغازگر پیکار خواهند بود.

10 - محرومیت اهل کتاب (یهود) از یاری دیگران ، پس از فرار و شکست در پیکار با مسلمانان

وإن یقتلکم یولّوکم الابدبار ثم لا ینصرون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 12

ص: 166

12 - کتمان حقایق و دیگر ترفند های عالمان اهل کتاب ، آنان را از عذاب دنیا (ذلّت ، شکست و . . .) نجات نخواهد داد .

لا تحسبنّ الذین . . . بمفازة من العذاب

در برداشت فوق، عذاب اول، به قرینه تکرار آن، عذاب دنیوی گرفته شده است.

218- شگفتی عصیان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینة - 98 - 1 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و انشعاب از مجموعه گروندگان به آن پس از ظهور « بینة » ، رفتاری نکوهیده و شگفت

لم یکن الذین کفروا . . . منفکین حتی تأتیهم البینة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینة - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید ، اعتدال ، نماز و زکات ، شگفت آور است .

لم یکن الذین کفروا . . . منفکین . . . و ما أمروا إلا لیعبدوا الله . . . حنفاء و ی

چنانچه جمله « و ما أمروا . . . »، ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه - با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره - این می شود که مگر اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟!؛ این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند؟!.

219- شومی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 9 - 3

3 - « عن ابی جعفر (ع) : . . . أمّا ما ذکرتم أصحاب المشئمة فمنهم أهل الكتاب ؛

از امام باقر(ع) روایت شده: . . . اصحاب المشئمة که [در قرآن] یاد شده برخی از آنان اهل کتاب هستند».

220- شهرت طلبی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 3

ص: 167

3 - خودپسندی و شهرت طلبی عالمان اهل کتاب

لا تحسبنّ الذين يفرحون بما آتوا و يحبون ان يحمدوا بما لم يفعلوا

221- صالحان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 6,14

6 - گروهی از اهل کتاب که اطاعت خدا نمودند و به هنگام شب آیات الهی را تلاوت کردند و سجده به درگاهش نمودند ، از زمره صالحان هستند .

من اهل الكتب امه قائمه . . . و اولئك من الصالحين

14 - صالحان از اهل کتاب ، آسوده از ذلت و مسکنت و ایمن از غضب الهی

ضربت عليهم الدّله . . . ليسوا سواء من اهل الكتب امه قائمه ... و اولئك من الصال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 115 - 2

2 - قطعی بودن پاداش اعمال خیر صالحان اهل کتاب ، از سوی خداوند

من اهل الكتب . . . و اولئك من الصالحين. و ما يفعلوا من خير فلن يكفروه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 12

12 - فسق (نادیده گرفتن دستورات خداوند) ، ریشه استهزای دین و شعایر الهی

اتخذوا دينكم هزواً ولعباً . . . و إن اکثرکم فسقون

مصدق جمله «هل تنقمون . . .» همان استهزای نماز و احکام دین است. بنابراین «فسق» که علت برای «تنقمون» گرفته شده است، در حقیقت علت استهزای دین نیز می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - گروهی از اهل کتاب مردانی صالح ، پرهیز کننده از گناه ، و بدور از تجاوز و حرام خواری

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون و اكلهم السحت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - گروهی از اهل کتاب ، مردمانی وارسته از موضعگیری کفرآمیز و خصمانه در برابر قرآن

و ليزيدن كثيراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغيناً و كفراً

ص: 168

222- صبر مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 2

2 - صبر و بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب، در برابر فشار های هم کیشان سابق خود و نیز تحمل آزار های مشرکان، عامل برخوردار شدن آنان از اجر دو برابر الهی

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا

«باء» در «بما صبروا» سببیه و «ما» مصدریه است؛ یعنی، «بسبب صبرهم». گفتنی است در این که اشخاص مورد بحث در برابر چه چیزی از خود صبر و تحمل نشان دادند، چند نظر اظهار شده است؛ از جمله آنها صبر آنان در برابر فشار اهل کتاب و مشرکان می باشد. برداشت یاد شده بر پایه همین احتمال است.

223- صفات اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 2,3,4

2 - شادمانی عالمان اهل کتاب از کتمان حقایق کتب آسمانی برای مردم

و اذ اخذ الله میثاق... و لا تکتومونه... لا تحسبنّ الذین یفرحون بما اتوا

برخی برآند که مراد از «الذین»، اهل کتاب هستند؛ چنانچه در آیه قبل از آنان سخن رفت. و مراد از «ما اتوا» (آنچه را انجام دادند)، همان کتمان حقایق و پشت سر انداختن کتابهای آسمانی و میثاق الهی است.

3 - خودپسندی و شهرت طلبی عالمان اهل کتاب

لا تحسبنّ الذین یفرحون بما اتوا و یحبّون ان یحمدوا بما لم یفعلوا

4 - شادمانی عالمان اهل کتاب از بیان برخی حقایق کتاب های آسمانی (آنچه با دنیاخواهی آنان منافات نداشته)

لا تحسبنّ الذین یفرحون بما اتوا

مراد از «ما اتوا»، می تواند بیان حقایقی از کتاب باشد که به قرینه «و اشتروا به ثمنًا»، با دنیاطلبی آنان برخوردی نداشته است.

224- طاغوت پرستی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 13، 9

9 - گرفتاری اهل کتاب به لعنت و غضب خداوند ، پرستش طاغوت و مسخ شدنشان به میمون و خوک ، سزای رفتار های زشت آنان

ص: 169

هل انبئکم بشرّ من ذلك مثوبه عند الله من لعنه .. و عبد الطغوت

کلمه «مثوبه» (سزا و جزا) می رساند که غضب و .. به عنوان پیامدهای شومی است که اعمال ناروای اهل کتاب آنها را اقتضا می کرده است.

13 - گرفتاران به لعنت و غضب خدا، مسخ شدگان و طاغوت پرستان اهل کتاب خود سزاوار استهزا و نه مؤمنان به خدا و کتب آسمانی

الذین اتخذوا دینکم هزواً .. منهم القرده و الخنازیر و عبد الطغوت

225- طعام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 5 - 7,31

7 - حلیت غذای مسلمانان برای اهل کتاب در قوانین آنان *

و طعامکم حل لهم

بنابر اینکه جمله «طعامکم حل لهم» اخبار از حکمی در شریعت آنان باشد. یعنی آنان در کتاب خود، دلیلی بر حرمت غذای شما مسلمانان ندارند.

31 - انکار جواز مبادله با اهل کتاب و انکار حلیت طعام آنان، کفر و موجب حبط عمل است .

و طعام الذین اتوا الکتب حل لکم .. و من یکفر بالایمن فقد حبط عمله

از مصادیق مورد نظر برای ایمان، معارف و احکامی است که در آیه مورد بحث، مطرح شده است، همانند حلیت طعام اهل کتاب و ...

226- طغیان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 11,13

11 - تعالیم نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) (آیات قرآن) موجب افزایش کفر و طغیان بسیاری از اهل کتاب

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إلیک من ربک طغیناً و کفراً

13 - اهل کتاب در کفر و طغیان روز افزون به خاطر بی اعتنایی به تعالیم تورات و انجیل

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إلیک من ربک طغیناً و کفراً

از دیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن، حاکی از آن است که قبل از نزول قرآن نیز آنان در کفر و طغیان بوده اند که به قرینه صدر آیه، این کفر و طغیان بر اثر مهمل گذاشتن تورات و انجیل بوده است.

ص: 170

227- طهارت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 5

5 - طهارت و پاکی اهل کتاب

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم

حلیت غذاهای اهل کتاب فرع بر طهارت و پاکی آنهاست. زیرا نوعاً خوراکیها دارای رطوبت سرایت کننده است و غالباً با دست ملاقات می کند. بنابراین اگر اهل کتاب نجس بودند، استفاده از طعام آنها برای مسلمانان جایز نبود.

228- ظالمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 168 - 6,7

6 - کفرپیشگی و ستمگری گروهی از اهل کتاب مایه محرومیت آنان از مغفرت و هدایت الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً

مصدق مورد نظر از «الذین کفروا و ظلموا» - به دلیل آیات گذشته - گروهی از اهل کتاب هستند.

7 - گروهی از اهل کتاب ، مردمی کفرپیشه و ستمگر

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً

229- ظلم اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 16

16 - کفر ، جنایت و تجاوز ، سیره دائمی اهل کتاب (یهود)

ذلک بانّهم کانوا یکفرون بئایت اللّٰه و یقتلون . . . و کانوا یعتدون

فعل مضارع پس از فعل ماضی از ماده «کَوْنُ» دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 5

5 - کفر و ظلم گروهی از اهل کتاب ، موجب خلود آنها در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... و لالیهدیهم طریقاً. الا طریق جهنم خلدین فیها

با توجه به آیات قبل مصداق مورد نظر از آیه کافران اهل کتاب می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 171

10 - نکوهش شدید خداوند از اهل کتاب ، بخاطر آلودگی آنان به گناه ، ستمگری و حرام خواری

يسرعون في الاثم والعدون واكلهم السحت لبئس ما كانوا يعملون

230- ظلم علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 8

8 - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذين ءاتينهم الكتب يعرفونه . . . و من اظلم ... إنه لا يفلح الظلمون

مراد از ضمیر در «آیناهم» به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

231- عالم به کتاب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 14

14- « عن أبي عبدالله (ع) : . . . علم الكتاب والله كَلَّه عندنا ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: . . . به خدا سوگند! تمام علم کتاب در نزد ما (ائمه) هست».

232- عبرت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 31 - 26

26 - سرانجام شوم حسادت و برادرکشی قاییل ، درسی برای اهل کتاب

واتل عليهم نبأ ابني ادم . . . فاصبح من الندمين

با توجه به اینکه ضمیر در «عليهم» به اهل کتاب باز می گردد، هدف اصلی از بر شمردن پیامدهای قتل هابیل، پند گرفتن آنان خواهد بود.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

ص: 172

3 - خودپسندی و شهرت طلبی عالمان اهل کتاب

لا تحسبنّ الذّین یفرحون بما آتوا و یحبّون ان یحمدوا بما لم یفعلوا

234- عجز از ارائه کتاب هدایتگر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 50 - 1

1 - منکران قرآن و تورات ، ناتوان از پاسخ دادن به پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) (ارائه کتابی هدایتگرتر از قرآن و تورات)

قالوا سحران تظھرا . . . فإن لم یستجیبوا لک

235- عدالت در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 15 - 31

31 - رعایت عدالت میان گروه های مختلف اهل کتاب ، برنامه الهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و أمرت لأعدل بینکم

برداشت یاد شده بر این پایه است که مخاطبان پیامبر (صلی الله علیه و آله) اهل کتاب باشند.

236- عذاب اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 23

23 - برخی گناهان اهل کتاب ، موجب گرفتاری حتمی آنان به عذاب الهی

انما یریدالله ان یصیبهم ببعض ذنوبهم

در برداشت فوق «ان یصیبهم» به معنای گرفتار ساختن به عذاب گرفته شده است. قابل ذکر است که «بعض ذنوبهم» می تواند اشاره به این باشد که برخی گناهان به گونه ای است که خداوند مرتکبان آن گناه را قطعاً به عذاب گرفتار خواهد ساخت و لذا توفیق حق پذیری را از آنان سلب خواهد کرد.

237- عذاب دنیوی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 173

12 - کتمان حقایق و دیگر ترفند های عالمان اهل کتاب ، آنان را از عذاب دنیا (ذلّت ، شکست و . . .) نجات نخواهد داد .

لا تحسبنّ الذّین . . . بمفازة من العذاب

در برداشت فوق ، عذاب اوّل ، به قرینه تکرار آن ، عذاب دنیوی گرفته شده است .

238- عذاب علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 5

5 - عالمان اهل کتاب با کتمان حقایق کتاب های آسمانی ، گمراه شدند و عذاب الهی را برای خویش کسب کردند .

أولئك الذین اشتروا الضلّله بالهدی و العذاب بالمغفره

239- عصیان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 31

31 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مردمی شکننده حدود الهی و از زمره فاسقان

وإن كثيراً من الناس لفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 1

1 - فرمان خدا به نبرد با اهل کتاب ، به دلیل عدم ایمان آنان به خدا و آخرت و عدم پرهیزشان از محرمات الهی و پایبند نبودن به دین حق

قتلوا الذین لا یؤمنون . . . من الذین أوتوا الکتب

240- عفو از اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 7

7- چشمپوشی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از افشا و بیان حقایق مخفی شده توسط اهل کتاب

یبین لکم . . . و یعفوا عن کثیر

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «کثیر»، به قرینه فراز پیشین، حقایق مخفی شده باشد. بنابراین عفو به معنای فاش

ص: 174

نساختن و مسکوت گذاشتن است.

241- عفو اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 15

15 - خداوند ، مسلمانان عصر بعثت را به عفو و گذشت از توطئه گران اهل کتاب فرا خواند .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللہ بأمرة

«عفو» و «صفح» به معنای گذشت از خطا و گناه است. گفته شده «صفح» علاوه بر آن، دلالت بر سرزنش نکردن نیز دارد.

242- عقاید اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 1,2,6,7,8,9

1 - پابندی به خرافات ، عقاید بی اساس و احساس امنیّت واهی ، عامل رویگردانی اهل کتاب از اسلام

ثم یتولّی فریق . . . ذلک بانّهم قالوا لن تمسّنا النار

2 - اعتقاد واهی برخی از اهل کتاب به اینکه چند روزی بیش در آتش دوزخ نخواهند بود .

ثم یتولّی فریق . . . ذلک بانّهم قالوا لن تمسّنا النار

6 - اعتقاد اهل کتاب به برتری نژادی و قومی خویش *

لن تمسّنا النار

باور یهود به اینکه جز اندکی عذاب نمی شوند، به قرینه «نا» در «لن تمسّنا»، احتمالاً برخاسته از خودبرتربینی در نژادشان بود.

7 - اهل کتاب ، معتقد به رستاخیز و کیفر اعمال

لن تمسّنا النار الاّ ایاماً

8 - گروهی از اهل کتاب ، قائل به وجود تبعیض در رستاخیز و کیفر های الهی بودند . *

لن تمسّنا النار الاّ ایاماً

زیرا نسبت به خودشان عذاب اندکی را باور داشتند، ولی نسبت به دیگران چنین پنداری را نداشتند؛ یعنی تبعیض در رستاخیز و کیفرهای آن.

9 - اعتقاد به مصوبیت از خلود در عذاب، دروغی که اهل کتاب، آن را ساخته و خود را فریب دادند.

و غرهم فی دینهم ما کانوا یفترون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 25 - 12

12 - پندار غلط برخی از اهل کتاب، نسبت به محو اعمال ناشایست آنان در قیامت

ص: 175

لن تمسنا النار . . . ووقیت کل نفس ما کسبت

به نظر می رسد جمله «وقیت کل . . .»، اشاره به علت پنداری است که اهل کتاب داشتند: لن تمسنا النار.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 8

8 - احتمال ارتداد و تأثیرپذیری مؤمنان ، از دیدگاه اهل کتاب

امنوا بالذی . . . لعلهم یرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 6

6 - علمای یهود می پنداشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید از میان آنان برگزیده شود .

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 75 - 11، 14، 9

9 - دیدگاه های متفاوت اهل کتاب درباره غیر همکیشان خود ، موجب حفظ امانت و یا خیانت در آن

و من اهل الکتاب . . . و منهم من ان تأمنه . . . ذلک بانهم قالوا لیس علینا فی الامی

«ذلک»، اشاره به طایفه دوم است.

11 - پندار باطل برخی از اهل کتاب به جواز تصرف در اموال دیگران و تضییع آنها ، عامل خیانتشان به حقوق غیر همکیشان خود

ذلک بانهم قالوا لیس علینا فی الامین سیل

14 - اهل کتاب ، عقاید خودساخته شان را آگاهانه به خدا نسبت می دادند .

و یقولون علی الله الکذب و هم یعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 76 - 1

1 - ردّ پندار اهل کتاب مبنی بر برتری آنان بر دیگران

ذَلِكْ بِأَنَّهُمْ قَالُوا .. بَلَىٰ مِنْ أَوْفَىٰ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 3

3 - اعتقاد برخی از اهل کتاب ، به ربوبیت فرشتگان و انبیا

و لا یامرکم ان تتخذوا المملکة و التّیین ارباباً

آیه، ناظر به اعتقاد برخی از اهل کتاب است.

ص: 176

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 111 - 1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) ، تنها خویشان را سزاوار بهشت دانسته و دیگران را از آن ، محروم می پندارند .

وقالوا لن يدخل الجنة إلا من كان هوداً أو نصری

ضمیمه در «قالوا» به «اهل الكتاب» (در آیه 109) باز می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 16

16 - عالمان اهل کتاب ، بیان محتوای کتب آسمانی را به زیان دنیای خود می انگاشتند .

و اذا اخذ الله ميثاقاً .. لتبينته ... و اشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 10

10 - واهی بودن پندار نجات عالمان اهل کتاب از عذاب الهی ، با وجود عملکرد ناشایست آنان (کتمان حقایق و ...)

لا تحسبن الذين .. بمفازة من العذاب

کلمه «مفازة»، مصدر میمی و به معنای خلاص و نجات یافتن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به شناخت و ارزیابی عقاید و اعمال اهل کتاب

الم تر .. انظر كيف يفترون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 9

9- برخی از اهل کتاب، مشرکان مکه را هدایت یافته تر از مسلمانان قلمداد می کردند .

و يقولون للذین كفروا هؤلاء اهدى من الذین امنوا سبیلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 123 - 1

1 - پندار باطل گروهی از اهل کتاب و برخی از مسلمانان در مورد نجات از جهنم و ورود به بهشت، به صرف انتساب به ادیان الهی

لیس بامانیکم و لا امانی اهل الکتب

مراد از اسم «لیس» با توجه به آیات گذشته، رهایی از جهنم و ورود به بهشت است یعنی لیس الجنة و المحیص عن النار . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 177

1 - اهل کتاب مدعی داشتن شخصیت دینی و اعتقادات صحیح مذهبی

ياهل الكتب لستم على شيء حتى تقيموا التوریه و الانجیل

به نظر می رسد مراد از «شیء» دین و آیین باشد؛ بنابراین معنی جمله «لستم علی شیء» چنین است: ای اهل کتاب شما هیچ پایگاه دینی و مذهبی ندارید، و این رد پندار آنانی است که خویشان را به صرف داشتن کتاب آسمانی مردمی اهل دین و آیین می پنداشتند.

5 - اهل کتاب به خاطر بی توجهی به کتاب آسمانی، فاقد هرگونه پایگاه برای دفاع از عقاید و آرای دینی خویش

لستم على شيء حتى تقيموا التوریه و الانجیل

در برداشت فوق کلمه «حتی» به معنای «کی» تعلیلیه و کلمه «شیء» با توجه به حرف «علی» به معنای پایگاه گرفته شده است و مراد از آن - به قرینه حتی تقيموا التوریه و الانجیل - زیر بناهای فکری قابل اعتمادی است که بتوان به وسیله آن از عقاید و آرای دینی دفاع کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - اعتقادات دینی اهل کتاب آمیخته با غلو، گزافه گویی و اموری باطل

قل يا اهل الكتب لا تغلوا فی دینکم غیر الحق

«غلو» مصدر «لا تغلوا» به معنای خروج از حد اعتدال و گرایش به افراط است که از آن به گزافه گویی تعبیر می شود.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور نهی اهل کتاب از غلو و گزافه گویی در آیین خویش

قل يا اهل الكتب لا تغلوا فی دینکم

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل يا اهل الكتب لا تغلوا فی دینکم .. و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل الكتب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- بهره گیری قرآن ، از باور های ارزشی و راستین اهل کتاب ، در گرایش دادن آنان به اسلام *

و الطّور

با توجه به این که کوه طور، در باور اهل کتاب (یهود و نصارا) محل نزول وحی و سرزمین مقدس بوده است و این باور از نظر قرآن به جا بوده است؛ با سوگند خوردن به آن، قلب اهل کتاب را مجذوب پیام قرآن می ساخته است.

244- علایق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 178

1 - بسیاری از اهل کتاب ، مشتاق ارتداد و بازگشت مسلمانان به شرک بودند .

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا

جمله «یردونکم» به وسیله حرف مصدری (لو) تبدیل به مفرد می شود و در نتیجه مفعول برای «وَدَّ» قرار می گیرد. «کفاراً» جمع کافر و مفعول دوم برای «یردونکم» می باشد. مراد از کافر، به دلیل کلمه «یردون» مشرک است نه یهودی و یا نصرانی؛ زیرا مسلمانان صدر اسلام پیش از انتخاب اسلام، مشرک بودند.

245- علم علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 16

16 - عالمان اهل کتاب (یهود و نصارا) به حقانیت تغییر قبله (از بیت المقدس به مسجدالحرام) واقف بودند .

إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكُتُبَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ

مراد از ضمیر «أنه» نسخ قبله سابق (بیت المقدس) و تعیین قبله فعلی (مسجدالحرام) است.

246- علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 19 - 6

6 - عالمان اهل کتاب ، علی رغم آگاهی به لزوم تسلیم در برابر خدا ، به اختلاف روی آوردند .

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكُتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 1,3

1 - مجادله عالمان اهل کتاب با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی رغم آگاهی آنان به حقیقت

من بعد ما جاءهم العلم . . . فان حاجوك فقل

3 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مبنی بر ترک مجادله با عالمان جدالگر اهل کتاب

فان حاجوک فقل اسلمت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 10، 11، 12

10 - برخی از عالمان اهل کتاب، حکمیت و حاکمیت کتاب خدا را پذیرفتند.

ثم یتولی فریق منهم

ص: 179

نپذیرفتن گروهی با دلالت مفهومی، اشاره به پذیرش گروهی دیگر دارد.

11 - پذیرش حقایق اسلام از سوی برخی از عالمان اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ثم يتولى فريق منهم

12 - وجود موضعگیری های متضاد در میان عالمان اهل کتاب در برابر دعوت به حکمیت کتاب آسمانی

ثم يتولى فريق منهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 5

5 - عالمان اهل کتاب که از داوری کتاب خدا رویگردان بودند، به گناهکاری خود اذعان داشتند.

لن تمسنا النار الا اياماً معدودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 63 - 8

8 - علمای نصارای نجران، مفسد، مشرک، مجادله گر، حق ناپذیر و مورد تهدید خداوند

فمن حاجك... فان تولوا فان الله عليهم بالمفسدين

در شأن نزول آمده که این آیات درباره علمای نجران نازل شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 66 - 3

3 - سرزنش اهل کتاب (علمای یهود و نصارا) به خاطر محاجّه و انتساب ناآگاهانه ابراهیم (ع) به یهودیت و نصرانیت

فلم تحاجون فيما ليس لكم به علم

آنچه یهودیان و نصارا بدان علم نداشتند و درباره آن احتجاج می کردند، انتساب ابراهیم به یهودیت و نصرانیت بوده و لذا به خاطر آن، سرزنش شدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کفر آگاهانه عالمان اهل کتاب به آیات خداوند (قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و توبیح آنان از سوی خداوند

یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات الله و انتم تشهدون

با توجه به آیات قبل و بعد که درباره محاجّه، کتمان و درآمیختن حق به باطل است، استفاده می شود که مقصود از اهل کتاب، عالمان آنان هستند.

4 - نکوهش و سرزنش اهل کتاب به خاطر رضایتشان نسبت به اعمال ناروای علمای خود (گمراه ساختن دیگران) *

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ اَهْلِ الْکِتَابِ لَوْ یَضِلُّوکُمْ . . . لَمْ تَکْفُرُوْا بِاٰیَاتِ اللّٰهِ

با توجه به اینکه سرزنش نسبت به همه اهل کتاب است، و گمراه ساختن دیگران مخصوص عالمان آنان است، برداشت فوق به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 1,2,3

1 - آمیختن آگاهانه حق به باطل و کتمان آن توسط علمای یهود و نصارا، و نکوهش آنان از سوی خداوند

یا اهل الكتاب لم تلبسون الحق بالباطل و تکتُمون الحق و انتم تعلمون

2 - علمای اهل کتاب با درآمیختن حق به باطل و کتمان حق، مردم را گمراه می ساختند.

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ . . . يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبَسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ

3 - علم و آگاهی علمای یهود و نصارا به حقیقت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا اهل الكتاب . . . و انتم تعلمون

با توجه به اینکه محور اختلاف اهل کتاب با مسلمانان در حقیقت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده، معلوم می شود منظور از کلمه «الحق»، قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 10

10 - دستور علمای یهود به پیروان خود مبنی بر پذیرش بیت المقدس به عنوان قبله و مخالفت با کعبه

و قالت طائفة من أهل الكتاب امنوا بالذی انزل . . . و اکفروا اخره

امام باقر (ع): . . . فقالوا صلی محمد الغداه فاستقبل قبلتنا فامنوا بالذی انزل علی محمد وجه النهار و اکفروا اخره یعنون القبلة حین استقبل رسول الله (صلی الله علیه و آله) المسجد الحرام.

تفسیر قمی، ج 1، ص 105؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 292، ح 11.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 1,2,3,4,5,6,9,10,11,12

1 - علمای یهود، به پیروانشان هشدار دادند؛ که مبادا به غیر همکیش خود اعتماد کنند.

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

بنابراینکه «لا تؤمنوا»، به معنای عدم اعتماد باشد؛ نه به معنی عدم تصدیق و باور.

2- علمای یهود، به پیروانشان هشدار دادند که مبادا به غیر همکیش خود ایمان بیاورند.

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

بنابراینکه ایمان، به معنی گرایش و باور باشد.

3- نگرانی علمای یهود، از افشای توطئه آنان علیه اسلام

وقالت طائفة من اهل الكتاب . . . و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

نهی عالمان یهود از اعتماد به غیر همکیشان، پس از طرح توطئه علیه مسلمانان، بیانگر نگرانی آنان از افشای توطئه می باشد.

4- نهی علمای یهود پیروان خویش را از بازگویی توطئه شان علیه اسلام، مگر در میان همکیشان خود

وقالت طائفة . . . امنوا بالذی . . . و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

5- نگرانی علمای یهود، از گرایش پیروانشان به اسلام

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

ص: 181

(بنابراینکه ایمان، به معنای گرایش باشد).

6 - علمای یهود می پنداشتند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) باید از میان آنان برگزیده شود .

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم

9 - توصیه علمای یهود به یکدیگر ، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام *

و لا تؤمنوا . . . ان يؤتى احد مثل ما اوتيتم

احتمالا مراد از «ما اوتيتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

10 - علمای یهود ، منکر توان مسلمانان در احتجاج بر نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم . . . او يحاجوكم عند ربكم

بنابراینکه «او يحاجوكم»، که عطف به «ان يؤتى» است، مفعول له برای «لا تؤمنوا» باشد؛ به تقدیر «لا» یعنی: لان لا يحاجوكم عند ربكم.

11 - نگرانی علمای یهود ، از احتجاج مسلمانان با آنها در پیشگاه خداوند

و لا تؤمنوا . . . او يحاجوكم عند ربكم

12 - افشای توطئه علمای یهود علیه مسلمانان ، از جانب خداوند

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دينكم . . . او يحاجوكم عند ربكم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 77 - 15، 18، 6، 1

1 - دین فروشی و پیمان شکنی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای رسیدن به اهداف دنیوی

ان الذين يشترون بعهد الله و ايمانهم ثمناً قليلاً

از مصادیق بارز «ان الذين . . .»، به قرینه آیات سابق، اهل کتاب هستند؛ و چون دین فروشی و بدعت معمولاً به دست عالمان دین است، در برداشت فوق، کلمه «عالمان» اضافه شده است.

6 - کم ارزش بودن عهد الهی و مسؤولیت های آن ، در نزد علمای اهل کتاب

ان الذين يشترون بعهد الله . . . ثمناً قليلاً

فروختن پیمانهای الهی به بهای کم، نشانگر کم ارزش دانستن آن است.

15 - علمای اهل کتاب به لحاظ سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی، مورد غضب خداوند، و محروم از سخن و نظر او در قیامت و بی بهره از تزکیه او

و منهم من ان تأمنه بدینار .. انّ الذین یشترون ... و لا یکلّمهم الله و لا ینظر

18 - علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب .. انّ الذین یشترون ... و لهم عذاب الیم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 9، 8، 7، 6، 1

1 - تحریف تورات و انجیل و بدعت در دین، توسط گروهی از اهل کتاب (عالمان آنان)

و انّ منهم لفریقاً یلون السنّتهم بالکتاب لتحسیوه من الکتاب

6 - برخی از اهل کتاب (عالمان آنان)، برای فریب مردم، دست نوشته خود را همانند کتاب خدا تلاوت می کردند.

ص: 182

و انّ منهم لفريقاً يَلُون السننهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب

7- تلاش برخی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای انحراف مسلمانان ، با قلمداد کردن نوشته های خود به عنوان تورات و انجیل

و انّ منهم لفريقاً .. لتحسبوه من الكتاب

از ظاهر «لتحسبوه» که باید خطاب به مؤمنان و مسلمانان باشد استفاده شده است.

8- برخی اهل کتاب (عالمان آنان) نوشته های خود را به عنوان کتاب خدا به مردم ارائه می دادند .

و يقولون هو من عند الله و ما هو من عند الله

9- افترای آگاهانه برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، به خدا و دین او

و يقولون هو من عند الله .. و يقولون على الله الكذب و هم يعلمون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 99 - 10، 11، 9

9- مبارزه عالمان اهل کتاب با اسلام ، با علم و آگاهی به حَقانیت آن

قل يا اهل الكتاب لم تصدّون عن سبيل الله .. و انتم شهداء

مقصود از «سبيل الله»، اسلام است.

10- آگاهی کامل عالمان اهل کتاب ، به حَقانیت پیامبر اسلام (صلی الله عليه و آله)

قل يا اهل الكتاب لم تصدّون .. و انتم شهداء

11- آگاهی عالمان اهل کتاب ، به زشتی عمل خود (بازداشتن مؤمنان از راه خدا)

و انتم شهداء

برخی برآنند که مورد شهادت همان بازداشتن از راه خداست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 187 - 1، 2، 3، 4، 5، 9، 10، 12، 13، 14، 16، 17

1- پیامبر (صلی الله عليه و آله) ، مأمور توجّه دادن عالمان اهل کتاب به میثاقشان با خداوند

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب

2- تبیین محتوای کتب آسمانی و کتمان نکردن آن ، ميثاق سنگين خداوند از علمای اهل کتاب

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبينته للناس و لا تكتُمونه

ضمير مفعولى در «لتبينته»، به کتاب بر مى گردد.

3- مسؤوليت سنگين عالمان به کتاب های آسمانی در بيان حقايق آن برای مردم

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبينته للناس

4- کتمان حقايق کتب آسمانی گذشته (تورات و انجيل) از سوى علمای اهل کتاب

و اذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبينته للناس و لا تكتُمونه

5- گمراهی و ايمان نياوردن گروهی از مردم عصر پیامبر (صلی الله عليه و آله) ، ناشی از کتمان حقايق از سوى عالمان اهل کتاب

و اذ اخذ الله ... و لا تكتُمونه

9- شکستن پیمان الهی (تبیین محتوای کتب آسمانی و کتمان نکردن آن) ، از سوى عالمان اهل کتاب

فنبذوه وراء ظهورهم

ص: 183

10 - رها ساختن و پشت سر انداختن کتاب های آسمانی و میثاق الهی از سوی عالمان اهل کتاب

و اذ اخذ الله میثاق الذین اتوا الکتب . . . فنبدوه وراء ظهورهم

ضمیمه مفعولی در «فنبذوه» به کتاب برمی گردد و چون بیان کتاب، میثاق و پیمان الهی است، مراد از آن ضمیر، پیمان الهی نیز می باشد؛ یعنی کتاب و بیان آن را ترک کردند.

12 - مبارزه و کارشکنی عالمان اهل کتاب با اسلام به وسیله کتمان حقایق کتب آسمانی

و اذ اخذ الله . . . و لا تکتمونه فنبدوه وراء ظهورهم

برداشت فوق، بر این مبناست که آنچه کتمان می کردند، بشارت تورات و انجیل به بعثت پیامبر، حقانیت اسلام و قرآن باشد.

13 - دین فروشی و دنیاپرستی عالمان اهل کتاب

و اشتروا به ثمناً قليلاً

14 - سوداگری عالمان اهل کتاب با کتب آسمانی و میثاق الهی در برابر بهره های ناچیز

و اشتروا به ثمناً قليلاً

16 - عالمان اهل کتاب، بیان محتوای کتب آسمانی را به زیان دنیای خود می انگاشتند .

و اذ اخذ الله میثاق . . . لتبیننه . . . و اشتروا به ثمناً قليلاً

17 - ناآگاهی عالمان اهل کتاب (دین فروشان) از ارزش والای دین و تعهد به پیمان های الهی

فنبدوه . . . و اشتروا به ثمناً قليلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 2,3,4,5,7,10,12

2 - شادمانی عالمان اهل کتاب از کتمان حقایق کتب آسمانی برای مردم

و اذ اخذ الله میثاق . . . و لا تکتمونه . . . لا تحسبن الذین یفرحون بما اتوا

برخی بر آنند که مراد از «الذین»، اهل کتاب هستند؛ چنانچه در آیه قبل از آنان سخن رفت. و مراد از «ما اتوا» (آنچه را انجام دادند)، همان کتمان حقایق و پشت سر انداختن کتابهای آسمانی و میثاق الهی است.

3 - خودپسندی و شهرت طلبی عالمان اهل کتاب

لا تحسبنّ الذّین یفرحون بما آتوا و یحبّون ان یحمدوا بما لم یفعلوا

4 - شادمانی عالمان اهل کتاب از بیان برخی حقایق کتاب های آسمانی (آنچه با دنیاخواهی آنان منافات نداشته)

لا تحسبنّ الذّین یفرحون بما آتوا

مراد از «ما آتوا»، می تواند بیان حقایقی از کتاب باشد که به قرینه «و اشتروا به ثمناً»، با دنیاطلبی آنان برخوردی نداشته است.

5 - انتظار ستایش عالمان یهود و نصارا از پیروانشان به جهت بیان نکردن حقایقی از تورات و انجیل

لا تحسبنّ الذّین .. یحبّون ان یحمدوا بما لم یفعلوا

بنابر اینکه مراد از «ما لم یفعلوا» (آنچه را انجام ندادند)، وفادار نبودنشان به پیمان الهی و کتمان حقایق باشد که در آیه قبل به آن تصریح شد. و انتظار ستایش شاید بدان جهت بوده که آنان با کتمان حقایق، دین اجدادی مردم خویش را محفوظ می داشتند و لذا فاعل محذوف در «یُحمدوا» به پیروان آنان تفسیر شد.

7 - برخی از عالمان اهل کتاب علی رغم ترک وظیفه ، تظاهر به انجام آن داشته و خواهان ستایش در برابر آن عمل ادعایی بودند .

و یحبّون ان یحمدوا بما لم یفعلوا

10 - واهی بودن پندار نجات عالمان اهل کتاب از عذاب الهی ، با وجود عملکرد ناشایست آنان (کتمان حقایق و . . .)

لا تحسبنّ الذّین . . . بمفازة من العذاب

کلمه «مفازه»، مصدر میمی و به معنای خلاص و نجات یافتن است.

12 - کتمان حقایق و دیگر ترفند های عالمان اهل کتاب ، آنان را از عذاب دنیا (ذلّت ، شکست و . . .) نجات نخواهد داد .

لا تحسبنّ الذّین . . . بمفازة من العذاب

در برداشت فوق، عذاب اول، به قرینه تکرار آن، عذاب دنیوی گرفته شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 16، 3، 2، 1

1 - ایمان واقعی گروهی از عالمان اهل کتاب به خداوند ، قرآن و کتب آسمانی خویش

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلَ الْيَكْم . . . خاشعین لله

سوداگری با آیات الهی از اموری است که اغلب با عالمان و دانشمندان دینی سنخیت دارد ؛ جمله «لَتَبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ»، در آیه 187 این معنا را تأیید می کند.

2 - خشوع و فروتنی گروهی از عالمان اهل کتاب در برابر خداوند

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ . . . خاشعین لله

3 - خشوع و فروتنی گروهی از عالمان اهل کتاب ، زمینه ساز ایمان واقعی آنان به خدا و کتب آسمانی

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ . . . خاشعین لله

توصیف اهل کتاب به خشوع و فروتنی، می تواند اشاره به علت ایمان و اقرار آنان به حقانیت قرآن و ایمان واقعی به تورات و انجیل باشد.

16 - تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب ، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ . . . لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ

18 - توییح الهی نسبت به برخی از عالمان اهل کتاب ، به خاطر سوداگری آنان با آیات الهی

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ . . . لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - آگاهی ناقص دانشمندان اهل کتاب به کتب آسمانی خویش

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب

ظاهراً «من» برای تبعیض است و «من الكتاب»، وصف برای «نصیباً» است. یعنی بهره آنان تنها نسبت به بخشی از کتاب است.

5 - عالمان اهل کتاب ، خریدار گمراهی در قبال از دست دادن هدایت

الم تر . . . یشترون الضلالة

7 - بهره عالمان اهل کتاب از کتاب آسمانی خویش ، برای راهیابی به هدایت کافی است .

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب یشترون الضلالة

می توان گفت توصیف اهل کتاب به «اوتوا نصیباً . . .» اشاره به زشتی گمراهی آنان دارد. یعنی با اینکه از کتاب آسمانی بهره مند بودند، راه ضلالت را برگزیدند.

11 - سوء استفاده علمای یهود و دانشمندان اهل کتاب از علم و مقام خویش برای گمراهی مسلمانان

الم تر الى الذين .. ان تضلوا السبيل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

3 - نساء - 4 - 47 - 14

14 - مسخ چهره انسانی گروهی از اهل کتاب (سران و عالمان) در قیامت *

من قبل ان نظمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

نکره بودن «وجوه» حاکی از آن است که این عقوبت (سرخ چهره انسانی) برای تمامی مخاطبان نیست. لازم به ذکر است که برخی از مفسران تحقق این معنی را در قیامت می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 63 - 13

13 - ترک نهی از منکر در برابر ستمگران ، از سوی علمای اهل کتاب ، به انگیزه حفظ منافع شخصی - تأمین شده از ناحیه آن ستمگران - و یا ترس از تهدیداتشان

لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار

از امام حسین (ع) در توضیح آیه فوق روایت شده: ... و انما عاب الله ذلك عليهم لانهم كانوا يرون من الظلمه الذين بين اظههم المنكر و الفساد فلا ينهونهم عن ذلك رغبه فيما كانوا ينالون منهم و رهبه مما يحذرون ...

تحف العقول، ص 137؛ بحار الانوار، ج 100، ص 79، ح 37.

علمای اهل کتاب و انجیل

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

1 - بقره - 2 - 174 - 10

10 - عالمان اهل کتاب ، بخشی از احکام تورات و انجیل (حلیت برخی خوراکی ها و حرمت برخی دیگر) را کتمان می کردند .

إن الذين يكتمون ما أنزل الله من الكتب

مفسران مصداق مورد نظر برای «الذين يكتمون ...» را علمای یهود و نصارا دانسته اند.

علمای اهل کتاب و تغییر قبله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 16،19

16 - عالمان اهل کتاب (یهود و نصارا) به حقانیت تغییر قبله (از بیت المقدس به مسجدالحرام) واقف بودند .

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق

مراد از ضمیر «أنه» نسخ قبله سابق (بیت المقدس) و تعیین قبله فعلی (مسجدالحرام) است.

19 - عالمان اهل کتاب ، حقانیت تغییر قبله را کتمان می کردند .

ص: 186

إن الذين أوتوا الكتب ليعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما يعملون

247- علمای اهل کتاب و تورات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 15

15 - برخی از عالمان اهل کتاب ، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تورات وفادار مانده و به ویژگی های پیامبر موعود و تطبیق آنها بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) معترف شدند .

نبد فریق من الذین أوتوا الكتب كتب اللّٰه وراء ظهورهم

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «الذین أوتوا الكتاب» عالمان یهود باشد. در این صورت «فریق من الذین»؛ یعنی، گروهی از عالمان، کتاب الهی را به دور افکندند. مفهوم این جمله این است که گروهی چنین نکردند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 10

10 - عالمان اهل کتاب ، بخشی از احکام تورات و انجیل (حلیت برخی خوراکی ها و حرمت برخی دیگر) را کتمان می کردند .

إن الذین یکتُمون ما أنزل اللّٰه من الكتب

مفسران مصداق مورد نظر برای «الذین یکتُمون . . .» را علمای یهود و نصارا دانسته اند.

248- علمای اهل کتاب و حقایق محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 13

13- آگاهان به تورات و انجیل در عصر بعثت بر حقایق رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) شهادت می دادند .

و کفی باللّٰه شهیدًا . . . و من عنده علم الكتب

249- علمای اهل کتاب و قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 107 - 12

12- با تمام وجود سر بر آستان خداوند ساییدن و حریصانه به سجده افتادن جمعی از علمای اهل کتاب به هنگام آشنایی با قرآن

إن الذين أُوتوا العلم من قبله .. يخرون للأذقان سجداً

برداشت فوق، مبتنی بر این نکته است که مراد از «أوتوا العلم من قبله» اهل کتاب باشد و تعبیر از سجده به «خرّ» - که به معنای

ص: 187

سقوط و به رو افتادن است - می تواند اشاره به حقیقت یاد شده داشته باشد.

250- علمای اهل کتاب و کتمان حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 140 - 14

14 - عالمان اهل کتاب ، مورد تهدید خداوند به خاطر کتمان حقایق آسمانی

و من أظلم ممن کتم شاهده عنده من اللّٰه و ما اللّٰه بغفل عما تعملون

هدف از بیان آگاهی خدا و غفلت نداشتن از رفتار عالمان اهل کتاب، تهدید کردن آنان به کیفر و مجازات می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 144 - 19

19 - عالمان اهل کتاب ، حقانیت تغییر قبله را کتمان می کردند .

إن الذین أوتوا الکتب لیعلمون أنه الحق من ربهم و ما اللّٰه بغفل عما یعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 146 - 8

8 - گروهی از عالمان اهل کتاب علی رغم اطمینانشان به حقانیت قبله مسلمانان ، آن را کتمان می کردند .

وإن فریقاً منهم لیکتمون الحق و هم یعلمون

جمله «و هم یعلمون» اشاره به این معنا دارد که کتمان کنندگان از عالمان دینی اهل کتاب بودند.

251- علمای اهل کتاب و کتمان حقایق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 174 - 10

10 - عالمان اهل کتاب ، بخشی از احکام تورات و انجیل (حلیت برخی خوراکی ها و حرمت برخی دیگر) را کتمان می کردند .

إن الذین ینکتمون ما أنزل اللّٰه من الکتب

مفسران مصداق مورد نظر برای «الذین یکتُمون . . .» را علمای یهود و نصارا دانسته اند.

252- علمای اهل کتاب و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 188

6 - عالمان اهل کتاب، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بشارت های تورات را درباره پیامبر موعود ندیده انگاشته و بدان ها اعتنایی نکردند .

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

به نظر می رسد مراد از «فريق» در جمله فوق، عالمان یهود باشد؛ زیرا آنان متصدی بیان معارف و احکام تورات بودند. جمله «کأنهم لا يعلمون» (گویا [بدانها] عالم نبودند) مؤید این معناست.

7 - عالمان اهل کتاب، مطمئن به منطبق بودن ویژگی های پیامبر وعده داده شده در تورات، بر پیامبر اسلام

ولما جاءهم رسول .. نبذ فريق من الذين أتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

عالمان یهود، برای انکار پیامبر (صلی الله علیه و آله) دو راه در پیش روی خود داشتند: 1- نادیده گرفتن بشارتهای تورات؛ 2- اظهار منطبق نبودن ویژگیهای شمرده شده در تورات بر پیامبر. از این که عالمان یهود راه اول را انتخاب کردند، معلوم می شود، انطباق آن ویژگیها بر پیامبر، امری مسلم و غیر قابل تردید بوده است.

15 - برخی از عالمان اهل کتاب، پس از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به تورات وفادار مانده و به ویژگی های پیامبر موعود و تطبیق آنها بر رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) معترف شدند .

نبذ فريق من الذين أتوا الكتب كتب الله وراء ظهورهم

برداشت فوق بر اساس این احتمال است که مراد از «الذين أتوا الكتاب» عالمان یهود باشد. در این صورت «فريق من الذين»؛ یعنی، گروهی از عالمان، کتاب الهی را به دور افکندند. مفهوم این جمله این است که گروهی چنین نکردند.

253- عمل اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 159 - 8

8 - حضرت عیسی (ع)، گواه بر اعمال اهل کتاب در دنیا

و یوم القیمه یكون علیهم شهیداً

اگر حضرت عیسی (ع) در دنیا گواه بر اعمال نباشد، نمی تواند در قیامت گواهی دهد.

254- عمل پسندیده مؤمنان اهل کتاب

6 - تمجید خداوند از ایمان آوردگان از اهل کتاب به خاطر رفتار، گفتار نیک آنان در مقابل گفتار و کردار بد دیگران

و یدروءن بالحسنه السیئه

«حسنه» و «سیئه» به معنای «بدی» و «نیکی» است و «ال» در آن دو برای جنس است. بنابراین مراد از «الحسنه» مطلق نیکی (رفتار و گفتار نیک) است و مراد از «السیئه» مطلق بدی (گفتار و کردار بد) می باشد.

ص: 189

255- عمل ناپسند اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 22,23

22 - بسیاری از اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای اعمال و رفتاری ناپسند

و کثیر منهم ساء ما يعملون

23 - بی اعتنایی اهل کتاب به کتب آسمانی خویش ، کرداری نکوهیده و ناپسند

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل . . . و کثیر منهم ساء ما يعملون

256- عوامل ازدیاد ایمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 7

7 - بیان تعداد نگهبانان دوزخ در قرآن ، موجب افزایش و تقویت ایمان اهل کتاب تا مرز یقین

لیستیقن الذین اوتوا الکتب

257- عوامل بطلان بینش اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 29 - 1

1 - بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و ظهور امت جدید و بالنده اسلام ، خط بطلانی بر پندار باطل اهل کتاب بود .

یا ایها الذین ءامنوا .. ءامنوا برسوله ... لئلا یعلم اهل الکتب الا یقدرن علی شی

کلمه «لا» در «لئلا یعلم» زاید است؛ یعنی، تا اهل کتاب بدانند که هیچ بخشی از فضل خداوند در حوزه اختیار آنان قرار ندارد.

258- عوامل تحقق خواسته های اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 3 - 6

6- بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) همراه با قرآن، تحقّق بخش پیش شرط اهل کتاب و مشرکان برای ترک آیین خویش

لم یکن... منفکین حتی تأتیهم البینه . رسول... فیها کتب قیمه

برداشت یاد شده، براساس یکی از احتمالاتی است که درباره نخستین آیه بیان شد. در آن احتمال، آیه شریفه، بیانگر ادّعی کافران

ص: 190

259- عوامل دشمنی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 176 - 10

10 - اهل کتاب به خاطر اختلاف در کتب آسمانی (پذیرش برخی و انکار و کتمان برخی دیگر) از حق فاصله گرفته و با یکدیگر به دشمنی و ستیز پرداختند.

مفسران برآنند که مصداق مورد نظر برای «الذین» اهل کتاب می باشد.

260- عوامل سرزنش اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 25 - 5

5- سرزنش اهل کتاب از سوی خداوند، به خاطر امتناع از ایمان، علی رغم آشکار شدن حقایق اسلام بر ایشان*

إِنَّ الذِّينَ ارْتَدَّوْا عَلٰی اَدْبُرِهِمْ .. الشَّيْطٰنُ سَوَّلَ لَهُمْ

برداشت بالا بدان احتمال است که مراد از «الذین ارتدّوا..» اهل کتاب باشند؛ زیرا آنان با برخورداری از کتاب آسمانی و وعده های الهی به بعثت رسول خاتم(صلی الله علیه و آله) و عالمان به کتاب، نزدیک ترین گروه و سزاوارترین آنان به شناخت حقایق اسلام و قرآن بوده اند.

261- عوامل شک اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 14 - 18

18 - فرقه سازی های مذهبی از سوی نسل های پیشین اهل کتاب، موجب رواج شک و تردید در میان آیندگان آنان

و ما تفرّقوا .. و إِنَّ الذِّينَ اُورْثُوا الْكُتٰبَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِيْ شَكٍّ مِنْهُ مَرِيْبٍ

«من» در «لفی شک منه» نشویه است و ضمیر «منه» به «تفرّق» - که از «و ما تفرّقوا» استفاده می شود - بازمی گردد؛ یعنی، تردید سختی که میراث بران کتاب به آن گرفتار آمده اند، برخاسته از اختلافات و دسته بندی های مذهبی است که پیشینیان آنان به آن دامن می زدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 191

11 - ایمان به پیامبر اسلام از عهد های خداوند با اهل کتاب

أو كلما عهدوا عهداً .. و لما جاءهم رسول ... نبذ فريق

بیان انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و نادیده گرفتن حقایق ذکر شده در تورات - پس از یاد کردن از عهد های یهود با خدا و نقض آنها - اشاره به برداشت فوق دارد.

263- عهدشکنی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 77 - 18، 15، 1

1 - دین فروشی و پیمان شکنی اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای رسیدن به اهداف دنیوی

انّ الذّین یشترون بعهد اللّٰه و ایمانهم ثمناً قليلاً

از مصادیق بارز «انّ الذّین ...» ، به قرینه آیات سابق، اهل کتاب هستند؛ و چون دین فروشی و بدعت معمولاً به دست عالمان دین است، در برداشت فوق، کلمه «عالمان» اضافه شده است.

15 - علمای اهل کتاب به لحاظ سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مورد غضب خداوند ، و محروم از سخن و نظر او در قیامت و بی بهره از تزکیه او

و منهم من ان تأمنه بدینار .. انّ الذّین یشترون ... و لا یکلّمهم اللّٰه و لا ینظر

18 - علمای اهل کتاب به خاطر سوداگری بر سر عهد الهی و پیمان شکنی ، مستحق عذاب دردناک خداوند در قیامت

و من اهل الکتاب .. انّ الذّین یشترون ... و لهم عذاب الیم

264- عیسی (ع) و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 159 - 8، 6

6 - گواهی حضرت عیسی (ع) بر اهل کتاب در روز قیامت

و یوم القیمه یكون علیهم شهیداً

8 - حضرت عیسی (ع) ، گواه بر اعمال اهل کتاب در دنیا

و یوم القیمه یكون علیهم شهیداً

اگر حضرت عیسی (ع) در دنیا گواه بر اعمال نباشد، نمی تواند در قیامت گواهی دهد.

ص: 192

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 1

1 - خداوند ، اهل کتاب را از غلو در دینشان نهی کرده است .

يا اهل الكتب لا تغلوا في دينكم

«غلو» به معنای تجاوز است، و غلو در دین به معنای خارج شدن از حدود و معارفی است که در کتب آسمانی آمده و یا پیامبران الهی تعلیم داده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 77 - 8, 9, 10, 1

1 - اعتقادات دینی اهل کتاب آمیخته با غلو ، گزافه گویی و اموری باطل

قل يا اهل الكتب لا تغلوا في دينكم غير الحق

«غلو» مصدر «لا تغلوا» به معنای خروج از حد اعتدال و گرایش به افراط است که از آن به گزافه گویی تعبیر می شود.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور نهی اهل کتاب از غلو و گزافه گویی در آیین خویش

قل يا اهل الكتب لا تغلوا في دينكم

8 - پیروی اهل کتاب از پیشینیان گمراه و هواپرست خویش ، منشأ غلو و گزافه بستن آنان به دین

يا اهل الكتب لا تغلوا .. و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل

بنابر اینکه مخاطبان «یا اهل کتاب» نصارا و یهود در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشند، به نظر می رسد مراد از «قوم قد ضلوا من قبل» پیشینیانی از خود اهل کتاب باشد و مصداق مورد نظر در ضلالت آن قوم، غلو و تجاوزشان در طرح مسائل دینی است.

9 - غالیان هواپرست و گمراه از اهل کتاب ، گمراه کننده بسیاری از مردم

و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيراً

در برداشت فوق «کثیراً» مفعول به برای «اضلوا» گرفته شده است ؛ یعنی «اضلوا کثیراً من الناس».

10 - عقاید ناروا و غلوآمیز اهل کتاب برخاسته از افکار باطل گمراهانی مشرک در گذشته تاریخ

قل یا اهل الکتب لا تغلوا فی دینکم . . . و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا

بدان احتمال که خطاب در «یا اهل الکتب» متوجه تمام یهود و نصارا باشد نه خصوص آنانکه در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بودند. بر این مبنا مراد از «قوم قد ضلوا» پیشینیان اهل کتاب نخواهند بود بلکه مقصود، پیروان مذاهب شرک می باشند.

266- فرجام اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 7

7 - تأکید خداوند بر وارد ساختن اهل کتاب به بهشت پر نعمت در صورت ایمان به خدا، پیامبر (صلی الله علیه و آله) و تمامی کتب آسمانی و رعایت تقوا

و لو ان اهل الکتب . . . لادخلنهم جنت النعیم

ص: 193

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 21

21 - بسیاری از اهل کتاب مردمانی کفرپیشه و دارای سرنوشتی شوم

يا اهل الكتب لستم على شيء... فلاتأس على القوم الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بينه - 98 - 6 - 2

2 - فرجام اهل کتاب، در صورت کفر به اسلام، هم تراز با مشرکان است.

إن الذين كفروا من أهل الكتب و المشركين في نار جهنم

267- فسق اکثریت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 9

9 - باور و اعتقاد مسلمانان به فسق اکثریت اهل کتاب، عامل انتقاد نابجا و ناخرسندی بی دلیل آنان از اهل ایمان

هل تتقون منا الا ان ءامنا بالله... و إن اکثرکم فسقون

بدان احتمال که «ان اکثرکم» عطف بر «الله» باشد، یعنی «امنا بان اکثرکم فاسقون».

268- فسق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 76 - 8

8 - خیانت در امانت و بدعتگذاری در دین از سوی اهل کتاب، برخاسته از بی تقوایی آنان

و منهم من ان تأمنه بدینار... و يقولون على الله الكذب... بلى من اوفى بعهدہ و

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 11

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا . . . و إن اکثرکم فسقون

برداشت فوق بر این مبناست که «ان اکثرکم . . .» به تقدیر لام، مفعول له برای «هل تنقمون» باشد. در این صورت «ان اکثرکم . . .» عطف بر محذوف است. یعنی «انما تنقمون ما ایماننا باللّه . . . لکذا و کذا و لان اکثرکم فاسقون» و یا عطف گرفته شود بر «ان ءامنا» در صورتی که «ان ءامنا» خود بیانگر علت باشد؛ یعنی: ما تنقمون منا دیننا و صلاتنا الا لایماننا و لان اکثرکم فاسقون.

ص: 194

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 3

3 - اهل کتاب دارای سوابقی ننگینتر و ناپسندتر از فسق و تبهکاری آنان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک مثوبه عند اللّٰه

برداشت فوق بر این مبناست که ذلک اشاره باشد به «فسقی» که از «ان اکثرکم فسقون»، استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 7

7 - رواج گناه و تجاوز و حرام خواری در بین اهل کتاب ، نمودی از فسق آنان

وإن اکثرکم فسقون . . . و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدوان

به مقتضای ارتباط بین آیات این بخش از سوره می توان گفت: آیه مورد بحث با بیان مصداق و نمونه هایی از فسق اهل کتاب برای اثبات «ان اکثرکم فسقون» استدلال کرده است.

269- فضایل علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 10

10 - علمای اهل کتاب ، دارای مقام و موقعیتی خاص در صدر اسلام

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب . . . و یریدون ان تضلوا السبیل

مراد از «اوتوا نصیباً» عالمان اهل کتاب هستند ؛ زیرا علم کتاب در نزد آنهاست. و تصریح خداوند به دشمنی آنان با جمله «اللّٰه اعلم باعدائکم»، - در آیه بعد - حاکی از موقعیتی است که عالمان اهل کتاب در نزد مسلمانان داشتند.

270- فضایل مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 8

8 - انفاق بخشی از دارایی ها ، از اوصاف مؤمنان اهل کتاب

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

ص: 195

271- قبله اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 1

1 - اهل کتاب وظیفه دار پذیرش مسجدالحرام به عنوان قبله خویش

ما تبعوا قبلتک

272- قبول ولایت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 12

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران، علی رغم دشمنی آنان با دین

یأیها الذین ءامنوا لاتتخذوا الذین .. أولیاء و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا الله ان کنتم مؤمنین» می رساند که گروهی از مسلمانان با کافران روابط دوستی بر قرار کرده بودند.

273- قرآن و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 11

11 - تعالیم نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) (آیات قرآن) موجب افزایش کفر و طغیان بسیاری از اهل کتاب

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إلیک من ربک طغیناً و کفراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 90 - 3

3- اهل کتاب نیز چون مسلمانان، مخاطب قرآن هستند .

و لقد ءاتینک .. و القرءان العظیم ... کما أنزلنا علی المقتسمین

برداشت فوق بر این احتمال است که مفعول «أنزلنا» ضمیری باشد که به قرآن باز می گردد و مراد از «المقتسمین» طبق مفاد برخی شأن

نزولها، يهود و نصارا باشد (روح المعاني).

274- کافران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 196

13 - آتش جاودانه دوزخ، فرجام کفر پیشگانِ اهل کتاب

انّ الذین کفروا .. و اولئک اصحاب النار هم فیها خالدون

با توجه به آیات قبل، مراد از «الذین»، کافران اهل کتاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - گروهی از اهل کتاب علی رغم ادعای ایمان، نه به خداوند ایمان دارند و نه به کتب آسمانی خویش

انّ من اهل الکتب لمن یؤمن باللّه و ما انزل الیکم و ما انزل الیهم

مفهوم جمله «انّ من اهل الکتب ..»، دلالت می کند که گروهی از اهل کتاب، علی رغم ادعای ایمان به کتب آسمانی خویش، نه به خدا ایمان دارند و نه به تورات و انجیل.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

22 - مسخ و یا لعنت کافران به قرآن از اهل کتاب، امری حتمی و قضایی تخلف ناپذیر

یا ایها الذین اوتوا الکتب امنوا .. من قبل ان نطمس وجوهاً ... و کان امر اللّه م

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - ایمان نیاوردن برخی از اهل کتاب (یهود) به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اخلا لگری آنان در راه تحقق اسلام

و منهم من صدّ عنه

«صدّ» در برداشت فوق به معنای متعدی آن، یعنی بازداشتن و منع کردن گرفته شده است و لذا از آن به اخلا لگری تعبیر شد.

4 - ایمان نیاوردن برخی از اهل کتاب (یهود) به پیامبران آل ابراهیم و اخلا لگری آنان در راه تحقق اهداف ایشان

فقد اتینا ال ابرهیم .. و منهم من صدّ عنه

6 - کفرپیشگی و ستمگری گروهی از اهل کتاب مایه محرومیت آنان از مغفرت و هدایت الهی

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا يَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

مصدق مورد نظر از «الذین کفروا و ظلموا» - به دلیل آیات گذشته - گروهی از اهل کتاب هستند.

7 - گروهی از اهل کتاب ، مردمی کفرپیشه و ستمگر

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرْ لَهُمْ وَلَا يَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

275- کافران و کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 1

1 - در صورت نزول کتابی ملاموس از سوی خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کفرورزان آن را سحر خواهند دانست.

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه بأيديهم لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبی

276- کتاب آسمانی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 27 - 3

3 - اسحاق و یعقوب (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی، برخوردار بودند.

و وهبنا له إسحق و یعقوب و جعلنا فی ذرّيته النبوه

از مصداق های اتمّ و اکمل ذریه ابراهیم، اسحاق و یعقوب اند که خداوند به آنها، نبوت و کتاب عطا کرده است.

277- کتاب آسمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 3

3 - تورات، کتابی از جانب خدا برای بنی اسرائیل

خذوا ماء اتینکم

مراد از «ماء اتینکم» تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 16 - 10، 1

1 - اعطای کتاب آسمانی، حکومت و نبوت به بنی اسرائیل از سوی خداوند

ءاتینا بنی إسرئیل الکتب و الحکم و النبوه

10 - کتاب ، حکومت ، نبوت و اقتصادی شکوفا ، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

ولقد آتينا بني اسرائيل الكتب . . . وفضلناهم على العلمين

«فضلناهم. . .»، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

ص: 198

278- کتاب آسمانی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 13

13- « عن عبدالله بن سنان عن أبي عبدالله (ع) انه سأله عن قول الله عزوجلّ: « ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر » ما الزبور و ما الذكر؟ قال: الذكر عندالله، والزبور الذي أنزل على داود؛

از عبدالله بن سنان نقل شده که از امام صادق(ع) در باره قول خدای عزوجلّ «ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر» پرسید زبور چیست ذکر کدام است؟ فرمود: ذکر نزد خدا است و زبور آن است که بر داوود نازل شده است».

279- کتاب آسمانی عیسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 3,4

3- حضرت عیسی (ع) در دوران نوزادی، دارای کتاب الهی و مقام نبوت بوده است.

ءاتینی الکتب و جعلنی نبیاً

4- حضرت عیسی (ع) در خردسالی، خود را بنده خدا، صاحب کتاب آسمانی و پیامبری الهی معرفی کرد.

قال إني عبدالله ءاتيني الکتب و جعلني نبياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 7,8

7- اعطای کتاب از سوی خداوند به عیسی (ع)

و ءاتينه الإنجيل

8 - انجیل، نام کتاب آسمانی عیسی (ع)

و ءاتينه الإنجيل

280- کتاب آسمانی محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 2 - 2

2- قرآن ، نام کتاب نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا أنزلناه قرءاً عربياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 7

ص: 199

7- قرآن ، نام کتاب آسمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بما أوحينا إليك هذا القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 2

2- قرآن کتاب نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بما أنزل إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 113 - 4

4- قرآن ، نام کتاب نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أنزلته قرءاناً عربياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 31 - 2

2- قرآن ، کتاب آسمانی و وحی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

والذي أوحينا إليك من الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 1

1 - قرآن ، نام کتاب نازل شده بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

قرءاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، آورنده کتاب آسمانی قرآن و دین الهی و تصدیق کننده و مؤمن به آن بود .

در این که «الذی» در دو جمله « جاء بالصدق و صدق به» چیست، چند احتمال وجود دارد: 1- مقصود در هر دو جمله یک شخص و آن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است. 2- مراد پیامبران الهی می باشد و «الذی» - هر چند به صیغه مفرد است - ولی به قرینه این که با صیغه جمع (أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ) بدان اشاره گشته، از آن جنس اراده شده است. 3- مقصود از «الذی» در جمله دوم (و صدق به) بر مبنای احتمال نخست، پیروان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و بر مبنای احتمال دوم، پیروان پیامبران الهی است. گفتنی است برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 77 - 1

ص: 200

1 - « قرآن » ، نام کتاب آسمانی پیامبر اسلام

إنه لقرآن کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 23 - 4

4 - قرآن ، نام کتاب آسمانی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إنا نحن نزلنا عليك القرآن تنزیلاً

281- کتاب آسمانی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 1

1 - یهود و نصارا ، از جمله امتهایی که از کتاب آسمانی برخوردار بودند .

الذین ءاتینهم الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1- یهود و نصارا ، از کتاب آسمانی (تورات و انجیل) برخوردار بودند .

والذین ءاتینهم الکتب

در اینکه مراد از «الذین . . .» چه کسانی اند چند نظر ابراز شده است: 1- یهود و نصارا ، 2- آنها و مجوس ، 3- مسلمانان.

282- کتاب آسمانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 1

1- خداوند به « موسی (ع) » کتاب آسمانی (تورات) اعطا کرد تا بنی اسرائیل به وسیله آن هدایت شوند .

و ءاتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 1,2

1 - موسی (ع)، دارای کتاب آسمانی بود.

و لقد آتینا موسی الکتب

2 - کتاب آسمانی موسی (ع) (تورات)، کتاب هدایت

ص: 201

لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 1

1 - موسی (ع) ، از پیامبران دارای کتاب (تورات) و شریعت مستقل از جانب خداوند

و لقد آتینا موسی الکتب

دریافت کتاب آسمانی، حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 2,8

2 - برخوردار بودن موسی (ع) از کتاب آسمانی ، امری قطعی بوده و هیچ تردیدی در آن روا نیست .

و لقد آتینا موسی الکتب فلا تکن فی مریه من لقائه

برداشت بالا، بر این اساس است که «لقاء» مصدر مضاف به مفعول بوده و فاعل اش - که موسی است - محذوف باشد. بنابراین، مرجع ضمیر در «لقائه» واژه «الکتاب» است. امکان دارد که «لقاء» به ضمیر فاعلی اضافه شده و مفعول اش محذوف باشد که در این صورت، مرجع ضمیر در «لقائه» خود حضرت موسی(ع) خواهد بود.

8 - کتاب آسمانی موسی ، هدایت کننده قوم بنی اسرائیل بود .

و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) ، برخوردار از کتاب آسمانی (تورات) و شریعت مستقل و جدا از شریعت الهی پیشین

و آتینهما الکتب

دریافت کتاب آسمانی، می تواند حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از اندوهی بزرگ، اعطای کتاب آسمانی و باقی ماندن نام و آوازه نیک آنان، از پاداش های خداوند به ایشان

و نَجَّيْنَهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكُرْبِ الْعَظِيمِ .. . إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 2

2 - موسی (ع)، از پیامبران صاحب شریعت و کتاب آسمانی

و لقد آتینا موسی الکتب

ص: 202

283- کتاب آسمانی نسل ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 27 - 7

7 - ذریه ابراهیم (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی ، برخوردار بودند .

و جعلنا فی ذرّیّته النبوه و الکتب

284- کتاب آسمانی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) ، برخوردار از کتاب آسمانی (تورات) و شریعت مستقل و جدا از شریعت الهی پیشین

و ءاتینهما الکتب

دریافت کتاب آسمانی، می تواند حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 121 - 3

3 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از اندوهی بزرگ ، اعطای کتاب آسمانی و باقی ماندن نام و آوازه نیک آنان ، از

پاداش های خداوند به ایشان

و نَجّینهما و قومهما من الکرّب العظیم . . . إنّنا کذلک نجزی المحسنین

285- کتاب آسمانی یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 27 - 3

3 - اسحاق و یعقوب (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی ، برخوردار بودند .

و وهبنا له إسحق و یعقوب و جعلنا فی ذرّیّته النبوه

از مصداق های اتم و اکمل ذریه ابراهیم، اسحاق و یعقوب اند که خداوند به آنها، نبوت و کتاب عطا کرده است.

286- کتاب آسمانی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 203

1 - یهود و نصارا، از جمله امتهایی که از کتاب آسمانی برخوردار بودند .

الذین آتینهم الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1- یهود و نصارا، از کتاب آسمانی (تورات و انجیل) برخوردار بودند .

والذین آتینهم الکتب

در اینکه مراد از «الذین . . .» چه کسانی اند چند نظر ابراز شده است: 1- یهود و نصارا، 2- آنها و مجوس، 3- مسلمانان.

287- کتاب انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 5

5 - خداوند عطا کننده کتاب و منصب قضاوت و نبوت به پیامبران است.

أولئك الذین آتینهم الکتب و الحکم و النبوه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 2، 1

1- خداوند، تمامی انبیا و رسولان خود را با دلایل روشن (معجزات) و کتاب به سوی مردم گسیل داشته است .

و ما أرسلنا من قبلک إلا رجالاً . . . بالبینت و الزبر

«زبر» جمع «زبور» و به معنای کتابهاست.

2- تفاوت انبیا با سایر انسان ها، در دریافت وحی از خدا، داشتن مقام نبوت و کتاب آسمانی است .

و ما أرسلنا من قبلک إلا رجالاً نوحی إليهم . . . بالبینت و الزبر

برداشت فوق، بنابراین نکته است که آیه در ادامه معرفی انبیا باشد بدین صورت که: آنان از جنس بشر هستند (و ما أرسلنا من قبلک إلا

رجالاً نوحی إلیهم..) و به آنان وحی می شود و... .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - فاطر - 35 - 25 - 7

7- برخی از پیامبران، دارای نوشته هایی از تعالیم الهی برای هدایت مردم بودند.

جاءتهم رسلهم... بالزبر

«زبور» (مفرد «زُبر») به معنای نوشته است. آمدن آن با کتاب به طور مستقل، می تواند اشاره باشد به نوشته هایی که برخی از رسولان الهی - جدا از کتاب آسمان - داشته اند. این نوشته ها حاوی یک سلسله مطالب پندآموز و هدایت گر بوده است.

ص: 204

288- کتاب بودن قرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 45 - 3

3 - قرآن ، پیش از اتمام نزول تمام آیات اش ، کتاب نامیده شده است .

اتل ما أوحى إليك من الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 47 - 3

3 - قرآن ، پیش از نزول آخرین آیات اش ، کتاب نامیده شده است .

و كذلك أنزلنا إليك الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 51 - 3

3 - قرآن ، پیش از نزول آخرین آیات اش ، کتاب نامیده شده است .

أنا أنزلنا عليك الكتب

289- کتاب پسندیده

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 2 - 7

7 - هر کتابی ، شایسته است که استوار و متقن و حکیمانه باشد .

الكتب الحكيم

وصف قرآن کریم به عنوان کتاب حکیم، می تواند رهنمودی به نکته یاد شده باشد.

290- کتاب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - قرآن ، كتاب خداست ، نه ساخته ذهن بشر .

قال الذين لا يرجون لقاءنا ائت بقرءان . . . قل لو شاء الله ما تلوته عليكم

ص: 205

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 4

4 - قرآن ، کتاب خداوند است .

أو كَذَّبَ بِآيَاتِهِ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 5

5- « کتاب پروردگار » ، عنوانی برای قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

کتاب ربّک

291- کتاب داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 163 - 14

14 - حضرت داود (ع) از پیامبران پس از نوح (ع) و دارای کتابی از جانب خدا به نام زبور

و آتینا داود زبوراً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 55 - 12

12- « [النبی (صلی الله علیه و آله)] قال : . . . أمّا العشرون : أنزل الزبور علی داود فی عشرين يوماً خلون من شهر رمضان و ذلک قوله فی القرآن : « و آتینا داود زبوراً » . . . ;

پیامبر(صلی الله علیه و آله) فرمود: . . . اما بیست . . . مقصود بیستم ماه رمضان است که در آن زبور بر داوود نازل شد و این سخن خدا در قرآن است که می فرماید: و آتینا داود زبوراً...».

292- کتاب علم موجودات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 3

3 - خداوند اطلاعات دقیق درباره هر چیزی را در کتابی معین (لوح محفوظ) ثبت کرده است.

ما فرطنا فی الکتب من شیء

مراد از «الکتاب» می تواند لوح محفوظ و یا هر جایگاه دیگری برای ثبت اطلاعات کامل درباره موجودات باشد.

ص: 206

293- کتاب عیسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 3

3 - موسی و عیسی از انبیای الهی و دارای کتاب

و ما اوتی موسی و عیسی

ظاهراً مراد از «ما اوتی»، کتاب است.

294- کتاب لوح محفوظ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 38 - 3

3 - خداوند اطلاعات دقیق درباره هر چیزی را در کتابی معین (لوح محفوظ) ثبت کرده است.

ما فرطنا فی الکتب من شیء

مراد از «الکتاب» می تواند لوح محفوظ و یا هر جایگاه دیگری برای ثبت اطلاعات کامل درباره موجودات باشد.

295- کتاب محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 23 - 1

1 - قرآن کتابی است که خداوند، آن را بر پیامبر خویش نازل کرده است.

مما نزلنا علی عبدنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 82 - 4

4 - قرآن، نام کتاب آسمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

افلا یتدبرون القرآن

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، فرستاده خدا همراه با کتابی روشن و روشنگر

قد جاءکم من اللّٰه نور و کتب مبین

بنابر اینکه مراد از «نور»، پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد، عطف کتاب بر آن مؤید این معناست. چون قانون اولی در عطف، تغایر متعاطفین است.

ص: 207

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 1

1 - قرآن ، کتابی فرو فرستاده شده از جانب خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و انزلنا إلیک الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 89 - 8

8 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله)، دارای کتاب و مقام حکم و قضاوت و نبوت از جانب خداوند است.

أولئک الذین ءاتینهم الکتب و الحکم و النبوه فإن یکفر بها هؤلاء

گر چه در این آیه نام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) به صراحت نیامده، ولی یاد انبیای گذشته و اشاره به مقامات آنان و همچنین سخن از کفر مردم مکه، با لطافتی تمام، اشاره به این دارد که خداوند همان مقامات را به حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) نیز عطا کرده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 37 - 3

3 - قرآن ، نام کتاب آسمانی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است .

و ما کان هذا القراءان أن یفتري من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 1 - 2

2 - قرآن ، کتابی است که از جانب خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) نازل شده است .

کتب أنزلنه إلیک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 44 - 3

3- خداوند، در راستای دادن بینات و کتاب به انبیا، قرآن کریم را به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) اعطا فرمود.

بالبینت و الزبر و أنزلنا إليك الذكر

296- کتاب موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 53 - 1

1 - موسی (ع) از پیامبران دارای کتاب و شریعت

و إذ آتینا موسی الكتب

ص: 208

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 84 - 3

3 - موسی و عیسی از انبیای الهی و دارای کتاب

و ما اوتی موسی و عیسی

ظاهراً مراد از «ما اوتی»، کتاب است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 7

7 - موسی (ع) دارای کتاب (تورات) نازل شده از جانب خداوند بود.

قل من أنزل الكتب الذی جاء به موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 17 - 8

8 - تورات ، کتابی نازل شده بر موسی (ع)

و من قبله کتب موسی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 1

1 - حضرت موسی و هارون (ع) ، دو پیامبر دارای کتاب آسمانی و رسالت مشترک

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «الفرقان» کتاب آسمانی تورات باشد. بر این اساس دادن کتاب آسمانی به هارون در

کنار حضرت موسی (ع)، بیانگر این است که او نیز مانند موسی (ع) در نبوت و دریافت کتاب آسمانی شریک و برابر بود.

297 - کتاب نوح (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - نوح ، نخستین پیامبر دارای کتاب و شریعت *

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَىٰ نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ

چون مسلم است که قبل از نوح(ع) نیز پیامبری وجود داشته، بنابراین ذکر حضرت نوح(ع) بدون اشاره به پیامبر پیش از او می تواند به این جهت باشد که او اولین پیامبر دارای شریعت بوده است.

ص: 209

298- کتاب هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 48 - 1

1- حضرت موسی و هارون (ع) ، دو پیامبر دارای کتاب آسمانی و رسالت مشترک

و لقد آتینا موسی و هرون الفرقان و ضیاء و ذکرًا

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که مقصود از «الفرقان» کتاب آسمانی تورات باشد. بر این اساس دادن کتاب آسمانی به هارون در کنار حضرت موسی (ع)، بیانگر این است که او نیز مانند موسی (ع) در نبوت و دریافت کتاب آسمانی شریک و برابر بود.

299- کتب آسمانی در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 44 - 1

1 - آگاهی ناقص دانشمندان اهل کتاب به کتب آسمانی خویش

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب

ظاهراً «من» برای تبعیض است و «من الکتب»، وصف برای «نصیباً» است. یعنی بهره آنان تنها نسبت به بخشی از کتاب است.

300- کعبه و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 72 - 10

10 - دستور علمای یهود به پیروان خود مبنی بر پذیرش بیت المقدس به عنوان قبله و مخالفت با کعبه

و قالت طائفه من اهل الکتب امنوا بالذی انزل . . . و اکفروا اخره

امام باقر (ع): . . . فقالوا صلی محمد الغداه فاستقبل قبلتنا فامنوا بالذی انزل علی محمد وجه النهار و اکفروا اخره یعنون القبله حین استقبل رسول الله (صلی الله علیه و آله) المسجد الحرام.

301- کفر اکثریت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 21

21 - بسیاری از اهل کتاب مردمانی کفرپیشه و دارای سرنوشتی شوم

ص: 210

302- کفر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 105 - 1

1 - اهل کتاب (یهود و نصارا) و مشرکان ، مردمی کفر پیشه اند .

ما یوّد الذین کفروا من اهل الکتب و لالمشکین

«من» در «من أهل ..» به دلیل عطف «المشکین» بر «اهل الکتاب» بیانیه است. بنابراین «ما یوّد الذین کفروا ...»؛ یعنی، آنان که کافر شدند - مقصود از کافران، اهل کتاب و مشرکانند - دوست ندارند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 137 - 11

11 - از امام صادق (ع) روایت شده که فرمود: « مراد از « شقاق » در آیه « فانما هم فی شقاق » کفر است .» 140

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 2

2 - تمرد اهل کتاب از حاکمیت کتاب خدا ، شاهد و دلیل کفر آنان

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً .. و هم معرضون

به نظر می رسد این آیه، عهده دار بیان کفر اهل کتاب باشد که در آیه قبل، به آن تصریح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 25 - 1

1 - تهدید اهل کتاب از سوی خداوند ، به لحاظ کفرشان به آیات الهی ، قتل پیامبران و عدالتخواهان و افترایشان در دین

قالوا لن تمسنا النار .. فکیف اذا جمعناهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - کفر آگاهانه عالمان اهل کتاب به آیات خداوند (قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله)) و توبیخ آنان از سوی خداوند

یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات اللّٰه و انتم تشهدون

با توجه به آیات قبل و بعد که درباره محاجّه، کتمان و درآمیختن حق به باطل است، استفاده می شود که مقصود از اهل کتاب، عالمان آنان هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 211

2 - آل عمران - 3 - 72 - 2، 1

1 - تظاهر به پذیرش اسلام و قرآن و سپس کفر به آن دو، از راه های آمیختن حق به باطل توسط اهل کتاب

یا اهل کتاب لم تلبسون الحقّ بالباطل .. و طائفه من اهل کتاب

به نظر می رسد جمله «و قالت طائفه ..» پس از «لم تلبسون»، ذکر مصداقی برای تلبیس حق به باطل باشد.

2 - توصیه گروهی از اهل کتاب به دیگران مبنی بر ایمان به قرآن در اول روز و کفر به آن در آخر روز، به منظور بازگشت مؤمنان از اسلام

و قالت طائفه من اهل کتاب .. لعلهم يرجعون

بنابراینکه «وجه النهار»، متعلق به «امنوا» و «اخره»، متعلق به «اکفروا» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 2، 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور پریش از انگیزه های کفر اهل کتاب

قل یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات الله

2 - کفر اهل کتاب به آیات الهی (انکار حلیت خوردنی ها قبل از نزول تورات در آیین ابراهیم و انکار تقدّم تاریخی بنای کعبه)

کل الطعام .. قل یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات الله

مراد از «ایات الله»، مضامینی است که در آیه های قبل بیان شد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 20

20 - ایمان آوردن عدّه کمی از اهل کتاب به اسلام، و کفر بیشتر آنان بدان

منهم المؤمنون و اکثرهم الفاسقون

بنابر اینکه منظور از ایمان، ایمان به اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 16

16 - کفر ، جنایت و تجاوز ، سیره دائمی اهل کتاب (یهود)

ذلک بانّهم کانوا یکفرون بئایت اللّٰه و یقتلون . . . و کانوا یعتدون

فعل مضارع پس از فعل ماضی از ماده «کَوْنُ» دلالت بر استمرار دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 2

2 - برخی از اهل کتاب ، منکر آیات الهی ، قاتل انبیا و اهل عصیان و تعدی و برخی دیگر پذیرای طاعت خدا ، اهل تلاوت آیات الهی و سجده کننده در پیشگاه او هستند .

ذلک بانّهم کانوا یکفرون . . . لیسوا سوائاً من اهل الکتب . . . و هم یسجدون

ص: 212

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 23

23 - ایمان نیاوردن اهل کتاب به قرآن ، زمینه گمراهی و عدم رستگاری ابدی آنان

من قبل ان نطمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

امام باقر (ع) در معنی آیه فوق فرمود: نطمسها عن الهدی فنردّها علی ادبارها فی ضلالتها ذمّاً لها بانّها لا تفلح ابداً.

مجمع البيان، ج 3، ص 86؛ نورالثقلین، ج 1، ص 487، ح 280.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 48 - 3

3 - اهل کتاب ، مردمی مشرک ، به خاطر کفر به قرآن

فلا يؤمنون الا قليلا .. يا ايها الذين اتوا الكتب امنوا بما نزلنا ... ان ال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 137 - 2

2 - تغيير موضع ، با اظهار ايمان و کفر مکرر ، توطئه اهل کتاب برای تضعيف عقايد مسلمانان

انّ الذين امنوا ثم كفروا ثم امنوا ثم كفروا ... ولا يهديهم سبيلا

در شأن نزول آیه آمده است که گروهی از اهل کتاب، در حضور مسلمانان اظهار ايمان می کردند و برای القای شبهه در بين ایشان، دوباره کافر می شدند و کفر خویش را معلول نادرستی اسلام قلمداد می کردند تا از این طریق بذر تردید و شک را در دل مسلمانان پياشند و بارور کنند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 150 - 5

5 - اهل کتاب با انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در حقیقت به خدا و تمامی پیامبران و پیامبر خویش کافرند .

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ... وَيَقُولُونَ نُوْمِنُ بِبَعْضٍ وَنُكْفِرُ بِبَعْضٍ... أُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ

بنا به گفته مفسران و به دلیل آیات بعد، مراد از «الذین یکفرون...»، اهل کتاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 169 - 5

5 - کفر و ظلم گروهی از اهل کتاب، موجب خلود آنها در جهنم

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا... وَ لَإِيْهِدِيْهِمْ طَرِيْقًا. الْا طَرِيْقُ جَهَنَّمَ خَالِدِيْنَ فِيْهَا

با توجه به آیات قبل مصداق مورد نظر از آیه کافران اهل کتاب می باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 3

ص: 213

3 - پافشاری و اصرار اهل کتاب ، بر کفر خویش

و قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به

جمله «قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به» به این معناست که هیچ نقصانی در کفر آنان حاصل نشد و با همان کفر خارج شدند که با آن به پیشگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 11, 13, 15, 22

11 - تعالیم نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) (آیات قرآن) موجب افزایش کفر و طغیان بسیاری از اهل کتاب

و ليزیدن كثيراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغيناً و كفوراً

13 - اهل کتاب در کفر و طغیان روز افزون به خاطر بی اعتنایی به تعالیم تورات و انجیل

و ليزیدن كثيراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغيناً و كفوراً

از دیاد کفر و طغیان اهل کتاب بر اثر نپذیرفتن قرآن، حاکی از آن است که قبل از نزول قرآن نیز آنان در کفر و طغیان بوده اند که به قرینه صدر آیه، این کفر و طغیان بر اثر مهمل گذاشتن تورات و انجیل بوده است.

15 - بی اعتنایی و عدم تعهد اهل کتاب به تورات و انجیل ، موجب کفر آنان به قرآن

قل يا اهل الكتب لستم على شيء حتى تقيموا التوريه و الانجيل . . . طغيناً

بیان کفرورزی اهل کتاب به قرآن پس از بیان بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، نمایانگر این است که بی اعتنایی آنان به تورات و انجیل، زمینه ساز کفر و انکار قرآن شده است.

22 - کفرورزی اهل کتاب اسفبار و حزن انگیز برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلاتأس على القوم الكافرين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 5, 7, 12

5 - کفر اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اسلام، بهانه مشرکان صدر اسلام برای گریز از ایمان

لتشهدون أن مع الله آلهة أخرى . . . الذين آتينهم الكتب يعرفونه

روی اصلی سخن در این آیه با مشرکان و علل ایمان نیاوردن آنان است. مطرح کردن اهل کتاب می تواند برای پاسخگویی به سؤالی باشد که برای مشرکان مطرح بوده و آن اینکه اگر پیامبر (صلی الله علیه و آله) حق است، چرا اهل کتاب - که آنان نیز دین آسمانی دارند - به او ایمان نیاورده اند.

7- اهل کتاب، مورد توبیخ خداوند به جهت کتمان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ایمان نیاوردن به او

الذین ءاتینهم الکتب .. الذین خسروا أنفسهم فهم لا يؤمنون

12 - کتمان کنندگان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب، ایمان نخواهند آورد.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. فهم لا يؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7- توبه - 9 - 29 - 1

1 - فرمان خدا به نبرد با اهل کتاب ، به دلیل عدم ایمان آنان به خدا و آخرت و عدم پرهیزشان از محرمات الهی و پایبند نبودن به

ص: 214

قتلوا الذین لا یؤمنون .. من الذین أوتوا الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینہ - 98 - 1 - 13, 14, 12, 6, 4, 5

4 - منکران اسلام - چه از اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافراند .

الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین

حرف «من» برای تبیین است و مصداق «الذین کفروا» را، اهل کتاب و مشرکان معرفی کرده است.

5 - همسویی اهل کتاب ، با مشرکان در عصر بعثت ، در امتناع از پذیرش اسلام

الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین

6 - اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند .

لم یکن .. منفکین حتی تأتیهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأتیهم البینه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتیان البینه» مرادف است و عبارت «حتی اتیان البینه» را می توان به معنای «حتی وقت اتیان البینه» یا «حتی باتیان البینه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن ... منفکین فی وقت من الأوقات حتی وقت اتیان البینه» یا «لم یکن ... منفکین بأی طریق حتی باتیان البینه».

12 - ادعای نبودن برهانی روشن بر حقانیت اسلام ، بهانه اهل کتاب و مشرکان ، در امتناع از پذیرش آن

لم یکن الذین کفروا .. منفکین حتی تأتیهم البینه

13 - برخی از اهل کتاب و مشرکان ، پس از مشاهده برهان حقانیت اسلام ، با کفرورزی به آن ، راه خویش را از دیگر هم کیشان خویش جدا کردند .

لم یکن الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین منفکین حتی تأتیهم البینه

این برداشت، بر چهار نکته استوار است: 1. مراد از «الذین کفروا» کسانی اند که پس از ظهور اسلام، به آن کافر شدند؛ 2. حرف «من» در «من أهل الکتب و المشرکین» برای تبعیض است؛ 3. تعبیر «منفکین» ناظر به جدا شدن کافران، از دیگر اهل کتاب و مشرکانی است که به اسلام گرویده اند؛ 4. آیه شریفه در مقام توبیخ کسانی است که به رغم پیدایش «بینه»، خود را از صف عموم گروندگان به اسلام جدا کرده

14 - سرپیچی کافرانِ اهل کتاب و مشرکان ، از پذیرش اسلام و انشعاب از مجموعه گروندگان به آن پس از ظهور « بینه » ، رفتاری نکوهیده و شگفت

لم یکن الذین کفروا.. منفکین حتی تأتیهم البینه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 6 - 4,5

4 - منکران اسلام - چه اهل کتاب باشند و چه مشرک - کافران .

إنّ الذین کفروا من أهل الکتب و المشرکین

5 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت خودداری از پذیرش اسلام ، از عبادت خالصانه خداوند محروم مانده و خود را از برکات نماز و زکات دور ساخته اند .

ص: 215

و ما أمروا إلا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوه و يؤتوا الز

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 10

10 - اهل کتاب و مشرکان ، در صورت کفر به اسلام ، از لذت مناظر پردرخت و زمین آب خیز بهشت محروم خواهند بود .

من أهل الكتب و المشركين في نار جهنم .. الذين آمنوا و عملوا الصلحت ... جزا

303- کفر اهل کتاب به محمد(صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 114 - 11

11 - ایمان نیاوردن اهل کتاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و مخالفت آنان با حضرت، امری شبیه افکن در دل‌های مردم بوده است.

و الذين ءاتينهم الكتب يعلمون أنه منزل من ربك بالحق فلا تكونن من الممترین

ظاهراً آیه شریفه در مقام رفع تردیدی است که از ناحیه ایمان نیاوردن اهل کتاب در دل‌های برخی ایجاد می گشت. با این بیان که آنان حقانیت قرآن را می دانند، ولی به جهت دیگری آن را انکار می کنند، پس مسلمانان نباید به سبب ایمان نیاوردن آنان به خود شک راه دهند.

304- کیفر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 9

9 - گرفتاری اهل کتاب به لعنت و غضب خداوند ، پرستش طاغوت و مسخ شدنشان به میمون و خوک ، سزای رفتارهای زشت آنان

هل انبئکم بشرّ من ذلك مثوبه عند الله من لعنه .. و عبد الطغوت

کلمه «مثوبه» (سزا و جزا) می رساند که غضب و .. به عنوان پیامدهای شومی است که اعمال ناروای اهل کتاب آنها را اقتضا می کرده است.

305- کیفر علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 188 - 13

لا تحسبنّ الذّین .. بمفازة من العذاب

306- کینه توزی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 14

14 - اهل کتاب (یهود) ، با علم به ناحق بودن قتل انبیاء ، آنان را می کشتند . *

و یقتلون الانبیاء بغیر حقّ

چون تصوّر حق بودن قتل انبیا نمی رود، لذا می توان گفت که قید «بغیر حق»، اشاره باشد به اینکه قاتلین می دانستند که قتل انبیا، حق نیست.

307- گرایش علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 2

2 - گرایش و ایمان برخی اهل کتاب و علمای یهود به جبت (معبودی غیر از خدا) و طاغوت

الم تر الی الذین اوتوا نصیباً من الکتب یؤمنون بالجبت و الطّاغوت

«جبت» در لغت به معنای هر چیزی است که در آن خیری نباشد و نیز به معبودی غیر از خدا گفته می شود.

308- گروههای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 1

1 - یکسان نبودن اهل کتاب ، در گرایش های اعتقادی ، اعمال و رفتار خویش

ذلک بانّهم کانوا یکفرون .. لیسوا سوآء

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 168 - 7

7- گروهی از اهل کتاب ، مردمی کفرییشه و ستمگر

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيُغْفِرْ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

ص: 217

309- گمراهان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 9

9- غالیان هواپرست و گمراه از اهل کتاب ، گمراه کننده بسیاری از مردم

و لا تتبعوا اهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا كثيراً

در برداشت فوق «کثیراً» مفعول به برای «ضلوا» گرفته شده است ; یعنی «اضلوا کثیراً من الناس».

310- گمراهی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 24 - 3

3- احساس مصیبت از خلود در آتش دوزخ ، عامل فریب و گمراهی اهل کتاب

ثم يتولى فريق ... ذلك بانهم قالوا لن تمسنا النار ... و غرهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 1

1 - انحراف اهل کتاب از دین خدا (ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و یاری آن حضرت)

افغیر دین الله یبغون

با توجه به آیات قبل که درباره اهل کتاب بوده است; این آیه اشاره به آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 98 - 3

3- لزوم اعتراض ، در برابر کجروی های کافران و اهل کتاب

قل یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - اهل کتاب به دلیل کفرشان به قرآن و انکار رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بازداری مردمان از پیوستن به اسلام، منحرفانی سخت گمراه

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا

از مصادیق مورد نظر برای «الذین کفروا . . .» به قرینه آیات پیشین (153 به بعد) آن گروه از اهل کتاب هستند که رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را نپذیرفتند و قرآن را وحی الهی ندانستند؛ و مراد از «سبیل الله» به دلیل آیات گذشته دین اسلام است.

ص: 218

311- گمراهی علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 175 - 5

5 - عالمان اهل کتاب با کتمان حقایق کتاب های آسمانی ، گمراه شدند و عذاب الهی را برای خویش کسب کردند .

أولئك الذين اشتروا الضلله بالهدى والعذاب بالمغفرة

312- گمراهی نیاکان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 19

19 - پیشینیان اهل کتاب - بر اثر گرفتاری به لعنت و غضب خدا و در آمدن به شکل میمون و خوک و پرستش طاغوت - ، دارای بدترین جایگاه و منزلت در پیشگاه خداوند

من لعنه الله .. أولئك شر مكاناً و اضل عن سواء السبيل

313- گناه اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 23

23 - برخی گناهان اهل کتاب ، موجب گرفتاری حتمی آنان به عذاب الهی

انما يريد الله ان يصيبهم ببعض ذنوبهم

در برداشت فوق «ان يصيبهم» به معنای گرفتار ساختن به عذاب گرفته شده است. قابل ذکر است که «بعض ذنوبهم» می تواند اشاره به این باشد که برخی گناهان به گونه ای است که خداوند مرتکبان آن گناه را قطعاً به عذاب گرفتار خواهد ساخت و لذا توفیق حق پذیری را از آنان سلب خواهد کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 4

4 - تاریخ اهل کتاب آکنده از گناهانی پلیدتر از گناه ایرادشان بر اهل ایمان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک

بنابر اینکه ذلک اشاره باشد به ایراد اهل کتاب به مؤمنان که از جمله «اهل تقمّون» استفاده می شود؛ یعنی ایراد اهل کتاب به مؤمنان زشت و گناه است و از آن بدتر، اعمالی است که برای آنها در این آیه ذکر شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 10

ص: 219

10 - نکوهش شدید خداوند از اهل کتاب ، بخاطر آلودگی آنان به گناه ، ستمگری و حرام خواری

يسرعون في الاثم والعدون واكلهم السحت لبئس ما كانوا يعملون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 65 - 10، 1

1 - وعده حتمی خداوند به آموزش تمامی گناهان گذشته اهل کتاب در صورت ایمان به خدا ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، همه کتب آسمانی و پرهیز از گناهان

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا لكفرنا عنهم سيئاتهم

با توجه به آیه 59 (هل تنقمون منا الا ان ءامنا بالله و ما انزل الينا و ما انزل من قبل) و نیز آیه 61 (و اذا جاءوكم قالوا ءامنا)، معلوم می شود مراد از ایمان در «ءامنوا» ایمان به خدا، قرآن، همه کتب آسمانی و ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) است.

10 - پرهیز از رشوه گیری ، حرام خواری ، تجاوزگری و گفتار کفرآمیز شرط آموزش گناهان اهل کتاب و ورود آنان به بهشت

و لو ان اهل الكتب ءامنوا و اتقوا

متعلق «واتقوا» چنانچه گذشت، گناهان است، از مصادیق مورد نظر آن - با توجه به آیات گذشته -، گناهی است که در برداشت به آنها اشاره شد.

314- گناه در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 1، 2، 3، 7

1 - حرکت آشکار و بدون پرده پوشی اهل کتاب معاصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، در گناه ، تجاوز و حرام خواری

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون واكلهم السحت

«تری» (می بینی و مشاهده می کنی) دلالت می کند که اهل کتاب به طور آشکارا و علنی مرتکب آن اعمال ناروا می شدند.

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شاهد شتاب بسیاری از اهل کتاب در گناه ، تجاوزگری و حرام خواری

و تری كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون واكلهم السحت

«السحت» در لغت به معنای حرام است.

3 - مسابقه و پیشی جستن در ارتکاب گناه، تجاوز و حرام خواری، شیوه بسیاری از اهل کتاب در عصر بعثت

و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون و اکلهم السحت

1 - «یسرعون» (از مصدر) «سارعه» می تواند به معنای پیشی جستن از یکدیگر باشد. 2 - فعل مضارع «یسرعون» دلالت می کند که ارتکاب این اعمال شیوه آنان بوده و به طور مستمر انجام می داده اند، جمله «کانوا یعملون» نیز دلالت بر این معنا دارد.

7 - رواج گناه و تجاوز و حرام خواری در بین اهل کتاب، نمودی از فسق آنان

و إن اکثرکم فسقون... و تری کثیراً منهم یسرعون فی الاثم و العدون

به مقتضای ارتباط بین آیات این بخش از سوره می توان گفت: آیه مورد بحث با بیان مصداق و نمونه هایی از فسق اهل کتاب برای اثبات «ان اکثرکم فسقون» استدلال کرده است.

ص: 220

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 4

4- اهل کتاب (یهود و نصارا) مردمی لجوج و حق ناپذیرند .

و لئن أتیت الذین أوتوا الکتب بکل آیه ما تبعوا قبلتک

جمله «لئن . . .» (به خدا قسم! اگر هر معجزه و برهانی را به اهل کتاب ارائه کنی، از قبله تو پیروی نمی کنند) گویای عمق عناد، لجاجت و حق ناپذیری آنان می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 3

3 - عناد ، لجاجت و بهانه جویی ، ریشه درخواست های بی جای اهل کتاب از حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) و موسی (ع)

فقد سألوا موسی أكبر من ذلك .. فأخذتهم الصعقة بظلمهم

لحن مذمت آمیز آیه در بیان خواستهای اهل کتاب، می رساند که آنان نه به خاطر حق جویی بلکه از سر بهانه جویی و عنادورزی چنین تقاضاهایی را مطرح می کرده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 6

6 - عناد و لجاجت اهل کتاب در مخالفت با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، در عین آگاهی کامل از حقانیت آن حضرت

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه کما یعرفون أبناءهم .. فهم لا یؤمنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 1 - 98 - 6

6 - اهل کتاب و مشرکانی که اسلام را نپذیرفتند ، کسانی بودند که از پذیرش هر برهان روشنی سرباز می زدند .

لم یکن .. منفکین حتی تأتینهم البینه

در برداشت یاد شده، «منفکین» به معنای «منفکین عن الکفر» دانسته شده است. «تأتيهم البيئه» - به تقدیر «أن» مصدریه - با «اتیان البيئه» مرادف است و عبارت «حتی اتیان البيئه» را می توان به معنای «حتی وقت اتیان البيئه» یا «حتی باتیان البيئه» دانست. در این صورت، تقدیر کلام چنین می شود: «لم یکن ... منفکین فی وقت من الأوقات حتی وقت اتیان البيئه» یا «لم یکن ... منفکین بأی طریق حتی باتیان البيئه».

316- لعن بر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 221

15 - هشدار خداوند به اهل کتاب در مورد گرفتاری آنان به لعن الهی در صورت کفر به قرآن

یا ایها الذین اوتوا الکتب . . او نلعنهم کما لعنّا اصحاب السّبّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 60 - 5,9

5 - گروهی از اهل کتاب ، گرفتار لعنت و غضب خداوند

من لعنه الله و غضب علیه

9 - گرفتاری اهل کتاب به لعنت و غضب خداوند ، پرستش طاغوت و مسخ شدنشان به میمون و خوک ، سزای رفتار های زشت آنان

هل انبئکم بشرّ من ذلك مثوبه عند الله من لعنه . . و عبد الطغوت

کلمه «مثوبه» (سزا و جزا) می رساند که غضب و . . به عنوان پیامدهای شومی است که اعمال ناروای اهل کتاب آنها را اقتضا می کرده است.

317- مبارزه با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 17

17 - خداوند ، مسلمانان را به آمدن حکمی جدید درباره توطئه گران اهل کتاب (مبارزه با آنان) نوید داد .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی الله بأمره

مراد از «حتی یأتی الله بأمره» (تا آن گاه که خدا فرمان خویش را صادر کند)، به قرینه مقابله آن با عفو و گذشت، فرمان جهاد و مبارزه است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 59 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مقابله با موضعگیری های مغرضانه اهل کتاب نسبت به مسلمانان

قل يا أهل الكتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا بالله

318- متعهدان اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 16،17

16 - جمعى از اهل كتاب ، مردمى متعادل و متعهد به كتب آسمانى خویش

ص: 222

و لو انهم اقاموا التوریه . . . منهم امه مقتصده

«مقتصده» از مصدر اقتصاد به معنای اعتدال در اعمال و رفتار است و مراد از آن به دلیل «لو انهم اقاموا التوریه . . .» تعهد به تورات و انجیل و عمل به احکام آنهاست.

17 - متعهدان به کتب آسمانی از قبایل اهل کتاب ، گروهی هماهنگ و دارای هدفی مشترک

منهم امه مقتصده

«امه» به معنای گروهی است که دارای مقصد و هدفی مشترک باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 68 - 16

16 - گروهی از اهل کتاب ، مردمانی وارسته از موضعگیری کفرآمیز و خصمانه در برابر قرآن

و لیزیدن کثیراً منهم ما أنزل إليك من ربك طغیناً و کفراً

319- متقین اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 115 - 11

11 - برخی از اهل کتاب ، تقوایشه و عامل به خیر و نیکی ها هستند .

من اهل الکتب امه قائمه . . . و ما یفعلوا من خیر

320- متکبران اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 4

4 - تکبر و گردن فرازی گروهی از اهل کتاب در برابر خداوند ، موجب کفر و انکار قرآن از سوی آنان

انّ من اهل الکتب لمن یؤمن . . . خاشعین لله

321- مجادله با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 46 - 10, 8, 5, 2, 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، موظف بودند که با اهل کتاب ، جز با انتخاب بهترین روش ، مجادله نکنند .

ولا تجدلوا أهل الكتب إلا بالتي هي أحسن

ص: 223

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، با اهل کتاب ، بحث های اعتقادی و کلامی داشتند .

و لا تجدلوا اهل الكتب إلا بالتي هي أحسن

5 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، وظیفه ندارند که با ظالمان اهل کتاب ، به جدال احسن بپردازند .

و لا تجدلوا اهل الكتب إلا بالتي هي أحسن إلا الذين ظلموا منهم

8 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان ، در مجادله با اهل کتاب ، موظف اند که به صراحت ، اعتقادات توحیدی خود را مطرح کنند .

قولوا ءامنا بالذي أنزل إلينا وأنزل إليكم وإلهنا وإلهكم وحد

10 - مسلمانان ، در مجادله با اهل کتاب ، باید بر اصول و اعتقادات مشترک ، تکیه کنند .

لا تجدلوا اهل الكتب .. و قولوا ءامنا بالذي أنزل إلينا وأنزل إليكم وإلهنا

322- مجوس از اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 29 - 10

10 - از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) روایت شده است : « . . . . . اینی لست آخذ الجزیه إلا من اهل الكتاب . . . . . إن المجوس کان لهم نبی فقتلوه و کتاب أحرقوه . . . . »

. . . من جزیه نمی گیرم مگر از اهل کتاب . . . مجوس ، دارای پیغمبر و کتاب بودند که پیغمبر خود را کشتند و کتاب را آتش زدند . . . . .

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 17 - 10

10 - اصبخ بن نباته گوید : « لما جلس علی (ع) فی الخلافه . . . قال : سلونی قبل أن تفقدونی فقام إلیه الاشعث بن قیس ، فقال : یا أمیر المؤمنین کیف یؤخذ من المجوس الجزیه و لم ینزل علیهم کتاب و لم یبعث إلیهم نبی ؟ قال : بلی یا أشعث قد أنزل الله علیهم کتاباً و بعث إلیهم رسولاً . . . . »

چون حضرت علی (ع) به خلافت نشست . . فرمود : از من سؤال کنید پیش از آن که مرا در نیابید . اشعث بن قیس برخاست و گفت : یا امیر المؤمنین ! چگونه از مجوس جزیه گرفته می شود ، در حالی که کتابی بر آنان نازل نشده و پیغمبری به سوی آنها برانگیخته نشده است ؟ امام فرمود : چرا ای اشعث ! همانا خدا کتابی بر آنان نازل کرد و رسولی به سوی آنها برنگیخت . . . . .

323- محرومیت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 5

5 - اهل کتاب به خاطر بی توجهی به کتاب آسمانی ، فاقد هرگونه پایگاه برای دفاع از عقاید و آرای دینی خویش

لستم علی شیء حتی تقيموا التوریه و الانجیل

ص: 224

در برداشت فوق کلمه «حتی» به معنای «کی» تعلیلیه و کلمه «شیء» با توجه به حرف «علی» به معنای پایگاه گرفته شده است و مراد از آن - به قرینه حتی تقیموا التوریه و الانجیل - زیر بناهای فکری قابل اعتمادی است که بتوان به وسیله آن از عقاید و آرای دینی دفاع کرد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 5 - 14

14 - سرپیچی کافران اهل کتاب و مشرکان، از پذیرش اسلام و محروم ساختن خویش از توحید، اعتدال، نماز و زکات، شگفت آور است.

لم یکن الذین کفروا... منفکین... و ما أمرُوا إِلَّا ليعبدوا الله... حنفاء و ی

چنانچه جمله «و ما أمرُوا...»، ناظر به اوامر اسلامی باشد، مفاد آیه - با توجه به ارتباط آن با آغاز سوره - این می شود که مگر اسلام، چه اوامری دارد که کافران، همچنان از مرام خود منفک نشده و به این دین روی نمی آورند؟!؛ این دین که سراسر توحید و نماز و زکات است، چه فرمان نادرستی در آن است که آنان از پذیرش این دین، امتناع میورزند؟!.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بینه - 98 - 8 - 10

10 - اهل کتاب و مشرکان، در صورت کفر به اسلام، از لذت مناظر پردرخت و زمین آب خیز بهشت محروم خواهند بود.

من أهل الكتب و المشركين فی نار جهنم .. الذین ءامنوا و عملوا الصلحت ... جزا

324- محرومیت اهل مکه از کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 10

10 - مردم مکه، پیش از رسول الله (صلی الله علیه و آله) از پیامبر صاحب کتاب آسمانی محروم بوده اند.

ما أتیهم من نذیر من قبلک

به قرینه مکی بودن سوره، احتمال دارد مراد از «هم» در «ما أتاہم من نذیر...» مکیان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 44 - 4

4 - مشركان مكه ، پيش از قرآن ، از هيچ كتاب آسماني برخوردار نبودند .

و ما اتيهم من كتب يدرسونها

ص: 225

325- محرومیت علمای اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 21 - 8

8 - علمای اهل کتاب، تکذیب کنندگان آیات الهی و ستمگرانی محروم از سعادت و رستگاری

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. و من أظلم ... إنه لا یفلح الظلمون

مراد از ضمیر در «آئیناهم» به قرینه حکم و موضوع، عالمان اهل کتاب می تواند باشد که دریافت کنندگان کتب آسمانی هستند، نه مردم معمولی از یهود و نصارا.

326- محمد (صلی الله علیه و آله) و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 10، 9

9 - توصیه علمای یهود به یکدیگر ، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام *

و لا تؤمنوا .. ان یؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

10 - علمای یهود ، منکر توان مسلمانان در احتجاج بر نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم .. او یجآجوکم عند ربکم

بنابراینکه «او یجآجوکم»، که عطف به «ان یؤتی» است، مفعول له برای «لا تؤمنوا» باشد؛ به تقدیر «لا» یعنی: لان لا یجآجوکم عند ربکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 1

1 - انحراف اهل کتاب از دین خدا (ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و یاری آن حضرت)

افغیر دین الله ینغون

با توجه به آیات قبل که درباره اهل کتاب بوده است؛ این آیه اشاره به آنان دارد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 1,3,6

1 - مجادله عالمان اهل کتاب با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آگاهی آنان به حقیقت

من بعد ما جاءهم العلم .. فان حاجوک فقل

3 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر ترک مجادله با عالمان جدالگر اهل کتاب

فان حاجوک فقل اسلمت

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخوانندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

وقل للذین اوتوا الكتاب و الامیین اسلمتم

ص: 226

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 10، 2

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب به توحید در عبادت، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند

یا اهل الکتاب تعالوا... و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

10 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر دعوت اهل کتاب به آزاداندیشی و داشتن شخصیت مستقل انسانی

تعالوا... و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 10

10 - حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در برابر اهل کتاب

و الله ولی المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 70 - 7

7 - روشن بودن حقایق آیات الهی (پیامبر و قرآن) برای اهل کتاب

یا اهل الکتاب لم تکفرون بایات الله و انتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 71 - 3

3 - علم و آگاهی علمای یهود و نصارا به حقایق قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا اهل الکتاب... و انتم تعلمون

با توجه به اینکه محور اختلاف اهل کتاب با مسلمانان در حقانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده، معلوم می شود منظور از کلمه

«الحق»، قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 81 - 2

2- احتجاج خداوند علیه اهل کتاب ، با یادآوری میثاق الهی از انبیای گذشته درباره رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذ اخذ الله میثاق التّبین

بنابر این که «اذ» متعلّق به «اذکروا» باشد و اهل کتاب - به قرینه آیات گذشته - مخاطب آن باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 86 - 4

4- آگاهی و شهادت اهل کتاب ، بر حقانیت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و شهدوا أنّ الرسول حق

ص: 227

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، موظف به شناخت و ارزیابی عقاید و اعمال اهل کتاب

الم تر... انظر كيف يفترون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 21

21 - دلجویی و حمایت خداوند از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، در برابر بهانه جویی ها و گرافگویی های اهل کتاب

يسئلك أهل الكتب أن تنزل عليهم... وءاتينا موسى سلطناً مبيناً

بیان گرفتاری یهودیان بهانه جو برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به منظور دلجویی و وعده حمایت از آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 7,8

7 - چشمپوشی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از افشا و بیان حقایق مخفی شده توسط اهل کتاب

بين لكم... و يعفوا عن كثير

برداشت فوق بر این مناسبت که مراد از «کثیر»، به قرینه فراز پیشین، حقایق مخفی شده باشد. بنابراین عفو به معنای فاش نساختن و مسکوت گذاشتن است.

8 - چشمپوشی و گذشت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به بسیاری از خطاهای اهل کتاب

و يعفوا عن كثير

بر اساس این احتمال که مراد از «کثیر» به مناسبت معنای عفو (گذشت از خطا)، گناهان و لغزشهای اهل کتاب باشد، نه حقایق مخفی شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به نقل صحیح داستان قربانی هاییل و قایل برای اهل کتاب

و اتل علیهم نبأ ابنی اءدم بالحق

با توجه به آیات پیشین که درباره اهل کتاب بود، معلوم می شود که مراد از ضمیر در «علیهم»، اهل کتاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 48 - 10، 12، 17

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار قضاوت در بین اهل کتاب بر اساس احکام الهی

فاحکم بینهم بما أنزل الله

برداشت فوق بر این مبناست که ضمیر در «بینهم» به اهل کتاب باز گردد.

12 - انتخاب قرآن از میان کتب آسمانی ، برای داوری بین اهل کتاب ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ص: 228

و انزلنا اليك الكتب .. مهيمناً عليه فاحكم بينهم بما أنزل الله

«فاء» در «فاحكم» پس از ذکر مهيمن بودن قرآن، بیانگر این است که مراد از «ما انزل الله» قرآن است.

17 - خداوند بر حذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات اهل کتاب و عدول از حق (احکام قرآن) در قضاوت

فاحکم .. و لا تتبع اهواءهم عما جاءک من الحق

کلمه «عن» در «عما جاءک» می رساند که معنای عدول در «لا تتبع» تضمین شده است. یعنی لا تعدل عن الحق متبعاً اهواءهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 5

5 - خداوند ، بر حذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات نفسانی اهل کتاب در قضاوت

و لا تتبع اهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مقابله با موضعگیری های مغرضانه اهل کتاب نسبت به مسلمانان

قل یا أهل الكتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سوابق ننگین اهل کتاب با توجه دادن آنان به گذشته شوم همکیشانان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شاهد شتاب بسیاری از اهل کتاب در گناه ، تجاوزگری و حرام خواری

و ترى كثيراً منهم يسرعون في الاثم والعدون و اكلهم السحت

«السحت» در لغت به معنای حرام است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 20,22

20 - اهل کتاب در حیطة دعوت و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

يا اهل الکتاب .. فلا تأس علی القوم الکفرین

22 - کفرورزی اهل کتاب اسفبار و حزن انگیز برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا تأس علی القوم الکفرین

ص: 229

327- محمد (صلی الله علیه و آله) و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 20 - 1,3,6

1 - مجادله عالمان اهل کتاب با پیامبر (صلی الله علیه و آله)، علی رغم آگاهی آنان به حقیقت

من بعد ما جاءهم العلم .. فان حاجوک فقل

3 - رهنمود خدا به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مبنی بر ترک مجادله با عالمان جدالگر اهل کتاب

فان حاجوک فقل اسلمت

6 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور دعوت اهل کتاب و مشرکان مکه و درس نخواندگان فاقد کتاب به تسلیم در برابر خدا

وقل للذین اوتوا الكتاب و الامیین ءاسلمتم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 64 - 10,2

2 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب به توحید در عبادت، نفی شرک و عدم پذیرش حاکمیت غیر خداوند

یا اهل الكتاب تعالوا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

10 - مأموریت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر دعوت اهل کتاب به آزاداندیشی و داشتن شخصیت مستقل انسانی

تعالوا .. و لا یتخذ بعضنا بعضاً ارباباً من دون الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 10

10 - حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در برابر اهل کتاب

و الله ولیّ المؤمنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 70 - 7

7- روشن بودن حَقَّانیت آیات الهی (پیامبر و قرآن) برای اهل کتاب

یا اهل کتاب لم تکفرون بایات الله و انتم تشهدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 71 - 3

3- علم و آگاهی علمای یهود و نصارا به حَقَّانیت قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یا اهل کتاب . . . و انتم تعلمون

با توجه به اینکه محور اختلاف اهل کتاب با مسلمانان در حَقَّانیت قرآن و پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده، معلوم می شود منظور از کلمه «الحق»، قرآن و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بوده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 230

2 - آل عمران - 3 - 81 - 2

2 - احتجاج خداوند علیه اهل کتاب ، با یادآوری میثاق الهی از انبیای گذشته درباره رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و اذ اخذ الله میثاق التَّيِّبِينَ

بنابر این که «اذ» متعلق به «اذکروا» باشد و اهل کتاب - به قرینه آیات گذشته - مخاطب آن باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 86 - 4

4 - آگاهی و شهادت اهل کتاب ، بر حقاقت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اسلام

و شهدوا ان الرسول حق

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 50 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، موظف به شناخت و ارزیابی عقاید و اعمال اهل کتاب

الم تر .. انظر كيف يفترون على الله الكذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 153 - 21

21 - دلجویی و حمایت خداوند از پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) ، در برابر بهانه جویی ها و گزافگویی های اهل کتاب

يسئلك أهل الكتب أن تنزل عليهم .. و آتينا موسى سلطناً مبيناً

بیان گرفتاری یهودیان بهانه جو برای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، به منظور دلجویی و وعده حمایت از آن حضرت است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 15 - 7،8

7 - چشمپوشی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از افشا و بیان حقایق مخفی شده توسط اهل کتاب

بين لكم .. و يعفوا عن كثير

برداشت فوق بر این مبناست که مراد از «کثیر»، به قرینه فراز پیشین، حقایق مخفی شده باشد. بنابراین عفو به معنای فاش نساختن و مسکوت گذاشتن است.

8 - چشمپوشی و گذشت پیامبر (صلی الله علیه و آله) نسبت به بسیاری از خطاهای اهل کتاب

و یعفوا عن کثیر

بر اساس این احتمال که مراد از «کثیر» به مناسبت معنای عفو (گذشت از خطا)، گناهان و لغزشهای اهل کتاب باشد، نه حقایق مخفی شده.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) موظف به نقل صحیح داستان قربانی هاییل و قایل برای اهل کتاب

ص: 231

و اتل عليهم نبأ ابني آدم بالحق

با توجه به آیات پیشین که درباره اهل کتاب بود، معلوم می شود که مراد از ضمیر در «علیهم»، اهل کتاب هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 48 - 17، 12، 10

10 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، وظیفه دار قضاوت در بین اهل کتاب بر اساس احکام الهی

فاحکم بینهم بما أنزل الله

برداشت فوق بر این مبناست که ضمیر در «بینهم» به اهل کتاب باز گردد.

12 - انتخاب قرآن از میان کتب آسمانی ، برای داوری بین اهل کتاب ، وظیفه پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و انزلنا الیک الکتب .. مهیماً علیه فاحکم بینهم بما أنزل الله

«فاء» در «فاحکم» پس از ذکر مهیمن بودن قرآن، بیانگر این است که مراد از «ما انزل الله» قرآن است.

17 - خداوند بر حذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات اهل کتاب و عدول از حق (احکام قرآن) در قضاوت

فاحکم .. و لا تتبع اهواءهم عما جاءک من الحق

کلمه «عن» در «عما جاءک» می رساند که معنای عدول در «لا تتبع» تضمین شده است. یعنی لا تعدل عن الحق متبعاً اهواءهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 5

5 - خداوند ، بر حذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات نفسانی اهل کتاب در قضاوت

و لا تتبع اهواءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور مقابله با موضعگیری های مغرضانه اهل کتاب نسبت به مسلمانان

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 60 - 1

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، مأمور افشای سوابق ننگین اهل کتاب با توجه دادن آنان به گذشته شوم همکیشانان

قل هل انبئکم بشرّ من ذلک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 62 - 2

2 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شاهد شتاب بسیاری از اهل کتاب در گناه ، تجاوزگری و حرام خواری

و ترى كثيراً منهم یسرعون فی الاثم و العدوان و اكلهم السحت

«السحت» در لغت به معنای حرام است.

ص: 232

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 68 - 20,22

20 - اهل کتاب در حیطة دعوت و رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

یاهل الكتب . . . فلا تأس علی القوم الکفرین

22 - کفرورزی اهل کتاب اسفبار و حزن انگیز برای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

فلا تأس علی القوم الکفرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 73 - 9,10

9 - توصیه علمای یهود به یکدیگر ، بر مخفی کردن ادله رسالت پیامبر اسلام *

و لا تؤمنوا . . . ان یؤتی احد مثل ما اوتیتم

احتمالا مراد از «ما اوتیتم»، دلایل رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

10 - علمای یهود ، منکر توان مسلمانان در احتجاج بر نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم . . . او یحاجوکم عند ربکم

بنابراینکه «او یحاجوکم»، که عطف به «ان یؤتی» است، مفعول له برای «لا تؤمنوا» باشد؛ به تقدیر «لا» یعنی: لان لا یحاجوکم عند ربکم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 83 - 1

1 - انحراف اهل کتاب از دین خدا (ایمان به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و یاری آن حضرت)

افغیر دین الله یبغون

با توجه به آیات قبل که درباره اهل کتاب بوده است؛ این آیه اشاره به آنان دارد.

328- محمد (صلی الله علیه و آله) و قبله اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند ، پس از تغییر قبله از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست که هرگز روی به قبله اهل کتاب نیاورد و آن را قبله خویش نسازد .

و ما أنت بتابع قبلتهم

جمله «و ما أنت . . .» (تواز قبله آنان پیروی نخواهی کرد) جمله خبری است و منظور از آن انشا و دستور می باشد؛ یعنی، نباید از قبله ایشان تبعیت کنی.

ص: 233

329- مدارا با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 109 - 25

25 - فرمان خدا بر مدارا کردن با توطئه گران اهل کتاب ، هرگز از سرناتوانی او بر یاری مسلمانان صدر اسلام نبوده است .

فاعفوا و اصفحوا حتی یأتی اللّٰه بأمره إن اللّٰه علی کل شیء قدیر

در برداشت فوق، جمله «إن اللّٰه ..» در ارتباط با جمله «فاعفوا و اصفحوا» ملاحظه شده است؛ یعنی، گمان نشود که فرمان به عفو و گذشت و ترک مقابله، از سرناتوانی خداست، بلکه مصلحت مسلمانان در آن است.

330- مدح مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 52 - 2

2 - تمجید خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب

الذین ءاتینهم الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 54 - 6,9

6 - تمجید خداوند از ایمان آوردگان از اهل کتاب به خاطر رفتار ، گفتار نیک آنان در مقابل گفتار و کردار بد دیگران

و یدروءن بالحسنه السیئه

«حسنه» و «سیئه» به معنای «بدی» و «نیکی» است و «ال» در آن دو برای جنس است. بنابراین مراد از «الحسنه» مطلق نیکی (رفتار و گفتار نیک) است و مراد از «السیئه» مطلق بدی (گفتار و کردار بد) می باشد.

9 - ستایش الهی از ایمان آوردگان از اهل کتاب ، به خاطر خصلت انفاق گری آنان

و ممّارزقنهم ینفقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 3

3- ستایش خداوند از ایمان آوردگان اهل کتاب به خاطر رفتار پسندیده آنان در برابر یاوه گویان

وإذا سمعوا اللّغو أعرضوا عنه

331- مراد از کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 25 - 25

ص: 234

25 - « عن أبي عبدالله (ع) . . . الإسم الأكبر هو الكتاب الذي يعلم به كلّ شيء الذي كان مع الأنبياء يقول الله تعالى « لقد أرسلنا رسلنا بالبينات وأنزلنا معهم الكتاب والميزان » الكتاب الإسم الأكبر . . . » ;

از امام صادق(ع) روایت شده است: . . . «اسم اکبر» کتابی است که به وسیله آن همه چیز دانسته می شد و آن کتابی بود که با پیامبران بوده است، خدای تعالی فرمود: «وأنزلنا معهم الكتاب والميزان» کتاب همان اسم اکبر است».

332- مراد از کتاب مکنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 78 - 5

5 - « عن عبدالرحيم القيصر عن أبي عبدالله . . . قال : إنّ الله خلق القلم . . . ثمّ قال للقلم اكتب . . . فكتب القلم في رقّ أشدّ بياضاً من الفضة و أصفى من الياقوت ثمّ طواه فجعله في ركن العرش فهو الكتاب المکنون . . . » ;

عبدالرحيم القيصر از امام صادق(ع) روایت نموده که فرمود: خداوند، قلم را آفرید . . . سپس به قلم دستور داد بنویس . . . پس قلم در ورقی سفیدتر از نقره و صاف تر از یاقوت نوشت . . . سپس خداوند آن را در هم پیچید و در پایه عرش قرار داد و این همان کتاب مکنون است . . .».

333- مسخ اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 14، 10

10 - هشدار خداوند به اهل کتاب ، در مورد مسخ انسانیّت آنان در صورت ایمان نیاوردن به قرآن

امنوا . . . من قبل ان نطمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها او نلعنهم

«طمس» به معنای نابود کردن اثر چیزی است، و «وجه» به معنای صورت می باشد. مراد از «وجه» نیز به دلیل برگشت ضمیر «هم» به آن، افراد انسان است ؛ البته به لحاظ شخصیت انسانی آنان و نه به لحاظ جسم ایشان.

14 - مسخ چهره انسانی گروهی از اهل کتاب (سران و عالمان) در قیامت *

من قبل ان نطمس وجوهاً فنردّها علی ادبارها

نکره بودن «وجه» حاکی از آن است که این عقوبت (مسخ چهره انسانی) برای تمامی مخاطبان نیست. لازم به ذکر است که برخی از مفسران تحقق این معنی را در قیامت می دانند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - خداوند گروهی از اهل کتاب را به میمون و خوک مسخ کرد .

و جعل منهم القرده و الخنازیر

بسیاری از مفسران بر آنند که اصحاب سبت - یهودیانی که با حيله های شرعی قداست روز شنبه را شکستند - به میمون تبدیل

ص: 235

شدند و آن گروه از مسیحیان که مائده نازل شده بر عیسی (ع) را منکر شدند به خوک مبدل گشتند.

9- گرفتاری اهل کتاب به لعنت و غضب خداوند، پرستش طاغوت و مسخ شدنشان به میمون و خوک، سزای رفتارهای زشت آنان

هل انبئکم بشر من ذلک مثوبه عند الله من لعنه . . . و عبد الطغوت

کلمه «مثوبه» (سزا و جزا) می رساند که غضب و . . . به عنوان پیامدهای شومی است که اعمال ناروای اهل کتاب آنها را اقتضا می کرده است.

13- گرفتاران به لعنت و غضب خدا، مسخ شدگان و طاغوت پرستان اهل کتاب خود سزاوار استهزا و نه مؤمنان به خدا و کتب آسمانی

الذین اتخذوا دینکم هزواً . . . منهم القرده و الخنازیر و عبد الطغوت

334- مسلمانان و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 72 - 8، 2

2- توصیه گروهی از اهل کتاب به دیگران مبنی بر ایمان به قرآن در اوّل روز و کفر به آن در آخر روز، به منظور بازگشت مؤمنان از اسلام

وقالت طائفة من اهل الکتاب . . . لعلهم يرجعون

بنابراینکه «وجه النهار»، متعلق به «امنوا» و «اخره»، متعلق به «اکفروا» باشد.

8- احتمال ارتداد و تأثیرپذیری مؤمنان، از دیدگاه اهل کتاب

امنوا بالذی . . . لعلهم يرجعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- آل عمران - 3 - 73 - 10، 11

10- علمای یهود، منکر توان مسلمانان در احتجاج بر نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

و لا تؤمنوا الا لمن تبع دینکم . . . او یحاجوکم عند ربکم

بنابراینکه «او یحاجوکم»، که عطف به «ان یؤتی» است، مفعول له برای «لا تؤمنوا» باشد؛ به تقدیر «لا» یعنی: لان لا یحاجوکم عند ربکم.

11- نگرانی علمای یهود، از احتجاج مسلمانان با آنها در پیشگاه خداوند

و لا تُؤمنوا .. او يحاجّوكم عند ربّكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2- آل عمران - 3 - 98 - 7

7- فعاليّت پنهانی اهل كتاب عليه مسلمانان *

و الله شهيد على ما تعملون

ص: 236

به نظر می رسد جمله «و الله شهيد ..» (خدا آگاه به اعمال شماست)، ناظر به اعمال پنهانی آنان علیه مسلمانان باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 118 - 16

16 - دورویی برخی از اهل کتاب با مسلمانان ، در صدر اسلام

قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفى صدورهم اكبر

به قرینه آیات قبل، «دونکم»، اهل کتاب هستند، و از اینکه کینه قلبی خود را پنهان می داشتند، دورویی آنان استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 119 - 4,6

4 - مسلمانان به خاطر ایمانشان به کتب آسمانی ، دوستدار همه پیروان ادیان الهی

ها اتم اولاء تحبونهم و لا يحبونکم و تؤمنون بالکتاب کله

بنابر اینکه «تؤمنون»، علت برای «تحبونهم» باشد.

6 - مسلمانان ، مؤمن به تمامی کتب آسمانی

و تؤمنون بالکتاب کله

اگر چه «کتاب» به لفظ مفرد آمده، ولی به معنای جمع است؛ چون الف و لام آن برای جنس است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 9

9 - برخی از اهل کتاب ، مشرکان مکه را هدایت یافته تر از مسلمانان قلمداد می کردند .

و يقولون للذین کفروا هؤلاء اهدى من الذین امنوا سبيلاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 57 - 12

12 - گروهی از مسلمانان صدر اسلام ، پذیرای ولایت و دوستی با اهل کتاب و دیگر کافران ، علی رغم دشمنی آنان با دین

يأيتها الذين ءامنوا لاتتخذوا الذين .. أولياء و اتقوا الله ان كنتم مؤمنين

لحن مذمت گونه جمله « و اتقوا الله ان كنتم مؤمنين » می رساند كه گروهی از مسلمانان با كافران روابط دوستی برقرار کرده بودند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 16 - 9

9 - نبرد مسلمانان پس از جنگ خیبر ، با مشركان بود و نه اهل كتاب . *

تقتلونهم أو يسلمون

در صورتی كه «يسلمون» به معنای اسلام آوردن باشد؛ از محدود شدن فرجام دشمنان به كشته شدن یا اسلام آوردن، مطلب بالا استفاده می شود؛ زیرا در مورد اهل كتاب راه سومى به عنوان تسليم و پرداخت «جزیه» نیز مطرح است.

ص: 237

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 145 - 1

1 - اهل کتاب وظیفه دار پذیرش مسجدالحرام به عنوان قبله خویش

ما تبعوا قبلتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 187 - 20

20 - بیان و اظهار نبوت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) توسط اهل کتاب پس از بعثت ایشان ، پیمان خداوند از آنان

و اذا اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتب لتبيننه للناس ولا تكتمونه

امام باقر (ع) درباره آیه فوق فرمود: انّ الله اخذ ميثاق الّذين اوتوا الكتاب في محمّد (صلی الله علیه و آله) «لتبيننه للناس» اذا خرج و لا يكتُمونه . . .

تفسیر قمی، ج 1، ص 128؛ بحار الانوار، ج 9، ص 192، ح 35.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 3,4

3 - آشنایی اهل کتاب با وحی و کتب آسمانی ، مقتضی ایمان آنان به قرآن

يا ايها الذين اوتوا الكتب امنوا بما نزلنا

مخاطب قراردادن یهود و نصارا با عنوان اهل کتاب و تصریح به اینکه قرآن از جانب خداوند است، استدلالی بر لزوم ایمان آوردن اهل کتاب به قرآن است.

4 - ایمان به قرآن ، از وظایف اهل کتاب

امنوا بما نزلنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 58 - 6

6 - حقایق قرآن و پیامبر اسلام ، امانتی الهی که اهل کتاب وظیفه دار بیان آن بودند .

ام یحسدون الناس علی ما اتیهم الله من فضله .. ان الله یامرکم ان تؤدوا الام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - نساء - 4 - 171 - 21

21 - اهل کتاب ، مأمور به ایمان به خدا و پیامبران و پرهیز از سه گانه پرستی (تثلیث)

ص: 238

ياهل الكتب . . . فامنوا بالله ورسله و لاتقولوا ثلثه

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 19 - 3

3 - اهل كتاب در قلمرو رسالت پيامبر (صلى الله عليه و آله) و موظف به پذيرش آن

ياهل الكتب قد جاءكم . . . فقد جاءكم بشير و نذير

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 66 - 14

14 - اهل كتاب وظيفه دار ايمان به قرآن و اقامه آن د تمام شوون زندگى *

و لو انهم اقاموا . . . ما انزل اليهم من ربهم

مى توان گفت مراد از «ما انزل اليهم»، قرآن است و كلمه «اليهم» بيانگر اين معناست كه اهل كتاب بايد خود را از مخاطبان قرآن بدانند.

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 68 - 14

14 - اهل كتاب ، موظف به پذيرش و اقامه قرآن و تعاليم نازل شده بر پيامبر (صلى الله عليه و آله)

و ليزيدن كثيراً منهم ما انزل إليك من ربك طغياناً و كفراً

ظاهراً ازدياد كفر و طغيان اهل كتاب بر اثر نپذيرفتن قرآن است. بنابراین آنان موظف به پذيرش قرآن و تعاليم آن هستند.

336- مسؤوليت علمای اهل كتاب

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

4 - مائده - 5 - 44 - 13

13 - قضاوت ، مسؤوليت عالمان به كتب آسمانى

يحكم بها . . . و الرنينون و الاحبار بما استحفظوا من كتب الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

2 - بازداري يهوديان و مسيحيان از آلودگي به گناه (گفتار هاي ناروا ، حرام خوارى و . . .) ، تكليفي الهى بر عهده عالمان اهل كتاب

لولا ينهيهم الربنيون و الاحبار عن قولهم الاثم و اكلهم السحت

ص: 239

337- مسیحیان و تلاوت کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 6

6 - یهود و نصارا کتاب آسمانی خویش را به زبان غیر عربی تلاوت می کردند.

وإن كنا عن دراستهم لغفلین

«إن» در جمله «إن كنا» این مخففه است. «در است» مصدر و به معنای تلاوت است. «هم» فاعل «در است» و مفعولش «الکتاب» می باشد. یعنی «همانا ما از خواندن کتاب آسمانی توسط اهل کتاب غافل بودیم». این بدان معناست که ما متوجه محتوای قرائت آنان نبودیم و لذا حقایق آن را درک نمی کردیم.

338- مشرکان و کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 1

1 - مشرکان، فاقد دلیل و کتاب آسمانی، بر درستی عقایدشان

فأتوا بکتبکم إن کنتم صدقین

امر «فأتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، مشرکان از آوردن کتاب آسمانی بر درستی عقاید خود ناتوان اند و چنین کتابی را ندارند.

339- معاشرت با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 9

9 - جواز معاشرت و مبادله با اهل کتاب

و طعام الذین اتوا الکتب حل لکم و طعامکم حل لهم

بدان احتمال که مراد از جمله «طعام الذین...»، جواز دادن طعام و گرفتن طعام از اهل کتاب باشد. مصداق روشن این مفهوم، داد و ستد و مبادله طعام است و به نظر می رسد که طعام خصوصیتی نداشته باشد.

340- معامله با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 5 - 8,9,31,32

8 - اطعام اهل کتاب و فروش خوراکی ها به آنان ، امری جایز و مباح

و طعامکم حل لهم

ص: 240

چون اهل کتاب به دستورات قرآن و حلالها و حرامهای آن اعتنایی ندارند، بنابراین حکم به حلیت طعام مسلمانان برای آنها به این معناست که برای مسلمانان جایز است که طعام خود را در اختیار آنان قرار دهند.

9 - جواز معاشرت و مبادله با اهل کتاب

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم و طعامکم حل لهم

بدان احتمال که مراد از جمله «طعام الذین . . .»، جواز دادن طعام و گرفتن طعام از اهل کتاب باشد. مصداق روشن این مفهوم، داد و ستد و مبادله طعام است و به نظر می رسد که طعام خصوصیتی نداشته باشد.

31 - انکار جواز مبادله با اهل کتاب و انکار حلیت طعام آنان ، کفر و موجب حبط عمل است .

و طعام الذین اوتوا الکتب حل لکم . . . و من یکفر بالایمن فقد حبط عمله

از مصادیق مورد نظر برای ایمان، معارف و احکامی است که در آیه مورد بحث، مطرح شده است، همانند حلیت طعام اهل کتاب و . . .

32 - انکار جواز ازدواج با زنان اهل کتاب ، کفر و موجب حبط عمل است .

و المحصنت من الذین اوتوا الکتب . . . و من یکفر بالایمن فقد حبط عمله

341- معاهده با اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 112 - 5,6,7

5 - رهایی اهل کتاب (یهود) از ذلت ، در گرو گرایش آنان به اسلام و یا بستن پیمان نامه ای با جامعه اسلامی (پذیرش حاکمیت جامعه اسلامی و شرایط ذمه)

ضربت عليهم الذلة .. الا بحبل من الله و حبل من الناس

بنابر اینکه «حبل من الناس»، رابطه و تعهد با جامعه اسلامی باشد؛ به قرینه اینکه در سیاق «حبل من الله» قرار گرفته است.

6 - مسلمانان موظف به رعایت حقوق اهل کتاب (احترام به حقوق آنان) ، در صورت گرایش آنان به اسلام و یا پذیرش عهدنامه با جامعه اسلامی

ضربت عليهم الذلة أين ما تقفوا الا بحبل من الله و حبل من الناس

بنابر اینکه «ضربت» در مقام تشریح باشد و «الا»، دو مورد را استثنا کند: گرایش به اسلام؛ و پذیرش پیمان نامه با مسلمین.

7- لزوم پابندی مسلمانان ، به قرارداد های جامعه اسلامی با دیگر جوامع

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ .. أَلَّا يَحِبُّوا مِنَ اللَّهِ وَحِبُّوا مِنَ النَّاسِ

«و حبل من الناس»، در برداشت فوق به معنای قرارداد مسلمین با اهل کتاب است و آیه فوق بیانگر این است که در صورت قرارداد، نباید متعرض آنها شد.

342- مغضوبیت اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 241

3 - آل عمران - 3 - 112 - 8

8 - اهل کتاب (یهود) ، هموارکننده غضب الهی بر خویشان

و بَاءُ و بغضب من الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 60 - 5,9

5 - گروهی از اهل کتاب ، گرفتار لعنت و غضب خداوند

من لعنه الله و غضب علیه

9 - گرفتاری اهل کتاب به لعنت و غضب خداوند ، پرستش طاغوت و مسخ شدنشان به میمون و خوک ، سزای رفتار های زشت آنان

هل انبئکم بشر من ذلک مثوبه عند الله من لعنه .. و عبد الطغوت

کلمه «مثوبه» (سزا و جزا) می رساند که غضب و .. به عنوان پیامدهای شومی است که اعمال ناروای اهل کتاب آنها را اقتضا می کرده است.

343- مکر اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 78 - 4,6

4 - فریبکاری گروهی از اهل کتاب با سعی در تحریف کتب آسمانی

وانّ منهم لفريقاً .. لتحسبوه من الكتاب

6 - برخی از اهل کتاب (عالمان آنان) ، برای فریب مردم ، دست نوشته خود را همانند کتاب خدا تلاوت می کردند .

وانّ منهم لفريقاً يلوّن السننهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 49 - 13

13 - تلاش مودیان و فریبکارانه اهل کتاب (یهود) ، برای بازداشتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حکم و داوری بر اساس قرآن

و احذرهم ان يفتنوك عن بعض ما أنزل الله إليك

چون «یفتنوک» به «عن» متعدی شده است علاوه بر بازداشتن و گمراه ساختن، معنای خدعه و نیرنگ نیز در آن اشراب شده است؛ یعنی مبادا تو را با نیرنگ از احکام الهی بازدارند و گمراه سازند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - 61 - 5 - مائده

4 - تظاهر به اسلام، شیوه گروهی از اهل کتاب برای فریب مسلمانان و ضربه زدن به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا .. و الله اعلم بما كانوا يكتُمون

ص: 242

جمله «اللّٰه اعلم بما كانوا یکتُمون» با توجه به دشمنی اهل کتاب با مسلمانان، می رساند که آنان در تظاهر به اسلام اهداف پلیدی را تعقیب می کردند و آن از بین بردن اسلام بوده است.

344- ملانکه و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 80 - 3

3 - اعتقاد برخی از اهل کتاب ، به ربوبیت فرشتگان و انبیا

و لا یامرکم ان تتخذوا الملئکه و التّیین ارباباً

آیه، ناظر به اعتقاد برخی از اهل کتاب است.

345- منافقان و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 5

5 - افشای اسرار پلید منافقان اهل کتاب از سوی خداوند

و قد دخلوا بالکفر و هم قد خرجوا به

346- منشأ ازدیاد ایمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - مدثر - 74 - 31 - 17

17 - ازدیاد و تقویت ایمان اهل کتاب و مؤمنان ، بر اثر یادآوری بعضی از حقایق الهی ، جلوه ای از هدایت گری خداوند

کذلک ... و یهدی من یشاء

347- منشأ دشمنی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 32 - 5

5- مخالفت اهل کتاب با اسلام و پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مخالفتی خائنانه و نه از روی جهل و بی خبری *

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا .. . مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى

می توان گفت: مراد از «الذین کفروا..» به قرینه «تبیّن لهم الهدی» اهل کتاب است.

ص: 243

348- موانع ایمان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 20 - 12، 10

10 - ایمان نیاوردن اهل کتاب به پیامبر (صلی الله علیه و آله)، ناشی از تباه کردن جانهایشان است.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. الذین خسروا أنفسهم فهم لا یؤمنون

12 - کتمان کنندگان حقانیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اهل کتاب، ایمان نخواهند آورد.

الذین ءاتینهم الکتب یعرفونه .. فهم لا یؤمنون

349- موضعگیری اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 59 - 4

4 - پیامبر (صلی الله علیه و آله)، مأمور مقابله با موضعگیری های مغرضانه اهل کتاب نسبت به مسلمانان

قل یا اهل الکتب هل تنقمون منا الا ان ءامننا بالله

350- موقعیت اجتماعی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 45 - 4

4 - موقعیت ممتاز و برجسته اهل کتاب در جامعه عرب عصر بعثت

وسئل من أرسلنا من قبلك من رسلنا

حکم قرار دادن اهل کتاب درباره شرک و توحید، نشانی از موقعیت برجسته آنان دارد.

351- مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 23 - 11

11 - پذیرش حقایق اسلام از سوی برخی از عالمان اهل کتاب در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ثم يتولى فريق منهم

ص: 244

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 68 - 10

10 - حمایت خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان در برابر اهل کتاب

و الله وليّ المؤمنين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 110 - 20

20 - ایمان آوردن عده کمی از اهل کتاب به اسلام، و کفر بیشتر آنان بدان

منهم المؤمنون و اکثرهم الفاسقون

بنابر اینکه منظور از ایمان، ایمان به اسلام باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 111 - 12

12 - گروندگان از اهل کتاب (عبدالله بن سلام و یارانش) به اسلام، مورد سرزنش و آزار سران یهود

لن يضروكم إلا اذى

در شأن نزول آمده است: عبدالله بن سلام و یارانش پس از ایمانشان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) مورد سرزنش رؤسای یهود قرار گرفتند. (مجمع البيان).

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 113 - 2,4

2 - برخی از اهل کتاب، منکر آیات الهی، قاتل انبیا و اهل عصیان و تعدی و برخی دیگر پذیرای طاعت خدا، اهل تلاوت آیات الهی و سجده کننده در پیشگاه او هستند.

ذلک بانّهم كانوا یکفرون... لیسوا سوآء من اهل الکتب... و هم یسجدون

4 - برخی از اهل کتاب به خاطر گرایش های ایمانی و رفتار پسندیده، مصون از ذلت و درماندگی و غضب الهی

ضربت عليهم الذلّة .. ليسوا سوءاً من اهل الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 114 - 1,6,7,12

1 - ایمان به خدا و روز قیامت ، امر به معروف ، نهی از منکر و شتاب در کار های خیر ، از ویژگی های برخی اهل کتاب

من اهل الكتب .. يؤمنون بالله و اليوم الاخر و يأمرون بالمعروف و ينهون عن المنكر

6 - گروهی از اهل کتاب که اطاعت خدا نمودند و به هنگام شب آیات الهی را تلاوت کردند و سجده به درگاهش نمودند ، از زمره صالحان هستند .

من اهل الكتب امه قائمه .. و اولئك من الصالحين

7 - گروهی از اهل کتاب که مؤمن به خدا و روز واپسین و امرکننده به معروف و نهی کننده از منکر و شتاب کنندگان به نیکی ها هستند ، از تبار صالحان هستند .

ص: 245

من اهل الكتب امه . . . يؤمنون بالله ... واولئك من الصالحين

12 - ستایش خداوند ، از مؤمنین اهل کتاب

من اهل الكتب امه . . . يؤمنون بالله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 199 - 1,5,10,11,12,16,17,20

1 - ایمان واقعی گروهی از عالمان اهل کتاب به خداوند ، قرآن و کتب آسمانی خویش

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ مِنْ كِتَابٍ مُبِينٍ .. خاشعین لله

سوداگری با آیات الهی از اموری است که اغلب با عالمان و دانشمندان دینی سنخیت دارد؛ جمله «لَتَبَيِّنَنَّ لِلنَّاسِ»، در آیه 187 این معنا را تأیید می کند.

5 - تسلیت و دلدادگی خداوند به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان ، با بیان ایمان گروهی از اهل کتاب در برابر دشمنی گروهی دیگر

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ

با توجه به ارتباط این آیه با آیات 180 تا 187 که از کارشکنیها و آزار و اذیتهای فراوان اهل کتاب سخن گفته است.

10 - سوداگری نکردن با آیات الهی ، ویژگی اهل کتاب مؤمن به خدا و قرآن و دیگر کتب آسمانی

لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا

11 - پرهیز از دین فروشی گروهی از اهل کتاب ، علی رغم سوداگری با آیات الهی از سوی برخی دیگر

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ . . . خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا

12 - پرهیز برخی اهل کتاب از دین فروشی و سوداگری با آیات الهی (تورات و انجیل) ، مایه ایمان آنان به قرآن

إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكُتُبِ لَمَنْ يُؤْمِنُ . . . خَاشِعِينَ لِلَّهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا

جمله «لا- یشترون . . .»، حال برای فاعل «یؤمن» است (یعنی مؤمنان اهل کتاب) و توصیف آنان به جمله ذکر شده، می تواند اشاره به علت و زمینه ایمان آنان به قرآن باشد.

16 - تمجید خداوند از عالمان مؤمن اهل کتاب ، به خاطر ایمان به قرآن و سوداگری نکردن بر سر آیات الهی

انّ من اهل الكتب لمن يؤمن . . . لا يشترون بايات الله ثمناً قليلاً اولئك لهم اجرهم

17 - ايمان اهل كتاب به قرآن ، نشانه ارزشگذاری صحیح آنان نسبت به آیات الهی (تورات و انجیل)

انّ من اهل الكتب لمن يؤمن بالله و . . . لا يشترون بايات الله ثمناً قليلاً

20 - آن گروه از اهل کتاب که به خدا ، قرآن و کتب آسمانی خویش ايمان آورند ؛ از پاداشی ویژه و والا بهره مند خواهند شد .

اولئك لهم اجرهم عند ربهم

کلمه «عند ربهم»، توصیف «اجرهم» است و می رساند که آن پاداش، پاداشی ویژه و ارزشمند است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 55 - 2، 1

1 - ايمان برخی از اهل کتاب (يهود) به پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

فمنهم من امن به و منهم

بدان احتمال که مراد از «الناس» در آیه قبل پیامبر (صلی الله علیه و آله) باشد و ضمیر «به» به آن ارجاع شود.

2 - ايمان برخی از اهل کتاب (يهود) به پیامبران خاندان ابراهیم

ص: 246

فقد اتينا ال ابراهيم . . . فمنهم من امن به

بنابر اینکه ضمیر در «به» به مجموعه کتاب، حکمت و ملک عظیم برگردانده شود. یعنی: «فمنهم من آمن بما اتينا ال ابراهيم».

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 53 - 1

1 - اقدام ایمان آوردگان از اهل کتاب، به اقرار مجدد ایمان خویش به هنگام تلاوت آیات قرآن بر ایشان

الذین ءاتینهم الکتب . . . و إذا یتلی علیهم قالوا ءامنا به

مقصود از «إذا یتلی علیهم . . .» این است که هر بار که آیاتی از قرآن نازل می شود و بر آنان تلاوت می گردد، اظهار می دارند که «آمنا به».

352- مؤمنان و اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 6

6 - ضرورت هشجاری مؤمنان در برابر اهل کتاب به هنگام تظاهر آنان به اسلام

و إذا جاءوكم قالوا ءامنا . . . و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

353- نزول کتاب آسمانی بر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 4

4 - نزول کتاب آسمانی بر دو طایفه غیر عرب (یهود و نصارا) قبل از نزول قرآن

إنما أنزل الکتب علی طائفین من قبلنا

354- نزول کتاب آسمانی بر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 4,5

4 - قطعی بودن نزول کتاب آسمانی بر موسی (ع) جایی برای تردید در نزول وحی بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باقی نمی گذارد .

و لقد آتينا موسى الكتب فلا تكن في مريه من لقائه

برداشت بالا، با توجه به دو نکته زیر است: 1- انتخاب موسی (ع) از میان پیامبران پیشین، برای استدلال به آن، جهت حقانیت پیامبر بعدی، احتمال دارد به خاطر مقبول بودن ایشان نزد همه پیروان ادیان آسمانی باشد. 2- مرجع ضمیر در «لقائه» احتمال

ص: 247

دارد به قرآن برگردد که از محتوای کلام و آیه سه استفاده می شود و «فاء» در «فلاتکن» تفریعی است.

5- نزول کتابی آسمانی بر موسی (ع)، دلیلی بر حقانیت و تحقق لقاءالله است.

فذوقوا بما نسيتم لقاء يومكم هذا. .. ولقد آتينا موسى الكتب فلاتكن في مريه من

احتمال دارد - به قرینه سیاق - مراد از «لقاء»، روز قیامت و معاد باشد و مرجع ضمیر در «لقاءه» واژه «بعث» باشد که مستفاد از آیه های ده و چهارده است. بنابراین، معنا چنین می شود: «تو در لقای ربّ - که قرآن درباره آن سخن گفته - تردیدی به خود راه نده! چرا که قرآن - حاوی مسأله لقای ربّ - نازل شده از ناحیه کسی است که تورات را به موسی (ع) داده است.

355- نزول کتاب آسمانی بر یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5- انعام - 6 - 156 - 4

4- نزول کتاب آسمانی بر دو طایفه غیر عرب (یهود و نصارا) قبل از نزول قرآن

إنما أنزل الكتب على طائفتين من قبلنا

356- نشانه های صبر مؤمنان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 55 - 4

4- سکوت در برابر یاوه گویان، نمودی از بردباری ایمان آوردگان از اهل کتاب

أولئك يؤتون أجرهم مرتين بما صبروا. .. وإذا سمعوا اللغو أعرضوا عنه

357- نفاق اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- آل عمران - 3 - 118 - 16

16- دورویی برخی از اهل کتاب با مسلمانان، در صدر اسلام

قد بدت البغضاء من افواههم و ما تخفى صدورهم أكبر

به قرینه آیات قبل، «دونکم»، اهل کتاب هستند، و از اینکه کینه قلبی خود را پنهان می داشتند، دورویی آنان استفاده می گردد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 51 - 8

8 - تناقض آشکار میان ادعا های اهل کتاب (عالمان یهود) و عمل آنان

ص: 248

الم تر الى الذين اوتوا نصيباً من الكتب يؤمنون بالجبت والطاغوت

خداوند از یکسو یهودیان را به دارا بودن کتاب آسمانی - که طبعاً کتاب توحید است - توصیف کرده و از سوی دیگر شرک آنان را گوشزد کرده تا تناقض در ادعا و عمل یهودیان را به خود آنان و به مسلمانان تفهیم کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 2,9

2- نکوهش خداوند از اهل کتاب به خاطر برخورد منافقانه آنان با اهل ایمان

و إذا جاءكم قالوا آمنا و قد دخلوا بالكفر و هم قد خرجوا به

9- اهل کتاب مورد تهدید و هشدار خداوند به خاطر برخورد منافقانه آنان با مسلمانان

و الله اعلم بما كانوا يكتُمون

هدف از بیان آگاهی کامل خدا به اسرار پلید گروهی از اهل کتاب، می تواند تهدید آنان به رسوایی در دنیا و عذاب الهی در آخرت باشد.

358- نقش کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 4

4- وجود کتاب و رهنمود های مدون ، در هدایت و تعالی انسان ها دارای نقشی مهم و تعیین کننده است .

و آتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

«کتاب» در اصل به معنای صحیفه و حاوی نوشته هاست (مفردات راغب). یاد کرد از کتاب، برای هدایت، می تواند گویای نکته یاد شده باشد.

359- نقش کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 75 - 3

3- همه امور هستی (آشکار و پنهان آن) ، ثبت شده در کتابی روشن و خالی از ابهام در نزد خداوند

و ما من غائبه فی السماء و الأرض إلا فی کتب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 13

13 - کتاب مبین، مرکز اطلاعات جامع درباره تمامی موجودات هستی و تحولات آنهاست.

وما تسقط . . . ولا رطب ولا یابس إلا فی کتب مبین

ص: 249

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 20

20 - « کتاب مبین » ، مرکز اطلاعات همه موجودات است .

و لا أصغر من ذلك و لا أكبر إلا في كتب مبین

360- نیاز به کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 5

5 - نیاز نسل عصر بعثت به پیامبر و کتاب آسمانی جدید

و لکنّا أنشأنا قرونًا فتطاول علیهم العمر

361- وضوح کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 1 - 5, 4

4- استواری لفظ و معنا و نیز وضوح و روشنی مطالب ، دو ویژگی شایسته

کت--بُ أحکمت ءای--ته ثم فصلت

5- گویایی و روشنی مطالب یک کتاب و نوشته ، دارای اهمیتی خاص در

کت--بُ أحکمت ءای--ته ثم فصلت

ظاهر این است که ((ثم)) در آیهء فوق ، برای ترتیب و تراخی رتبی باشد نه تراخی زمانی . براین اساس ((ثم فصلت)) دلالت براین دارد

که مبین و روشن

362- وضوح کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 21

21 - اطلاعات موجود در « کتاب مبین » اطلاعاتی واضح و روشن است .

إلّا فی کتب مبین

« مبین » (صفت « کتاب ») به چیزی گفته می شود که خالی از هرگونه ابهام باشد. ذکر این صفت برای کتاب، می تواند از این جهت باشد که آنچه در کتاب هست، روشن و واضح می باشد.

ص: 250

363- ویژگی کتاب هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 9

9- روشنی و روشنی بخشی، ویژگی لازم برای کتاب هدایت است.

الكتب الذی جاء به موسی نورا و هدی للناس

364- ویژگیهای کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 1 - 4

4- استواری لفظ و معنا و نیز وضوح و روشنی مطالب، دو ویژگی شایسته

کت--بُ احکمت ءای--ته ثم فصلت

365- ویژگیهای کتاب آسمانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 2

2- کتاب آسمانی موسی و هارون (علیهما السلام) (تورات)، برخوردار از پیام ها و مضامینی بسیار روشن و قابل فهم برای همگان

و ءاتینهما الكتب المستبین

«مستبین» به معنای «مبین» (روشن و روشنگر) است و «سین» و «تا» در آن برای تأکید و مبالغه است؛ یعنی، بسیار روشن و روشنگر.

366- ویژگیهای کتاب آسمانی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 2

2- کتاب آسمانی موسی و هارون (علیهما السلام) (تورات)، برخوردار از پیام ها و مضامینی بسیار روشن و قابل فهم برای همگان

و ءاتینهما الكتب المستبین

«مستین» به معنای «مبین» (روشن و روشنگر) است و «سین» و «تا» در آن برای تأکید و مبالغه است؛ یعنی، بسیار روشن و روشنگر.

367- ویژگیهای کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 6 - 7

7- کتابی که خداوند در آن احوال موجودات را ثبت کرده، کتابی روشن و مندرجات آن بی ابهام است.

کل فی کتب مبین

368- هابیل در اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 27 - 8

8 - آثار اهل کتاب مشتمل بر داستان قابیل و هابیل به گونه ای تحریف شده و آمیخته با باطل

بالحق

کلمه «بالحق» به قرینه آیات گذشته، که درباره اهل کتاب بود، می تواند اشاره به تحریفهایی باشد که در آثار اهل کتاب نسبت به فرزندان آدم وجود دارد.

369- هشدار به اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 47 - 15، 10

10 - هشدار خداوند به اهل کتاب، در مورد مسخ انسانیت آنان در صورت ایمان نیاوردن به قرآن

امنوا .. من قبل ان نطمس وجوهاً فتردها علی ادبارها او نلعنهم

«طمس» به معنای نابود کردن اثر چیزی است، و «وجه» به معنای صورت می باشد. مراد از «وجه» نیز به دلیل برگشت ضمیر «هم» به آن، افراد انسان است؛ البته به لحاظ شخصیت انسانی آنان و نه به لحاظ جسم ایشان.

15 - هشدار خداوند به اهل کتاب در مورد گرفتاری آنان به لعن الهی در صورت کفر به قرآن

یا ایها الذین اتوا الکتب .. او نلعنهم کما لعنّا اصحاب السَّبّ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 61 - 9

ص: 252

9- اهل کتاب مورد تهدید و هشدار خداوند به خاطر برخورد منافقانه آنان با مسلمانان

و الله اعلم بما كانوا یکتُمون

هدف از بیان آگاهی کامل خدا به اسرار پلید گروهی از اهل کتاب، می تواند تهدید آنان به رسوایی در دنیا و عذاب الهی در آخرت باشد.

370- هماهنگی اهل کتاب با مشرکان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - 1 - 98 - 5

5- همسویی اهل کتاب، با مشرکان در عصر بعثت، در امتناع از پذیرش اسلام

الذین کفروا من أهل الکتاب و المشرکین

371- هواپرستان اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 77 - 9

9- غالیان هواپرست و گمراه از اهل کتاب، گمراه کننده بسیاری از مردم

و لا تتبعوا أهواء قوم قد ضلوا من قبل و اضلوا کثیراً

در برداشت فوق «کثیراً» مفعول به برای «ضلوا» گرفته شده است؛ یعنی «اضلوا کثیراً من الناس».

372- هواپرستی اهل کتاب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 49 - 5

5- خداوند، بر حذر دارنده پیامبر (صلی الله علیه و آله) از پیروی تمایلات نفسانی اهل کتاب در قضاوت

و لا تتبع أهواءهم

373- یهود و نلوت کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 6

6 - يهود و نصارا كتاب آسمانى خویش را به زبان غير عربى تلاوت مى کردند.

ص: 253

وإن كنا عن دراستهم لغفلين

«إن» در جمله «إن كنا» این مخففه است. «در است» مصدر و به معنای تلاوت است. «هم» فاعل «در است» و مفعولش «الكتاب» می باشد. یعنی «همانا ما از خواندن کتاب آسمانی توسط اهل کتاب غافل بودیم». این بدان معناست که ما متوجه محتوای قرائت آنان نبودیم و لذا حقایق آن را درک نمی کردیم.

کتاب آسمانی

374- آثار اعراض از کتب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 64 - 9

9- اعراض از معارف و احکام کتاب های آسمانی ، مایه خسارت و تباه کردن هستی خویش

خذوا ما أتینکم بقوه .. ثم تولیتم من بعد ذلک فلولا ... لکنتم من الخسرین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 113 - 18

18 - عالمان دینی در صورت بی توجهی به تعالیم کتاب های آسمانی ، سزاوار توبیخ و ملامت بوده و در قیامت بسزای کردارشان خواهند رسید .

قالت اليهود .. و هم یتلون الکتب ... فالله یحکم بینهم یوم القیمه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 66 - 5

5- گرفتاری اهل کتاب در تنگنا های اقتصادی ، پیامد بی اعتنایی آنان به کتب آسمانی و فرامین الهی

و لو انهم اقاموا التوریه و الانجیل .. لا کلوا من فوقهم و من تحت ارجلهم

375- آثار تعلیم کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 8

8- رسیدن امت ها به مقام تسلیم در گرو بعثت پیامبران ; آموزش کتاب آسمانی و معارف و احکام دینی و پاک شدن از آلودگیهاست .

من ذریتنا أمة مسلمة لك . . . ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا ... یركیهم

به نظر می رسد درخواست ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) برای بعثت پیامبری از میان ذریه آنها در پی درخواست تشکیل «امت مسلمه» بدین جهت باشد که: بعثت و هدفهای آن، از ضروریات بنیادی برای تشکیل «امت مسلمه» است.

ص: 254

376- آخرین کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 115 - 2

2 - اسلام آخرین دین آسمانی و پیامبر (صلی الله علیه و آله) خاتم انبیا و قرآن آخرین کتاب آسمانی است.

و تمت کلمت ربک صدقا و عدلا

لازمه تمام بودن قرآن در طول زمان این است که قرآن آخرین کتاب آسمانی و محتوای آن اسلام نیز آخرین دین باشد.

377- ارزش تعلیم کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 9

9 - آموزش کتاب آسمانی؛ یادگیری حکمت، احکام و معارف الهی و زدودن آلودگی‌ها و ناپاکی‌ها از خویشتن، دارای جایگاهی رفیع

و ارجمند در دیدگاه پیامبران الهی

ربنا وابعث فیهم رسولا منهم یتلوا .. یرکبهم

378- تعدد کتاب آسمانی ابراهیم (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 1

1 - حضرت ابراهیم و موسی (ع)، دارای نوشته‌هایی متعدد و نسخه‌هایی مکتوب از تعالیم آسمانی

صحف ابراهیم و موسی

379- تعدد کتاب آسمانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - اعلی - 87 - 19 - 1

1 - حضرت ابراهیم و موسی (ع)، دارای نوشته‌هایی متعدد و نسخه‌هایی مکتوب از تعالیم آسمانی

380- تعلیم کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 129 - 2،7

2 - تلاوت آیات الهی، تعلیم کتاب آسمانی، آموزش حکمت (معارف و احکام دین و...) و پاکسازی نسل ابراهیم و اسماعیل (ع) از آلودگی‌ها و ناخالصی‌ها، از ویژگی‌های پیامبری که ابراهیم و اسماعیل (ع) خواستار بعثت او بودند.

ربنا وبعث فیهم رسولا منهم یتلوا علیهم آیتک و یعلمهم الکتب و الحکمہ و یتزکیهم

7 - تلاوت آیات خدا، تعلیم کتاب آسمانی، آموزش حکمت و پاکسازی مردم از آلودگی‌ها، از وظایف پیامبران و از اهداف بعثت ایشان است.

یتلوا علیهم آیتک و یعلمهم الکتب و الحکمہ و یتزکیهم

381- درخواست کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 10 - 5

5 - استهزای کفار نسبت به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، با درخواست نزول کتاب ملاموس و مشاهده فرشتگان

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه... و لقد استهزیء برسول من قبلک

یادآوری استهزا شدن انبیای گذشته برای تسلی پیامبر (صلی الله علیه و آله)، پس از بیان بهانه جویبها و توقعات بیجای کافران چنین می نماید که همین بهانه جویبها، از مصادیق استهزاگری کافران در مورد رسولان الهی است.

382- کافران و کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 7 - 1

1 - در صورت نزول کتابی ملاموس از سوی خداوند بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)، کفرورزان آن را سحر خواهند دانست.

و لو نزلنا علیک کتابا فی قرطاس فلمسوه بأیدیهم لقال الذین کفروا إن هذا إلا سحر مبی

383- کتاب آسمانی اسحاق (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 27 - 3

3 - اسحاق و یعقوب (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی ، برخوردار بودند .

و وهبنا له إسحق و یعقوب و جعلنا فی ذرّیته النبوه

ص: 256

از مصداق های اتم و اکمل ذریه ابراهیم، اسحاق و یعقوب اند که خداوند به آنها، نبوت و کتاب عطا کرده است.

384- کتاب آسمانی بنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 171 - 3

3 - تورات ، کتابی از جانب خدا برای بنی اسرائیل

خذوا ما آتینکم

مراد از «ما آتینکم» تورات است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 16 - 10، 1

1 - اعطای کتاب آسمانی ، حکومت و نبوت به بنی اسرائیل از سوی خداوند

ءاتینا بنی إسرئیل الکتب و الحکم و النبوءه

10 - کتاب ، حکومت ، نبوت و اقتصادی شکوفا ، عوامل برتری بنی اسرائیل بر ملت های عصر خویش *

و لقد آتینا بنی إسرئیل الکتب .. و فضلنهم علی العلمین

«فضلناهم..»، ناظر به نتیجه موهبت هایی است که خداوند در گذشته به بنی اسرائیل عطا کرده بود.

385- کتاب آسمانی داود(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 105 - 13

13- « عن عبد الله بن سنان عن أبي عبد الله (ع) انه سأله عن قول الله عزّوجلّ : « و لقد كتبنا فی الزبور من بعد الذکر » ما الزبور و ما الذکر ؟ قال : الذکر عند الله ، و الزبور الذی أنزل علی داود ؛

از عبد الله بن سنان نقل شده که از امام صادق(ع) در باره قول خدای عزّوجلّ « و لقد كتبنا فی الزبور من بعد الذکر » پرسید زبور چیست ذکر کدام است؟ فرمود: ذکر نزد خدا است و زبور آن است که بر داوود نازل شده است.».

386- کتاب آسمانی عیسی(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مریم - 19 - 30 - 3,4

3- حضرت عیسی (ع) در دوران نوزادی ، دارای کتاب الهی و مقام نبوت بوده است .

ص: 257

ءاتینی الکتب و جعلنی نبیاً

4- حضرت عیسی (ع) در خردسالی ، خود را بنده خدا ، صاحب کتاب آسمانی و پیامبری الهی معرفی کرد .

قال إني عبد الله ءاتيني الکتب و جعلني نبياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حدید - 57 - 27 - 7,8

7 - اعطای کتاب از سوی خداوند به عیسی (ع)

و ءاتينه الإنجيل

8 - انجیل ، نام کتاب آسمانی عیسی (ع)

و ءاتينه الإنجيل

387- کتاب آسمانی محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 2 - 2

2- قرآن ، نام کتاب نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

إنا أنزلناه قرءاً نأ عربياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 3 - 7

7- قرآن ، نام کتاب آسمانی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بما أوحينا إليك هذا القرآن

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 2

2- قرآن کتاب نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

بما أنزل إليك

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 113 - 4

4 - قرآن ، نام کتاب نازل شده بر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

أنزلناه قرءاناً عربياً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 258

2- قرآن، کتاب آسمانی و وحی الهی به پیامبر (صلی الله علیه و آله)

و الذی أوحینا إلیک من الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 28 - 1

1 - قرآن، نام کتاب نازل شده بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

قرءاناً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - زمر - 39 - 33 - 1

1 - پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)، آورنده کتاب آسمانی قرآن و دین الهی و تصدیق کننده و مؤمن به آن بود.

و الذی جاء بالصدق و صدق به

در این که «الذی» در دو جمله « جاء بالصدق و صدق به» چیست، چند احتمال وجود دارد: 1- مقصود در هر دو جمله یک شخص و آن پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) است. 2- مراد پیامبران الهی می باشد و «الذی» - هر چند به صیغه مفرد است - ولی به قرینه این که با صیغه جمع (أولئک هم المتقون) بدان اشاره گشته، از آن جنس اراده شده است. 3- مقصود از «الذی» در جمله دوم (و صدق به) بر مبنای احتمال نخست، پیروان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) و بر مبنای احتمال دوم، پیروان پیامبران الهی است. گفتنی است برداشت یاد شده مبتنی بر احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 77 - 1

1 - « قرآن »، نام کتاب آسمانی پیامبر اسلام

إنه لقرءان کریم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 23 - 4

4- قرآن ، نام کتاب آسمانی پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله)

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا

388- کتاب آسمانی مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 1

1 - یهود و نصارا، از جمله امتهایی که از کتاب آسمانی برخوردار بودند .

ص: 259

الذین آتینہم الکتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1- یهود و نصارا، از کتاب آسمانی (تورات و انجیل) برخوردار بودند .

والذین آتینہم الکتب

در اینکه مراد از «الذین . . .» چه کسانی اند چند نظر ابراز شده است: 1- یهود و نصارا، 2- آنها و مجوس، 3- مسلمانان.

389- کتاب آسمانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 2 - 1

1- خداوند به «موسی (ع)» کتاب آسمانی (تورات) اعطا کرد تا بنی اسرائیل به وسیله آن هدایت شوند .

و آتینا موسی الکتب و جعلنه هدی لبنی اسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - مؤمنون - 23 - 49 - 2، 1

1 - موسی (ع)، دارای کتاب آسمانی بود .

و لقد آتینا موسی الکتب

2- کتاب آسمانی موسی (ع) (تورات)، کتاب هدایت

لعلهم یهتدون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 35 - 1

1 - موسی (ع)، از پیامبران دارای کتاب (تورات) و شریعت مستقل از جانب خداوند

و لقد آتینا موسی الکتب

دریافت کتاب آسمانی، حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 2,8

2- برخوردار بودن موسی (ع) از کتاب آسمانی، امری قطعی بوده و هیچ تردیدی در آن روا نیست.

و لقد آتینا موسی الکتب فلا تکن فی مریه من لقائه

برداشت بالا، بر این اساس است که «لقاء» مصدر مضاف به مفعول بوده و فاعل اش - که موسی است - محذوف باشد. بنابراین، مرجع ضمیر در «لقائه» واژه «الکتاب» است. امکان دارد که «لقاء» به ضمیر فاعلی اضافه شده و مفعول اش محذوف باشد که در

ص: 260

این صورت، مرجع ضمیر در «لقائه» خود حضرت موسی(ع) خواهد بود.

8 - کتاب آسمانی موسی ، هدایت کننده قوم بنی اسرائیل بود .

و جعلنه هدی لبنی إسرائیل

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) ، برخوردار از کتاب آسمانی (تورات) و شریعت مستقل و جدا از شریعت الهی پیشین

و ءاتینهما الکتب

دریافت کتاب آسمانی، می تواند حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 121 - 3

3 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از اندوهی بزرگ ، اعطای کتاب آسمانی و باقی ماندن نام و آوازه نیک آنان ، از

پاداش های خداوند به ایشان

و نَجَّینَهما و قومَهما من الکرب العظیم .. . إنا کذلک نجزی المحسنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - فصلت - 41 - 45 - 2

2 - موسی (ع) ، از پیامبران صاحب شریعت و کتاب آسمانی

و لقد ءاتینا موسی الکتب

390- کتاب آسمانی نسل ابراهیم(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 27 - 7

7 - ذریه ابراهیم (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی ، برخوردار بودند .

و جعلنا فی ذرّیّته النبوّه و الکتب

391- کتاب آسمانی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 117 - 1

1 - موسی و هارون (علیهما السلام) ، برخوردار از کتاب آسمانی (تورات) و شریعت مستقل و جدا از شریعت الهی پیشین

ص: 261

وآتينهما الكتب

دریافت کتاب آسمانی، می تواند حاکی از دریافت شریعت مستقل و جدا از شریعت سابق باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 121 - 3

3 - نجات موسی و هارون (علیهما السلام) و قوم شان از اندوهی بزرگ، اعطای کتاب آسمانی و باقی ماندن نام و آوازه نیک آنان، از پاداش های خداوند به ایشان

و نَجِّنِيهِمَا و قومهما من الكرب العظيم ... إِنَّا كَذَلِك نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ

392- کتاب آسمانی یعقوب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 27 - 3

3 - اسحاق و یعقوب (ع) از مقام نبوت و کتاب آسمانی، برخوردار بودند.

و وهبنا له إسحق و يعقوب و جعلنا في ذرّيته النبوة

از مصداق های اتمّ و اکمل ذریه ابراهیم، اسحاق و یعقوب اند که خداوند به آنها، نبوت و کتاب عطا کرده است.

393- کتاب آسمانی یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 121 - 1

1 - یهود و نصارا، از جمله امتهایی که از کتاب آسمانی برخوردار بودند.

الذین آتینهم الكتب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 36 - 1

1- یهود و نصارا، از کتاب آسمانی (تورات و انجیل) برخوردار بودند.

در اینکه مراد از «الذین . . .» چه کسانی اند چند نظر ابراز شده است: 1- یهود و نصارا، 2- آنها و مجوس، 3- مسلمانان.

394- محرومیت اهل مکه از کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 10

10 - مردم مکه ، پیش از رسول الله (صلی الله علیه و آله) از پیامبر صاحب کتاب آسمانی محروم بوده اند .

ما أتیهم من نذیر من قبلک

به قرینه مکی بودن سوره، احتمال دارد مراد از «هم» در «ما أتاہم من نذیر. ..» مکیان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 44 - 4

4 - مشرکان مکه ، پیش از قرآن ، از هیچ کتاب آسمانی برخوردار نبودند .

و ما ءاتینہم من کتب یدرسونہا

395- مسیحیان و تلاوت کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 6

6 - یهود و نصارا کتاب آسمانی خویش را به زبان غیر عربی تلاوت می کردند.

و إن کنا عن دراستہم لغفلین

«این» در جمله «این کنا» این مخففه است. «در است» مصدر و به معنای تلاوت است. «هم» فاعل «در است» و مفعولش «الکتاب» می باشد. یعنی «همانا ما از خواندن کتاب آسمانی توسط اهل کتاب غافل بودیم». این بدان معناست که ما متوجه محتوای قرائت آنان نبودیم و لذا حقایق آن را درک نمی کردیم.

396- مشرکان و کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صافات - 37 - 157 - 1

1 - مشرکان ، فاقد دلیل و کتاب آسمانی ، بر درستی عقایدشان

فأتوا بكتبكم إن كنتم صدقین

امر «فأتوا» برای تعجیز است؛ یعنی، مشرکان از آوردن کتاب آسمانی بر درستی عقاید خود ناتوان اند و چنین کتابی را ندارند.

ص: 263

397- نزول کتاب آسمانی بر مسیحیان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 4

4 - نزول کتاب آسمانی بر دو طایفه غیر عرب (یهود و نصارا) قبل از نزول قرآن

إنما أنزل الكتب على طائفتين من قبلنا

398- نزول کتاب آسمانی بر موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 23 - 4,5

4 - قطعی بودن نزول کتاب آسمانی بر موسی (ع) جایی برای تردید در نزول وحی بر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) باقی نمی گذارد .

و لقد آتینا موسی الكتب فلا تکن فی مریه من لقاءه

برداشت بالا با توجه به دو نکته زیر است: 1- انتخاب موسی (ع) از میان پیامبران پیشین، برای استدلال به آن، جهت حقانیت پیامبر بعدی، احتمال دارد به خاطر مقبول بودن ایشان نزد همه پیروان ادیان آسمانی باشد. 2- مرجع ضمیر در «لقاءه» احتمال دارد به قرآن برگردد که از محتوای کلام و آیه سه استفاده می شود و «فاء» در «فلا تکن» تفریعی است.

5 - نزول کتابی آسمانی بر موسی (ع) ، دلیلی بر حقانیت و تحقق لقاءالله است .

فذوقوا بما نسیتم لقاء یومکم هذا. .. و لقد آتینا موسی الكتب فلا تکن فی مریه من

احتمال دارد - به قرینه سیاق - مراد از «لقاء»، روز قیامت و معاد باشد و مرجع ضمیر در «لقاءه» واژه «بعث» باشد که مستفاد از آیه های ده و چهارده است. بنابراین، معنا چنین می شود: «تو در لقای ربّ - که قرآن درباره آن سخن گفته - تردیدی به خود راه نده! چرا که قرآن - حاوی مسأله لقای ربّ - نازل شده از ناحیه کسی است که تورات را به موسی (ع) داده است.

399- نزول کتاب آسمانی بر یهود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 4

4 - نزول کتاب آسمانی بر دو طایفه غیر عرب (یهود و نصارا) قبل از نزول قرآن

إنما أنزل الكتب على طائفتين من قبلنا

400- نیاز به کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 5

ص: 264

5- نیاز نسل عصر بعثت به پیامبر و کتاب آسمانی جدید

و لکنّا أنشأنا قرونًا فتطاول علیهم العمر

401- ویژگیهای کتاب آسمانی موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 117 - 2

2- کتاب آسمانی موسی و هارون (علیهما السلام) (تورات) ، برخوردار از پیام ها و مضامینی بسیار روشن و قابل فهم برای همگان

و ءاتینهما الکتب المستبین

«مستبین» به معنای «مبین» (روشن و روشنگر) است و «سین» و «تا» در آن برای تأکید و مبالغه است؛ یعنی، بسیار روشن و روشنگر.

402- ویژگیهای کتاب آسمانی هارون (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - صفات - 37 - 117 - 2

2- کتاب آسمانی موسی و هارون (علیهما السلام) (تورات) ، برخوردار از پیام ها و مضامینی بسیار روشن و قابل فهم برای همگان

و ءاتینهما الکتب المستبین

«مستبین» به معنای «مبین» (روشن و روشنگر) است و «سین» و «تا» در آن برای تأکید و مبالغه است؛ یعنی، بسیار روشن و روشنگر.

403- یهود و تلاوت کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 156 - 6

6- یهود و نصارا کتاب آسمانی خویش را به زبان غیر عربی تلاوت می کردند.

وإن کنا عن دراستهم لغفلین

«إن» در جمله «إن کنا» این مخففه است. «دراست» مصدر و به معنای تلاوت است. «هم» فاعل «دراست» و مفعولش «الکتاب» می

باشد. یعنی «همانا ما از خواندن کتاب آسمانی توسط اهل کتاب غافل بودیم». این بدان معناست که ما متوجه محتوای قرائت آنان نبودیم

و لذا حقایق آن را درک نمی کردیم.

404- اعراض اهل کتاب از کتاب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 101 - 17

17 - امام باقر (ع) به سعد الخیر نوشت: «وکان من نبذهم الکتاب إن اقاموا حروفه و حرفوا حدوده فهم یروونه و لایرعونه . . . و کان من نبذهم الکتاب ان ولّوه الذین لایعلمون فاوردوهم الهوی و اصدروهم الی الردی و غیروا عری الدین»؛

از مواردی که آنان (اهل کتاب) کتاب الهی را پشت سر انداختند، این بود که: ظاهر کتاب را حفظ کردند و حدود آن را تحریف نمودند؛ و ظاهر آن را نقل می کردند و به آن عمل نمی کردند . . . و از موارد دیگر پشت سر انداختن کتاب توسط آنان این بود که کسانی را متولی کتاب می کردند که از کتاب خدا چیزی نمی دانستند و در نتیجه مردم را به هوای خویش سوق داده آنان را به پستی می کشاندند و دستگیره های دین را تغییر می دادند».

405- عالم به کتاب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - رعد - 13 - 43 - 14

14- «عن أبي عبدالله (ع) : . . . علم الکتاب واللّه کلّه عندنا»؛

از امام صادق (ع) روایت شده است: . . . به خدا سوگند! تمام علم کتاب در نزد ما (ائمّه) هست».

406- کتاب خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 16 - 1

1 - قرآن ، کتاب خداست ، نه ساخته ذهن بشر .

قال الذین لا یرجون لقاءنا انت بقراءن . . . قل لو شاء اللّٰه ما تلوته علیکم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 17 - 4

4- قرآن، کتاب خداوند است .

أو كَذَّبَ بِآيَاتِهِ

ص: 266

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 27 - 5

5- « کتاب پروردگار » ، عنوانی برای قرآن در عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود .

کتاب ربّک

کتاب مبین

407- اطلاعات کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 14

14 - اطلاعات موجود در «کتاب مبین» روشن و به دور از هر گونه ابهام است.

ولا رطب و لا یابس إلا فی کتب مبین

در لسان العرب آمده است: «بان الشی بیاناً: إتضح . . . و كذلك أبان الشی و هو مبین». مبین یعنی روشن و خالی از ابهام.

408- ثبت موجودات در کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 61 - 8

8 - همه موجودات زمین و آسمان - از کوچکترین آنها تا بزرگترینشان - در منظر خدا و احاطه علمی او بوده و در کتابی روشن درج شده اند .

وما یعزب عن ربک من مثقال ذره فی الأرض و لا فی السماء و لا أصغر من ذلک و لا أكبر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 18

18 - اشیای بزرگ و کوچک عالم ، در کتاب مبین الهی ثبت اند .

و لا أصغر من ذلک و لا أكبر إلا فی کتب مبین

409- جنبندگان در کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 6 - 6

6- نام و نشان هر جنبنده، مقدار و نوع روزی آن و نیز مکانی که باید در آن روزی داده شود، در کتابی ثبت شده است .

ص: 267

و ما من دابه. .. کل فی کتب

مضاف الیه کلمه «کل» محذوف است و جمله های پیشین گویای آن است؛ یعنی: «کل دابه و ما يتعلق بها فی کتاب مبین»

410- نقش کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 59 - 13

13 - کتاب مبین، مرکز اطلاعات جامع درباره تمامی موجودات هستی و تحولات آنهاست.

و ما تسقط . . . و لا رطب و لا یابس إلا فی کتب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 20

20 - «کتاب مبین»، مرکز اطلاعات همه موجودات است.

و لا أصغر من ذلک و لا أكبر إلا فی کتب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 75 - 3

3 - همه امور هستی (آشکار و پنهان آن)، ثبت شده در کتابی روشن و خالی از ابهام در نزد خداوند

و ما من غائبه فی السماء و الأرض إلا فی کتب مبین

411- وضوح کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 3 - 21

21 - اطلاعات موجود در «کتاب مبین» اطلاعاتی واضح و روشن است.

إلا فی کتب مبین

«مبین» (صفت «کتاب») به چیزی گفته می شود که خالی از هرگونه ابهام باشد. ذکر این صفت برای کتاب، می تواند از این جهت باشد که

آنچه در کتاب هست، روشن و واضح می باشد.

412- ویژگیهای کتاب مبین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 268

7- کتابی که خداوند در آن احوال موجودات را ثبت کرده ، کتابی روشن و مندرجات آن بی ابهام است .

کل فی کتب مبین

کتاب مکنون

413- مراد از کتاب مکنون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - واقعه - 56 - 78 - 5

5 - « عن عبدالرحيم القيصر عن أبي عبدالله . . . قال : إنّ الله خلق القلم . . . ثمّ قال للقلم اكتب . . . فكتب القلم في رقّ أشدّ بياضاً من الفضه و أصفى من الياقوت ثمّ طواه فجعله في ركن العرش فهو الكتاب المکنون . . . » ;

عبدالرحيم القيصر از امام صادق(ع) روایت نموده که فرمود: خداوند، قلم را آفرید . . . سپس به قلم دستور داد بنویس . . . پس قلم در ورقی سفیدتر از نقره و صاف تر از یاقوت نوشت . . . سپس خداوند آن را درهم پیچید و در پایه عرش قرار داد و این همان کتاب مکنون است . . .» .

کتاب هدایت

414- ویژگی کتاب هدایت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 91 - 9

9- روشنی و روشنی بخشی، ویژگی لازم برای کتاب هدایت است.

الكتب الذي جاء به موسى نورا و هدى للناس

ص: 269

6- اهل مدین

1- اتمام حجت بر اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 3,4

3 - خداوند پیش از نزول عذاب بر مردم مدین با ارسال شعیب و ابلاغ پیام های خویش بر آنان اتمام حجت کرد .

لقد أبلغتكم رسلت ربي و نصحت لكم

4 - شعیب (ع) هنگام خروجش از میان مردم مدین ، اتمام حجت الهی بر آنان را به ایشان گوشزد کرد .

فتولی عنهم و قال يقوم لقد أبلغتكم رسلت ربي

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 6

6 - شعیب (ع) پس از اتمام حجت بر مردم و لجاجت پیشگی آنان ، در انتظار سرنوشت شوم آنان بود .

وارتقبوا إني معكم رقيب

«رقيب» در آیه شریفه به معنای منتظر است.

2- احتجاج با اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 15,17

15 - بینه ارائه شده به مردم مدین ، از ناحیه خداوند و برای تربیت و رشد آنان بوده است .

قد جاءكم بینه من ربکم

برداشت فوق با توجه به کلمه «رب»، که به معنای رشد دهنده و تربیت کننده است، استفاده شده است.

17 - هلاکت اقوام مشرک و فسادگر پیشین و رهایی موحدان آن اقوام از عذاب های دنیوی ، دلیلی روشنگر فراسوی قوم شعیب

قد جاء تکم بینه من ربکم

برخی به قرینه آیات گذشته، برآند که مراد از «بینه» در آیه مورد بحث سرگذشت اقوامی است که مشرکانشان بر اثر شرکورزی، تکذیب انبیا و ابتلا به فسادهای اجتماعی، به عذاب گرفتار آمدند و موحدان صلاح پیشه از آن عذابها رهایی یافتند.

3- اختلاف اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 87 - 10

10 - شعیب (ع) از مؤمنان و کافران قوم خویش خواست با وانهادن داوری به خداوند از تعرض به یکدیگر پرهیز کنند .

إن کان طائفه منکم ءامنوا... و طائفه لم یؤمنوا... فاصبروا حتی یحکم الله بیننا

برداشت فوق بر این اساس است که خطاب در «فاصبروا» علاوه بر مؤمنان متوجه کافران نیز باشد. در این صورت مراد از صبر در «فاصبروا» عدم تعرض به یکدیگر است.

4- ارزانی در اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 29

29- «عن ابي عبدالله (ع) فی قول الله : «إني أراکم بخیر» قال : کان سعهم رخیصاً ؛

از امام صادق(ع) درباره سخن خدا که فرموده: «إني أراکم بخیر» روایت شده است: قیمت اجناس در بین آنان ارزان بود».

5- استهزاهای اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 3

3- مردم مدین ، نمازها و عبادت های شعیب (ع) را مورد تمسخر و استهزای خویش قرار می دادند .

أصلوتک تأمرک أن تترک ما یعبد ءاباؤنا

استفهام در جمله «أصلوتک...» به داعی استهزا و تمسخر ایراد شده است.

6- اصرار بر شرک اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 271

1- خداوند، در پی اصرار مردم مدین بر شرک‌ورزی و نپذیرفتن تعالیم شعیب (ع)، آنان را به عذابی سخت گرفتار ساخت.

ولما جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم شعیب است. اضافه آن به ضمیر «نا» حکایت از بزرگی آن عذاب دارد.

7- افساد اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 24

24 - شعیب (ع)، مردم خویش را از فسادگری در زمین نهی کرد.

ولا تقسدا فی الأرض

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 6

6- شعیب (ع)، مردم خویش را از فسادگری در سراسر پهنه گیتی برحذر داشت.

ولا تعثوا فی الأرض مفسدین

«عُثُو» (مصدر لاتعثوا) به معنای فسادگری است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 12

12 - مردم مدین، رویکردی تبهکارانه و فسادبرانگیز داشته اند.

ولا تعثوا فی الأرض مفسدین

ذکر نهی «لاتعثوا» در نخستین دعوت شعیب(ع) و به همراه دعوت به توحید و آخرت، احتمال دارد به خاطر این بوده است که آنان، مفسد بوده اند.

8- اقرار اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 1

1- مردم مدین ، از درک کردن و فهمیدن بسیاری از تعالیم شعیب (ع) محروم بوده و بدان اعتراف می کردند .

قالوا یسعیب ما نفعه کثیراً مما تقول

ص: 272

9- امکانات مادی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

کالذین من قبلکم کانوا أشد منکم قوه . . . ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

10- انحرافات اجتماعی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 21

21 - ابتلای قوم شعیب به کمفروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، بارزترین انحراف اجتماعی - اقتصادی آنان بود .

فأوفوا الكیل و المیزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

11- انحرافات اقتصادی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 21

21 - ابتلای قوم شعیب به کمفروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، بارزترین انحراف اجتماعی - اقتصادی آنان بود .

فأوفوا الكیل و المیزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

12- انگیزه اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 6

6- پایبندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان ، دلیل و انگیزه قوم شعیب در پرستش معبود های دروغین

أن نترك ما یعبء أبائنا

مراد از «ما» در «ما یعبد . . .») بتها و معبودهاست. توصیف آنها با جمله «یعبد أبأؤنا» بیانگر علت اصرار آنان بر تمسک به بتهاست. بنابراین مفاد عبارت «أن نترك...») چنین است: ما بتها را ترک نمی کنیم؛ زیرا پدرانمان آنها را می پرستیدند و همچنان به پرستش آنها ادامه می دهند.

ص: 273

13- اهل مدین در دوران موسی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 5

5- دامداری، شغل اصلی مردم مدین در زمان ورود موسی (ع) به آن سرزمین

وجد علیه أُمَّه من الناس یسقون

جمعیت انبوه چوپانان برای آب دادن به دام‌ها، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

14- اهل مدین و تعالیم شعیب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 5، 3، 2، 1

1- مردم مدین، از درک کردن و فهمیدن بسیاری از تعالیم شعیب (ع) محروم بوده و بدان اعتراف می‌کردند.

قالوا یشعیب ما نفقه کثیراً مما تقول

2- منفعت پرستی، حرام خواری، تعصب و قوم‌گرایی عامل‌های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) و فهمیدن آنها

قالوا یشعیب ما نفقه کثیراً مما تقول

3- مردم مدین، بسیاری از تعالیم شعیب (ع) را، سخنانی سخیف و بی‌فایده می‌شمردند و شایسته اعتنا کردن نمی‌دانستند.

ما نفقه کثیراً مما تقول

مراد از جمله «ما نفقه...» (بسیاری از سخنان را نمی‌فهمیم) می‌تواند معنای حقیقی آن باشد؛ یعنی، واقعاً توان درک تعالیم تورا نداریم، مسأله توحید برای ما لاینحل است، محدود دانستن مالک در تصرف اموال خویش قابل هضم نیست و... و می‌تواند کنایه از نامعقول بودن و نابه‌جا و بی‌ثمر بودن باشد؛ یعنی، پیام‌های تو آن قدر سخیف است که شایسته تأمل کردن و فهمیدن و عمل کردن نیست. برداشت فوق، ناظر به احتمال دوم است.

5- مردم مدین، نفوذ پیام‌های شعیب (ع) در مردم و پیاده کردن رسالت‌هایش در جامعه را، نامحتمل شمردند.

قالوا یشعیب ما نفقه کثیراً مما تقول و انا لثریک فینا ضعیفاً

جمله «ما نفقه . . .» به ضمیمه «و انا لنراک...» در حقیقت استدلالی است بر نامحتمل دانستن موفقیت شعیب(ع). مردم مدین با جمله های فوق، بیان می دارند که: آنان سخنان شعیب(ع) را درک نمی کنند و به آنها اعتنایی ندارند تا به او رایش پیدا کنند. و خود او نیز توان و قدرتی ندارد تا با قوه قهریه، افکار و آرایش را بر مردم تحمیل کند. بنابراین راهی برای موفقیت او نیست.

15- اهل مدین و خویشاوندان شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 9

9- خاندان شعیب، قبیله ای شایسته احترام در نزد مردم مدین

ص: 274

«رهط» به گروه و دسته ای گفته می شود که از ده نفر تجاوز نکنند و آن گاه که به کلمه ای همانند رجل اضافه شود (رهط الرجل) به معنای قبیله، قوم و خاندان است.

16- اهل مدین و دین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 2

2- شعیب (ع) از مردم خویش خواست با در نظر گرفتن عزت و شکوه خداوند، معارف و احکام الهی را بپذیرند.

أرهطی أعزّ علیکم من الله

با توجه به اینکه جمله «أرهطی أعزّ...» پاسخ شعیب(ع) در برابر «لولا رهطک...» است، می توان گفت: مقصود او این است که اگر به خاطر عزت خاندانم مرا سنگسار نمی کنید، چرا عزت و شکوه خداوند را - که از هر کسی عزتمندتر است - در نظر نمی آورید و غیر او را پرستش می کنید و....

17- اهل مدین و شعیب(ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 14،15،17

14- شعیب (ع) شخصیتی با درایت و راه یافته حتی در دیدگاه کافران قوم خویش

إنک لأنت الحلیم الرشید

از معانی «حلم» عقل و درایت است و «حلیم» در جمله فوق، از آن مشتق شده است. «الرشید» به معنای راه یافته و هدایت شده است. قابل ذکر است که مقصود مردم مدین از هدایت یافتگی شعیب(ع)، هدایت در امور اجتماعی و اخلاقی و مانند آنهاست.

15- شعیب (ع)، حتی در میان کافران قومش، به دارا بودن اخلاق نیکو شهرت داشت.

إنک لأنت الحلیم الرشید

17- مردم مدین، مبارزه شعیب (ع) با پرستش خدایان اهل شرک را، خلاف درایت و رشد او می شمردند.

أو أن نفعل فی أمولنا ما نشؤا إنک لأنت الحلیم الرشید

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 1

1- مردم مدین ، به مخالفت با شعیب (ع) برخاسته و با او عداوت و دشمنی کردند .

لایجر منکم شقاقی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 275

6- شعيب (ع)، در دیدگاه مردم مدین مستحق کيفر و مجازات و سنگسار شدن بود .

و لولا رهطک لرحمنک

11- مردم مدین، شعيب (ع) را به خاطر مبارزه اش عليه شرکورزی و بی عدالتی، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند .

و ما أنت علینا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگوار و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

18- اهل مدین و عزت خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 1

1- مردم مدین در عصر شعيب (ع)، خداوند را کاملاً به فراموشی سپرده و از شکوه و عزت او غافل بودند .

أرهطی أعزّ علیکم من الله واتخذتموه ورآءکم ظهرياً

«ظهريّ» به چیزی گفته می شود که آدمی آن را به پشت سر می اندازد و کنایه از چیز فراموش شده ای است که اعتنایی به آن نمی شود و از آن جایی که جمله «اتخذتموه ورآءکم»، (خداوند را پشت سر انداختید) نیز کنایه از «خدا را فراموش کردید» می باشد، کلمه «ظهرياً» حال مؤکده خواهد بود.

19- اهل مدین و کيفر شعيب (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 10

10- عزت و احترام قبیله شعيب در نزد مردم مدین، مانع آنان از کيفر دادن و سنگسار کردن آن حضرت

و لولا رهطک لرحمنک

از آن جا که مردم مدین تصریح می کنند که شعيب (ع) در میان آنان ضعیف است، معلوم می شود مقصود آنان از «لولا رهطک» این معنا نیست که آنان توان مقابله با خاندان او را ندارند؛ بلکه - به قرینه «ما أنت علینا بعزیز» و «أرهطی أعز. ..» در آیه بعد - مراد از «لولا رهطک»، «لولا عزه قومک و کرامتهم عندنا ...» است.

20- اهل مدين و مؤمنان

جلد - نام سورہ - سورہ - آيہ - فيش

6 - اعراف - 7 - 92 - 3

ص: 276

3- تکذیب کنندگان شعیب (ع)، خود به فرجام زیانباری که برای مؤمنان پیش بینی می کردند، گرفتار شدند.

لئن اتبعتم شعیباً إنکم إذا لخسرین .. الذین کذبوا شعیباً کأن لم یغنوا فیها

حصری که از ضمیر فصل استفاده می شود حصر قلب است. یعنی بیان می کند که پندار کفرپیشگان (زیانکاری مؤمنان) باطل است و خود آنان زیانکار هستند.

21- بی عدالتی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 21

21- ابتلای قوم شعیب به کمفروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی، بارزترین انحراف اجتماعی - اقتصادی آنان بود.

فأوفوا الکیل و المیزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

22- بی عدالتی در اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 17

17- کم فروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی، رفتاری شایع در میان قوم شعیب

و لاتنقصوا المکیال و المیزان

23- بینش اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 8

8- پابندی جوامع به آرا و آداب باطل پیشینیان، مانع بروز اندیشه های نو و برحق در میان آنان است.

أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 3,4,5,6,11

3- مردم مدین، بسیاری از تعالیم شعیب (ع) را، سخنانی سخیف و بی فایده می شمردند و شایسته اعتنا کردن نمی دانستند.

ما نفقه کثیراً مما تقول

مراد از جمله «ما نفقه...» (بسیاری از سخنانت را نمی فهمیم) می تواند معنای حقیقی آن باشد؛ یعنی، واقعاً توان درک تعالیم تورا نداریم، مسأله توحید برای ما لاینحل است، محدود دانستن مالک در تصرف اموال خویش قابل هضم نیست و... و می تواند کنایه

ص: 277

از نامعقول بودن و نا به جا و بی ثمر بودن باشد؛ یعنی، پیامهای تو آن قدر سخیف است که شایسته تأمل کردن و فهمیدن و عمل کردن نیست. برداشت فوق، ناظر به احتمال دوم است.

4- شعیب (ع) در نظر مردم مدین، به خاطر نداشتن پشتیبان و یاور، ضعیف و ناتوان بود.

و إنا لنریک فینا ضعیفاً

کلمه «فینا» (در میان ما) گویای این است که مردم مدین حضرت شعیب(ع) را در قیاس با مخالفانش ناتوان می شمردند؛ نه اینکه او را شخصی ضعیف و ناتوان بدانند و لذا در برداشت «به خاطر نداشتن یاور» آورده شد.

5- مردم مدین، نفوذ پیام های شعیب (ع) در مردم و پیاده کردن رسالتهایش در جامعه را، نامحتمل شمردند.

قالوا یشعیب ما نفقه کثیراً مما تقول و إنا لنریک فینا ضعیفاً

جمله «ما نفقه...» به ضمیمه «و إنا لنراک...» در حقیقت استدلالی است بر نامحتمل دانستن موفقیت شعیب(ع). مردم مدین با جمله های فوق، بیان می دارند که: آنان سخنان شعیب(ع) را درک نمی کنند و به آنها اعتنایی ندارند تا به او رایش پیدا کنند. و خود او نیز توان و قدرتی ندارد تا با قوه قهریه، افکار و آرایش را بر مردم تحمیل کند. بنابراین راهی برای موفقیت او نیست.

6- شعیب (ع)، در دیدگاه مردم مدین مستحق کیفر و مجازات و سنگسار شدن بود.

و لولا رهطک لرجمنک

11- مردم مدین، شعیب (ع) را به خاطر مبارزه اش علیه شرکورزی و بی عدالتی، فاقد کرامت دانسته و شایسته احترام نمی شمردند.

و ما أنت علینا بعزیز

«عزیز» به معنای محترم و بزرگوار و نیز به معنای شکست ناپذیر می باشد. مراد از آن در آیه شریفه معنای اول است.

24- پاسخ به اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 10

10- سیطره خداوند بر رفتارها، عزت و شکوه برتر او و ضرورت احساس حضور در پیشگاه او، پاسخ شعیب (ع) به سخنان نا به جا و ناروای مردم مدین

و إنا لنریک فینا ضعیفاً... قال یقوم أرهطی أعزّ علیکم من الله... إن ربی بمات

25- پیامبر اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 2

2- رسالت شعيب (ع) در محدوده مردم مدين بود .

وإلى مدين أخاهم شعيبًا

ص: 278

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 3

3 - رسالت شعيب (ع) ، در محدوده شهر مدین بود .

وإلى مدین أخاصم شعيباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 78 - 3

3- « قال رسول الله (صلى الله عليه وآله) : إن مدین و أصحاب الأیكة أمتان بعث الله إليهما شعيباً ;

از رسول خدا(صلى الله عليه وآله) روایت شده است که فرمود: مدین و اصحاب الأیكة دو امت بودند که خدا حضرت شعيب(ع) را به سوی آنان مبعوث گردانید».

26- تاریخ اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 9،15،17،18،19

9- قوم شعيب ، مردمی مشرک و روی گردان از پرستش خداوند

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

15- شعيب (ع) ، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا ، آنان را به توحيد و ترک شرک دعوت کرد .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

17- کم فروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، رفتاری شایع در میان قوم شعيب

ولا تنقصوا المکیال و المیزان

18- قوم شعيب ، برخوردار از نعمت های الهی و بهره مند از مکتب و دارایی

إنی أریکم بخیر

رؤیت (مصدر أری) به معنای دیدن و مشاهده کردن است. «باء» در «بخیر» برای ملابست می باشد. مراد از «خیر» - به دلیل جمله قبل

(لاتتقصوا...) - وسعت روزی و مال و ثروت است. در نتیجه معنا چنین می شود: شما دارای مال و ثروتید، پس بهانه ای نیست که به کم فروشی و مانند آن روی آورید.

19- قوم شعیب، علی رغم برخورداری از مکنت و دارایی و بی نیازی در گذران زندگی، به کلاه برداری و کم فروشی روی آورده بودند.

لاتتقصوا... إنی أریکم بخیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 1,6

1- مردم مدین، به مخالفت با شعیب (ع) برخاسته و با او عداوت و دشمنی کردند.

لایجرمنکم شقاقی

ص: 279

6- قوم لوط پیش از قوم شعیب می زیسته و میان آنها فاصله زمانی زیادی نبوده است .

و ما قوم لوط منکم ببعید

دور نبودن قوم لوط از قوم شعیب - که جمله «و ما قوم لوط . . .» حکایت از آن دارد - می تواند ناظر به قرب مکانی باشد و نیز می تواند ناظر به قرب زمانی باشد. تصریح نکردن آیه شریفه به یکی از دو مورد، نشانه آن است که هر دو لحاظ، مورد نظر می باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 3,5

3- مردم مدین، بسیاری از تعالیم شعیب (ع) را، سخنانی سخیف و بی فایده می شمردند و شایسته اعتنا کردن نمی دانستند .

ما نفعه کثیراً مما تقول

مراد از جمله «ما نفعه . . .» (بسیاری از سخنانت را نمی فهمیم) می تواند معنای حقیقی آن باشد؛ یعنی، واقعاً توان درک تعالیم تو را نداریم، مسأله توحید برای ما لاینحل است، محدود دانستن مالک در تصرف اموال خویش قابل هضم نیست و ... و می تواند کنایه از نامعقول بودن و نابه جا و بی ثمر بودن باشد؛ یعنی، پیامهای تو آن قدر سخیف است که شایسته تأمل کردن و فهمیدن و عمل کردن نیست. برداشت فوق، ناظر به احتمال دوم است.

5- مردم مدین، نفوذ پیام های شعیب (ع) در مردم و پیاده کردن رسالتهایش در جامعه را، نامحتمل شمردند .

قالوا یشعیب ما نفعه کثیراً مما تقول و انا لثریک فینا ضعیفاً

جمله «ما نفعه . . .» به ضمیمه «و انا لثریک ...» در حقیقت استدلالی است بر نامحتمل دانستن موفقیت شعیب(ع). مردم مدین با جمله های فوق، بیان می دارند که: آنان سخنان شعیب(ع) را درک نمی کنند و به آنها اعتنایی ندارند تا به او رایش پیدا کنند. و خود او نیز توان و قدرتی ندارد تا با قوه قهریه، افکار و آرایش را بر مردم تحمیل کند. بنابراین راهی برای موفقیت او نیست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 2

2- ناامیدی و یأس شعیب (ع) از ایمان آوردن کفرپیشگان مردم مدین

اعملوا علی مکانکم . . . سوف تعلمون ... وارتقبوا

جمله هایی نظیر «هرچه از دستتان بر می آید کوتاهی نکنید، بر مواضع ناصوابتان بمانید، به زودی خواهید دانست و منتظر باشید» سخنانی است که آدمی پس از یأس و ناامیدی، به زبان می آورد. گفتنی است که: «ارتقاب» (مصدر ارتقبوا) به معنای انتظار کشیدن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 13، 12، 11، 7

7- کفرپیشگان قوم شعیب ، با غرشی مهیب به هلاکت رسیدند .

و أخذت الذین ظلموا الصیحه

11- کفرپیشگان قوم شعیب ، بر اثر عذاب الهی به رو بر زمین افتادند و هلاک گشتند .

فأصبحوا فی دیرهم جثمین

«جثوم» (مصدر جاثمین) به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی آن را به معنای فرو افتادن بر سینه دانسته اند (لسان العرب).

ص: 280

12- صیحه و غرشی که مردم مدین را فرا گرفت ، توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از آنان سلب کرد .

و أخذت الذین ظلموا الصیحه فأصبحوا فی دیرهم جثمین

«فی دیارهم» متعلق به «جاثمین» است و دلالت بر این دارد که: قوم شعیب در خانه هایشان به هلاکت رسیدند. بیان این معنا حکایت از آن دارد که صیحه و غرّش مهیب، آن چنان بود که مردم مدین نتوانستند از خانه ها - که طبعاً آدمی در این موارد آن را ترک می کند - بیرون آیند.

13- کفرییشان قوم شعیب ، شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاهش به هلاکت رسیدند .

فأصبحوا فی دیرهم جثمین

«أصبحوا» می تواند به معنای «دخلوا فی الصباح» (به صبح وارد شدند) باشد و نیز می تواند به معنای «صاروا» (شدند و گشتند) باشد. بر اساس معنای نخست، جمله «فأصبحوا» دلالت می کند که هلاکت قوم شعیب در آغاز صبحدم بوده است و صیحه و غرّش - به قرینه «فاء» در «فأصبحوا» - پیش از صبح؛ یعنی، در شب تحقق یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 1

1- عذاب نازل شده بر مردم مدین ، موجب نابودی آنان و از میان رفتن آثار زندگانی در دیار ایشان شد .

كأن لم یغنوا فیها

«غنی» (مصدر لم یغنوا) به معنای اقامت کردن و سکنی گزیدن است. ضمیر در «فیها» به «دیار» در آیه قبل برمی گردد و جمله «كأن لم یغنوا فیها»؛ یعنی، گویا قوم شعیب در دیارشان اقامت نکرده بودند و این کنایه از نابودی آن دیار و محو شدن آثار زندگانی در آن جاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 100 - 1

1- داستان اقوامی چون فرعونیان ، قوم نوح ، هود ، صالح ، لوط و شعیب (ع) ، از داستان های مهم تاریخ بشری است .

ذلک من أنباء القری

«أنباء» جمع نأ است و نأ - چنان چه در مفردات راغب آمده - به خبری گفته می شود که دارای فایده بزرگ است. «قری» (جمع قریه) به معنای آبادیهاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- انکار رسالت شعیب (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی از سوی مردم مدین

فقد کذبت . . . و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 36 - 12، 5

5- شعیب (ع)، دل سوز مردم مدین بود و با آنان، رابطه عاطفی و مهربانانه داشت .

وإلی مدین أخاهم شعیباً فقال یقوم

ص: 281

احتمال دارد که «أخاهم»، براساس روابط خویشاوندی، گفته شده باشد و احتمال دارد که کنایه از شفقت و برخورد برادرانه او با مردم مدین باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

12 - مردم مدین، رویکردی تبهکارانه و فسادبرانگیز داشته اند .

و لاتعتوا فی الأرض مفسدین

ذکر نهی «لاتعتوا» در نخستین دعوت شعیب(ع) و به همراه دعوت به توحید و آخرت، احتمال دارد به خاطر این بوده است که آنان، مفسد بوده اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 4,3,2

2 - به دنبال تکذیب شعیب (ع) از سوی مردم مدین، زلزله ای هلاکت بار، آنان را فراگرفت و از پا درآورد .

فكذبوه فأخذتهم الرجفة فأصبحوا فی دارهم جثمین

3 - عذاب زلزله قوم شعیب، چنان بود که با رخداد آن، مردم مدین، بی درنگ از پا درآمدند .

فكذبوه فأخذتهم الرجفة فأصبحوا

عطف «أصبحوا» با «فاء» - که برای عدم تراخی است - بر «أخذتهم» دلالت بر هلاکت بی درنگ می کند. گفتنی است. «أصبحوا» احتمال دارد به معنای «صاروا» باشد و احتمال دارد به معنای «دخلوا فی الصبح» باشد. بنابر احتمال نخست، نکته یاد شده قابل استفاده است.

4 - زلزله مدین، در شب رخ داد .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا فی دارهم جثمین

احتمال دارد که «أصبحوا» به معنای «دخلوا فی الصبح» باشد. بنابراین، زلزله، در شب اتفاق افتاده است.

27- تبیین قصه اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 45 - 7

7 - بیان سرگذشت اهل مدین از سوی پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای مردم - با این که خود آن حضرت در میان مدینیان اقامت نداشت - نشانه دیگری بر رسالت آن حضرت است .

و ما كنت ثاوياً في أهل مدین تملوا علیهم ءایتنا

28- تخلفات اقتصادی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 19، 17

17- کم فروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، رفتاری شایع در میان قوم شعیب

ص: 282

و لاتتقصوا المکیال و المیزان

19- قوم شعیب ، علی رغم برخورداری از مکنت و دارایی و بی نیازی در گذران زندگی ، به کلاه برداری و کم فروشی روی آورده بودند .

لاتتقصوا .. اینی اریکم بخیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 3,4

3- کم فروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، بارزترین انحراف اقتصادی قوم شعیب

و یقوم أوفوا المکیال و المیزان بالقسط

4- شعیب (ع) ، از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید ، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزش تر از آنچه هست ، جلوه ندهند .

و لاتبخسوا الناس أشياءهم

(بخس)؛ یعنی، کم کردن و عیب گرفتن (المصباح المنیر).

29- تعصب اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 2

2- منفعت پرستی ، حرام خواری ، تعصب و قوم گرایی عامل های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) و فهمیدن آنها

قالوا یشعیب ما نفقه کثیرًا مما تقول

30- تعقل اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 21

21- قوم شعیب ، مردمی برخوردار از نعمتِ فهم و درایت

اینی اریکم بخیر

جمله «إني أراكم بخير» را می توان تعلیل برای «اعبدوا الله . . .» نیز دانست. بر این مبنا، مراد از «خیر» عقل و درایت است؛ زیرا تعلیل گرایش به یکتاپرستی با داشتن عقل و درایت، سازگار است. در نتیجه حاصل معنای «اعبدوا الله ... إني أراكم بخير» چنین می شود: شما برخوردار از عقل و خرد هستید، پس به یکتاپرستی روی آورید. از شما به دور است که مشرک باشید.

ص: 283

31- تقلید اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 6

6- پایبندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان ، دلیل و انگیزه قوم شعیب در پرستش معبود های دروغین

أن نترك ما يعبد آباؤنا

مراد از «ما» در «ما يعبد...» بتها و معبودهاست. توصیف آنها با جمله «يعبد آباؤنا» بیانگر علت اصرار آنان بر تمسک به بتهاست. بنابراین مفاد عبارت «أن نترك...» چنین است: ما بتها را ترک نمی کنیم؛ زیرا پدرانمان آنها را می پرستیدند و همچنان به پرستش آنها ادامه می دهند.

32- تکذیبگری اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 37 - 1

1 - مردم مدین ، رسالت شعیب (ع) را نپذیرفتند و او را تکذیب کردند .

وإلى مدین أخاصم شعیباً... فکذبوه

33- تهدید اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 1,4

1- شعیب (ع) از سر تهدید و هشدار ، از کفرپیشگان لجوج خواست تا همچنان بر مواضع نادرستشان پافشاری کنند .

و یقوم اعملوا علی مکانتکم

4- شعیب (ع) ، کفرپیشگان قومش را به عذابی خوارکننده هشدار داد .

سوف تعلمون من یأتیه عذاب یخزیه... وارتقبوا

34- تهدیدهای اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- شعيب (ع) با بيان سيطره خداوند بر رفتار كفرپيشگان مدين ، تهديد هاي آنان را به هيچ انگاشت .

لولا رهطك لرجمنك . . . ان ربي بما تعملون محيط

چنان چه مراد از احاطه خدا بر اعمال، سيطره و حاکمیت او بر اعمال باشد، هدف شعيب(ع) از آوردن «رَبِّي»، «ان ربي . . .» و

ص: 284

نگفتن «إن الله...» این است که چون اعمال شما در سیطره خداست و اورب و مدبر من است، اجازه نخواهد داد بر من غلبه کنید و اگر غلبه نیز کردید، آن را در راستای تدبیر و تربیت من قرار می دهد؛ پس در هر حال مرا از تهدیدهای شما باکی نیست.

35- نهمتهای اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 5

5- مردم مدین، شعیب (ع) را به دروغ گویی در ادعای نبوت و رسالت متهم می کردند.

سوف تعلمون... من هو كذب

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 2

2 - انکار رسالت شعیب (ع) و متهم شدن او به دروغ گویی از سوی مردم مدین

فقد كذبت... و أصحاب مدین

36- ثروتمندی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 18,19

18- قوم شعیب، برخوردار از نعمت های الهی و بهره مند از مکت و دارایی

إني أرىكم بخير

رؤیت (مصدر أرى) به معنای دیدن و مشاهده کردن است. «باء» در «بخیر» برای ملامت می باشد. مراد از «خیر» - به دلیل جمله قبل (لاتتقصوا...) - وسعت روزی و مال و ثروت است. در نتیجه معنا چنین می شود: شما دارای مال و ثروتید، پس بهانه ای نیست که به کم فروشی و مانند آن روی آورید.

19- قوم شعیب، علی رغم برخوردار از مکت و دارایی و بی نیازی در گذران زندگی، به کلاه برداری و کم فروشی روی آورده بودند.

لاتتقصوا... إني أرىكم بخير

37- جوانان اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 9

ص: 285

9- جوانان و میانسالان مردم مدین ، مخاطبان اصلی شعیب (ع) در ابلاغ معارف الهی به آنان

أَنْ نَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

فعل مضارع «يعبد» حاکی است که مقصود از «آباؤنا» تنها نسلهای پیشین مخاطبان نیست؛ بلکه پدران فعلی آنان که زنده هستند نیز مورد نظر می باشد. بنابراین مخاطبان طبعاً جوانان و میانسالان خواهند بود.

38- حرامخواری اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 88 - 12

12- شعیب (ع) ، علی رغم آلودگی جامعه اش به حرام خواری ، از روزی حلال و نیکو بهره مند بود .

يقوم أوفوا المكيال و الميزان . . . و رزقني منه رزقاً حسناً

از اینکه شعیب(ع) مبادلات و معاملات مردم مدین را ظالمانه خواند و آن گونه درآمدها را ناپسند شمرد و سپس فرمود: من از روزی نیکو برخوردار هستم ، می توان این احتمال را موجه دانست که مراد از «رزقاً حسناً» روزیهای مادی است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 2

2- منفعت پرستی ، حرام خواری ، تعصب و قوم گرایی عامل های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) و فهمیدن آنها

قالوا يشعيب ما نفقه كثيراً مما تقول

39- خدانشناسی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 7

7- مردم مدین ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - مردم مدین ، به وجود خداوند معتقد بودند .

يقوم اعبدوا الله

از دعوت حضرت شعیب(ع)، به عبادت خدا، استفاده می شود که اصل وجود خدا، برای مردم مدین، مسلّم و مُحَرَز بوده است.

ص: 286

40- خویشاوندی شعیب (ع) با اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 2

2- شعیب (ع)، با مردم مدین، خویشاوندی داشت.

وإلی مدین آخاهم شعیبًا

41- دشمنی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 1

1- مردم مدین، به مخالفت با شعیب (ع) برخاسته و با او عداوت و دشمنی کردند.

لایجر منکم شقاقی

42- دعوت از اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 6, 15, 16

6- دعوت به پرستش خدای یکتا، مهمترین و نخستین پیام شعیب (ع) برای مردم مدین بود.

قال یقوم اعبدوا الله

15- شعیب (ع)، با آگاه ساختن قوم خویش به نبود معبودی جز خدا، آنان را به توحید و ترک شرک دعوت کرد.

قال یقوم اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

16- شعیب (ع)، از مردم خویش خواست تا از مقدار پیمانانه ها و وزنه ها، نگاهند و از کم فروشی بپرهیزند.

ولا تنقصوا المکیال و المیزان

«مکیال» به معنای پیمانانه است. ناقص گذاردن پیمانانه، یا به این است که آن را کم حجم تر از حد متعارف بسازند یا پیمانانه متعارف را پر نکنند. «میزان» هم به معنای ترازوست. ناقص گذاردن ترازو، یا به این است که وزنه های مورد استفاده در آن کمتر از حد معمول باشد یا جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه های آن باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 1,2

1- شعيب (ع)، از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس، پیمانۀها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند.

و يقوم أوفوا المكيال و الميزان بالقسط

ص: 287

«مکیال»؛ یعنی «پیمانه» و ایفای آن به این است که گنجایش پیمانه مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفای میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده، کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

2- شعیب (ع) ، دعوت کننده مردم به برقرار ساختن قسط و عدالت در معاملات خویش

و يقوم أوفوا المكيال و الميزان بالقسط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3- شعیب (ع) ، مردم مدین را به استغفار از گناهان ، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند .

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 2

2- شعیب (ع) از مردم خویش خواست با در نظر گرفتن عزت و شکوه خداوند ، معارف و احکام الهی را بپذیرند .

أرھطی أعزّ علیکم من اللہ

با توجه به اینکه جمله «أرھطی أعزّ . . .» پاسخ شعیب(ع) در برابر «لولا رھطک ...» است، می توان گفت: مقصود او این است که اگر به خاطر عزت خاندانم مرا سنگسار نمی کنید، چرا عزت و شکوه خداوند را - که از هر کسی عزتمندتر است - در نظر نمی آورید و غیر او را پرستش می کنید و....

43- دین اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 10، 11

10 - اهل مدین در زمان شعیب دارای آیینی غیر الهی

أولتعودن فی ملتنا

11 - مؤمنان به شعیب (ع) پیش از ایمان به وی هم مسلک با مردم مدین در پیروی از آیین غیر الهی

أولتعودن فی ملتنا

عَوْد (مصدر لتعودن) به معنای بازگشتن است. بنابراین «لتعودن» دلالت می کند که مؤمنان به شعیب(ع) تا پیش از ایمان به وی با مردم مدین هم مسلک بودند. قابل ذکر است که اطلاق این معنا بر شعیب(ع) از باب تغلیب است.

44- رحمت بر توابین اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 288

11- شعيب (ع)، واسطه شمول رحمت خداوند بر توبه کنندگان قومش

واستغفروا ربکم ثم توبوا إليه إن ربی رحیم ودود

چون خطاب در «استغفروا ربکم» متوجه مردم است، ظاهر آن بود که به جای «إن ربی» گفته می شد «إن ربکم...». این جابه جایی می تواند اشاره به این نکته داشته باشد که: خداوند به واسطه پیامبرانش، مردمان را مشمول رحمت و محبت خویش قرار می دهد و آنان، مجرای فیض الهی بر بندگانشند.

45- سخنان بیجای اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10- سیطره خداوند بر رفتارها، عزت و شکوه برتر او و ضرورت احساس حضور در پیشگاه او، پاسخ شعيب (ع) به سخنان نابه جا و ناروای مردم مدین

وإنا لنرىک فینا ضعيفاً... قال یقوم أرهطی أعزّ علیکم من الله... إن ربی بمات

46- سرزنش اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3- شعيب (ع) مردم مدین را به خاطر غفلت از خدا و رعایت نکردن جانب او، توبیخ و سرزنش کرد.

أرهطی أعزّ علیکم من الله واتخذتموه وراءکم ظهرياً

استفهام در جمله «أرهطی...» انکار توبیخی است.

47- شرک اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - مردم مدین مشرک بودند.

وإلى مدین . . . ما لكم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 9

ص: 289

9- قوم شعیب ، مردمی مشرک و روی گردان از پرستش خداوند

اعبدوا الله ما لکم من إله غیره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4,5,6

4- قوم شعیب و پدرانشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

5- شعیب (ع) ، مردمان را به ترک پرستش غیر خدا فرا می خواند و علیه شرکورزی قومش مبارزه می کرد .

أصلوتک تأمرک أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

6- پایبندی به آداب و رسوم پدران و نیاکان ، دلیل و انگیزه قوم شعیب در پرستش معبود های دروغین

أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

مراد از «ما» در «ما یعبد...» بتها و معبودهاست. توصیف آنها با جمله «یعبد ءاباؤنا» بیانگر علت اصرار آنان بر تمسک به بتهاست. بنابراین مفاد عبارت «أن نترک...» چنین است: ما بتها را ترک نمی کنیم؛ زیرا پدرانمان آنها را می پرستیدند و همچنان به پرستش آنها ادامه می دهند.

48- شرک نیاکان اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4

4- قوم شعیب و پدرانشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أن نترک ما یعبد ءاباؤنا

49- شعیب(ع) و اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 3,4

2- رسالت شعیب در محدوده مردم مدین

وإلى مدین أّخاهم شعیباً

3- وجود رابطه خویشاوندی و نسبی میان شعیب و مردم مدین

وإلى مدین أّخاهم شعیباً

از اینکه شعیب برادر مردم مدین خوانده شده، یا اشاره به خویشی وی با مردم مدین دارد و یا حکایت از آن دارد که او حتی پیش از نبوتش، انسانی دلسوز برای قوم خویش بوده است. برداشت فوق ناظر به احتمال اول است.

4- شعیب ، پیامبری دلسوز و با محبت نسبت به مردم مدین

ص: 290

وإلى مدین أھام شعیباً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 10

10 - شعیب (ع) با توجه به کفرورزی مردم خویش ، دریغ و تأسف بر هلاکت آنان را ناروا خواند .

فکیف ءاسی علی قوم کفرین

لحن جمله « یقوم . . . » حکایت از دریغ و تأسف شعیب دارد و جمله « کیف ءاسی ... » دلالت می کند که تأسف بر هلاکت کفرپیشگان نارواست. گویا شعیب هنگامی که قومش را مشرف به هلاکت یافت بر آنان افسوس خورد و سپس کفرورزی آنان را ملاحظه کرد و آنان را مستحق این هلاکت دانست و لذا نتیجه گرفت که نباید بر هلاکت ایشان افسوس خورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 3

3- وجود رابطه خویشاوندی و نسبی میان شعیب (ع) و مردم مدین

وإلى مدین أھام شعیباً

مراد از «أھام» این است که شعیب(ع) با اهل مدین ، خویشاوند بود و یا اینکه او برای آنان ، دلسوزی می کرد. برداشت فوق ، بر اساس احتمال اول است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 90 - 3

3- شعیب (ع) ، مردم مدین را به استغفار از گناهان ، حرکت به سوی خدا و تقرب یافتن به درگاه او فراخواند .

واستغفروا ربکم ثم توبوا إلیه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 8،10

8- شعیب (ع) با بیان سیطره خداوند بر رفتار کفرپیشگان مدین ، تهدید های آنان را به هیچ انگاشت .

لولا رهطک لرجمنک . . . إن ربی بما تعملون محیط

چنان چه مراد از احاطه خدا بر اعمال، سیطره و حاکمیت او بر اعمال باشد، هدف شعیب(ع) از آوردن «رَبِّي»، «إِن رَّبِّي . . .» و نگفتن «إِن الله...» این است که چون اعمال شما در سیطره خداست و او رب و مدبر من است، اجازه نخواهد داد بر من غلبه کنید و اگر غلبه نیز کردید، آن را در راستای تدبیر و تربیت من قرار می دهد؛ پس در هر حال مرا از تهدیدهای شما باکی نیست.

10- سیطره خداوند بر رفتارها، عزت و شکوه برتر او و ضرورت احساس حضور در پیشگاه او، پاسخ شعیب (ع) به سخنان نا به جا و ناروای مردم مدین

و إنا لنرىك فينا ضعيفاً . . . قال يقوم أرهطى أعزّ عليكم من الله... إن ربي بمات

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 1

ص: 291

1- شعيب (ع) از سر تهديد و هشدار، از كفريپيشگان لجوج خواست تا همچنان بر مواضع نادرستشان پافشاري كنند .

و يقوم اعمالوا على مكاتكم

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 5

5- شعيب (ع)، دل سوزِ مردمِ مدين بود و با آنان، رابطه عاطفي و مهربانانه داشت .

و إلى مدين أخاهم شعيبًا فقال يقوم

احتمال دارد كه «أخاهم»، براساس روابط خویشاوندی، گفته شده باشد و احتمال دارد كه كنایه از شفقت و برخورد برادرانه او با مردم مدين باشد. برداشت بالا، بنابر احتمال دوم است.

50- شعيب (ع) و دين اهل مدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 88 - 12، 13

12 - آيين مردم مدين، آيينی منفور و كریه در دیدگاه شعيب (ع) و پیروان او

أولو كنا كرهين

13 - شعيب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آيين مردم مدين، انتظار پذیرش آن آيين را انتظاری شگفت و بی جا دانست .

قال أولو كنا كرهين

51- شعيب (ع) و رسوم اهل مدين

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

8 - هود - 11 - 88 - 20

20- هدف شعيب (ع) از مخالفت با آداب و رسوم مردم مدين و رفتار ناعادلانه آنان، اصلاح ایشان و از میان بردن فساد های اجتماعی بود .

إن أريد إلاّ الإصلاح ما استطعت

52- شغل اهل مدين

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 23 - 5

5 - دامداری ، شغل اصلی مردم مدین در زمان ورود موسی (ع) به آن سرزمین

ص: 292

وجد عليه أمة من الناس يسقون

جمعیت انبوه چوپانان برای آب دادن به دام ها، نشان دهنده مطلب یاد شده است.

53- ظلم اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 8

8- قوم شعیب ، مردمانی ستمکار بودند .

و أخذت الذين ظلموا الصيحة

مقصود از «الذين ظلموا» قوم شعیب است که به شرکورزی ، انکار رسالت شعیب(ع) و کم فروشی و بی عدالتی در داد و ستد اصرار میورزیدند. تعبیر کردن از آنان به ستمکاران ، گویای برداشت فوق است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 5

5- اقوام هلاک شده گذشته : قوم نوح ، عادیان ، ثمودیان ، قوم شعیب و لوط و فرعونیان ، با شرکورزی و انکار رسالت پیامبران ، بر خویش ستم کردند .

و ما ظلمنهم و لكن ظلموا أنفسهم

مراد از ضمیر «هم» و مانند آن در آیه مورد بحث ، اقوامی است که سرگذشت آنان در سوره هود بیان شده است؛ یعنی: قوم نوح ، عادو .
...

54- عبرت از اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 3

3- تاریخ و سرگذشت اقوام هلاک شده ، چون قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم ، اصحاب مدین و قوم لوط ، مایه عبرت آدمیان

الم يأتيهم نباؤ الذين من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

55- عذاب استیصال اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 10

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، لوط ، اصحاب مدین و فرعونیان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

ص: 293

فقد كذبت قبلهم قوم نوح . . . ثم أخذتهم فكيف كان نكير

56- عذاب اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 1,7

1- خداوند، در پی اصرار مردم مدین بر شرک‌ورزی و نپذیرفتن تعالیم شعیب (ع)، آنان را به عذابی سخت گرفتار ساخت.

و لما جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم شعیب است. اضافه آن به ضمیر «نا» حکایت از بزرگی آن عذاب دارد.

7- کفرپیشگان قوم شعیب، با غرشی مهیب به هلاکت رسیدند.

و أخذت الذين ظلموا الصيحة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

6- عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان، عادیان و . . .) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشتن فراهم آوردند.

و ما ظلمنهم و لكن ظلموا أنفسهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - حج - 22 - 44 - 5,10

5 - خداوند، اقوام تکذیب‌گر و کفر پیشه تاریخ را پس از این که از فرصت داده شده استفاده نکردند و هم چنان بر کفر و انکار خود پای فشردند، با عذاب استیصال نابود کرد.

فأملیت للكفرین ثم أخذتهم

«نکیر» به معنای انکار (تغییر) است. و مقصود از آن به قرینه آیه بعد، تغییر نعمت به محنت، حیات به مرگ و نابودی و آبادانی به ویرانی است. گفتنی است که استفهام در جمله «فکیف کان نکیر»، استفهام تعجبی و بیانگر شدت کیفر است.

10 - قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، لوط، اصحاب مدین و فرعونیان، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد كذبت قبلهم قوم نوح . . . ثم أخذتهم فكيف كان نكير

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 37 - 5, 3

3 - عذاب زلزله قوم شعيب ، چنان بود که با رخداد آن ، مردم مدین ، بی درنگ از پا درآمدند .

فكذبوه فأخذتهم الرجفة فأصبحوا

عطف «أصبحوا» با «فاء» - که برای عدم تراخی است - بر «أخذتهم» دلالت بر هلاکت بی درنگ می کند. گفتمنی است. «أصبحوا» احتمال دارد به معنای «صاروا» باشد و احتمال دارد به معنای «دخلوا في الصبح» باشد. بنابر احتمال نخست، نکته یاد شده قابل استفاده است.

ص: 294

5 - زلزله مدین ، به قدری شدید و هلاکت بار بود که مردم آن شهر ، نتوانستند از خانه هایشان بیرون بروند و در داخل همان خانه ها ، به زانو در آمدند .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

57- عذاب دنیوی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 7، 5، 4، 3

3 - کافران قوم شعیب شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و صبحگاهش به هلاکت رسیدند . *

فأصبحوا في دارهم جثمين

برداشت فوق مبتنی بر این است که «اصبحوا» به معنای «ادخلوا فی الصباح» (داخل در صبح شدند) باشد، نه به معنای «صاروا». بر این مبنا «فأصبحوا ...» می رساند که هلاکت به هنگام صبح اتفاق افتاد و در نتیجه عذاب لرزش پیش از صبح، یعنی در شب، بر کافران قوم شعیب عارض شده است.

4 - کفرپیشگان قوم شعیب بر اثر عذاب الهی ، همگان به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

فأصبحوا في دارهم جثمين

«جثوم» به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی گفته اند به معنای فرو افتادن شخص است بر سینه خود.

5 - لرزش شدید و عذاب نازل شده بر قوم شعیب توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از ایشان سلب کرد .

فأصبحوا في دارهم جثمين

«فی دارهم» هم می تواند اشاره به این نکته باشد که نزول عذاب هنگامی بود که همه و یا اکثر آنان در خانه هایشان استراحت می کردند و هم می تواند علاوه بر این، اشاره به این داشته باشد که با احساس لرزش زمین، که طبعاً آدمی از خانه می گریزد، قوم شعیب نیز خواستند از خانه ها بیرون شوند، ولی عذاب مهلت نداد و در همانجا به هلاکت رسیدند. با توجه به اینکه «فی دارهم» متعلق به «جثمین» است، این معنا وضوح بیشتری پیدا می کند.

7 - نزول عذاب بر کفرپیشگان قوم شعیب ، پاسخ خداوند به درخواست او (داوری میان مؤمنان و کافران)

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق . . . فأخذتهم الرجفة

58- عقیده اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 7

7- مردم مدین ، به وجود خداوند معتقد بودند .

قال يقوم اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 295

8 - هود - 11 - 87 - 4

4- قوم شعیب و پدرانیشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنكبوت - 29 - 36 - 8

8 - مردم مدین ، به وجود خداوند معتقد بودند .

يقوم اعبدوا الله

از دعوت حضرت شعیب(ع)، به عبادت خدا، استفاده می شود که اصل وجود خدا، برای مردم مدین، مسلم و مُحَرَز بوده است.

59- عقیده نیاکان اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 4

4- قوم شعیب و پدرانیشان ، مردمی مشرک و پرستشگر معبودی غیر از خدای یکتا

أَنْ تَتْرَكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا

60- عوامل محرومیت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 2

2- منفعت پرستی ، حرام خواری ، تعصب و قوم گرایی عامل های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) و فهمیدن آنها

قالوا يشعيب ما نفقه كثيرا مما تقول

61- غفلت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- مردم مدین در عصر شعیب (ع)، خداوند را کاملاً به فراموشی سپرده و از شکوه و عزت او غافل بودند .

أرھطی أعزّ علیکم من اللہ واتخذتموه وراءکم ظھریاً

«ظھریّ» به چیزی گفته می شود که آدمی آن را به پشت سر می اندازد و کنایه از چیز فراموش شده ای است که اعتنایی به آن

ص: 296

نمی شود و از آن جایی که جمله «اتخذتموه وراکم»، (خداوند را پشت سر انداختید) نیز کنایه از «خدا را فراموش کردید» می باشد، کلمه «ظهِریّاً» حال مؤکده خواهد بود.

3- شعيب (ع) مردم مدین را به خاطر غفلت از خدا و رعایت نکردن جانب او، توبیخ و سرزنش کرد .

أرھطی أعزّ علیکم من اللہ واتخذتموه وراکم ظھریّاً

استفهام در جمله «أرھطی . . .» انکار توبیخی است.

62- فرجام اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 91 - 6, 5, 4, 1

1 - کفرپیشگان قوم شعيب با گرفتار شدن به لرزشی شدید به هلاکت رسیدند .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا فی دارهم جثمین

«رجفه» به معنای اضطراب و لرزش است و به قرینه «فأصبحوا . . .» معلوم می شود که آن لرزش بسیار شدید بوده است. قابل ذکر است که «فأخذتهم الرجفه»، (لرزش آنان را فراگرفت) هم می تواند به این معنی باشد که لرزشی شدید به اندام آنان مستولی شد و هم می تواند به این معنی باشد که زمین لرزه شدید آنان را فراگرفت.

4 - کفرپیشگان قوم شعيب بر اثر عذاب الهی ، همگان به رو بر زمین افتادند و هلاک شدند .

فأصبحوا فی دارهم جثمین

«جثوم» به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی گفته اند به معنای فرو افتادن شخص است بر سینه خود.

5 - لرزش شدید و عذاب نازل شده بر قوم شعيب توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از ایشان سلب کرد .

فأصبحوا فی دارهم جثمین

«فی دارهم» هم می تواند اشاره به این نکته باشد که نزول عذاب هنگامی بود که همه و یا اکثر آنان در خانه هایشان استراحت می کردند و هم می تواند علاوه بر این، اشاره به این داشته باشد که با احساس لرزش زمین، که طبعاً آدمی از خانه می گریزد، قوم شعيب نیز خواستند از خانه ها بیرون شوند، ولی عذاب مهلت نداد و در همانجا به هلاکت رسیدند. با توجه به اینکه «فی دارهم» متعلق به «جثمین» است، این معنا وضوح بیشتری پیدا می کند.

6 - هلاکت کافران قوم شعيب و نجات مؤمنان آن قوم ، داوری به حق خداوند در میان آنان

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق . . . فأخذتهم الرجفة

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 6، 2

2 - اطلاع مردم عصر پیامبر از سرنوشت قوم نوح، عاد، ثمود، ابراهیم، اصحاب مدین و شهرهای زیر و رو شده پیشینیان (قوم لوط و . . .)

ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح . . . و المؤمنت

استفهام در «ألم یأتهم» برای توبیخ است. سرزنش منافقان و کافران به خاطر عبرت نگرفتن از سرنوشت پیشینیان، رسای به این حقیقت است که آنان از سرگذشت پیشینیان آگاهی داشتند.

ص: 297

6- منافقان ، در معرض نزول عذاب الهی و مبتلا شدن به سرنوشت قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین

وعد الله المنفقين .. ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ... و أصحاب مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 84 - 22

22- شعيب (ع) نگران آینده ای ناگوار برای مشرکان و گنه کاران مردم خویش

إني أخاف عليكم عذاب يوم محيط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 89 - 4

4- شعيب (ع) کفرپیشگان ستیزه جوی قومش را به مبتلا شدن سرنوشتی همانند سرنوشت برخی از جوامع هلاک شده پیشین هشدار داد

و يقوم لایجر منکم شقاقی آن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 95 - 5

5- سرنوشت و فرجام مردم مدین (قوم شعيب) همانند سرنوشت ثمودیان (قوم صالح) شد .

ألا بُعْدًا لمدین کما بعدت ثمود

تشبیه در جمله «ألا بُعْدًا ..» - علاوه بر بیان همسانی هلاکت مردم مدین با هلاکت قوم ثمود - ناظر به سخن شعيب(ع) - که در آیه 89 مطرح شد - نیز می باشد. آن حضرت مردم خویش را به سرنوشتی همانند سرنوشت یکی از اقوام گذشته هشدار داد. آیه مورد بحث بیان می دارد که آن قوم، قوم صالح (ثمودیان) بود.

63- فرجام شوم اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8- هود - 11 - 93 - 6

6- شعيب (ع) پس از اتمام حجت بر مردم و لجاجت پیشگی آنان ، در انتظار سرنوشت شوم آنان بود .

وارتقبوا إني معكم رقيب

«رقيب» در آیه شریفه به معنای منتظر است.

64- فساد اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 298

6- امت های هلاک شده پیشین (نظیر امت نوح ، هود ، صالح ، شعیب و قوم فرعون) امتهایی ناصالح و فاسد بودند .

فلولا كان من القرون . . ما كان ربك ليهلك القرى بظلم

بیان این حقیقت که خداوند امتهای صالح را عذاب نمی کند ، پس از مطرح ساختن هلاکت امتهای پیشین (فلولا كان . .) اشاره به این دارد که: امتهای پیشین ، ناصالح و مستحق عذاب بودند و از ناحیه خدا بر آنان ستمی روا نشد.

65- فهم اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 21

21- قوم شعیب ، مردمی برخوردار از نعمتِ فهم و درایت

إني أراكم بخير

جمله «إني أراكم بخير» را می توان تعلیل برای «اعبدوا الله . . .» نیز دانست. بر این مبنا، مراد از «خیر» عقل و درایت است؛ زیرا تعلیل گرایش به یکتاپرستی با داشتن عقل و درایت، سازگار است. در نتیجه حاصل معنای «اعبدوا الله ... إني أراكم بخير» چنین می شود: شما برخوردار از عقل و خرد هستید، پس به یکتاپرستی روی آورید. از شما به دور است که مشرک باشید.

66- کثرت جمعیت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 70 - 11

11 - جمعیت بیشتر ، امکانات برتر و قدرت فزونتر قوم نوح ، عاد ، ثمود ، قوم ابراهیم و اصحاب مدین در مقایسه با منافقان عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله)

كالدین من قبلکم كانوا أشد منكم قوه . . ألم یأتهم نبأ الذین من قبلهم قوم نوح ...

67- کفر اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 89 - 25

25 - شعيب (ع) پس از یأس از ایمان مردم کفرپیشه با دعا به درگاه خداوند از وی خواست تا بین او و کفرپیشگان قضاوت کند .

ربنا افتح بیننا و بین قومنا بالحق و أنت خیر الفتحین

از معانی کلمه «فتح» داوری کردن و قضاوت نمودن است.

ص: 299

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 93 - 10

10 - شعيب (ع) با توجه به کفرورزی مردم خویش ، دریغ و تأسف بر هلاکت آنان را ناروا خواند .

فکیف ءاسی علی قوم کفرین

لحن جمله «يقوم . . .» حکایت از دریغ و تأسف شعيب دارد و جمله «کیف ءاسی ...» دلالت می کند که تأسف بر هلاکت کفرپیشگان نارواست. گویا شعيب هنگامی که قومش را مشرف به هلاکت یافت بر آنان افسوس خورد و سپس کفرورزی آنان را ملاحظه کرد و آنان را مستحق این هلاکت دانست و لذا نتیجه گرفت که نباید بر هلاکت ایشان افسوس خورد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 9

9- قوم شعيب ، مردمی مشرک و روی گردان از پرستش خداوند

اعبدوا الله ما لكم من إله غيره

68- کم فروشی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 19,20,21

19 - شعيب (ع) از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس پیمانانه ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند .

فأوفوا الكيل والميزان

کلمه «کیل» مصدر است و در آیه مورد بحث به معنای چیزی است که به وسیله آن کیل می کنند ; یعنی پیمانانه. «ایفاء» (مصدر اوفوا) به معنای اتمام می باشد و «اتمام کیل» به این است که گنجایش پیمانانه مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفاء میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

20 - شعيب از قوم خویش خواست تا به هنگام خرید ، اجناس مردم را کم تعدادتر و کم ارزشتر از آنچه هست جلوه ندهند .

ولا تبخسوا الناس أشياءهم

«بخس» به این معناست که چیزی را کمتر از واقع و حقیقتش نشان دهند. در مفردات آمده است: «بخس» یعنی چیزی را ظالمانه ناقص شمردن.

21 - ابتلای قوم شعیب به کمفروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، بارزترین انحراف اجتماعی - اقتصادی آنان بود .

فأوفوا الكيل و الميزان و لا تبخسوا الناس أشياءهم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 19، 17

17- کم فروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، رفتاری شایع در میان قوم شعیب

و لا تنقصوا المکیال و المیزان

ص: 300

19- قوم شعیب ، علی رغم برخورداری از مکنت و دارایی و بی نیازی در گذران زندگی ، به کلاه برداری و کم فروشی روی آورده بودند .

لاتتقصوا ... إنی أریکم بخیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 85 - 1,3

1- شعیب (ع) ، از مردم خویش خواست تا در فروش اجناس ، پیمانه ها را پر کنند و از وزنه های ترازو نگاهند .

و یقوم أوفوا المکیال و المیزان بالقسط

«مکیال»؛ یعنی «پیمانه» و ایفای آن به این است که گنجایش پیمانه مورد استفاده کمتر از حد متعارف نباشد و تا حد معمول آن پر شود. و ایفای میزان به این است که مقدار وزنه های مورد استفاده، کمتر از حد معمول نباشد و جنس پرداخت شده، کمتر از مقدار وزنه ها نباشد.

3- کم فروشی و بی عدالتی در امور اقتصادی ، بارزترین انحراف اقتصادی قوم شعیب

و یقوم أوفوا المکیال و المیزان بالقسط

69- کمی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 28

28- «عن أبی جعفر (ع) [فی حدیث طویل] : . . . و أما شعیب فإنه أرسل إلى مدین و هی لاتکمل أربعین بیتاً . . . ;

از امام باقر(ع) [در ضمن یک حدیث طولانی] روایت شده است: . . . حضرت شعیب به سوی مدین فرستاده شد در حالی که آن جا کمتر از چهل خانه بود».

70- کیفر اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 101 - 6

6- عذاب های نازل شده بر اقوام گذشته (فرعونیان ، عادیان و . . .) کیفرهایی بود که آنان خود برای خویشان فراهم آوردند .

و ما ظلمنهم و لکن ظلموا أنفسهم

71- کیفیت هلاکت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 301

11- کفرپیشگان قوم شعیب ، بر اثر عذاب الهی به رو بر زمین افتادند و هلاک گشتند .

فأصبحوا في ديرههم جثمين

«جثوم» (مصدر جاثمین) به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی آن را به معنای فرو افتادن بر سینه دانسته اند (لسان العرب).

12- صیحه و غرشی که مردم مدین را فرا گرفت ، توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از آنان سلب کرد .

و أخذت الذين ظلموا الصيحه فأصبحوا في ديرههم جثمين

«فی دیارهم» متعلق به «جاثمین» است و دلالت بر این دارد که: قوم شعیب در خانه هایشان به هلاکت رسیدند. بیان این معنا حکایت از آن دارد که صیحه و غرّش مهیب، آن چنان بود که مردم مدین نتوانستند از خانه ها - که طبعاً آدمی در این موارد آن را ترک می کند - بیرون آیند.

72- گروههای اجتماعی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 3

3- گروهی از مردم مدین ، توحید را پذیرفتند و به رسالت شعیب (ع) ایمان آوردند .

نجینا شعيبًا والذين آمنوا معه

73- لجاجت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 6

6- شعیب (ع) پس از اتمام حجت بر مردم و لجاجت پیشگی آنان ، در انتظار سرنوشت شوم آنان بود .

وارتقبوا إني معكم رقيب

«رقيب» در آیه شریفه به معنای منتظر است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1- خداوند، در پی اصرار مردم مدین بر شرکورزی و نپذیرفتن تعالیم شعیب (ع)، آنان را به عذابی سخت گرفتار ساخت.

ولما جاء أمرنا

مراد از «أمر» عذاب نازل شده بر قوم شعیب است. اضافه آن به ضمیر «نا» حکایت از بزرگی آن عذاب دارد.

ص: 302

74- مالکیت در اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 13

13- قوم شعیب ، دخل و تصرف در اموال را به دلخواه مالک آن واگذار کرده و تحمیل ضابطه و مقرراتی را برای وی روا نمی دانستند .

أو أن نفعل فی أموالنا مانثوا

75- محرومیت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 1

1- مردم مدین ، از درک کردن و فهمیدن بسیاری از تعالیم شعیب (ع) محروم بوده و بدان اعتراف می کردند .

قالوا یشعیب ما نفقه کثیرا مما تقول

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 2

2- مردم مدین ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی بودند .

ألا بُعداً لمدین

برای توضیح برداشت فوق، به ذیل برداشت شماره 5 از آیه 60 در همین سوره رجوع شود.

76- مسؤولیت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 85 - 26

26 - قوم شعیب برخوردار از دلیلی روشن برای التزام به عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادگری در زمین بودند .

قد جاء تکم بینه من ربکم فأوفوا الکیل و المیزان . . . و لاتفسدوا فی الأرض

تفریع جمله «اوفوا الکیل» بر جمله «قد جاء تکم بینه» بیانگر این است که بینه ارائه شده به قوم شعیب به گونه ای بوده است که باور به آن در

پی دارنده رعایت عدالت در امور اقتصادی و پرهیز از فسادگری در زمین بوده است.

77- منفعت طلبی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 303

2- منفعت پرستی ، حرام خواری ، تعصب و قوم گرایی عامل های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) و فهمیدن آنها

قالوا يشعيب ما نفقه كثيرًا مما تقول

78- منفوریت دین اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 88 - 13، 12

12 - آیین مردم مدین ، آیینی منفور و کریه در دیدگاه شعیب (ع) و پیروان او

أولو کنا کرهین

13 - شعیب (ع) با اظهار تنفر خود و پیروانش از آیین مردم مدین ، انتظار پذیرش آن آیین را انتظاری شگفت و بی جا دانست .

قال أولو کنا کرهین

79- موحدان اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 3

3- گروهی از مردم مدین ، توحید را پذیرفتند و به رسالت شعیب (ع) ایمان آوردند .

نجینا شعیبًا والذین ءامنوا معه

80- میانسالان اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 87 - 9

9- جوانان و میانسالان مردم مدین ، مخاطبان اصلی شعیب (ع) در ابلاغ معارف الهی به آنان

أن نترک ما یعبداً أبائونا

فعل مضارع «یعبد» حاکی است که مقصود از «آباؤنا» تنها نسلهای پیشین مخاطبان نیست؛ بلکه پدران فعلی آنان که زنده هستند نیز مورد نظر می باشد. بنابراین مخاطبان طبعاً جوانان و میانسالان خواهند بود.

ص: 304

81- نژادپرستی اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 91 - 2

2- منفعت پرستی ، حرام خواری ، تعصب و قوم گرایی عامل های بازدارنده مردم مدین از اندیشه کردن در تعالیم شعیب (ع) و فهمیدن آنها

قالوا يشعيب ما نفقه كثيرًا مما تقول

82- نعمتهای اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 84 - 18،21

18- قوم شعیب ، برخوردار از نعمت های الهی و بهره مند از مکنت و دارایی

إني أرىكم بخير

رؤیت (مصدر أرى) به معنای دیدن و مشاهده کردن است. «باء» در «بخیر» برای ملابست می باشد. مراد از «خیر» - به دلیل جمله قبل (لاتتقصوا...) - وسعت روزی و مال و ثروت است. در نتیجه معنا چنین می شود: شما دارای مال و ثروتید، پس بهانه ای نیست که به کم فروشی و مانند آن روی آورید.

21- قوم شعیب ، مردمی برخوردار از نعمت فهم و درایت

إني أرىكم بخير

جمله «إني أراکم بخیر» را می توان تعلیل برای «اعبدوا الله...» نیز دانست. بر این مبنا، مراد از «خیر» عقل و درایت است؛ زیرا تعلیل گرایش به یکتاپرستی با داشتن عقل و درایت، سازگار است. در نتیجه حاصل معنای «اعبدوا الله... إني أراکم بخیر» چنین می شود: شما برخوردار از عقل و خرد هستید، پس به یکتاپرستی روی آورید. از شما به دور است که مشرک باشید.

83- وقت عذاب اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 13

13- کفرپیشگان قوم شعیب ، شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاهش به هلاکت رسیدند .

«أصبحوا» می تواند به معنای «دخلوا في الصباح» (به صبح وارد شدند) باشد و نیز می تواند به معنای «صاروا» (شدند و گشتند) باشد. بر اساس معنای نخست، جمله «فأصبحوا» دلالت می کند که هلاکت قوم شعیب در آغاز صبحدم بوده است و صیحه و غرش - به قرینه «فاء» در «فأصبحوا» - پیش از صبح؛ یعنی، در شب تحقق یافته است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- زلزله مدین ، در شب رخ داد .

فأخذتهم الرجفة فأصبحوا في دارهم جثمين

احتمال دارد که «أصبحوا» به معنای «دخلوا في الصبح» باشد. بنابراین، زلزله، در شب اتفاق افتاده است.

84- وقت هلاکت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 13

13- کفرپیشگان قوم شعیب ، شب هنگام به عذاب گرفتار شدند و در صبحگاهش به هلاکت رسیدند .

فأصبحوا في ديارهم جثمين

«أصبحوا» می تواند به معنای «دخلوا في الصبح» (به صبح وارد شدند) باشد و نیز می تواند به معنای «صاروا» (شدند و گشتند) باشد. بر اساس معنای نخست، جمله «فأصبحوا» دلالت می کند که هلاکت قوم شعیب در آغاز صبحدم بوده است و صیحه و غرش - به قرینه «فاء» در «فأصبحوا» - پیش از صبح؛ یعنی، در شب تحقق یافته است.

85- ویژگیهای عذاب اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 94 - 11، 12

11- کفرپیشگان قوم شعیب ، بر اثر عذاب الهی به رو بر زمین افتادند و هلاک گشتند .

فأصبحوا في ديارهم جثمين

«جثوم» (مصدر جاثمین) به معنای به زمین چسبیدن و حرکت نکردن است و برخی آن را به معنای فرو افتادن بر سینه دانسته اند (لسان العرب).

12- صیحه و غرشی که مردم مدین را فرا گرفت ، توان حرکت و بیرون آمدن از خانه ها را از آنان سلب کرد .

وأخذت الذين ظلموا الصيحه فأصبحوا في ديارهم جثمين

«فی دیارهم» متعلق به «جاثمین» است و دلالت بر این دارد که: قوم شعیب در خانه هایشان به هلاکت رسیدند. بیان این معنا حکایت از

آن دارد که صیحه و غرّش مهیب، آن چنان بود که مردم مدین نتوانستند از خانه ها - که طبعاً آدمی در این موارد آن را ترک می کند - بیرون آیند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 1

1- عذاب نازل شده بر مردم مدین ، موجب نابودی آنان و از میان رفتن آثار زندگانی در دیار ایشان شد .

كأن لم یغنوا فیها

ص: 306

«غنی» (مصدر لم یغنوا) به معنای اقامت کردن و سکنی گزیدن است. ضمیر در «فیها» به «دیار» در آیه قبل برمی گردد و جمله «کأن لم یغنوا فیها»؛ یعنی، گویا قوم شعیب در دیارشان اقامت نکرده بودند و این کنایه از نابودی آن دیار و محو شدن آثار زندگانی در آن جاست.

86- هشدار به اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 89 - 4

4- شعیب (ع) کفرپیشگان ستیزه جوی قومش را به مبتلا شدن سرنوشتی همانند سرنوشت برخی از جوامع هلاک شده پیشین هشدار داد .

و یقوم لایجرمنکم شقاقی أن یصیبکم مثل ما أصاب قوم نوح أو قوم هود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 92 - 9

9- شعیب (ع) مردم مدین را به حسابرسی خداوند و مجازات های او هشدار داد .

إن ربی بما تعملون محیط

چنان چه مقصود از احاطه خداوند بر اعمال بندگان ، آگاهی او بر اعمال باشد ، جمله «إن ربی . . .» کنایه از حسابرسی و کیفردهی می باشد.

87- هلاکت اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 95 - 1,2

1- عذاب نازل شده بر مردم مدین ، موجب نابودی آنان و از میان رفتن آثار زندگانی در دیار ایشان شد .

کأن لم یغنوا فیها

«غنی» (مصدر لم یغنوا) به معنای اقامت کردن و سکنی گزیدن است. ضمیر در «فیها» به «دیار» در آیه قبل برمی گردد و جمله «کأن لم یغنوا فیها»؛ یعنی، گویا قوم شعیب در دیارشان اقامت نکرده بودند و این کنایه از نابودی آن دیار و محو شدن آثار زندگانی در آن جاست.

2- مردم مدین ، سزاوار هلاکت و دوری از رحمت الهی بودند .

أَلَا بُعْدًا لِمَدِينٍ

برای توضیح برداشت فوق، به ذیل برداشت شماره 5 از آیه 60 در همین سوره رجوع شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 307

10 - قوم نوح ، عاد ، ثمود ، ابراهیم ، لوط ، اصحاب مدین و فرعونیان ، اقوام هلاک شده با عذاب استیصال

فقد کذبت قبلهم قوم نوح . . . ثم أخذتهم فکیف کان نکیر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - عنکبوت - 29 - 37 - 2

2 - به دنبال تکذیب شعیب (ع) از سوی مردم مدین ، زلزله ای هلاکت بار ، آنان را فراگرفت و از پا درآورد .

فکذبوه فأخذتهم الرجفه فأصبحوا فی دارهم جثمین

88- یأس از ایمان اهل مدین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - هود - 11 - 93 - 2

2- ناامیدی و یأس شعیب (ع) از ایمان آوردن کفرپیشگان مردم مدین

اعملوا علی مکانکم . . . سوف تعلمون . . . وارتقبوا

جمله هایی نظیر «هرچه از دستتان برمی آید کوتاهی نکنید ، بر مواضع ناصوابتان بمانید ، به زودی خواهید دانست و منتظر باشید» سخنانی است که آدمی پس از یأس و ناامیدی ، به زبان می آورد. گفتنی است که: «ارتقاب» (مصدر ارتقبوا) به معنای انتظار کشیدن است.

7- اهل مکه

1- آثار بی عقلی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 8

8 - نسبت جنون به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی مردم مکه ، ناشی از بی اندیشگی بوده است .

ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ

2- آثار تفکر طبقاتی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 6

6 - درونمایه های فرهنگ طبقاتی و مادی مردم مکه ، زمینه ساز گرایش آنان به کفر و شرک

وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ . وَقَالُوا لَوْلَا نَزَّلَ هَذَا الْقُرْءَانُ

با توجه به این که آیه شریفه پس از بیان کفر مشرکان (إِنَّا بِهِ كَافِرُونَ) روحیه مادی گرایانه آنان را بازگو می کند، تأثیر این بینش در انحراف و کفر استفاده می شود.

3- آثار کفران اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 112 - 14

14- روی آوری فقر ، گرسنگی و ناامنی به شهر مکه پس از آبادانی آن ، در نتیجه کفران نعمت های الهی

ص: 309

ضرب الله مثلاً قریه كانت ءامنه مطمئنّه .. فأذقها الله لباس الجوع و الخوف بما ك

برداشت فوق - چنان چه عده ای از مفسران گفته اند - بنابراین احتمال است که مورد مثال آیه، قحطی شهر مکه باشد.

4- آثار مادیگرایی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 6

6- درونمایه های فرهنگ طبقاتی و مادی مردم مکه، زمینه ساز گرایش آنان به کفر و شرک

و إنا به كفرون . و قالوا لولا نزل هذا القرآن

با توجه به این که آیه شریفه پس از بیان کفر مشرکان (إنا به كفرون) روحیه مادی گرایانه آنان را بازگو می کند، تأثیر این بینش در انحراف و کفر استفاده می شود.

5- احترام اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 2 - 6

6- احترام کعبه و ساکنان مکه، نزد مردم در مسیر کاروان های قریش، مرهون ظهور حمایت خداوند از کعبه در « عام الفیل »

إيلفهم رحله الشتاء و الصيف

تأمین امنیت برای کاروان های قریش به وسیله نابود ساختن اصحاب فیل، می تواند از آن جهت باشد که قبیله های بین راه، پس از حادثه فیل برای کعبه و قریش - که اهل حرم بودند - احترام ویژه ای قائل شدند.

6- ادبتهای اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 2 - 6

6- تجویز آزار رسانی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی ساکنان مکه، هتک حرمت آن سرزمین و اقدامی شگفت انگیز است .

لا أقسم بهذا البلد . و أنت حلّ بهذا البلد

جمله «و أنت حلّ» - در سومین معنای «حلّ» (حلال شمردن نقض حریم پیامبر(صلی الله علیه و آله) - بیانگر نمونه ای برای آیات بعد

است که انسان را با رنج و زحمت، همراه خوانده است. خداوند با بیان آزار رسانی مردم مکه، به پیامبر (صلی الله علیه و آله) و ابراز تعجب از رفتار آنان، رسول اکرم را برای شکیبایی و مقاومت در برابر آزارهای آنان، آماده می سازد.

ص: 310

7- امنیت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تین - 95 - 3 - 3

3 - مکه در عصر بعثت ، شهری امن بوده و ساکنان آن ، باید همواره در امنیت باشند .

و هذا البلد الأمين

توصیف مکه به «آمین»، یا به معنای «ذو الأمن» و یا به معنای مفعولی (مأمون فیه) است. این توصیف، علاوه بر بیان وجود امنیت در آن، نشانگر آن است که خداوند، خواهان تداوم یافتن امنیت آن در همه زمان ها است.

8- انذار اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 15، 4

4 - هدف آغازین بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، انذار مردم مکه و نواحی آن بوده است .

لتنذر أمّ القری و من حولها

برداشت یاد شده بر این اساس است که مراد از «حولها» فقط حاشیه مکه باشد و با توجه به این که دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) همگانی بوده - و نه مخصوص مردم مکه و اطراف آن - در این برداشت قید آغازین افزوده شده است.

15 - انذار مردم مکه (أمّ القری) و اطراف آن ، از اهداف نزول قرآن است .

أوحینا إلیک . . . لتنذر أمّ القری

9- اهل مکه در صدر اسلام

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 133 - 13

13 - مردم مکه در صدر اسلام از نسلی غیر از ساکنان قبلی آن سرزمین بودند. *

كما أنشأکم من ذریه قوم ءاخرین

ظاهراً مخاطب «أنشأکم» مردم مکه بوده اند. زیرا مکه محل نزول این آیات بوده است. بنابراین مردم مکه و سرزمینهای مجاور آن از نسل

مردمی غیر از ساکنان اصلی آن بوده اند.

10- اهل مکه و آثار باستانی اصحاب ایکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 5

ص: 311

5- آثار تاریخی قوم لوط و مردم «ایکه» (قوم شعیب) در دسترس مردم جزیره العرب عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بر سر راه آنان به طور آشکار قرار داشت.

فانتقمنا منهم و اینهما لیامام مبین

ضمیر تثنیه «اینهما» به «قوم لوط» و «ایکه» باز می‌گردد و یکی از معانی امام طریق است (لسان العرب) و «مبین» فاعل به معنای مفعول و به معنای واضح و روشن است. بنابراین معنای جمله «اینهما لیامام مبین» چنین می‌شود: آثار شهر قوم لوط و ایکه بر سر راهی آشکارا برجاست.

11- اهل مکه و آثار باستانی قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 79 - 5

5- آثار تاریخی قوم لوط و مردم «ایکه» (قوم شعیب) در دسترس مردم جزیره العرب عصر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و بر سر راه آنان به طور آشکار قرار داشت.

فانتقمنا منهم و اینهما لیامام مبین

ضمیر تثنیه «اینهما» به «قوم لوط» و «ایکه» باز می‌گردد و یکی از معانی امام طریق است (لسان العرب) و «مبین» فاعل به معنای مفعول و به معنای واضح و روشن است. بنابراین معنای جمله «اینهما لیامام مبین» چنین می‌شود: آثار شهر قوم لوط و ایکه بر سر راهی آشکارا برجاست.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 1

1 - مردم مکه، آثار به جا مانده از شهر هلاکت زده قوم لوط را می‌دیدند و از آن شهر گذر می‌کردند.

و لقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

فعل «أتوا» به خاطر متعدی شدنش به «على» متضمن معنای «مروا» است. مقصود از آن مردم مکه می‌باشد. گفتنی است، طبق نظر مفسران، مقصود از «قریه» در آیه شریفه، دیار قوم لوط است.

12- اهل مکه و تاریخ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - خبر هلاکت ملت های کفرپیشه پیشین ، کراراً به گوش مردم مکه رسیده بود .

أولم يهد لهم كم أهلكنا من قبلهم من القرون . . . أفلا يسمعون

فعل مضارع «يسمعون» در آیه می تواند اشعار به تکرار شنیدن این گونه خبرها داشته باشد.

ص: 312

13- اهل مکه و دعوت محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 15

15 - مردم مکه در واکنش به دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) دو دسته بودند : مؤمن و کافر .

أن أذّر الناس وبشّر الذين آمنوا .. قال الكفرون

14- اهل مکه و سرزمین قوم لوط

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

12 - فرقان - 25 - 40 - 2

2 - شهر قوم لوط نه چندان دور از شهر مکه و قابل دسترسی برای مردم آن جا

ولقد أتوا على القرية التي أمطرت مطر السوء

15- اهل مکه و فرجام فرعون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 5

5 - فرجام فرعون و قوم ثمود ، داستانی آشنا برای اهل مکه و مایه عبرت برای همه مردمان

هل أتیک .. فرعون و ثمود

سوره «بروج» از سوره های مکی است و نام بردن امت هایی مخصوص برای عبرت گرفتن مکیان از فرجام آنها، بیانگر آگاهی آنان از تاریخ اجمالی آن امت ها است.

16- اهل مکه و فرجام قوم ثمود

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 5

5 - فرجام فرعون و قوم ثمود ، داستانی آشنا برای اهل مکه و مایه عبرت برای همه مردمان

هل أتيك . . فرعون و ثمود

سوره «بروج» از سوره های مکی است و نام بردن امت هایی مخصوص برای عبرت گرفتن مکیان از فرجام آنها، بیانگر آگاهی آنان از تاریخ
اجمالی آن امت ها است.

ص: 313

17- اهل مکه و محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - نجم - 53 - 2 - 3

3 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، شخصیتی آشنا و شناخته شده برای مردم مکه

ما ضلّ صاحبکم

خطاب در «ما ضلّ صاحبکم» متوجه مردم مکه است و «صاحب» از ریشه «صحبت» (ملازم و همدم بودن) مشتق است. بنابراین «صاحبکم»؛ یعنی، کسی که با شما همدم است و در میان شما زندگی می کند و شما از تمام حالات و رفتار او آگاهی دارید.

18- بت پرستی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 6

6 - مردم مکه پیش از بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن ، برهه ای طولانی در شرک و بت پرستی بسر می بردند .

بل متّعت هؤلاء و ءاباءهم حتّی جاءهم الحقّ و رسول مبین

19- بی احترامی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 2 - 3,6

3 - مردم مکه ، حرمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را پاس نداشته ، به ساحت آن حضرت اسائه ادب می کردند .

و أنت حلّ بهذا البلد

«حِلّ» نقطه مقابل «حرمت» است؛ اطلاق آن بر امور حلال، از باب توصیف به مصدر است (مصباح). حلال شمرده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به این معنا است که آن حضرت را از حقوق اجتماعی خود در مکه محروم کرده و او را همسان دیگر ساکنان مکه، گرامی نمی داشتند.

6 - تجویز آزار رسانی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) از سوی ساکنان مکه ، هتک حرمت آن سرزمین و اقدامی شگفت انگیز است .

لا أقسم بهذا البلد . و أنت حلّ بهذا البلد

جمله «و أنت حلّ» - در سومین معنای «حلّ» (حلال شمردن نقض حریم پیامبر(صلی الله علیه و آله) - بیانگر نمونه ای برای آیات بعد است که انسان را با رنج و زحمت، همراه خوانده است. خداوند با بیان آزار رسانی مردم مکه، به پیامبر(صلی الله علیه و آله) و ابراز تعجب از رفتار آنان، رسول اکرم را برای شکیبایی و مقاومت در برابر آزارهای آنان، آماده می سازد.

20- بینش اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 16

16 - هشدار دادن به مردم از عذابی که در پیش رو دارند ، در نگاه مردم مکه سخن جنون آمیز تلقی می شد .

ثم تفكروا ما بصاحبكم من جنة إن هو إلا نذير لكم بين يدي عذاب شديد

21- پرسشهای اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 6

6 - یگانگی خداوند در تدبیر جهان ، محور پرسش های تردیدآمیز اهل مکه در عصر بعثت *

عم يتساءلون

گرچه بخش عظیمی از آیات این سوره درباره حوادث قیامت است؛ ولی آیات آغازین آن - که درباره قدرت خدا و حاکمیت خواست او بر جهان است - می تواند قرینه باشد که مورد سؤال در «یتسائلون» وابستگی همه کارها به خداوند و بی نقش بودن بت ها در کار تدبیر جهان است.

22- تبعید اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 217 - 37، 11

11 - در نظر خداوند ، بیرون راندن و آواره ساختن ساکنان مکه ، گناهی بزرگتر از جنگیدن در ماه های حرام است .

يسئلونك عن الشهر الحرام قتال فيه قل قتال فيه اكبر .. و اخراج اهله منه اكبر

37 - تبعید و بیرون راندن اهل مسجدالحرام (پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مؤمنان) ، از سوی مشرکان مکه

و المسجد الحرام و اخراج اهله

23- تشبیه موقعیت فرهنگی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - پیامبر (صلی الله علیه و آله) مأمور تشبیه کردن وضعیت فرهنگی و دینی مردم مکه ، به وضعیت مردمی همانند آنان در طول تاریخ

واضرب لهم مثلاً أصحاب القریه

«مَثَل» گاهی در معنای شبیه و مانند به کار می رود که در این صورت معنای آیه چنین خواهد بود: ای پیامبر! برای وضعیت مردم

ص: 315

مکه، شبیه و ماندی از تاریخ (اصحاب قریه) بیاور. و گاهی به معنای خبر است؛ یعنی، ای پیامبر! برای مردم مکه خبر و داستان اصحاب قریه را نقل کن تا مردم از این داستان عبرت گیرند. گفتنی است برداشت یاد شده براساس معنای نخست است.

24- جهاد با اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 6

6 - رخ دادن درگیری هایی منتهی به پیروزی مؤمنان بر مکیان، قبل از انعقاد صلح حدیبیه *

من بعد أن أظفرکم علیهم

در صورتی که مراد از «بطن مکه» سرزمین حدیبیه باشد؛ احتمال می رود که تعبیر «من بعد أن أظفر» بیانگر درگیری های محدودی باشد که قبل از انعقاد صلح حدیبیه، میان کافران و مؤمنان صورت گرفت و به پیروزی مؤمنان منتهی گردید.

25- جهل اکثریت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 20

20 - بیشتر مردم مکه در عصر بعثت، گرفتار جهل و ناآگاهی نسبت به تعلق اراده الهی بر تضمین امنیت آن مکان مقدس و تأمین روزی ساکنان آن بودند .

أولم نمکن لهم حرماً ءامناً . . . و لکن اکثرهم لایعلمون

26- حسادت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 103 - 6

6- حسادت مردم مکه بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از ریشه های ایمان نیاوردن ایشان به آن حضرت *

و ما اکثر الناس و لو حرصت بمؤمنین

برداشت فوق با توجه به توضیحی که در شماره قبل آورده شد معلوم می شود.

27- خویشاوندی اهل مکه و ابراهیم (ع)

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

11 - حج - 22 - 78 - 10

ص: 316

10 - پیوند نسبی مردم مکه صدراسلام با حضرت ابراهیم (ع)

ملهً اَیْکَم اِبرهیم

مخاطب ضمیر «کم» در «ایکم»، می تواند عموم مسلمانان و یا خصوص مردم مکه باشد. برداشت فوق برپایه احتمال دوم است.

28- درخواست نعمت برای اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 37 - 14

14- حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواستار بهبود وضعیت معیشتی و برخورداری از انواع نعمت ها و محصولات برای فرزندانش و ساکنان مکه شد .

و ارزقهم من الثمرت

با توجه به اینکه حضرت ابراهیم(ع) فرزندانش را در سرزمین بی کشت و زرع اسکان داد، مقصود از «ثمرات» می تواند انواع نعمتها و محصولات مادی و خوراکی باشد.

29- دشمنی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 2

2- تن دادن مکیان به صلح ، با همه کفر و عناد خویش نسبت به مؤمنان ، نمودی از اراده و تدبیر نافذ خداوند

و هو الذی کفّ . . هم الذین کفروا

علی رغم کفر و ستیز مشرکان با اسلام، به تدبیر الهی زمینه ای پدید آمد که آنان به صلح تن دادند و شرشان از سر مسلمانان دفع گردید.

30- دعوت از اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 46 - 6

6 - دعوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مردم مکه برای اندیشیدن درباره جنون نسبت داده شده به آن حضرت

ثمّ تتفکّروا ما بصاحبکم من جنّه

مراد از «صاحب»، به قرینه «هو» در عبارت بعدی، پیامبر (صلی الله علیه و آله) است.

ص: 317

31- دوستی اهل مدینه و اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 1

1 - امیدبخشی خداوند به مؤمنان مدینه، درباره اصلاح روابط آنان و اهل مکه

عسى الله أن يجعل بينكم و بين الذين عاديتم منهم موده

32- دین اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 2

2- آیین شرک و عقیده به وجود خدایی جز الله، دین غالب و آیین مردم مکه بود.

و أعرض عن المشركين ... الذين يجعلون مع الله إلهًا آخر

بود.

33- رفاه اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 12، 3

3- رونق اقتصادی شهر مکه و بهره مند شدن شهروندان مؤمن آن از انواع ثمرات و میوه ها، دعای ابراهیم (ع) به درگاه خداوند

و ارزق أهله من الثمرت من ءامن منهم

12 - خداوند، دعای حضرت ابراهیم (ع) (شهر شدن سرزمین مکه و امنیت و رفاه مؤمنان آن) را مستجاب کرد.

رب اجعل ... قال و من كفر فأمتهه قليلا

ابراهیم، در دعای خویش اشاره به این داشت که: خداوند، کافران مکه را از روزیهای خویش محروم سازد. جمله «و من كفر فأمتهه» (ولی آن کس که کافر شود او را بهره ای اندک خواهم داد) پاسخ منفی خداوند به این تقاضای ابراهیم است. رد بخشی از یک درخواست، حکایت از اجابت دیگر درخواستها دارد.

34- زمینه آموزش اهل مکه

جلد - نام سورہ - سورہ - آیہ - فیش

18 - ممتحنہ - 60 - 7 - 10

10 - رحمت و غفران گسترده الہی ، پشتوانہ بخشایش گناہ اہل مکہ و پیدایش مودت میان آنان و مؤمنان

عسی اللہ أن يجعل بینکم . . . واللہ غفور رحیم

ص: 318

از ارتباط میان «والله غفور رحيم» با صدر آیه - که نوید به اصلاح روابط مؤمنان مدینه و مکيان ستیزه جو را دربردارد - استفاده می شود که آن عداوت ها، پایان خواهد یافت و معاندان به سوی توبه روی خواهند آورد و رحمت و غفران گسترده الهی آنان را دربر خواهد گرفت و در پرتو این رحمت و آمرزش، مودت حاصل خواهد شد.

35- زمینه شرک اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 6

6 - درونمایه های فرهنگ طبقاتی و مادی مردم مکه ، زمینه ساز گرایش آنان به کفر و شرک

و إنا به كفرون . وقالوا لولا نزل هذا القرآن

با توجه به این که آیه شریفه پس از بیان کفر مشرکان (إنا به كفرون) روحیه مادی گرایانه آنان را بازگو می کند، تأثیر این بینش در انحراف و کفر استفاده می شود.

36- زمینه کفر اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 31 - 6

6 - درونمایه های فرهنگ طبقاتی و مادی مردم مکه ، زمینه ساز گرایش آنان به کفر و شرک

و إنا به كفرون . وقالوا لولا نزل هذا القرآن

با توجه به این که آیه شریفه پس از بیان کفر مشرکان (إنا به كفرون) روحیه مادی گرایانه آنان را بازگو می کند، تأثیر این بینش در انحراف و کفر استفاده می شود.

37- زمینه محبت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 10

10 - رحمت و غفران گسترده الهی ، پشتوانه بخشایش گناه اهل مکه و پیدایش مودت میان آنان و مؤمنان

عسى الله أن يجعل بينكم . . . والله غفور رحيم

از ارتباط میان «والله غفور رحيم» با صدر آيه - كه نويد به اصلاح روابط مؤمنان مدينه و مكيان ستيزه جو را دربردارد - استفاده مي شود كه آن عداوت ها، پايان خواهد يافت و معاندان به سوي توبه روي خواهند آورد و رحمت و غفران گسترده الهي آنان را دربر خواهد گرفت و در پرتو اين رحمت و آمرزش، مودت حاصل خواهد شد.

ص: 319

38- سختیهای اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 11 - 1

1- تهدید شدن کافران سست اندیش و بیهوده گرا، به فرجامی سخت و جانکاه

فارتقب یوم تأتي السماء بدخان مبین

تعبیر «بدخان مبین»، می تواند حکایت از عذاب دنیوی و نیز سختی های صحنه قیامت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 11 - 1

1- پیشگویی خداوند، از درد ورنج فراگیر مردم مکه هنگام گرفتاری آنان به عذاب الهی در دنیا

یغشی الناس هذا عذاب الیم

چنانچه این آیات در مورد عذاب دنیوی باشد، برداشت بالا قابل استفاده است.

39- شرک اکثریت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - حجر - 15 - 96 - 2

2- آیین شرک و عقیده به وجود خدایی جز الله، دین غالب و آیین مردم مکه بود.

وأعرض عن المشركين .. الذين يجعلون مع الله إلهًا آخر

بود.

40- شرک اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - زخرف - 43 - 29 - 4,6

4 - شرک، دارای پیشینه تاریخی در میان مردم مکه

بل متّعت هؤلاء وءاباءهم

6- مردم مکه پیش از بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و نزول قرآن، برهه ای طولانی در شرک و بت پرستی بسر می بردند.

بل متّعت هؤلاء وءاباءهم حتّی جاءهم الحقّ ورسول مبین

ص: 320

41- شک اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - نبأ - 78 - 1 - 6

6 - یگانگی خداوند در تدبیر جهان ، محور پرسش های تردیدآمیز اهل مکه در عصر بعثت *

عمّ یتساءلون

گرچه بخش عظیمی از آیات این سوره درباره حوادث قیامت است؛ ولی آیات آغازین آن - که درباره قدرت خدا و حاکمیت خواست او بر جهان است - می تواند قرینه باشد که مورد سؤال در «یتسائلون» وابستگی همه کارها به خداوند و بی نقش بودن بت ها در کار تدبیر جهان است.

42- شکست اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 24 - 6

6 - رخ دادن درگیری هایی منتهی به پیروزی مؤمنان بر مکیان ، قبل از انعقاد صلح حدیبیه *

من بعد أن أظفرکم علیهم

در صورتی که مراد از «بطن مکه» سرزمین حدیبیه باشد؛ احتمال می رود که تعبیر «من بعد أن أظفر» بیانگر درگیری های محدودی باشد که قبل از انعقاد صلح حدیبیه، میان کافران و مؤمنان صورت گرفت و به پیروزی مؤمنان منتهی گردید.

43- عذاب اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - نحل - 16 - 113 - 10

10- مبتلا شدن مکیان به عذاب ، پس از تکذیب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

قریه کانت ءامنه . . . و لقد جاءهم رسول منهم فکذبوه فأخذهم العذاب

برداشت فوق، بنابراین نکته است که مراد از قریه یاد شده در آیه قبل، «مکه» باشد و ضمائر «جائهم» و «فأخذهم» به مکیان برگردد.

44- عذاب دنیوی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 11 - 1

1- تهدید شدن کافران سست اندیش و بیهوده گرا، به فرجامی سخت و جانکاه

ص: 321

فارتقب یوم تأتي السماء بدخان مبين

تعبیر «بدخان مبين»، می تواند حکایت از عذاب دنیوی و نیز سختی های صحنه قیامت داشته باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 11 - 1

1- پیشگویی خداوند ، از درد و رنج فراگیر مردم مکه هنگام گرفتاری آنان به عذاب الهی در دنیا

یغشی الناس هذا عذاب الیم

چنانچه این آیات در مورد عذاب دنیوی باشد، برداشت بالا قابل استفاده است.

45- عصیان اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بلد - 90 - 2 - 3

3- مردم مکه ، حرمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) را پاس نداشته ، به ساحت آن حضرت اسائه ادب می کردند .

و أنت حلّ بهذا البلد

«حِلّ» نقطه مقابل «حرمت» است؛ اطلاق آن بر امور حلال، از باب توصیف به مصدر است (مصباح). حلال شمرده شدن پیامبر (صلی الله علیه و آله)، به این معنا است که آن حضرت را از حقوق اجتماعی خود در مکه محروم کرده و او را همسان دیگر ساکنان مکه، گرامی نمی داشتند.

46- علم اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 26 - 2

2- مردم مکه ، از نسل های پیشین که به سبب کفرپیشگی ، به قدرت الهی هلاک و منقرض شدند ، آگاه بودند .

أولم یهد لهم کم أهلكنا

«یهد» متعدی به «لام» شده و معنای «بیین» می دهد. لازم به ذکر است که به دلیل مکی بودن سوره سجده، مرجع ضمیر در «لهم» مشرکان مکه اند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 37 - 4

4- آگاهی اهل مکه ، از سرگذشت هلاکت بار قوم تبع

أهم خیر أم قوم تبع

از این که قرآن، قبلاً سخنی از قوم «تبع» به میان نیاورده و در این جا به ذکر نام آن برای عبرت آموزی مشرکان مکه اکتفا کرده

ص: 322

است، مطلب بالا قابل استفاده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - بروج - 85 - 18 - 5

5- فرجام فرعون و قوم ثمود، داستانی آشنا برای اهل مکه و مایه عبرت برای همه مردمان

هل أتيك .. فرعون و ثمود

سوره «بروج» از سوره های مکی است و نام بردن امت هایی مخصوص برای عبرت گرفتن مکیان از فرجام آنها، بیانگر آگاهی آنان از تاریخ اجمالی آن امت ها است.

47- عمر طولانی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 2

2- برخورداری از نعمت های دنیایی همراه با عمر طولانی، موجب غرور و غفلت مردم مکه و پدران آنان گردیده بود.

بل هم عن ذکر ربهم معرضون .. بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هؤلاء» اشاره به حاضرین در اذهان مخاطبان (مردم مکه) باشد؛ همان طور که مشارالیه در بسیاری از آیات نازل شده در مکه، مردم آن سرزمین هستند.

48- عوامل تکبر اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 2

2- برخورداری از نعمت های دنیایی همراه با عمر طولانی، موجب غرور و غفلت مردم مکه و پدران آنان گردیده بود.

بل هم عن ذکر ربهم معرضون .. بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هؤلاء» اشاره به حاضرین در اذهان مخاطبان (مردم مکه) باشد؛ همان طور که مشارالیه در بسیاری از آیات نازل شده در مکه، مردم آن سرزمین هستند.

49- عوامل عقب ماندگی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 9

9- بی بهره بودن مردم سرزمین مکه از تعلیمات آسمانی ، عامل عقب ماندگی آنان و فراگیر شدن غفلت و بی خبری در میان آنها

ص: 323

لتنذر قومًا ما أتيتهم من نذير من قبلك لعلهم يتذكرون

50- عوامل غفلت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 2

2- برخورداری از نعمت های دنیایی همراه با عمر طولانی ، موجب غرور و غفلت مردم مکه و پدران آنان گردیده بود .

بل هم عن ذکر ربهم معرضون .. بل متعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هؤلاء» اشاره به حاضرین در اذهان مخاطبان (مردم مکه) باشد؛ همان طور که مشارالیه در بسیاری از آیات نازل شده در مکه، مردم آن سرزمین هستند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 9

9- بی بهره بودن مردم سرزمین مکه از تعلیمات آسمانی ، عامل عقب ماندگی آنان و فراگیر شدن غفلت و بی خبری در میان آنها

لتنذر قومًا ما أتيتهم من نذير من قبلك لعلهم يتذكرون

51- عوامل مؤثر در اسلام اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

16 - شوری - 42 - 7 - 14

14 - فصاحت قرآن ، عاملی مؤثر در اسلام مردم مکه و نواحی آن

أوحینا إلیک قرءاناً عربیاً لتنذر أم القرى

برداشت یاد شده بر این پایه است که «عربیاً» به معنای فصاحت و روشنی قرآن بوده و «لتنذر» تعلیل برای نزول قرآن با وصف فصاحت باشد.

52- فلسفه امنیت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 15

15 - رفع گرسنگی و ناامنی از ساکنان مکه ، در راستای اعتلا و شکوفایی کعبه و از جلوه های ربوبیت خداوند است .

رَبِّ هَذَا الْبَيْتِ . الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَءَامَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ

«الذی»، وصف «رَبِّ» و بیانگر جلوه های آن است.

ص: 324

53- فلسفه رفع گرسنگی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - قریش - 106 - 4 - 15

15 - رفع گرسنگی و ناامنی از ساکنان مکه ، در راستای اعتلا و شکوفایی کعبه و از جلوه های ربوبیت خداوند است .

ربّ هذا البيت . الذی أطعمهم من جوع و ءامنهم من خوف

«الذی»، وصف «ربّ» و بیانگر جلوه های آن است.

54- قبله اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 150 - 19

19 - از ابن عباس روایت شده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود : « البيت قبله لأهل المسجد و المسجد قبله لأهل الحرم و الحرم قبله لأهل الأرض فی مشارقها و مغاربها من أمتی ;

کعبه، قبله اهل مسجد الحرام و مسجدالحرام قبله اهل حرم (مکه و حوالی آن) و حرم قبله تمامی اهل زمین از امت من در مشرقها و مغربهای آن است.».

55- کفر اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 2

2- تن دادن مکیان به صلح ، با همه کفر و عناد خویش نسبت به مؤمنان ، نمودی از اراده و تدبیر نافذ خداوند

و هو الذی کفّ . . . هم الذین کفروا

علی رغم کفر و ستیز مشرکان با اسلام، به تدبیر الهی زمینه ای پدید آمد که آنان به صلح تن دادند و شرّشان از سر مسلمانان دفع گردید.

56- محبت اهل مکه به مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ممتحنه - 60 - 7 - 10

10 - رحمت و غفران گسترده الهی ، پشتوانه بخشایش گناه اهل مکه و پیدایش مودت میان آنان و مؤمنان

ص: 325

عسى الله أن يجعل بينكم . . . و الله غفور رحيم

از ارتباط میان «والله غفور رحيم» با صدر آیه - که نوید به اصلاح روابط مؤمنان مدینه و مکیان ستیزه جو را دربردارد - استفاده می شود که آن عداوت ها، پایان خواهد یافت و معاندان به سوی توبه روی خواهند آورد و رحمت و غفران گسترده الهی آنان را دربر خواهد گرفت و در پرتو این رحمت و آمرزش، مودت حاصل خواهد شد.

57- محرومیت اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - طه - 20 - 134 - 8

8 - اهل مکه پیش از بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، از تعالیم رسولان الهی محروم بودند .

من قبله لقالوا ربنا لولا أرسلت إلینا رسولاً فنتبع آیتک

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 46 - 9

9 - بی بهره بودن مردم سرزمین مکه از تعلیمات آسمانی، عامل عقب ماندگی آنان و فراگیر شدن غفلت و بی خبری در میان آنها

لتندر قومًا ما أتیهم من نذیر من قبلک لعلهم یتذکرون

58- محرومیت اهل مکه از کتاب آسمانی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - سجده - 32 - 3 - 10

10 - مردم مکه، پیش از رسول الله (صلی الله علیه و آله) از پیامبر صاحب کتاب آسمانی محروم بوده اند .

ما أتیهم من نذیر من قبلک

به قرینه مکی بودن سوره، احتمال دارد مراد از «هم» در «ما أتیهم من نذیر. . .» مکیان باشند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - سبأ - 34 - 44 - 4

4 - مشرکان مکه، پیش از قرآن، از هیچ کتاب آسمانی برخوردار نبودند .

و ما اتينهم من كتب يدرسونها

ص: 326

59- محمد (صلی الله علیه و آله) از اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - یونس - 10 - 2 - 5

5 - حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) اهل مکه و بزرگ شده در میان مردم آن شهر بود .

أكان للناس عجباً أن أوحينا إلى رجل منهم

60- منشأ روزی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - قصص - 28 - 57 - 18،20

18 - مرکزیت یافتن مکه برای تجارت و اقتصاد ، نمودی از تدبیر الهی برای تأمین رزق ساکنان آن بود .

يجبى إليه ثمرت كلّ شيء رزقاً من لدنا

20 - بیشتر مردم مکه در عصر بعثت ، گرفتار جهل و ناآگاهی نسبت به تعلق اراده الهی بر تضمین امنیت آن مکان مقدس و تأمین روزی ساکنان آن بودند .

أولم نمكّن لهم حرماً امنأ . . . و لكنّ أكثرهم لا يعلمون

61- منشأ صلح اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - فتح - 48 - 25 - 2

2- تن دادن مکیان به صلح ، با همه کفر و عناد خویش نسبت به مؤمنان ، نمودی از اراده و تدبیر نافذ خداوند

وهو الذی كفّ . . . هم الذین كفروا

علی رغم کفر و ستیز مشرکان با اسلام، به تدبیر الهی زمینه ای پدید آمد که آنان به صلح تن دادند و شرشان از سر مسلمانان دفع گردید.

62- نعمت صلح با اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4- درگیر نشدن مؤمنان و مکیان با یکدیگر در « عمره القضا » ، نعمتی مهم برای اهل ایمان *

و هو الذی کفّ أیدیهم عنکم و أیدیکم عنهم ببطن مکه

برداشت بالا بدان احتمال است که تعبیر «بطن مکه» اشاره به «عمره القضا» داشته باشد که مسلمانان پس از پیروزی حدیبیه

ص: 327

براساس قرارداد، سال بعد به شهر مکه وارد شدند و با آرامش کامل، مناسک عمره را به جا آوردند.

63- نعمتهای اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 126 - 13

13 - دعای ابراهیم (ع) برای امنیت مکه و برخوردار شدن مؤمنان آن سرزمین از مواهب الهی، خاطره ای شایسته و بایسته به یادداشتن

و إذ قال إبرهیم رب اجعل هذا بلداً آمناً و ارزق أهله

برداشت فوق بر این اساس است که «إذ» مفعول برای فعل مقدر «اذکر» باشد.

64- نعمتهای دنیوی اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - انبیاء - 21 - 44 - 2

2- برخورداری از نعمت های دنیایی همراه با عمر طولانی، موجب غرور و غفلت مردم مکه و پدران آنان گردیده بود.

بل هم عن ذکر ربهم معرضون... بل متّعنا هؤلاء و ءاباءهم حتی طال علیهم العمر

برداشت یاد شده مبتنی بر این است که «هؤلاء» اشاره به حاضرین در اذهان مخاطبان (مردم مکه) باشد؛ همان طور که مشارالیه در بسیاری از آیات نازل شده در مکه، مردم آن سرزمین هستند.

65- نیازهای اهل مکه

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - اسراء - 17 - 90 - 6

6- مکه در آغاز بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله)، سرزمینی کم آب بود و مکیان نیازمند به منابع دائمی آب بودند.

تفجر لنا من الأرض ینوعاً

درخواست مشرکان مکه از پیامبر (صلی الله علیه و آله) برای ایجاد چشمه ای جوشان، احتمال دارد به خاطر، نیاز شدید آنان به منابع آب باشد.

8- اهل یقین

1- اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - انعام - 6 - 75 - 4

4 - ورود ابراهیم(ع) در زمره اهل یقین، برجسته ترین هدف نمایاندن ملکوت (سلطنت و مالکیت خداوند) آسمانها و زمین به او بوده است.

و كذلك نرى إبراهيم ملكوت السموت والأرض وليكون من الموقنين

جمله «و ليكون . . .» عطف بر محذوف است. یعنی ارائه ملکوت به ابراهیم(ع) برای مقاصدی بوده و از آن جمله اینکه وی از اهل یقین باشد. بیان این هدف از میان اهداف دیگر، نشانه برجسته بودن و اهمیت آن است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - نمل - 27 - 3 - 1

1 - اقامه نماز، پرداخت زکات و یقین به آخرت از نشانه های مؤمنان راستین

هدى و بشرى للمؤمنين . الذين يقيمون الصلوه... و هم بالأخره هم يوقنون

«الذين» در برداشت یاد شده، وصف احترازی است؛ یعنی، آیات قرآن برای آن دسته از مؤمنان، هدایتگر و بشارت بخش است که پایبند به اقامه نماز و پرداخت زکات باشند و به جهان آخرت نیز باور قطعی داشته باشند.

2- اهل یقین و آتش جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 6

6 - دوزخ و آتش سوزان آن در دنیا برای اهل یقین، مشهود و غفلت ناپذیر است .

لو تعلمون علم اليقين . . . لترونَّ الجحيم

ص: 329

جمله «لترونّ الجحيم»، می تواند جواب «لو» باشد؛ در این صورت آیه شریفه درباره مشاهده دوزخ در دنیا خواهد بود. از آن جا که حرف «لو» (در آیه قبل) برای امتناع بود؛ این مشاهده بر مخاطبان «لو تعلمون» - که اهل تکاثراند - محال و برای صاحبان یقین - به دلیل نون تأکید در «لترونّ» - قطعی است. فعل مضارع «لترونّ» - با دلالت بر استمرار - بیانگر آن است که دوزخ، همواره مد نظر اهل یقین است.

3- اهل یقین و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 20 - 2، 1

1 - وجود نشانه های فراوان و مهم الهی در زمین برای اهل یقین

و فی الأرض آیت للموقنین

جمع و نکره آمدن «آیات»، دلالت بر فراوانی و عظمت آن دارد.

2 - حق باوران اهل یقین، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

و فی الأرض آیت للموقنین

4- اهل یقین و جهنم

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

20 - تکاثر - 102 - 6 - 6

6 - دوزخ و آتش سوزان آن در دنیا برای اهل یقین، مشهود و غفلت ناپذیر است .

لو تعلمون علم الیقین . . . لترونّ الجحیم

جمله «لترونّ الجحيم»، می تواند جواب «لو» باشد؛ در این صورت آیه شریفه درباره مشاهده دوزخ در دنیا خواهد بود. از آن جا که حرف «لو» (در آیه قبل) برای امتناع بود؛ این مشاهده بر مخاطبان «لو تعلمون» - که اهل تکاثراند - محال و برای صاحبان یقین - به دلیل نون تأکید در «لترونّ» - قطعی است. فعل مضارع «لترونّ» - با دلالت بر استمرار - بیانگر آن است که دوزخ، همواره مد نظر اهل یقین است.

5- ایمان اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

11 - قوانين الهى ، بهترين و برترين قانون در ديدگاه اهل يقين

و من احسن من الله حكماً لقوم يوقنون

ص: 330

14 - تنها اهل یقین، قادر بر تشخیص برتری احکام قرآن بر دیگر قوانین هستند.

و من احسن من الله حكماً لقوم يوقنون

حکم خدا، برترین حکم است، چه اهل یقینی وجود داشته باشند و یا وجود نداشته باشند؛ بنابراین قید «لقوم یوقنون» به سؤال در «و من احسن» باز می گردد؛ یعنی جواب این سؤال، تنها از اهل یقین بر می آید؛ چون تنها آنان به این حقیقت واقفند.

6- توحید ربوبی اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 7 - 5

5- اهل یقین، قادر به درک و شناخت ربوبیت یگانه خداوند بر نظام هستی

ربّ السموت و الأرض و ما بینهما إن کنتم موقنین

7- خدانشناسی اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 7 - 5

5- اهل یقین، قادر به درک و شناخت ربوبیت یگانه خداوند بر نظام هستی

ربّ السموت و الأرض و ما بینهما إن کنتم موقنین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 4 - 1

1 - آفرینش انسان و سایر جانداران، دربردارنده نشانه هایی از خداوند برای جویندگان یقین

و فی خلقکم و ما یبئ من دابّه ءایت

8- رستگاری اهل یقین به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 7

7 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، رستگارند .

الذین یقیمون الصلوه .. وأولئک هم المفلحون

ص: 331

9- صفات اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 15

15 - تنها اهل یقین (کسانی که از عنادورزی و لجاجت پیراسته اند)، از آیات الهی بهره مند شده و در پرتو آن، حقایق و معارف دینی را در می یابند .

قد بیّننا الآیة لقوم یوقنون

چون آیات و نشانه های صداقت پیامبر به همگان ارائه شده است، لام در «لقوم» لام انتفاع می باشد و جمله فوق چنین معنا می شود: ما آیات و نشانه ها را برای همگان بیان داشته ایم، ولی اهل یقین از آنها بهره می برند.

10- عوامل رحمت بر اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 20 - 6

6 - روشنگری های قرآن، مایه هدایت و رحمت برای جویندگان یقین

بصائر... و هدای و رحمه لقوم یوقنون

11- عوامل هدایت اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جاثیه - 45 - 20 - 6

6 - روشنگری های قرآن، مایه هدایت و رحمت برای جویندگان یقین

بصائر... و هدای و رحمه لقوم یوقنون

12- فضایل اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مانده - 5 - 50 - 14

14 - تنها اهل یقین، قادر بر تشخیص برتری احکام قرآن بر دیگر قوانین هستند .

و من احسن من الله حكماً لقوم يوقنون

حکم خدا، برترین حکم است، چه اهل یقینی وجود داشته باشند و یا وجود نداشته باشند؛ بنابراین قید «لقوم یوقنون» به سؤال در «و من احسن» باز می‌گردد؛ یعنی جواب این سؤال، تنها از اهل یقین بر می‌آید؛ چون تنها آنان به این حقیقت واقفند.

ص: 332

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - دخان - 44 - 7 - 5

5- اهل یقین، قادر به درک و شناخت ربوبیت یگانه خداوند بر نظام هستی

رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنَّ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - ذاریات - 51 - 20 - 2

2 - حق باوران اهل یقین، توانا به درک پیام های بایسته آیات الهی در زمین

و فِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ

13- فضایل اهل یقین به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 6

6 - محسنان، برپادارنده نماز و پرداخت کننده زکات و اهل یقین به عالم آخرت و برخوردار از عنایت خاص خداوندند.

لِلْمُحْسِنِينَ .. أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ

اضافه «رَبِّ» به ضمیر «هم» - که مرجع آن، محسنان است - اشاره به نکته یاد شده می کند.

14- ویژگی اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

4 - مائده - 5 - 50 - 15

15 - بهره مندی از احکام برتر (قوانین الهی) مخصوص اهل یقین است.

و مِنْ أَحْسَنِ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

بدان احتمال که لام در «لقوم» برای منفعت باشد، یعنی بهره مندی از قوانین الهی از آن اهل یقین است.

15- ویژگیهای اهل یقین

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 118 - 15

15 - تنها اهل یقین (کسانی که از عنادورزی و لجاجت پیراسته اند) ، از آیات الهی بهره مند شده و در پرتو آن ، حقایق و معارف دینی را در می یابند .

ص: 333

چون آیات و نشانه های صداقت پیامبر به همگان ارائه شده است، لام در «لقوم» لام انتفاع می باشد و جمله فوق چنین معنا می شود: ما آیات و نشانه ها را برای همگان بیان داشته ایم، ولی اهل یقین از آنها بهره می برند.

16- هدایت اهل یقین به آخرت

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

14 - لقمان - 31 - 5 - 1

1 - تنها برپادارندگان نماز و پرداخت کنندگان زکات و اهل یقین به آخرت ، مشمول هدایت ویژه پروردگار خویش اند .

الذین یقیمون الصلوة و یؤتون الزکوة و هم بالأخره هم یوقنون . أولئک علی هدی من

ص: 334

9- ایام الله

1- ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 6 - 9

9- اطرافیان و خاندان فرعون ، مردمی ظالم و شکنجه گر بودند .

إذ أنجكم من آل فرعون يسومونكم سوء العذاب

2- امیدواری به ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 8

8 - مؤمنان ، امیدوار به «ایام الله» و آرزومند تحقق و فرارسیدن آن

قل للذين آمنوا يغفروا للذين لا يرجون أيام الله

از تقابل میان «الذين آمنوا» با «الذين لا يرجون...»، استفاده می شود که مؤمنان برخلاف کافران امیدوار به «ایام الله» بوده و آرزومند تحقق آن می باشند.

3- اهمیت ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 12،13،14

12- ایام الله ، ایامی با اهمیت و شایسته به خاطر سپردن

و ذكّرهم بأيّام الله

ص: 335

13- برخی از ایام در مقایسه با برخی دیگر، دارای اهمیت و جایگاه ویژه ای است.

و ذکّرهم بأیّ-م الله

14- ایام الله و رویداد های آن، دربردارنده نشانه ها و آیات الهی برای مردمان صبرپیشه و شکرگزار

إن فی ذلك لآیت لكلّ صبّار شکور

مشارالیه «ذلک»، «ذکر» و متعلق «ذکر»، «ایام الله» است و این حکایت از آن دارد که «ایام الله» حاوی آیات خداوندی است.

4- ایام الله و آیات خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 14

14- ایام الله و رویداد های آن، دربردارنده نشانه ها و آیات الهی برای مردمان صبرپیشه و شکرگزار

إن فی ذلك لآیت لكلّ صبّار شکور

مشارالیه «ذلک»، «ذکر» و متعلق «ذکر»، «ایام الله» است و این حکایت از آن دارد که «ایام الله» حاوی آیات خداوندی است.

5- تذکر ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 11

11- موسی (ع)، وظیفه دار یادآوری «ایام الله» به مردم خویش

و لقد أرسلنا موسی . . . و ذکّرهم بأیّ-م الله

6- ذکر ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9 - ابراهیم - 14 - 5 - 12

12- ایام الله، ایامی با اهمیت و شایسته به خاطر سپردن

و ذکّرهم بأیّ-م الله

7- صابران و ايام الله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

9 - ابراهيم - 14 - 5 - 14

ص: 336

14- ایام الله و رویداد های آن ، دربردارنده نشانه ها و آیات الهی برای مردمان صبرپیشه و شکرگزار

إن فی ذلک لآیت لکل صَبَّارٍ شکور

مشارالیه «ذلک»، «ذکر» و متعلق «ذکر»، «ایام الله» است و این حکایت از آن دارد که «ایام الله» حاوی آیات خداوندی است.

8- مراد از ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 5 - 19, 20

19- عن مثنی الحنَّاط قال : سمعت أبا جعفر (ع) يقول : أيام الله عزَّوجلَّ ثلاثه : یوم یقوم القائم (ع) و یوم الکزّه و یوم القیامه ;

مثنی حنَّاط گوید: از امام باقر(ع) شنیدم که فرمود: ایام الله سه روز است روز قیام حضرت قائم(ع) و روز رجعت و روز قیامت.

20- قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) [فی قوله تعالی : « و ذکّرهم بأیام الله . . . »] : أيام الله نعماءه و بلاؤه و مثلاته . . . ;

رسول خدا(صلی الله علیه و آله) درباره سخن خدا «و ذکّرهم بأیام الله . . .» فرمود: مراد از روزهای خداوند، نعمتها، بلاها و عذابهای خداوند است...».

9- نقش ایام الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

9- ابراهیم - 14 - 5 - 18

18- ایام الله ، روز بروز و ظهور خداوند در دو عرصهء سختی ها و اعطای نعمت به بندگان

و ذکّرهم بأی-م الله إن فی ذلک لآیت لکل صَبَّارٍ شکور

اینکه خداوند فرموده است: در یادآوری ایام الله آیاتی است بر هر صبر پیشه، شکرگزار، و چون صبر، همواره در برابر سختیها و بلایا مطرح است و شکرگزاری، همواره در برابر اعطای نعمت، ذکر این دو (صابران و شاکران) می تواند قرینه باشد که مراد از «ایام الله» آن ایامی است که خداوند در آن ایام با اعطای نعمت فراوان و ایجاد بلایا و سختیها، تجلی می کند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - جائیه - 45 - 14 - 6

6- «ایام الله» ، روزهای ظهور عینی حاکمیت و اقتدار خداوند و انتقام از کافران

از اضافه «ایام» به «اللّه»، استفاده می شود که روزهای مورد نظر، ایام ویژه ای است که با سایر روزها تفاوت دارد و اراده الهی در آن ظهور و بروز خاصی می یابد. با توجه به جمله «لیجزی...» ممکن است چنین برداشت شود که «ایام اللّه» روزهایی است که خداوند از کافران انتقام می گیرد.

10- ایثار

1- ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 26

26 - فداکاری و از خود گذشتگی مسلمانان صدر اسلام، در رویارویی با دشمنان و استقبال آنان از شهادت

فَالَّذِينَ... وَقَاتِلُوا وَقَاتِلُوا

2- آثار ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 9

9 - ایثار، زمینه جلب رأفت الهی

و من الناس من یشری... و الله رءوف بالعباد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 237 - 9

9 - گذشت انسان از حق خویش، راهی نزدیک برای رسیدن به تقوا

و ان تعفوا اقرب للتقوی

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 92 - 4، 5

4 - ایثار، راه رسیدن به مقام برّ

لن تنالوا البرّ حتی تنفقوا ممّا تحبّون

5 - تشویق و ترغیب به انفاق و ایثار، برای رسیدن به کمال

لن تنالوا البرّ حتى تنفقوا ممّا تحبّون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 68 - 3

3 - دستیابی به صراط مستقیم ، در سایه جانبازی ، هجرت ، فداکاری و تحمل مشکلات در راه خدا *

و لو اتّآ كتبنا .. و لو أنّهم فعلوا ما یوعظون به ... و لهدیناهم صراطا مستقیما

بنابر اینکه مراد از «ما یوعظون به» همان هجرت و جهاد باشد که در آیه 66 مطرح شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 77 - 10

10 - پیدایش روحیه گذشت از مال و رسیدگی به وضع اقتصادی مستمندان ، از شرایط لازم هر جامعه دینی برای جهاد و مبارزه

كفّوا ایدیكم و اقیموا الصلوه و اتوا الزكوه

3- آثار ایثار با جان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 4

4 - ایمان ، شرط تأثیر ایثار های مالی و جانی انسان در دستیابی به بهشت

إن الله اشتری من المؤمنین أنفسهم و أموالهم بأن لهم الجنة

قید «من المؤمنین» اشعار دارد به اینکه تنها انسانهای مؤمن در این معامله شرکت دارند.

4- آثار ایثار با مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 4

4 - ایمان ، شرط تأثیر ایثار های مالی و جانی انسان در دستیابی به بهشت

إن الله اشتری من المؤمنین أنفسهم و أموالهم بأن لهم الجنة

قید «من المؤمنین» اشعار دارد به اینکه تنها انسانهای مؤمن در این معامله شرکت دارند.

5- آثار ایثار مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 11

ص: 339

11 - اراده خداوند به اعتلای دین و راه خود ، در پرتو ایثار و جهاد مؤمنان

إن الله اشترى من المؤمنين .. . يقتلون في سبيل الله

از اینکه خداوند، اعلام کرده است که خریدار جان و مال مؤمنان می باشد و سپس مسأله جهاد فی سبیل الله را مطرح ساخته، استفاده می شود که خداوند، پیشبرد راه خود را در پرتو جهاد مؤمنان قرار داده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 121 - 8

8 - سنت الهی در پیشبرد هدف های مکتب حق (اسلام) ، در پرتو ایثار و تلاش خود مؤمنان است .

ذلك بأنهم لا يصيبهم ظمأ .. . ولا ينفقون نفقه .. . ولا يقطعون وادياً إلا كتب لهم

از تشویق و ترغیب مؤمنان به انفاق و جهاد، چنین استفاده می شود که نتیجه عمل آنها، پیشبرد هدفهای مکتب است و اگر نیازی به تلاش مؤمنان نبود، ترغیب و تشویق آنان به این مهم تا بدین پایه ضرورتی نداشت.

6- ادعای ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 83 - 3

3 - تظاهر به آمادگی برای جهاد و فداکاری ، پس از پایان یافتن دشواری های نبرد ، خصلتی است منافقانه .

فإن رجعت الله إلى طائفه منهم فاستذنوك للخروج

7- ارزش ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 2,5

2 - جان دادن برای طلب رضایت خداوند ، دارای ارزشی والا

و من الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله

5 - جان دادن جز برای کسب رضایت خداوند ، فاقد ارزش لازم *

و من الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله

از اینکه خداوند ستایش از کسانی می کند که برای جلب رضایت او جان می دهند؛ نه - مثلا - از خوف جهنم یا شوق بهشت.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 11

11 - ایثار و چشم پوشی انسان، از اموال و امکانات مورد نیاز خویش، شایسته ارج و ستایش

و یوثرون علی أنفسهم ولو كان بهم خصاصة

برداشت یاد شده با توجه به سیاق آیه شریفه که در مقام ستایش و تمجید می باشد.

ص: 340

8- اهمیت ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 92 - 9

9- علم و آگاهی خداوند به انفاق و ایثار انسان ها ، هر چند اندک باشد .

و ما تنفقوا من شیء فانّ الله به علیم

نکره بودن کلمه «شیء» دلالت بر ناچیز بودن آن دارد.

9- اهمیت ایثار حاکمان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 8

8- لزوم برخورداری حاکمان و متولیان جامعه ، از ایمان راسخ و شجاعت و ایثار

فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم

بنابر این که «تولیتم» به معنای عهده داری امور و مخاطب آن بیماردلان ترسو و سست ایمان باشد، از مفهوم آیه به مطلب بالا می توان ره برد.

10- اهمیت ایثار رهبری

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 22 - 8

8- لزوم برخورداری حاکمان و متولیان جامعه ، از ایمان راسخ و شجاعت و ایثار

فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الأرض و تقطعوا أرحامکم

بنابر این که «تولیتم» به معنای عهده داری امور و مخاطب آن بیماردلان ترسو و سست ایمان باشد، از مفهوم آیه به مطلب بالا می توان ره برد.

11- ایثار ابرار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2- رفع نیاز های غذایی مستمندان ، یتیمان و اسیران در حد ایثار ، سیره و برنامه ابرار در زندگی است .

ص: 341

و يطعمون الطعام .. أسيرًا

آمدن فعل «يطعمون» به صیغه مضارع، بر استمرار دلالت دارد؛ یعنی، کار اطعام، عملی است مستمر و از برنامه های زندگی ابرار محسوب می شود.

12- اینار امام حسن (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 8 - 6

6 - حضرت علی، فاطمه، حسن و حسین (ع)، مظهر ایثارگری و حمایت از اقشار محروم جامعه (بینویان، یتیمان و اسیران)

و يطعمون الطعام علی حبه مسکینًا و یتیمًا و أسيرًا

13- اینار امام حسین (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 8 - 6

6 - حضرت علی، فاطمه، حسن و حسین (ع)، مظهر ایثارگری و حمایت از اقشار محروم جامعه (بینویان، یتیمان و اسیران)

و يطعمون الطعام علی حبه مسکینًا و یتیمًا و أسيرًا

14- اینار امام علی (ع)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 14

14 - امیرالمؤمنین (ع)، با خفتن در بستر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و پذیرش خطر برای خود، سلامت پیامبر و رضایت خداوند را خرید.

و من الناس من یشری نفسه

امام باقر (ع): و اما قوله «و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله و الله رءوف بالعباد» فانها نزلت فی علی بن ابیطالب (ع) حین بذل نفسه لله و لرسوله لیله اضطجع علی فراش رسول الله (صلی الله علیه و آله) لما طلبته کفار قریش

تفسیر عیاشی، ج 1، ص 101، ح 292؛ تفسیر برهان، ج 1، ص 206، ح 7.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 8 - 6

6 - حضرت علی، فاطمه، حسن و حسین (ع)، مظهر ایثارگری و حمایت از اقشار محروم جامعه (بینوایان، یتیمان و اسیران)

و یطعمون الطعام علی حبه مسکیناً و یتیمًا و أسیرًا

ص: 342

15- اینار انبیا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 8

8 - مردان الهی (همچون پیامبران) در اندیشه آزادی ملت های مظلوم اند ، نه در فکر رفاه خویش .

و تلك نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

از آیه یاد شده به دست می آید که آنچه فکر موسی(ع) را شدیداً به خود مشغول می داشت، گرفتاری بنی اسرائیل بود و این نگرانی آسایش زندگی وی را در دستگاه فرعون به کلی تحت الشعاع قرار داده بود.

16- اینار انصار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 8

8 - انصار ، مورد ستایش به سبب اینار بر مهاجران ، حتی در شرایط احتیاج و نیاز خویش

و لایجدون فی صدورهم . . . و لو کان بهم خصاصه

17- اینار اولیاء الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

13 - شعراء - 26 - 22 - 8

8 - مردان الهی (همچون پیامبران) در اندیشه آزادی ملت های مظلوم اند ، نه در فکر رفاه خویش .

و تلك نعمه تمنّها علیّ أن عبّدتّ بنی إسرئیل

از آیه یاد شده به دست می آید که آنچه فکر موسی(ع) را شدیداً به خود مشغول می داشت، گرفتاری بنی اسرائیل بود و این نگرانی آسایش زندگی وی را در دستگاه فرعون به کلی تحت الشعاع قرار داده بود.

18- اینار برادران یوسف

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

8 - یوسف - 12 - 78 - 6,7

6- بازداشت یکی از برادران بنیامین در مقابل آزاد کردن او ، پیشنهاد برادران به یوسف

فخذ أحدنا مكانه

ص: 343

7- فداکاری و گذشت برادران بنیامین ، برای باز گرداندن او به پدرشان یعقوب

فخذ أهدنا مكانه

19- اینار حبیب نجار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

15 - پس - 36 - 20 - 7

7- حبیب نجار ، فردی شجاع و فداکار در راه دین و عقیده

لنرجمنکم و لیمسننکم منّا عذاب أليم . . . و جاء من أفصا المدينة رجل یسعی قال یق

دفاع حبیب نجار از پیامبران و توصیه به پیروی از ایشان، در شرایطی که آنان به سنگسار و شکنجه تهدید شده بودند، بیانگر برداشت یاد شده است.

20- اینار در جهاد

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 121 - 4

4- خانه و زندگی را پشت سر گذاردن و به میدان رویارویی با دشمن شتافتن ، از جمله ویژگی های رهبران شایسته الهی و پیروان آنان

و اذ غدوت من اهلک تبویء المؤمنین مقاعد للقتال

«من اهلک»، اشاره به این دارد که پیامبر (صلی الله علیه و آله)، و اساساً هر رهبر الهی، به هنگام انجام تکالیف و رویارویی با دشمن، مهمترین تعلقات (همانند زن و فرزندان) را رها می کند و به میدان کارزار و انجام تکلیف می شتابد.

21- اینار در راه خدا

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 3

3- باید رضایت خداوند ، بالاترین هدف اینارگران در راه خدا باشد .

و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله

از ستایش خداوند نسبت به گروهی که با اینار جان خویش در پی جلب رضایت او هستند، استفاده می شود که باید رضایت خداوند

بالاترین هدف باشد.

ص: 344

22- اینار فاطمه (س)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 8 - 6

6 - حضرت علی ، فاطمه ، حسن و حسین (ع) ، مظهر ایثارگری و حمایت از اقشار محروم جامعه (بینوایان ، یتیمان و اسیران)

و يطعمون الطعام علی حبه مسکینًا و یتیمًا و أسیرًا

23- اینار محمد (صلی الله علیه و آله)

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

10 - كهف - 18 - 6 - 3

3- پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، از جان فشانی برای ابلاغ رسالت های الهی و پیگیری دعوت مکرر کسانی که از او گریزان بودند ، دریغ نمیورزید .

فلعلک باخع نفسک علی ءاثرهم إن لم یؤمنوا

«آثار»، یعنی «نشانه های باقی مانده از هر چیز». مفاد جمله «لعلک باخع ... علی اثارهم» این است که: تو ای پیامبر! اعراض کنندگان را پیگیری می کنی و به منظور رساندن خویش به آنان و ابلاغ دعوت های الهی به ایشان، خود را به هلاکت می افکنی.

24- اینار مسلمانان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - آل عمران - 3 - 195 - 26

26 - فداکاری و از خود گذشتگی مسلمانان صدر اسلام ، در رویارویی با دشمنان و استقبال آنان از شهادت

فأذین ... وقاتلوا وقاتلوا

25- اینار مؤمنان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 7,8

7 - تشویق مؤمنان به گذشتن از جان ، برای کسب رضایت خداوند

و من الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله

با توجه به اینکه آیه مزبور در مقام مدح چنین انسانهایی است، تشویق از آن استفاده می شود.

8- وجود مؤمنان ایثارگر در جامعه برای مبارزه با فساد، از نشانه های رأفت خداوند به بندگان

و اذا تولی سعی فی الأرض . . . و من الناس من یشرى نفسه ابتغاء مرضات الله . . . و ال

ص: 345

26- پاداش ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 6

6 - جان آدمی ، وسیله ای برای کسب رضایت الهی

و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

3 - نساء - 4 - 67 - 3

3 - جانبازی و هجرت (تحمل مشکلات و فداکاری در راه خدا) ، موجب اجر بزرگ الهی *

و لو انهم فعلوا ما یوعظون به . . . و اذا لآتیناهم من لدنا اجرا عظیماً

بنابر اینکه مراد از «ما یوعظون»، همان جهاد و هجرت باشد که در آیه قبل مطرح شد.

27- پاداش ایثار با جان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 24

24 - ایثار جان و مال در راه خدا و دریافت پاداش بهشت ، شایسته سرور و شادمانی ، در بینش الهی

إن الله اشتری من المؤمنین . . . فاستبشروا ببيعكم الذی بايعتم به

28- پاداش ایثار با مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 24

24 - ایثار جان و مال در راه خدا و دریافت پاداش بهشت ، شایسته سرور و شادمانی ، در بینش الهی

إن الله اشتری من المؤمنین . . . فاستبشروا ببيعكم الذی بايعتم به

29- تشویق به ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 7

7 - تشویق مؤمنان به گذشتن از جان ، برای کسب رضایت خداوند

ص: 346

و من الناس من يشرى نفسه ابتغاء مرضات الله

با توجه به اینکه آیه مزبور در مقام مدح چنین انسانهایی است، تشویق از آن استفاده می شود.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - آل عمران - 3 - 92 - 10

10 - توجه آدمی به آگاهی خداوند به انفاق و ایثار ، زمینه ساز انجام آن

لن تنالوا .. فان الله به علیم

جمله «ان الله ..» ، به منظور تشویق ایثارگران و انفاق کنندگان، ایراد شده است.

30- زمینه ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 59 - 9 - 10

10 - صداقت در ایمان مقتضی محبت و ایثار به مؤمنان و رنجدیدگان در مسیر دین

أولئك هم الصدقون . و الذين تبوءوا الدار و الإیمن یحبون من هاجر إلیهم و ...

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 10 - 4

4 - ایمان به قیامت و بیم از آن ، زمینه ساز گرایش و عامل انگیزش به نیکوکاری و نیک کرداری (اخلاص ، ایثار ، انفاق و ...)

و یطعمون الطعام .. أسیرًا ... لانرید منکم جزاءً و لاشکورًا . إنا نخاف من ربین

31- زیان ایثار در غیر سبیل الله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 7

7 - ایثار مال و جان در راه غیر خدا و در قبال بهایی جز بهشت ، زیان و خسران است .

إن الله اشتری .. بأن لهم الجنة

خداوند، با پیشنهاد بهای بزرگی چون بهشت در قبال جان و مال مؤمنان، در حقیقت بیان داشته است که فروختن جان و مال به چیزی جز بهشت، مایه خسران است.

32- شرط قبول اینار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 347

7 - توبه - 9 - 111 - 4

4 - ایمان ، شرط تأثیر ایثار های مالی و جانی انسان در دستیابی به بهشت

إن الله اشترى من المؤمنين أنفسهم وأموالهم بأن لهم الجنة

قید «من المؤمنین» اشعار دارد به اینکه تنها انسانهای مؤمن در این معامله شرکت دارند.

33- عوامل ایثار با جان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 6

6 - ایمان راستین ، مستلزم ایثار جان و مال در راه خدا

إن الله اشترى من المؤمنين

34- عوامل ایثار با مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 111 - 6

6 - ایمان راستین ، مستلزم ایثار جان و مال در راه خدا

إن الله اشترى من المؤمنين

35- فضیلت ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 237 - 8

8 - ارزشمندی و استحباب گذشت انسان از حقّ خویش

و ان تعفوا اقرب للتقوى

36- مراتب ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

2 - بقره - 2 - 207 - 1,4,6,12,13,15

1 - برخی از مردم، رضایت خداوند را با فدا کردن جان خویش می‌خرند.

و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات اللّٰه

ص: 348

4- در برابر کسانی که حرث و نسل را فدای مصلحت خود می کنند، برخی، جان خود را در برابر حفظ ارزش های الهی فدا می کنند.

لیفسد الحرث و النسل . . . و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله

6- جان آدمی، وسیله ای برای کسب رضایت الهی

و من الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضات الله

12- رأفت الهی به مؤمنان، با خرید جانشان در برابر رضایت خویش

و من الناس . . . و الله رءوف بالعباد

13- لزوم مبارزه تا سر حدّ جان دادن، با فساد و حاکمان فاسد

و من الناس من یعجبک . . . و اذا تولى سعى فى الأرض . . . و من الناس من یشری نفسه

از اینکه پس از بیان خصلتهای حاکمان مُفسد، بی درنگ ستایش از کسانی شده است که جان خویش را در راه خدا می دهند، برداشت فوق استفاده می شود.

15- کشته شدگان در راه امر به معروف و نهی از منکر، مصداق خریداران رضایت خداوند در برابر ایثار جان

و من الناس من یشری نفسه

امیرالمؤمنین (ع): ان المراد بالآیه الرجل الذی یقتل على الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر.

مجمع البیان، ج 2، ص 535؛ تفسیر صافی، ج 1، ص 241.

37- ملاک ارزش ایثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

17 - محمد - 47 - 4 - 31

31- ارزش هر ایثار و مبارزه ای، به این است که در راه خدا و برای خدا باشد.

و الذین قتلوا فى سبیل الله

قید «فی سبیل الله»، بیانگر معنای بالا است.

3 - خلوص و جهت خدایی داشتن، شرط ارزشمندی ایثار و انفاق به محرومان جامعه است.

إِنَّمَا نَطْعَمُكُمْ لَوَجْهِ اللَّهِ لَانْرِيدَ مِنْكُمْ جِزَاءً وَلَا شُكُورًا

قید «لوجه الله..» حکایت از این حقیقت دارد که ستایش خداوند از ابرار (و يطعمون الطعام على حبه...)، صرفاً به جهت اطعام و انفاق آنان نیست؛ بلکه به دلیل توأم بودن آن، با اخلاص و جهت خدایی داشتن آن است.

38- ملاک اینثار

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

18 - حشر - 9 - 59 - 16

16 - « عن أبان بن تغلب عن أبي عبد الله . . . قال : يا أبان أما تعلم أنّ الله عزّوجلّ قد ذكر المؤثرين على أنفسهم ؟ قلت : بلى جعلت فداك فقال : أما إذا أنت قاسمته فلم تؤثر بعد . . . إنّما أنت تؤثر إذا أنت أعطيته من النصف الآخر ؛

از ابان بن تغلب از امام صادق(ع) روایت شده: . . . آن حضرت فرمود: . . . ای ابان! آیا می دانی که خداوند عزّوجلّ، اینثار را یاد نموده است؟ عرض کردم: بله، فدایت شوم. حضرت فرمود: اگر تو اموالت را با مؤمنی تقسیم نمودی، هنوز به او اینثار نکرده ای . . . زمانی به او اینثار کرده ای که از نصف دیگر [که برای خود باقی گذاشته ای] چیزی به او داده باشی».

39- ناخوشایندی اینثار با جان

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 8

8 - کراهت و ناخرسندی از اینثار مال و جان در راه خدا ، نشانه نفاق

و کرهوا أن یجهدوا بأموالهم و أنفسهم فی سبیل اللّٰه

40- ناخوشایندی اینثار با مال

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 81 - 8

8 - کراهت و ناخرسندی از اینثار مال و جان در راه خدا ، نشانه نفاق

و کرهوا أن یجهدوا بأموالهم و أنفسهم فی سبیل اللّٰه

اینثارگران

41- استهزای اینثارگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 5

5 - تمسخر و ریشخند منافقان صدر اسلام نسبت به مؤمنان ایثارگر تهیدست

والذین لایجدون إلا جهدهم فیسخرون منهم

ص: 350

42- دلجویی از ایثارگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - توبه - 9 - 79 - 11

11 - حمایت و دلجویی خداوند از مؤمنان انفاق کننده و ایثارگر ، در برابر تمسخر منافقان

سخر الله منهم و لهم عذاب أليم

43- مدح ایثارگران

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

19 - انسان - 76 - 8 - 3

3 - ستایش و تمجید خداوند از ایثارگران و تأمین کنندگان نیاز های غذایی قشر نیازمند (مستمندان ، یتیمان و اسیران)

و يطعمون الطعام على حبة مسكيناً و یتیمًا و أسیرًا

ص: 351

1- آمران به معروف ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 8,9,10,11

4 - تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

8 - داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش ، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعولاً له برای فعل مقدر «نعظهم» می باشد ; یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

9 - اصلاحگران ایله سکوت در برابر گناه را ناروا شمردند و تارکان نهی از منکر را در پیشگاه خدا معذور نمی دانستند .

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

ظاهر اقتضا می کرد که موعظه گران بگویند «ربنا» (پروردگارانمان)، نه «ربکم» (پروردگار شما). این جا به جایی اشاره به این حقیقت دارد که خداوند پروردگار شما نیز هست و باید در برابر او عذری داشته باشید و بدانید که اگر نهی از منکر نکنید، معذور نیستید.

10 - باور مصلحان یهود به ربوبیت خداوند بر بندگان ، وادارکننده ایشان به تلاش برای اصلاح جامعه و بازداری منحرفان از گناه و تجاوز

قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق از آوردن اسم «رب» استفاده شده است.

11 - داستان مناظره دو گروه پرهیزکننده از صید ماهی در میان یهودیان (موعظه گران و تارکان نهی از منکر) داستانی آموزنده و شایان به یاد داشتن . *

إذ قالت أمه منهم لم تعظون . . . قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «إذ قالت . . .» متعلق به فعل محذوف «اذکر» باشد.

2- اصرار بر گناه اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 3

3 - خداوند یهودیان ایله را پس از عبرت نگرفتن از عذاب نازل شده بر آنان و اصرارشان بر صید ماهی ، به بوزینه تبدیل کرد .

و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس . . . فلما عتوا عن ما نهوا عنه

واق--ع شدن جمله «فلما عتوا» پس از «أخذنا الذین ظلموا . . .»، بیانگر این است که متجاوزان پس از مبتلا شدن به عذاب دنیوی همچنان به صید ماهی در شنبه ادامه می دادند.

3- اکثریت اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 2

2 - اکثریت ساکنان ایله به گناه صید ماهی در روز شنبه آلوده شدند .

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

تعبیر از تجاوزگران با کلمه «قوما» می تواند گویای برداشت فوق باشد.

4- امتحان یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 9, 11

9 - وفور ماهی در روز شنبه (روز حرمت صید بر یهودیان) ، وسیله آزمون مردم ایله از سوی خداوند

کذلک نبلوهم

11 - خداوند برای امتحان یهودیان ایله ، ماهیان را در روز شنبه به طرف ساحل سوق می داد و در روزهای دیگر از ساحل دور می ساخت .

إذ تأتیهم حیثانهم یوم سبتهم شرعاً و یوم لایسبتون لا تأتیهم کذلک نبلوهم

چون حکم تعطیلی روز شنبه برای همه یهود بود، نه مخصوص مردم ایله، معلوم می شود آنچه خداوند برای مردم آن سامان پیش آورد تا آنان را بیازماید، همان آمدن ماهیان در روز شنبه و کمیاب شدنشان در روزهای دیگر بود، نه اصل تحریم کار در روز شنبه. لذا مشارالیه «ذلک» وضعیت بیان شده برای ماهیان است.

ص: 353

5- تارکان نهی از منکر ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 1,4,6,8,11

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

4 - تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

6 - اطمینان به هلاکت متجاوزان ایله و یا گرفتاری آنان به عذابی سخت ، بهانه تارکان نهی از منکر برای سکوت خویش در برابر آنان و مایه نابجا شمردن عمل موعظه گران (نهی از منکر)

لم تعظون قوماً اللّٰه مهلكهم أو معذبهم عذاباً شديداً

8 - داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش ، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعول له برای فعل مقدر «نعظهم» می باشد ؛ یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

11 - داستان مناظره دو گروه پرهیزکننده از صید ماهی در میان یهودیان (موعظه گران و تارکان نهی از منکر) داستانی آموزنده و شایان به یاد داشتن . *

إذ قالت أمه منهم لم تعظون . . . قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «إذ قالت . . .» متعلق به فعل محذوف «اذکر» باشد.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 6

6- ترک کنندگان نهی از منکر از میان مردم ایله ، به بوزینه تبدیل نشدند .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم کونوا قرده

عنوان «ما نهوا عنه» شامل ترک نهی از منکر نمی شود. به خلاف عنوان «ما ذکرُوا به» در آیه قبل که شامل ترک نهی از منکر نیز هست.

6- تجاوزگری یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 354

4 - یهودیان عصر بعثت آگاه به تجاوزگری همدینان یهودی خویش در ایله و سرگذشت شوم آنان

و سئلهم عن القرية التي كانت حاضرة البحر

7- خواسته های اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

7 - ماهیانی که روز شنبه بر ساحل دریای ایله ظاهر می شدند ، ماهیان دلخواه مردم آن سامان بودند .

إذ تأتیهم حیتانهم

اسناد ماهیان به مردم ایله با اضافه «حیتان» به «هم» (حیتانهم، یعنی ماهیان آنان)، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. یعنی علت اینکه آن ماهیان، ماهیان قوم ایله گفته شده، علاقه وافرشان به آن ماهیهای خاص بوده است.

8- صالحان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

9- صید ماهی در ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

5 - پرهیزکنندگان از صید ماهی در میان یهودیان ایله (چه موعظه گران و چه تارکان نهی از منکر) مطمئن به نزول عذاب الهی بر

متجاوزان و یا به هلاکت رسیدن ایشان به دست خدا

اللّٰه مهلكهم أو معذبهم عذاباً شديداً

ص: 355

10- طرد یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 1

1 - خداوند یهودیان ایله را به خاطر شکستن قانون روز شنبه با صید ماهی ، به بوزینگانی مطرود مبدل ساخت .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم كونوا قردة خسئين

«عتو» (مصدر عتوا)، به معنای عصیان و سرکشی است. مراد از «ما نهوا عنه» صید ماهی در روز شنبه است.

11- ظلم یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 7

7 - فسق و ستمگری یهودیان ایله ، مایه نزول عذاب الهی بر آنان شد .

أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئیس بما كانوا یفستقون

«ما» در «بما كانوا» مصدریه و «باء» سببیه است - یعنی: أخذناهم بسبب فسقهم.

12- عبرت از قصه اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 5

5 - توجه دادن یهودیان به فرجام شوم مخالفت با فرمان های الهی ، هدف از پرسش پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یهودیان درباره مردم ایله

وسئلهم عن القریه التي كانت حاضره البحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 11

11 - داستان مناظره دو گروه پرهیزکننده از صید ماهی در میان یهودیان (موعظه گران و تارکان نهی از منکر) داستانی آموزنده و شایان به

یاد داشتن . *

إذ قالت أمه منهم لم تعظون .. قالوا معذرة إلى ربكم

برداشت فوق مبتنی بر این است که «إذ قالت ..» متعلق به فعل محذوف «اذکر» باشد.

13- عذاب دنیوی اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

ص: 356

7 - مسخ یهودیان متمرّد آبادی ایله به بوزینگانی مطرود ، عذاب سخت الهی برای ایشان

قلنا لهم کونوا قرده خسین

برخی برآنند که «قلنا لهم ..» بیان همان «عذاب بیس» است که در آیه قبل آمده است. گفتنی است بر این مبنا «الذین ظلموا» شامل ترک کنندگان نهی از منکر نمی شود. زیرا آنان قانون حرمت صید را نشکستند و به بوزینه تبدیل نشدند.

14- عذاب صالحان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 4

4 - خداوند حتی آن گروه از یهودیان ایله را که خود صالح بودند ، ولی متجاوزان را موعظه نکردند ، به عذابی شدید گرفتار ساخت .

أنجینا الذین ینهون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بیس

در آیه قبل در مقام تقسیم یهودیان ایله از نظر عملکرد، آنان را به سه گروه تقسیم کرد و آیه مورد بحث در مقام بیان سرنوشت آنان است و ایشان را در دو گروه قرار داده است. این مقایسه نشان می دهد که خداوند ترک کنندگان نهی از منکر را از گروه ظالمان (الذین ظلموا) شمرده است.

15- عذاب متجاوزان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 5,6

5 - پرهیزکنندگان از صید ماهی در میان یهودیان ایله (چه موعظه گران و چه تارکان نهی از منکر) مطمئن به نزول عذاب الهی بر متجاوزان و یا به هلاکت رسیدن ایشان به دست خدا

اللّه مهلکهم أو معذبهم عذاباً شدیداً

6 - اطمینان به هلاکت متجاوزان ایله و یا گرفتاری آنان به عذابی سخت ، بهانه تارکان نهی از منکر برای سکوت خویش در برابر آنان و مایه نابجا شمردن عمل موعظه گران (نهی از منکر)

لم تعظون قوماً اللّه مهلکهم أو معذبهم عذاباً شدیداً

16- عذاب یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 4, 3, 2

2 - خداوند یهودیان متمرّد در آبادی ایلّه را پس از مداومت بر صید ماهی در روز شنبه و بی اعتنائی به مواعظ اصلاحگران به عذابی

ص: 357

شدید گرفتار ساخت .

فلما نسوا ما ذكروا به .. أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئس

«بئس» به معنای شدید است.

3 - خداوند از میان یهودیان ایله تنها مصلحانِ نهی کننده از منکر را از گرفتار شدن به عذاب رهایی بخشید .

أنجينا الذين ينهاون عن السوء

4 - خداوند حتی آن گروه از یهودیان ایله را که خود صالح بودند ، ولی متجاوزان را موعظه نکردند ، به عذابی شدید گرفتار ساخت .

أنجينا الذين ينهاون عن السوء وأخذنا الذين ظلموا بعذاب بئس

در آیه قبل در مقام تقسیم یهودیان ایله از نظر عملکرد، آنان را به سه گروه تقسیم کرد و آیه مورد بحث در مقام بیان سرنوشت آنان است و ایشان را در دو گروه قرار داده است. این مقایسه نشان می دهد که خداوند ترک کنندگان نهی از منکر را از گروه ظالمان (الذين ظلموا) شمرده است.

7 - فسق و ستمگری یهودیان ایله ، مایه نزول عذاب الهی بر آنان شد .

أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئس بما كانوا يفسقون

«ما» در «بما كانوا» مصدریه و «باء» سببیه است - یعنی: أخذناهم بسبب فسقهم.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 3

3 - خداوند یهودیان ایله را پس از عبرت نگرفتن از عذاب نازل شده بر آنان و اصرارشان بر صید ماهی ، به بوزینه تبدیل کرد .

و أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئس .. فلما عتوا عن ما نهوا عنه

واق--ع شدن جمله «فلما عتوا» پس از «أخذنا الذين ظلموا ..» ، بیانگر این است که متجاوزان پس از مبتلا شدن به عذاب دنیوی همچنان به صید ماهی در شنبه ادامه می دادند.

17- عصیان اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 2

2 - اکثریت ساکنان ایله به گناه صید ماهی در روز شنبه آلوده شدند .

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

تعبیر از تجاوزگران با کلمه «قوماً» می تواند گویای برداشت فوق باشد.

18- عصیان یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 16، 2

ص: 358

2 - یهودیان ساکن در آبادی ایله واقع در ساحل دریای سرخ ، حکم تعطیلی روز شنبه را با ماهیگیری در آن روز نقص می کردند .

و سئلهم عن القرية التي كانت حاضرة البحر إذ يعدون . . . إذ تأتئهم حيتانهم

«ال» در «البحر» عهد ذهنی است و چنانچه مفسران گفته اند اشاره به دریای سرخ دارد. مراد از «القریه»، بنابر آنچه میان اهل تفسیر معروف است، آبادی ایله (شهری بین شام و مصر) می باشد.

16 - خداوند یهودیان ایله را به آزمونی مبتلا کرد که عدم موفقیت در آن ، ایشان را به انحراف و تمرد همیشگی می کشانید .

كذلك نبلوهم بما كانوا يفسقون

برداشت فوق بر این اساس است که «ما» در «بما كانوا» موصول اسمی باشد ؛ یعنی: «بالذی كانوا یفسقون به». (به چیزی آنان را آزمودیم که موجب فسق ایشان می شد). بدیهی است تحقق این معنا ناشی از شکست آنان در آزمون خواهد بود.

19- فاسقان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 1

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

20- فرجام یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 5

5 - توجه دادن یهودیان به فرجام شوم مخالفت با فرمان های الهی ، هدف از پرسش پیامبر (صلی الله علیه و آله) از یهودیان درباره مردم ایله

و سئلهم عن القرية التي كانت حاضرة البحر

21- فسق یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 13، 14

13 - یهودیان ساکن ایلہ دارای پیشینه فسق و تبہکاری

بما کانوا یفسقون

برداشت فوق مبتنی بر این است کہ «ما» در «بما کانوا» مصدریہ باشد ; یعنی: بہ سبب فسق و تبہکاری سابقشان آنان را این

ص: 359

گونه آزمودیم.

14 - فسق و تبهکاری دیرینه مردم ایله ، موجب آزمون آنان با فراهم آوردن زمینه ای مساعد (تسهیل ماهیگیری در شنبه و نایاب شدن ماهی در غیر آن روز) برای سرپیچی از حکم تحریم صید

کذلک نبلوهم بما کانوا یفسقون

«کذلک» اشاره است به معنایی که از «إذ تأتیهم حیثانهم . . .» به دست می آید.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 7

7 - فسق و ستمگریِ یهودیان ایله ، مایه نزول عذاب الهی بر آنان شد .

أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس بما کانوا یفسقون

«ما» در «بما کانوا» مصدریه و «باء» سببیه است - یعنی: أخذناهم بسبب فسقهم.

22- قصه اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 3

3 - خداوند از پیامبر (صلی الله علیه و آله) خواست تا از یهودیان ، سرگذشت مردم ایله را جویا شود .

و سئلهم عن القریه التي کانت حاضره البحر

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 2,3,4,8

2 - اکثریت ساکنان ایله به گناه صید ماهی در روز شنبه آلوده شدند .

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

تعبیر از تجاوزگران با کلمه «قوما» می تواند گویای برداشت فوق باشد.

3 - موعظه گران یهود در آبادی ایله ، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) برحذر می داشتند .

لم تعظون قوماً

4- تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

8- داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش ، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعولٌ له برای فعل مقدر «نعظهم» می باشد ; یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

ص: 360

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 4, 5, 2, 1

1 - یهودیان متخلف در آبادی ایله ، به نصایح و مواعظ مصلحان و نهی کنندگان از منکر اعتنا نکردند و آن را به فراموشی سپردند .

فلما نسوا ما ذکروا به

2 - خداوند یهودیان متمرّد در آبادی ایله را پس از مداومت بر صید ماهی در روز شنبه و بی اعتنایی به مواعظ اصلاحگران به عذابی شدید گرفتار ساخت .

فلما نسوا ما ذکروا به .. أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

(بئیس) به معنای شدید است.

3 - خداوند از میان یهودیان ایله تنها مصلحانِ نهی کننده از منکر را از گرفتار شدن به عذاب رهایی بخشید .

أنجینا الذین ینهون عن السوء

4 - خداوند حتی آن گروه از یهودیان ایله را که خود صالح بودند ، ولی متجاوزان را موعظه نکردند ، به عذابی شدید گرفتار ساخت .

أنجینا الذین ینهون عن السوء و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

در آیه قبل در مقام تقسیم یهودیان ایله از نظر عملکرد، آنان را به سه گروه تقسیم کرد و آیه مورد بحث در مقام بیان سرنوشت آنان است و ایشان را در دو گروه قرار داده است. این مقایسه نشان می دهد که خداوند ترک کنندگان نهی از منکر را از گروه ظالمان (الذین ظلموا) شمرده است.

5 - ترک کنندگان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، بی اعتنا به تذکار موعظه گران (لزوم نهی از منکر)

فلما نسوا ما ذکروا به

ضمیر در «نسوا» و «ذکروا» به تجاوزگران و نیز به ترک کنندگان نهی از منکر برمی گردد. تذکری که به ترک کنندگان نهی از منکر داده شد، همان است که از جمله «معذره إلی ربکم» فهمیده می شود. یعنی مصلحان به آنان تفهیم کردند که شما نیز باید نهی از منکر کنید، و گرنه مسؤول هستید ؛ اما آنان همچنان بی تفاوت ماندند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 3, 6, 1

1 - خداوند یهودیان ایله را به خاطر شکستن قانون روز شنبه با صید ماهی ، به بوزینگانی مطرود مبدّل ساخت .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم كونوا قردة خسئين

«عتوا» (مصدر عتوا)، به معنای عصیان و سرکشی است. مراد از «ما نهوا عنه» صید ماهی در روز شنبه است.

3 - خداوند یهودیان ایله را پس از عبرت نگرفتن از عذاب نازل شده بر آنان و اصرارشان بر صید ماهی ، به بوزینه تبدیل کرد .

و أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئس . . . فلما عتوا عن ما نهوا عنه

واق--ع شدن جمله «فلما عتوا» پس از «أخذنا الذين ظلموا . . .»، بیانگر این است که متجاوزان پس از مبتلا شدن به عذاب دنیوی همچنان به صید ماهی در شنبه ادامه می دادند.

6 - ترک کنندگان نهی از منکر از میان مردم ایله ، به بوزینه تبدیل نشدند .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم كونوا قردة

عنوان «ما نهوا عنه» شامل ترک نهی از منکر نمی شود. به خلاف عنوان «ما ذكروا به» در آیه قبل که شامل ترک نهی از منکر نیز هست.

ص: 361

23- قصه یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 4

4 - یهودیان عصر بعثت آگاه به تجاوزگری همدینان یهودی خویش در ایله و سرگذشت شوم آنان

و سئلهم عن القریه التي كانت حاضره البحر

24- ماهیهای سواحل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 6,7,8,9

6 - ماهیان در روز شنبه (روز تعطیلی کار در آیین یهود) به ساحل دریای مجاور ایله هجوم می آوردند و بر سطح آب آشکار می گشتند .

إذ تأتیهم حیتانهم یوم سبتهم شرعاً

«شرع» جمع شارع است. در لسان العرب آمده است: «حیتان شرع» یعنی ماهیانی که از عمق آب به سوی ساحل می آیند. برخی از اهل لغت گفته اند که «حیتان شرع» یعنی ماهیانی که سر از آب بیرون می کنند.

7 - ماهیانی که روز شنبه بر ساحل دریای ایله ظاهر می شدند ، ماهیان دلخواه مردم آن سامان بودند .

إذ تأتیهم حیتانهم

اسناد ماهیان به مردم ایله با اضافه «حیتان» به «هم» (حیتانهم، یعنی ماهیان آنان)، می تواند اشاره به برداشت فوق باشد. یعنی علت اینکه آن ماهیان، ماهیان قوم ایله گفته شده، علاقه وافرشان به آن ماهیهای خاص بوده است.

8 - ماهی های دریای سرخ در روز های کاری یهود به سواحل ایله گذر نمی کردند و خود را در دید ماهیگیران قرار نمی دادند .

یوم لا یسبتون لا تأتیهم

9 - وفور ماهی در روز شنبه (روز حرمت صید بر یهودیان) ، وسیله آزمون مردم ایله از سوی خداوند

کذلک نبلوهم

25- متجاوزان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

ص: 362

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

26- مسخ اهل ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - بقره - 2 - 66 - 9

9- «فجعلناها» - الضمیر يعود الی الامه الی مسخت - وهم أهل ایله قریه علی شاطیء البحر، وهو المروى عن ابی جعفر (ع) ...
;

از امام باقر(ع) روایت شده که: «خداوند اهل شهر ایله را - که در ساحل دریا قرار داشت - مسخ نمود ...»

27- مسخ یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 1,3,7

1 - خداوند یهودیان ایله را به خاطر شکستن قانون روز شنبه با صید ماهی، به بوزینگانی مطرود مبدل ساخت .

فلما عتوا عن ما نهوا عنه قلنا لهم کونوا قرده حسنین

«عتوا» (مصدر عتوا)، به معنای عصیان و سرکشی است. مراد از «ما نهوا عنه» صید ماهی در روز شنبه است.

3 - خداوند یهودیان ایله را پس از عبرت نگرفتن از عذاب نازل شده بر آنان و اصرارشان بر صید ماهی، به بوزینه تبدیل کرد .

و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس .. فلما عتوا عن ما نهوا عنه

واق--ع شدن جمله «فلما عتوا» پس از «أخذنا الذین ظلموا ..»، بیانگر این است که متجاوزان پس از مبتلا شدن به عذاب دنیوی همچنان به صید ماهی در شنبه ادامه می دادند.

7 - مسخ یهودیان متمرّد آبادی ایله به بوزینگانی مطرود، عذاب سخت الهی برای ایشان

قلنا لهم کونوا قرده حسنین

برخی بر آنند که «قلنا لهم ..» بیان همان «عذاب بئیس» است که در آیه قبل آمده است. گفتنی است بر این مبنا «الذین ظلموا» شامل ترک کنندگان نهی از منکر نمی شود. زیرا آنان قانون حرمت صید را نشکستند و به بوزینه تبدیل نشدند.

28- مصلحان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 1,3,4,5,8,9,10

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

ص: 363

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

3 - موعظه گران یهود در آبادی ایله، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) بر حذر می داشتند.

لم تعظون قوماً

4 - تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند.

لم تعظون قوماً

5 - پرهیزکنندگان از صید ماهی در میان یهودیان ایله (چه موعظه گران و چه تارکان نهی از منکر) مطمئن به نزول عذاب الهی بر متجاوزان و یا به هلاکت رسیدن ایشان به دست خدا

اللّه مهلكهم أو معذبهم عذاباً شديداً

8 - داشتن عذر در پیشگاه خداوند و نیز امید به پرهیز تجاوزگران از تجاوز خویش، پاسخ موعظه گران یهود به اعتراض تارکان نهی از منکر

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

«معذره» مصدر و به معنای حجت داشتن است. این کلمه مفعولاً له برای فعل مقدر «نعظهم» می باشد؛ یعنی آنان را موعظه می کنیم تا در پیشگاه خدا حجت و عذر داشته باشیم.

9 - اصلاحگران ایله سکوت در برابر گناه را ناروا شمردند و تارکان نهی از منکر را در پیشگاه خدا معذور نمی دانستند.

قالوا معذره إلی ربکم و لعلهم یتقون

ظاهر اقتضا می کرد که موعظه گران بگویند «ربنا» (پروردگاران)، نه «ربکم» (پروردگار شما). این جا به جایی اشاره به این حقیقت دارد که خداوند پروردگار شما نیز هست و باید در برابر او عذری داشته باشید و بدانید که اگر نهی از منکر نکنید، معذور نیستید.

10 - باور مصلحان یهود به ربوبیت خداوند بر بندگان، وادارکننده ایشان به تلاش برای اصلاح جامعه و بازداری منحرفان از گناه و تجاوز

قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق از آوردن اسم «رب» استفاده شده است.

29- ناهیان از منکر ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

3 - موعظه گران یهود در آبادی ایله ، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) برحذر می داشتند .

لم تعظون قوماً

ص: 364

10 - باور مصلحان یهود به ربوبیت خداوند بر بندگان ، وادارکننده ایشان به تلاش برای اصلاح جامعه و بازرداری منحرفان از گناه و تجاوز

قالوا معذره إلی ربکم

برداشت فوق از آوردن اسم «رب» استفاده شده است.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 1

1 - یهودیان متخلف در آبادی ایله ، به نصایح و مواظ مصلحان و نهی کنندگان از منکر اعتنا نکردند و آن را به فراموشی سپردند .

فلما نسوا ما ذکرنا به

30- نجات مصلحان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 3

3 - خداوند از میان یهودیان ایله تنها مصلحانِ نهی کننده از منکر را از گرفتار شدن به عذاب رهایی بخشید .

أنجینا الذین ینهون عن السوء

31- نجات ناهیان از منکر ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 3

3 - خداوند از میان یهودیان ایله تنها مصلحانِ نهی کننده از منکر را از گرفتار شدن به عذاب رهایی بخشید .

أنجینا الذین ینهون عن السوء

32- نهی از منکر در ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 3,4

3 - موعظه گران یهود در آبادی ایله ، همکیشان خویش را از نافرمانی خدا (شکستن احکام روز شنبه) برحذر می داشتند .

لم تعظون قوماً

4- تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

ص: 365

33- هلاکت متجاوزان ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 5,6

5 - پرهیزکنندگان از صید ماهی در میان یهودیان ایله (چه موعظه گران و چه تارکان نهی از منکر) مطمئن به نزول عذاب الهی بر متجاوزان و یا به هلاکت رسیدن ایشان به دست خدا

اللّٰه مهلكهم أو معذبهم عذاباً شديداً

6 - اطمینان به هلاکت متجاوزان ایله و یا گرفتاری آنان به عذابی سخت ، بهانه تارکان نهی از منکر برای سکوت خویش در برابر آنان و مایه نابجا شمردن عمل موعظه گران (نهی از منکر)

لم تعظون قوماً اللّٰه مهلكهم أو معذبهم عذاباً شديداً

34- یهود ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 163 - 8,10

8 - ماهی های دریای سرخ در روز های کاری یهود به سواحل ایله گذر نمی کردند و خود را در دید ماهیگیران قرار نمی دادند .

یوم لا یسبتون لا تأتیهم

10 - وفور ماهی در روز شنبه و ظهورشان بر سطح آب ، محرک یهودیان ایله به تعدی از حکم خدا

إذ یعدون فی السبت إذ تأتیهم حیثانهم یوم سبتهم شرعاً

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 164 - 1,4,5

1 - یهودیان ساکن در ایله متشکل از سه گروه بودند : تجاوزگران فاسق ، صالحان موعظه گر و نهی کننده از منکرات ، تارکان نهی از منکر

إذ قالت أمه منهم لم تعظون قوماً

مقصود از موعظه، به دلیل «الذین ینهون عن السوء» در آیه بعد، نهی از منکر است.

4- تارکان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، به موعظه گران اعتراض کردند و عمل آنان (نهی از منکر) را نابجا شمردند .

لم تعظون قوماً

5- پرهیزکنندگان از صید ماهی در میان یهودیان ایله (چه موعظه گران و چه تارکان نهی از منکر) مطمئن به نزول عذاب الهی بر متجاوزان و یا به هلاکت رسیدن ایشان به دست خدا

اللّٰه مهلكهم أو معذبهم عذاباً شديداً

ص: 366

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 5

5 - ترک کنندگان نهی از منکر در میان یهودیان ایله ، بی اعتنا به تذکار موعظه گران (لزوم نهی از منکر)

فلما نسوا ما ذکروا به

ضمیر در «نسوا» و «ذکروا» به تجاوزگران و نیز به ترک کنندگان نهی از منکر برمی گردد. تذکری که به ترک کنندگان نهی از منکر داده شد، همان است که از جمله «معذره الی ربکم» فهمیده می شود. یعنی مصلحان به آنان تفهیم کردند که شما نیز باید نهی از منکر کنید، و گرنه مسؤول هستید؛ اما آنان همچنان بی تفاوت ماندند.

35- یهود متخلف ایله

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 165 - 1,2,6

1 - یهودیان متخلف در آبادی ایله ، به نصایح و مواعظ مصلحان و نهی کنندگان از منکر اعتنا نکردند و آن را به فراموشی سپردند .

فلما نسوا ما ذکروا به

2 - خداوند یهودیان متمرّد در آبادی ایله را پس از مداومت بر صید ماهی در روز شنبه و بی اعتنایی به مواعظ اصلاحگران به عذابی شدید گرفتار ساخت .

فلما نسوا ما ذکروا به . . . أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس

«بئیس» به معنای شدید است.

6 - یهودیان متخلف از حکم روز شنبه (حرمت تلاش برای کسب مال و صید ماهی) مردمانی فاسق و ظالم در پیشگاه خداوند

و أخذنا الذین ظلموا بعذاب بئیس بما کانوا یفسقون

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 166 - 7

7 - مسخ یهودیان متمرّد آبادی ایله به بوزینگانی مطرود ، عذاب سخت الهی برای ایشان

قلنا لهم کونوا قرده خسئین

برخی برآنند که «قلنا لهم . . .» بیان همان «عذاب بئیس» است که در آیه قبل آمده است. گفتنی است بر این مبنا «الذین ظلموا» شامل ترک کنندگان نهی از منکر نمی شود. زیرا آنان قانون حرمت صید را شکستند و به بوزینه تبدیل نشدند.

جلد - نام سوره - سوره - آیه - فیش

6 - اعراف - 7 - 167 - 11

11 - یهودیان تجاوزگر ایله ، علاوه بر چشیدن عذاب های دنیوی ، تا قیامت به عذاب های برزخی گرفتار خواهند بود .

و إذ تأذن ربك لیبعثن علیهم إلى یوم القیمه من یسومهم سوء العذاب

برداشت فوق مبتنی بر این است که مراد از ضمیر «علیهم» یهودیان مسخ شده ایله باشد. بر این اساس مقصود از «سوء العذاب» عذابهای دنیوی نیست، بلکه به دلیل «إلی یوم القیمه» مراد عذابهای برزخی خواهد بود. یعنی: «لیبعثن علیهم من بعد موتهم إلی

ص: 367

36- يهود و مصلحان ايله

جلد - نام سوره - سوره - آيه - فيش

6 - اعراف - 7 - 165 - 2, 1

1 - يهوديان متخلف در آبادی ايله ، به نصايح و مواعظ مصلحان و نهی کنندگان از منکر اعتنا نکردند و آن را به فراموشی سپردند .

فلما نسوا ما ذكروا به

2 - خداوند يهوديان متمرّد در آبادی ايله را پس از مداومت بر صيد ماهی در روز شنبه و بی اعتنایی به مواعظ اصلاحگران به عذابی شديد گرفتار ساخت .

فلما نسوا ما ذكروا به .. أخذنا الذين ظلموا بعذاب بئيس

«بئيس» به معنای شديد است.

ص: 368

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

